

**T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**FATMA BARBAROSOĞLU'NUN ROMAN VE
HİKÂYELERİNDE KADIN**

BAĞDAGÜL BULUT

OCAK – 2016

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**FATMA BARBAROSOĞLU'NUN ROMAN VE
HİKÂYELERİNDE KADIN**

BAĞDAGÜL BULUT

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Ali KURT

OCAK-2016

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Bağdagül Bulut

Ocak, 2016

ÖZ

FATMA BARBAROSOĞLU'NUN ROMAN VE HİKÂYELERİNDE KADIN

Bulut, Bağdagül

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Yöneticisi: Yrd. Doç. Dr. Ali Kurt

Ocak 2016

Kadın kimliği toplumumuzda hem sosyal hem de edebî açıdan geçmişten günümüze kadar birçok yazar tarafından tartışılmış ve bir imge olarak yazarların farklı türlerdeki eserlerine konu olmuştur. Özellikle, bir birey olarak toplumsal hayatın içinde yer alan kadın, Barbarosoğlu'nun da roman ve hikâye kahramanları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada, sosyoloji, psikoloji gibi farklı disiplinlerden ve Barbarosoğlu'nun görüşlerinden de hareketle roman ve hikâyelerindeki “kadın”ın izini sürerek, roman ve hikâyelerdeki kadın kahramanları hayatın içerisinde sahip oldukları/üstlendikleri toplumsal roller ve karşılaştıkları sorunlar üzerinden değerlendirdik.

Yaşam tarzı ve düşünceleriyle Cumhuriyet'in edebî kanonundan farklı bir duruş sergileyen yazar; roman ve hikâyelerinde farklı kimlik ve sosyal çevreler içerisinde kurguladığı kadın kahramanlarla, toplumdaki değişim ve dönüşüm sürecini kadın üzerinden yansıtmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fatma Barbarosoğlu, Kadın, İlişki, Toplumsal Hayat, Sorun.

ABSTRACT

WOMAN IN FATMA BARBAROSOĞLU' NOVELS AND STORIES

Bulut, Bağdagöl

Master of Arts, Turkish Language and Literature

Supervisor: Assistant Professor Ali Kurt

February 2016

The female identity in our society has been discussed by many authors both socially and literally from past until today and has been a subject for various types of works of the authors as an image. Especially, the woman who emerges in social life as an individual, plays an important role as novel and story heroines of Barbarosoğlu. In this study, with the help of different disciplines like sociology, psychology and the views of Barbarosoğlu, tracking down 'the woman' in her novels and stories, we assess the heroines in her works over their social roles they own/take on and troubles they come across in life.

With her lifestyle and views, posing a different attitude from the literal rule of Republic, the author reflects the change and transformation process in society through woman, using heroines who she fictionalizes with different identities and social circumstances in her novels and stories.

Key Words: Fatma Barbarosoğlu, women, connection, social life, trouble.

ÖNSÖZ

Öncelikle yüksek lisans eğitimim döneminde ve özellikle bu çalışmanın hazırlanması sürecinde bana yol gösterip güvenen, her zaman ilgi ve desteğini esirgemeyen kıymetli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ali Kurt başta olmak üzere yüksek lisans eğitimim döneminde özellikle ders dönemi sürecinde bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim, değerli hocam Doç. Dr. Secaattin Tural'a çok teşekkür ederim.

Çalışmanın hazırlanması sırasında gösterdikleri ilgiden dolayı İtibar dergisi çalışanlarına ve son olarak hayatım boyunca her zaman bana güvenen, hep yanımda olan aileme çok teşekkür ederim.

Bağdagül Bulut

Ocak, 2016

Kırklareli

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	iii
ÖZ.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TANZİMAT SONRASI TÜRK EDEBİYATINDA KADIN VE FATMA BARBAROSOĞLU'NUN HAYATINA VE ESERLERİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	5
1.1. TANZİMAT SONRASI TÜRK EDEBİYATINDA KADIN.....	5
1.2. FATMA BARBAROSOĞLU'NUN HAYATI VE ESERLERİ.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

İLİŞKİLER YÖNÜNDEN KADIN.....	13
2.1. ANNE OLARAK KADIN.....	13
2.1.1. Üvey Anne.....	37
2.2. EŞ OLARAK KADIN.....	39
2.2.1. İlk Eş.....	40
2.2.2. İkinci Eş.....	59
2.2.3. Eşi Tarafından Aldatılan Kadın.....	60
2.2.4. Eşini Aldatan Kadın.....	66
2.2.5. Eşinden Şiddet ve / veya Baskı Gören Kadın.....	66
2.2.6. Eşi Vefat Etmiş / Eşinden Boşanmış ve veya Eşi Tarafından Terk Edilmiş Kadın.....	67
2.3. SEVGİLİ OLARAK KADIN.....	71

2.4. GELİN OLARAK KADIN.....	75
2.5. KAYINVALİDE OLARAK KADIN.....	80
2.6. GÖRÜMCE VE ELTİ OLARAK KADIN.....	83
2.7. BÜYÜKANNE / NİNE / ANNEANNE / HAMİNNE OLARAK KADIN.....	85
2.8. KIZ ÇOCUĞU VEYA GENÇ KIZ.....	89
2.9. ARKADAŞ / DOST OLARAK KADIN.....	101
2.10. KOMŞU OLARAK KADIN.....	124
2.11. EVLAT OLARAK KADIN.....	133
2.12. DİĞER.....	138
2.12.1. Kardeş.....	138
2.12.2. Nişanlı.....	141
2.12.3. Torun.....	144
2.12.4. Hala.....	145

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL KONUMLARINA GÖRE KADIN.....	147
3.1. KENTLİ KADIN.....	147
3.1.1. Çalışan Kadın.....	147
3.1.1.1. Öğretmen.....	148
3.1.1.2. Doktor.....	150
3.1.1.3. Hemşire.....	154
3.1.1.4. Yazar/Şair.....	156
3.1.1.5. Bankacı.....	158
3.1.1.6. Gündelikçi.....	160
3.1.1.7. Diğer.....	163
3.1.2. Emekli.....	170
3.1.3. Ev Hanımı.....	171
3.1.3.1. Eğitimli Ev Hanımı.....	170
3.1.3.2. Eğitim Almamış Ev Hanımı.....	173
2.2. KIRSAL KESİMDE YAŞAYAN KADIN.....	176

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL HAYATTA KARŞILAŞTIĞI PROBLEMLER VE KADIN.....	181
3.1. BAŞÖRTÜSÜ YASAĞI KARŞISINDA KADIN.....	181
3.2. İŞ HAYATINDA YAŞADIĞI SORUNLAR KARŞISINDA KADIN.....	197
3.3. GÖÇ VE KADIN.....	202
SONUÇ.....	207
KAYNAKÇA.....	215

GİRİŞ

Roman, Türk Edebiyatı'na Tanzimat'la birlikte çeviri yoluyla girmiştir. 19. yüzyılın sonlarına kadar hem tür hem de terim olarak hikâye ve roman kavramı birbirinden farklı kullanılmamıştır; roman denilen bir esere hikâye denilirken, hikâyelerin de roman diye isimlendirildiği olmuştur. (Okay, 2000: 80) Birbirine bu kadar yakın olan her iki edebî tür de bir kurmaca olmasına rağmen, bu eserlere konu olan durum ve olayları tamamen hayattan soyutlamak imkânsızdır. Roman ve hikâye yazarları da eserlerini meydana getirirken genel olarak iki temel eğilim arasında hareket ederler. Onlar bir yandan yaşanan olayları örnek alır, bunlardan sapmamaya çalışarak gerçekçi bir tutum izler; bir yandan da kendi yarattıkları olay ve kişilerden oluşan bir dünyada hayal gücünü işleterek, günlük yaşamdan uzaklaşabileceklerinin bilinci içinde hareket ederler. Yani her iki türde de yazar hayatın gerçeklerini kendi iç gerçekliği hâline getirerek sunar. (Çıkla, 2002: 127) Son yılların önemli kadın yazarlarından, Fatma Barbarosoğlu da roman ve hikâyelerini bu olgu doğrultusunda kaleme almıştır. Felsefe eğitiminin ardından Sosyoloji alanında doktora yapan, farklı alanlarda eserler veren yazarın roman ve hikâyelerinde sık sık günlük hayatın içinde yer alan, halktan insanlarla karşılaşırız. Özellikle bir bireyi olarak toplumsal hayatın içinde yer alan kadın, Barbarosoğlu'nun roman ve hikâye kişileri içerisinde de önemli bir yere sahiptir. Yazar, yaşadığı dönemi; âni, toplumsal, kültürel, siyasî ve fikrî açıdan sorgulayarak özellikle kadın yaşantıları, kadın sorunları hakkında bir anlamda durum tespitinde bulunmuştur. Biz de bu çalışmamızda muhafazakar kimliği ile tanınan Fatma Barbarosoğlu'nun roman ve hikâyelerine yansıyan bu kadınları ele aldık.

1990'lı yıllardan bu yana çeşitli edebî türlerde eserler yayımlayan Fatma Barbarosoğlu hakkında yapılan Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi veri tabanı arşivinde yedi adet yüksek lisans tez çalışması olduğunu gördük. Yazar hakkında yazılan ilk tez çalışması Abdullah Koçal'ın, *İnci Aral ve Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun Romanlarında Aile Kurumu* (2011) başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada her iki yazarın romanlarındaki

aile kurumu tematik olarak karşılaştırılmıştır. Mehmet Çivioğlu, *Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun Romancılığı ve Hikâyeciliği* (2013) başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında yazarın roman ve hikâyelerini hem tematik hem de yapı yönüyle incelemiştir. Çalışmada romanlar olay örgüsü, tema, anlatıcı ve bakış açısı, zaman, mekân, dil ve üslup yönüyle değerlendirilirken; hikâye kitapları ise ortak bir başlık altında, romanlarda kullanılan çözümleme metodlarıyla ele alınmıştır. Esen Yıldız, *Fatma Barbarosoğlu'nun Hikâye Kişileri Üzerine Bir İnceleme* (2013) başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında yazarın yayımlanmış tüm hikâyelerindeki hikâye kişilerini kadınlar, erkekler ve çocuklar başlıkları altında incelemiştir. Yasemin Okumuş, *Fatma Barbarosoğlu'nun Hayatı, Sanatı ve Eserleri* (2013) adlı yüksek lisans tez çalışmasında yazarın, yayınlanmış tüm eserlerinden yola çıkarak, edebi kişiliğini ve sanat anlayışını değerlendirmiştir. Yazar hakkında aynı adla yazılmış diğer bir çalışma 2014 yılında Kübra Yalçınkaya tarafından tamamlanmıştır. Bu yüksek lisans tez çalışmasında ise yazarın romanları; olay örgüsü, şahıs kadrosu, mekân, dil ve üslup yönünden incelendikten sonra, din gelenek ve batıl inanç unsurları bakımından değerlendirilmiştir. Hikâyelerde ise *Rüzgâr Avı* dışındaki diğer hikâye kitaplarında yer alan her bir hikâyenin özeti verildikten sonra incelenilen hikâyeler hakkında din, gelenek ve batıl inanç unsurları açısından genel bir değerlendirme yapılmıştır. Daha sonra, yazarın deneme ve diğer eserlerine de yer verilmiştir. Mehmet Emin Yılmaz *Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun Öykülerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (2015) adlı yüksek lisans tez çalışmasında yazarın *Rüzgâr Avı* dışındaki diğer hikâye kitaplarında yer alan hikâyelerdeki değerleri guruplandırarak incelemiştir. Son olarak Enes Yaşar, *Fatma Barbarosoğlu'nun Hikâyelerinde Gelenek ve Modernleşme Bağlamında Kadın* (2015) adlı yüksek lisans tez çalışmasında hikâyelerdeki kadın kişilerden yola çıkarak, kadınların 1990 sonrası Türkiye'sinde gelenek ve modernleşme arasında yaşadıkları iç çatışmayı incelemiştir. Bu tez çalışmalarının yanı sıra, yazarın eserleri hakkında yazılmış makaleler, sempozyum bildirileri, değerlendirme yazıları ve yazarla yapılmış bir çok söyleşi vardır. Daha çok hikâyeci kimliği ile ön plana çıkan yazarın roman

ve/veya hikâyelerindeki kadın kişiler üzerinde durulan görebildiğimiz birkaç makale ve bildiri de kısaca şunlara değinilmiştir: Alpay Doğan Yıldız *Fatma Barbarosoğlu'nun Hikâyelerine Yansıyan Kadın Kimliği* (Yıldız, 2012) başlıklı makalesinde o zaman henüz yayımlanmamış *Rüzgâr Avı* dışındaki tüm hikâye kitaplarında yer alan hikâyelerdeki kadın kimliğini incelemiştir. Alpay Yıldız Doğan *Fatma Barbarosoğlu'nun Hikâyelerinde Kırık Kalpler: Başörtülü Kadınlar* (Yıldız, 2013) adlı bir başka makalesinde de *Rüzgâr Avı* dışındaki diğer hikâye kitaplarında yer alan hikâyelerdeki başörtülü kadınlar üzerinde durmuştur. Ali Şükrü Çoruk'un *Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi 80 Sonrası Türk Hikâyesi* başlıklı sempozyumda sunduğu *Fatma K. Barbarosoğlu'nun Hikâyelerinde Yabancılaşma ve Yalnızlık* adlı bildirisinde yazarın *Senin Hikâyen* ve *Gün Akşamsızdır* adlı hikâye kitaplarındaki bazı hikâyelerini “yabancılaşma ve yalnızlık” açısından değerlendirmiştir. Yine aynı sempozyumda Hülya Argunşah *Yakın Dönem Kadın Hikâyelerinde Kadının Kadını İnşası* adlı bildirisinde 1980 sonrasının kadın yazarlarından; Adalet Ağaoğlu, Cihan Aktaş, Erendiz Atasü, Sevinç Çokum ve Fatma Barbarosoğlu'nun bazı hikâyelerinden yola çıkarak adı geçen yazarların, kadınlarla ilgili hangi meseleler üzerinde durduklarını değerlendirmiştir.

Yazar hakkında yapılan yüksek lisans tez çalışmalarını incelediğimizde yazarın roman ve hikâyelerindeki kadın kişilerin bir bütün halinde tematik olarak incelenmediğini gördük. Bu tez çalışmalarında hikâyelerdeki kadın kişiler üzerine yapılan tematik incelemeler de dar bir alanla sınırlandırılmıştır. Biz bu çalışmamızda daha önceki tez çalışmalarından farklı olarak yazarın roman ve hikâyelerindeki kadın kişileri toplu hâlde ele aldık. Ayrıca daha önce Fatma Barbarosoğlu'nun hikâyelerindeki kadınlar üzerine yapılan çalışmalarda var olan konuları genişlettik, bu çalışmalarda yer almayan temaları işledik. Bu temaları, belli bir bütünlük olması için farklı ana başlıklar altında gruptandırdık. Böylece Fatma Barbarosoğlu'nun roman ve hikâyelerindeki kadın kişileri bir bütün halinde geniş kapsamlı olarak değerlendirme imkânı bulduk.

Yaşam tarzı ve düşünceleriyle dindar olan, yaşadığı zamanı felsefeci kimliği ile sorgulayıp, sosyolog kimliği ile kategorize ederek, bunları roman

ve hikâyelerinde kurgulayan Fatma Barbarosoğlu'nun, 1996 yılından günümüze kadar yazdığı roman ve hikâyelerindeki “kadın”ı incelediğimiz bu çalışmada yazarın diğer hikâyeye kitaplarından seçme öykülerin yer aldığı *Bahçeler ve Sokaklar* adlı hikâyeye kitabı dışında altı hikâyeye kitabı ve üç romanındaki kadınları ele aldık. Yazarın Türk Edebiyatı'nın ilk kadın romancısı Fatma Aliye Hanım'ın hayatını yazdığı *Fatma Aliye: Uzak Ülke* adlı romanı biyografik bir eser olduğu için çalışmamızın dışında tuttuk.

Çalışmanın birinci bölümünde öncelikle çalışmamızın temelini oluşturabilmek amacıyla “Türk Roman ve Hikâyesinde Kadın” başlığı altında, kadın konusunun roman ve hikâyemizdeki yerine değindik. Ardından Fatma Barbarosoğlu'nun hayatından kısaca bahsettik.

Çalışmamızın ikinci bölümü “İlişkiler Yönünden Kadın” ana başlığı altında on iki alt başlıktan oluşmaktadır. Bu bölümde incelediğimiz roman ve hikâyelerdeki kadınları kişiler arası ilişkiler yönünden; anne, eş, sevgili, gelin, kayınvalide, görümce ve elti, büyükanne/nine/anneanne/haminne, kız çocuğu veya genç kız, arkadaş/dost ve son olarak da “Diğer” alt başlığında kardeş, nişanlı, torun ve hala şeklinde belli ortak paydalarda bir araya getirerek inceledik.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde “Sosyal Konumlarına Göre Kadın” ana başlığı altında yazarın roman ve hikâyelerindeki kadınları “Kentli Kadın” ve “Kırsal Kesimde Yaşayan Kadın” alt başlıklarında ayrıntılı olarak inceledik. İncelediğimiz eserlerdeki kadınlarda karşılaştığımız sosyal durumlara göre “Kentli Kadın” alt başlığını çalışan kadın, emekli, ev hanımı şeklinde genişlettik.

“Toplumsal Hayatta Karşılaştığı Problemler ve Kadın” ana başlıklı dördüncü bölümde ise yazarın incelediğimiz roman ve hikâyelerinden hareketle tespit ettiğimiz kadın problemlerini; “Başörtüsü Yasağı Karşısında Kadın”, “İş Hayatında Yaşadığı Sorunlar Karşısında Kadın” ve “Göç ve Kadın” adlı alt başlıklarda ayrıntılı olarak ele aldık.

Çalışma sürecinde ulaştığımız genel yargıları dile getirdiğimiz Sonuç bölümü ve incelediğimiz, yararlandığımız eserleri sıraladığımız Kaynakça bölümleriyle çalışmamızı tamamladık.

1. BÖLÜM

TANZİMAT SONRASI TÜRK EDEBİYATINDA KADIN VE FATMA BARBAROSOĞLU'NUN HAYATINA VE ESERLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Tanzimat Sonrası Türk Edebiyatında Kadın

Bu başlık altında çalışmamızın içeriğinde roman ve hikâye türlerindeki kadın olduğu için daha çok bu türlerin batılı anlamda ilk kez edebiyatımıza girdiği, Tanzimat dönemi ve sonrasındaki edebiyatımızdaki kadını söz konusu edeceğiz.

Kadın, erkek gibi hem biyolojik hem de toplumsal bir varlıktır. Toplumun devamını sağlar, yaşadığı toplumu hem etkiler hem de ondan etkilenir. Tarih öncesinden bu yana toplumun gelişip değişmesinde önemli bir rolü olan kadın günümüze kadar birçok toplumda genellikle edilgen bir yapıya sahip olmuştur. Bu durum bizde de aynıdır.

Dünyada ve Türkiye’de inanç unsurları, toplumsal, kitlesel, siyasî ve ekonomik olaylar kadının kimliğini toplumdaki yerini belirlemiştir. Türk toplumunda Tanzimat’tan sonra yaşanan Batılılaşma süreciyle birlikte gerçekleşen, hayatın her safhasına tesir eden, değişimden en çok etkilenen kadınlar olmuştur. Bu süreçte değişimin birer simgesi, aynası olarak kabul edilen kadınlar, o tarihten bu yana resmi ideolojiler tarafından modernleşmenin en başta gelen temsilcisi olarak kabul edilmişlerdir. Yaşanan değişime paralel olarak Tanzimat döneminde kadın meselesi dönemin yazarlarının/aydınlarının eserlerinde ele alınmıştır. Nitekim, Tanzimat dönemi sanatçılarından Şemsettin Sami’nin kaleme aldığı *Kadınlar* risalesinde Tanzimat döneminde modernleşmenin simgesi haline gelen kadın meselesine değinmiştir. Eserinde “... aile demek kadın demektir. Cemiyet-i beşeriye aileden ibarettir. Cemiyet-i beşeriyenin saadeti aile saadetine ve ailenin saadeti kadınların terbiyesine mütevaffık olduğundan kadınların terbiyesi cemiyeti beşeriyenin saadetini muciptir.” (Sami, 2008: 40) diyerek, toplumun mutluluğunu, ailenin mutluluğuna,

ailenin mutluluğunu da kadının eğitimine bağlamış, bu nedenle kadınların eğitiminin önemli olduğunu vurgulamıştır. Yaşanan sosyal değişim karşında dönemin aydınları, Batı edebiyatından aldıkları roman türünü kadını eğitmek, değiştirmek için bir vasıta olarak kullanmışlardır. Dönemin yazarları toplumu, özellikle kadını eğitirken kadın ve erkek kahramanlarla dönemin sosyal meseleleri üzerinde durmuşlardır. Tanzimat dönemi Türk Edebiyatında kadın, divan şiirinden farklı olarak edebi eserlerde somut bir şekilde görülmeye başlamıştır. Bu dönemde *Yeryüzünde Bir Melek Turfanda mı Yoksa Turfa'mı?* gibi kimi romanlarda aile baskısıyla ve/veya görücü usulü evlenme ve bu evliliklerin neden olduğu toplumsal problemler eleştirilirken, *Taaşuk-ı Tal'at ve Fitnat*, *Felsefe-i Zenân* gibi bazı romanlarda kadınların okutulması, çalışma ve eğitim hayatında onlara da eşit imkânlar tanınması gibi konulara değinilerek kadın erkek eşitsizliğinden şikâyet edilmiş ve kadının kendi ayakları üzerinde durma çabalarından bahsedilmiştir. (Gülendam, 2006: 26) Bu dönemde yazarlar geleneksel tutum ve değerler yok olmasın diye kendi değerleri ile batının değerlerini birleştirmeye çalışıp, eserlerinde topluma yönelik gelenekçi yapılarını koruyarak müdahaleci bir tutum sergilemişlerdir. Kadının eğitimine önem verildiği bu dönemde kadın dergi ve gazeteler çıkartılmış, böylece kadının sosyal konumu yeniden belirlenmeye çalışılmıştır. Tanzimat'la birlikte kadın konusunun somut olarak işlenmesinin yanı sıra, kadın yazarların sayısı da artmıştır. Eserlerde anlatılan değişen kadın kimliğinin yanı sıra kadın sanatçılar artık o zamana kadar edebiyatımızın en yaygın türü olan şiirin yanı sıra roman, hikâye tiyatro, makale yazmaya başlamışlar, tercüme yapmışlardır. Bu dönemin kadın yazarlardan, Fatma Makbule, Tanzimat'la birlikte edebiyatımıza giren roman türünün etkisiyle şekillenen hikâye türünün öncü yazarlarından biri olarak kabul edilir.

Servet-i Fünûn döneminde sanat anlayışının değişmesiyle birlikte eserlerin içeriği de değişmiş, bu nedenle romanlardaki kadının nitelikleri farklılaşmaya başlamıştır. Bu dönem romanlarında, ana hatlarıyla kadının toplumsal hayattaki yerine ve evli veya evlenecek çiftler arasında başta kadının aleyhine aşırı yaş farkının bulunması olmak üzere, denklik ve ortaklık sorunlarına değinilir. Ayrıca Mehmet Rauf'un *Genç Kız Kalbi*'nde

olduğu gibi bazı Servet-i Fünûn romanlarında kadın konusu, Tanzimat dönemindeki romanlarından farklı olarak; feminizm bakış açısıyla ve daha bilimsel verilere dayandırılarak işlenmiştir. (Gülendam, 2006: 26) Bu dönemde yazarlar genel olarak Batılı eğitimden yana olmuşlar, *Aşk-ı Memnû*, *Eylül* ve *Maî ve Siyah* gibi bazı romanlarında da bunu yansıtmışlardır. Kadın karakterlerin yabancı dadılar, öğretmenler ve okullardan aldıkları Batılı eğitimle, toplum hayatına bakış açıları değişmiştir.

İkinci Meşrutiyet'in ilânı Osmanlı kadının sosyal statüsünün değiştirilmesi ve geliştirilmesi açısından belirleyici olmuştur. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'ın ilanı ile başlatılan kadınlara yönelik faaliyetlerin sonucu II. Meşrutiyet döneminde alınmıştır. Artık kültürel ve mesleki anlamda belli bir düzeye ulaşan kadınlar, sosyal ve ekonomik hayatta da söz sahibi olmaya başlamışlardır. (Dulum, 2006: 107)

İkinci Meşrutiyet döneminde bazı kadın dergilerin yanı sıra çeşitli kadın dernekleri de kurulmaya başlanmıştır. Bu dönem yazarlarının kadına bakışı, yazarın ideolojisine bağlı olarak farklılık göstermiştir. Osmanlıcı, Batıcı, İslamcı ve Türkçü yazarların her biri kadını ve toplumu farklı bir boyutta ilişkilendirmişlerdir. İkinci Meşrutiyet döneminde de kadın ve kadını ilgilendiren konular roman yazarlarının eserlerinde ele aldıkları önemli temalar arasında olmuştur. Bu dönem romanlarındaki kadın genellikle batı tarzında eğitim veren okullarda eğitim görmüştür. Bu kadınlar okudukları Batılı romanların ya da Beyoğlu veya Avrupa'da şahit olduklarından etkilenecek kadın haklarını savunmuşlardır. (Gülendam, 2006: 28) Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e uzanan süreçte eserler veren ilk kadın romancımız Fatma Aliye Hanım da dönemin kadın dergilerinde yazılar yazmış ve kendi fikri çerçevesinde kadın hakları konusunda, o devir için büyük yenilik sayılabilecek konulara değinmiş, öncü olmuştur. (Tağızade Karaca, 2006: 20)

Milli Edebiyat dönemi eserlerinde ise kadın artık idealist, vatani için cephede mücadele eden, kahraman, güçlü bir bireydir. Bu dönem romanlarında kadın genellikle öğretmenlik, hemşirelik gibi kutsal sayılan mesleklerde çalışmaktadır. Bu dönemin en meşhur kadın yazarı, ismi Milli

Mücadele ile özdeşleşen Halide Edip Adıvardır. Kadınların duygularının kendi ağızlarından anlatılması, hikâye ve romanda bir bakıma Halide Edip Adıvar ile başlamıştır. (Tağızade Karaca, 2006: 20) Onun çağdaşı Müfide Ferit Tek'te yine bu dönemin önemli kadın roman ve hikâye yazarlarındanıdır.

Genel olarak Cumhuriyet'e kadar yazılan romanlarda kadınların aile ve toplum içerisindeki yerinin değiştirilmesine çalışıldığı ve bunun için kadınların iyi eğitilmesi gerektiğinin vurgulandığı görülmektedir. Cumhuriyet'in ilân edilmesiyle birlikte ise yeni bir toplum oluşturulmak istenmiş, kadınlara bu gerçekleşecek yenilikte sosyal anlamda önemli görevler ve roller verilmiştir. (Gülendam, 2006: 14-29) Bu oluşturulmak istenen yeni toplumun odağında olan kadının hem sosyal hem siyasal alandaki konumu yeniden şekillendirilmeye çalışılmış, toplum içindeki görevlerini yeniden tanımlamaya yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Bu dönem sanatçıları için de kadın, modern devletin yeni vizyonu olmuştur.

Milli Edebiyat dönemi eserlerinde karşılaştığımız kadın kişilerin özellikleri bu dönemde tekrar değişmiştir. Kadın bu dönem eserlerinde kültürlü, iffetli, eğitilmiş, bilinçli, ülkesine hizmet etmek adına çaba sarf eden bir kişi olarak anlatılmıştır.

1945'li yıllara kadar kadının toplumsal hayatın içerisinde aktif olması yönünde politikalar izlenmiş, ancak bu anlamda tam anlamıyla bir hareket gerçekleşmemiştir. Bu dönem eserlerinde Sözde Kızlar ve Kiralık Konak gibi bazı romanlarda özellikle batı hayranlığının kadını olumsuz yönde etkilediği anlatılmıştır. 1960'lı yıllara kadar yer yer yanlış batılılaşma kadın karakterlerle eserlere konu olurken, yazarların bakış açılarına göre romanlarında kadını anlatışları, ondan beklentileri farklılık gösterir. (Bayram, 2006: 16)

1960'lı yılların sonrasında sosyalist hareketlere bağlı olarak kadının sosyal alandaki duruşu da değişmiştir. Bu dönemde kadın Kemalist kadın, Sosyalist kadın ve İslami kadın diye düşünülüp yazılmıştır.

Yetmişli yıllardan sonra edebiyatımızda kadın yazarların sayısı oldukça artmıştır. Hülya Argunşah da Türk edebiyatında kadın yazar olgusunun özellikle 1970 ve sonrasında şekillenmeye başladığını belirtmektedir:

‘...Hiçbir zaman edebiyatımızdaki kadın yazar sayısı 1970 ve sonrasında olduğu kadar sayısal bir çokluğu göstermemiştir. Çünkü kadınlar bu tarihe kadar daha ziyade edebiyatın tüketicisi olarak düşünülmüş ve yazdıkları başlangıçtan itibaren bir ‘iç dökme’ gibi algılandığı için ciddiye alınmamıştır. Hâlbuki bu tarihten sonra herkesin kabul ettiği iyi örnekler üzerine edebiyat kadınlardan sorulmaya başlanmıştır. Bu açıkça bir sosyalleşme sürecinin, iyi eğitimin, edebiyatın sosyal hayat içerisindeki fonksiyonlarını iyi kavramanın ve ciddi bir iş olduğunu fark etmenin, hatta edebiyatta kadının yeri ile kadın yazar olgusu hakkında yapılmış tenkitlerden gerekli dersleri çıkarmanın bir sonucudur.’ ” (Karataş, 2009: 1663)

1980’lerden sonra tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kadın hareketleri hem sosyal hayata hem de edebiyata yansımıştır. Sosyalist düşünce etkisini azaltmıştır. Bireysellik ön plana çıkmış, kadın toplumsal hayatın bir bireyi olarak edebiyatta sorunlarını ifade etmeye başlamıştır. Yetmişli yıllarda dikkat çeken kadın yazarların sayısında artış seksenlerde patlama yapmıştır. Kadın yazarların artışı kadının bir tema olarak roman ve hikâyelerde daha fazla işlenmesine olanak sağlamış, kadın bu dönemde bu yazarların kaleminde farklı yönleriyle anlatılmaya başlanmıştır. Kadın yazarlar hemcinslerini erkeklere göre daha iyi anlatmışlardır. (Bayram, 2006: 762). 1980 sonrası yazılan romanlarda kadın net olarak müspet ya da menfi tüm özellikleriyle ele alınmıştır. Romanlarda feminist söylemler işlenmeye başlamıştır. Yıllardır toplumsal baskılar yüzünden konuşulmayan ailevi ve kadınsal konular bu dönem romanlarında ele alınmaya başlamıştır. Ülkemizdeki bu dönemin siyasî ortamından kaynaklanan karamsar hava edebi eserlere de yansımıştır. Yazarlar içe kapanıp roman ve hikâyelerinde toplumsal konular yerine bireysel konuları eserlerinde ele almışlardır. Değişin değerler ve okuyucu kitlesiyle birlikte özellikle 1990’lardan itibaren ise dünya edebiyatı genelinde etkili olan daha önce tercih edilmeyen postmodern roman tarzını benimsemişlerdir.

Çalışmamıza konu olan 1990’lardan sonra eserler vermeye başlayan Fatma Barbarosoğlu da yaşadığı dönemin sosyal ve siyasal durumundan etkilenmiş, bu durumun toplumun en küçük birimi olan aileyi hatta bireyi

nasıl ve ne şekilde etkilediğini bir kadın olarak daha çok roman ve hikâyelerindeki kadın kişilerle aktarmış, satır aralarında kendi dünya görüşünü yansıtmıştır.

1.2. Fatma Barbarosoğlu'nun Hayatı ve Eserleri

Fatma Barbarosoğlu 1962 yılında Afyon'da doğmuştur. İstanbul'da başlayan eğitim öğretim hayatını 1980 yılında Afyon Lisesi'nde tamamlayan Barbarosoğlu, 1984 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünde lisans eğitimini, 1987 yılında yine Felsefe bölümünün Türk-İslâm Felsefesi Anabilim Dalı'nda *Tasavvufî Eğitimin Değerlendirilmesi* başlıklı teziyle yüksek lisans eğitimini ve 1994 yılında ise İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyal Yapı-Sosyal Değişme Anabilim Dalı'nda *Modernleşme Sürecinde Moda Zihniyet İlişkisi* başlıklı teziyle de doktora eğitimini tamamlamıştır.

Çocukluk yıllarından itibaren yazmaya eğilimli olan Fatma Barbarosoğlu, lise yıllarında okul gazetesini tek başına çıkarmış, bunu için mücadele vermiştir. “Lise yıllarında, okul gazetesini tek başına çıkarırdım. Arkadaşlarıma yalvarırdım yazdığım yazının altına onların isimlerini koyayım diye. Çünkü rehber öğretmenle takışmıştık. Okuldaki sağcı öğrenciler için solcu, solcular için sağcıydım ben. Başka bir öğrenci, tek başına bir gazete çıkarsaydı, başı göklere değerd. Benim nasibim, bütün yazıları benim yazdığım anlaşılmasın diye isim dilenmek oldu. Gazeteyi doldurmak için durmadan yazardım. Hepsini benim yazdığım anlaşılmasın diye, durmadan farklı şeyler denemeye çalışırdım. Tabii konu bulmak için, deneme türü biçilmiş kaftandı. Ahmet Haşim'i Ahmet Rasim'i bu dönemde keşfettim. Onların yazdığı başlıklardan yola çıkarak, yenisini çalışırdım.” (Barbarosoğlu, 2012c: 192)

Yazar sosyoloji doktoru olduktan bir yıl sonra, 1995 yılında sosyoloji alanında yaptığı doktora çalışmasını *Moda ve Zihniyet* adıyla kitap şeklinde yayımlamıştır. Yaşadığı dönemin sosyal, siyasî ve fikrî değişimlerini eserlerinde ele alan Fatma Barbarosoğlu, daha sonraki yıllarda hikâye, roman, makale, deneme, söyleşi, araştırma ve inceleme türlerinde eserler vermeye devam etmiştir. 1996 yılında ilk hikâye kitabı *Acı Deniz*'i yayımlayan Fatma Barbarosoğlu, 2000 yılında yayınladığı ikinci hikâye

kitabı olan *Gün Akşamsızdır*'la Türkiye Yazarlar Birliği tarafından yılın hikâyecisi seçilmiştir. Fatma Barbarosoğlu'nun yayınlanmış hikâye kitapları kronolojik olarak şu şekilde sıralanır: *Acı Deniz* (1996), *Gün Akşamsızdır* (2000), *Senin Hikâyen* (2001), *Ahir Zaman Gülüşleri* (2002), *Bahçeler ve Sokaklar* (öykü seçkisi, 2003), *İki Kişilik Rüyalar* (2005), *Rüzgâr Avı* (2013). Yazarın yayınlanmış romanları ise şunlardır: *Hiçbir Yer* (2004), *Fatma Aliye: Uzak Ülke* (2007), *Medyasenfonu* (2008), *Son On Beş Dakika* (2011). Yazarın deneme, söyleşi, makale, araştırma ve inceleme türündeki diğer eserleri de şunlardır: *Sözün ve Sükûnun Renkleri* (1998), *Kamusal Alanda Başörtülüler* (2000), *Ramazanname* (2002), *İmaj ve Takva* (2002), *Otobüsane – Yaşadığımız Şehir* (2003), *Okuyucu Velinimetimizdir* (2003), *Şov ve Mahrem* (2006), *Cumhuriyetin Dindar Kadınları* (2009), *Sözüm Söz* (2012).

Evli ve biri erkek biri kız, iki çocuk annesi olan Fatma Barbarosoğlu *İma ve Takva* kitabına kadar Barbarosoğlu ile birlikte Karabıyık soyadını kullanmış ancak, kızının isteği üzerine bu soyadından vazgeçmiştir. “Birkaç yıl önce kızım: ‘Anneciğim benim ile soyadının aynı olmasını istiyorum.’ dedi. Aynı dedim. Hayır, kitaplarında yazan isminin de sadece Barbarosoğlu olmasını istiyorum dedi. Tamam dedim, ilk fırsatta. *İmaj ve Takva*’nın yeni baskısı Profil yayınlarından çıktı. Rica ettim Karabıyık soyadını çıkarttılar. *Cumhuriyet’in Dindar Kadınları* ve *Uzak Ülke*’de K harfi ile temsil edilen genç kızlık soyadım *İmaj ve Takva*’da tamamen buharlaştı.” (Barbarosoğlu, 2011b)

1995 yılından bu yana çeşitli alanlarda eserler veren, halen Yeni Şafak gazetesinde köşe yazıları yazan Fatma Barbarosoğlu, Nuriye Akman ile yaptığı röportajda “Popüler kültürün işleyişine, kendi hayatım üzerinden koyduğum prensipler var. Özel sorulara cevap verdikçe şöhretim artar. Ben yazdığım kitaplarla var olmak istiyorum. Asla kendimin ön plana geçmesini istemem. Benim görüşlerim, analizlerim ön planda olmalı. Yoksa çok popüler bir yazar olabilirdim. İslamî kesim ile ilgili her tartışmaya laf yetiştirebilirdim. Ama hayır. Ben daima yazdığım kitap üzerinde konuşmayı tercih ettim.” (Akman, 2004) Diyerek yayın hayatındaki duruşunu, popülerlikten çok, kalıcı olmayı tercih ettiğini dile getirmiştir.

2. BÖLÜM

İLİŞKİLER YÖNÜNDEN KADIN

1.1. Anne Olarak Kadın

Kişinin hayata hazırlanmasında ve karakterinin şekillenmesinde, bir bireyi olarak dünyaya geldiği aile büyük önem taşır. Bu sebeple aile, toplumun küçük bir modeli ve sosyal düzene uzanan köprüsü şeklinde değerlendirilmiştir. (Wechsellberg ve Puyn, 1996: 15) Ailede kadın doğurganlık vasfı dolayısıyla, annedir, çocuğun yetiştirilmesinde asıl sorumluluğu üstlenen kişidir. Bu yüzden doğal olarak çocuk ve anne arasında özel bir iletişim dünyası meydana gelir. Kadın bedensel yazgısını annelikle tamamlar. Kadının, vücut yapısı bütünüyle insan türünün devamına dönük olduğundan annelik onun ‘doğal’ görevidir. (Beauvoir, 2010: 111) Kadın kimliğinin oluşmasında sosyal yapı da anneliği merkezi bir yere oturtur. Hem geleneksel hem de modern toplumlarda en fazla kabul gören ve kadınlar tarafından en fazla içselleştirilen toplumsal bir rol (Cindoğlu, 2010: 57) olan anneliği öne çıkaran en temel kavram ise şefkattir. Şefkat sevginin en ileri aşamasıdır, ruhsal bir enerjidir ve çocuklar açısından en önemli kaynaktır. Annenin çocuğa en değerli armağanıdır. (Tarhan, 2007: 26) Fatma Barbarosoğlu’nun roman ve hikâyelerinde de bazı anneler daha çok hassas yapısıyla, şefkat ve merhametiyle, koruyucu, kollayıcı, eğitici, yol gösterici yönleriyle yer alır.

Öyleki incelediğimiz eserlerden *Son On Beş Dakika* adlı romanda bir anne eşi çocuğunu kaçırdığı için ruhsal sağlığını kaybetmiştir. Hikâyede Mehtap Seven, yıllar önce eşi kızlarını kaçırdığı için psikolojisi bozulmuş, iki yıl hastanede yatmış, psikiyatristi dışarıda iyileşme şansının daha yüksek olduğunu söyleyerek onu hastaneden çıkartmıştır. O da taş bir bebeği gerçek bebek zannederek kızının elbiselerini ona giydirip kocası tekrar kaçırmasın diye onu gündüzleri kreşe emanet etmiştir. Bir gün eşine tehdit mesajları atan bir adam mesajı yanlılıkla Mehtap’a gönderir. İleri derecede psikolojik rahatsızlığı olan Mehtap, o an orda bulunan Mehmet Diriöz’le göz göze gelir, mesajı onun gönderdiğini düşünerek onu öldürür.

Yine aynı romanda dört aylık evli olan Ece, iki aylık bebeğini kaybeder; bu durum onu oldukça üzer. Doktorun tavsiyesiyle rahatlamak için blog yazmaya başlar. Eşi ile aralarında kültür farkı vardır. Bu sebeple olsa gerek eşi Ece'nin iki aylık bebeğini kaybetmesine duyduğu üzüntüyü anlayamaz. "Bu o kadar büyütülecek bir şey midir? Doktor Bey? Zaten yeni evliyiz. Dört ay yeni doldu. Kaybettiğimiz bebek iki aylık bir bebektir. Benim annem kaç çocuğunu kaybetmiş." (s.68)

Yine aynı romanda Sami Bey'in annesi iki defa evlenmiş iki eşini de kaybetmiş fedakâr bir annedir. İkinci eşiyse imam nikâhıyla evlenerek, ilk eşinden kalan maaşın tamamını oğlu Sami'ye göndermiştir. Sami, bunlardan habersiz annesi yeniden evlendi diye annesine küsmüştür. Kadın ikinci eşini kaybettikten sonra meme kanserine yakalanır, bu arada oğlu Sami gerçekleri öğrenir, kendini sorgulamaya başlar, annesini haklı bularak affeder. "Oysa orada beklerken geçmişini temize çekiyordum. Annem evlenerek en iyisini yaptı. Küçük bir ilçede dul bir kadın olarak hayatını sürdürmesi ne kadar zor olacaktı. İmam nikâhı ile evlenerek babamdan kalan maaşın tamamını bana göndermeyi hesaplamış olduğunu çok sonra anladım. Hastanenin pencerelerine bakarken, bu pencerelerden birinde annemin silüetini görmeyi beklerken, bekledikçe annemi affederken..." (s.188)

Hiçbir Yer adlı romanda Lamia Hanım bir kaza sonucu yüzünü kaybeden kızı Müjgan'ın daima yanındadır. Lamia Hanım her anlamda kızına destek olmak isteyen, güçlü bir kadındır. Kızının yaşadığı durumdan en az yara alması için uğraşır. Kızının ruhsal durumuna göre hareket eder. Onun hastanede yattığı odayı bir ev gibi süsler, kızı kendi yüzünü kabul edene kadar ziyaretçi kabul etmez. Lamia Hanım kızının ruhsal sağlığı için eski nişanlısıyla Şahin'in de hastanede kızını ziyaret etmesine izin vermez, hayatlarından yavaşça çıkmasını ister. Onun hastaneye gönderdiği çiçekleri dahi kabul etmez. Hemşire onu bu tavırlarıyla bir komutana benzetir, acılar karşısında gösterdiği tavra şaşırır. "Odaya objeler koyup ziyaretçi kabul etmeyen bir kadın. 'Kızım kendi yüzünü kabul etmeden kimseler bu odadan içeri girmeyecek' dedi. Ne otoriter kadın. Acıdan dağılanları gördüm bunca yıl. Ama acıdan komutan kesileni ilk defa görüyorum." (s.53)

Senin Hikâyen'de *İlân* adlı hikâyede ismi belirtilmeyen bir kadının üniversite öğrencisi başörtülü bir kızı vardır. Bir adam kızının resmini, yanında iki çocuk olacak şekilde montaj yaptırıp eşim çocuklarımı alıp beni terk etti diyerek gazete ve televizyonlara çıkar. Bu haberleri önce komşudan duyan anne kızının yanındadır, bu zor durumdan kurtulmak için çareler arar. "Annem önce tv kanallarına faks çekip resimdeki kadının kendi kızına benzemesinden dolayı hayatının karıştığını anlatmayı düşündü. Sonra bundan vazgeçtik. Kapının önünde kareler kameralar olacak şey değildi. Sonra annem biz suçlu değiliz ki, niye bir çıkış yolu arayalım dedi." (s.141)

Acı Deniz'de bazı hikâyeler birbirini tamamlar niteliktedir. Hikâyelerde ortak karakterler yer alır. *Söz darmadağın*, *Sözün bittiği yer*, *Ölümün adı şiir*, "*Acı Deniz*"i yeniden okurken hikâyelerinde adı geçen Sühendan bir rüya görmüş, rüyasını hocaanneye anlatmıştır. Hocaanne Sühendan'ın anlattığı rüyanın üzerine, onu ders almak için hoca efendiye götürür. Ancak Fatma Barbarosoğlu'nun gerçek hayatta toplumdaki fert olmak ile cemaat üyesi olmanın bir aradalığını kaldıramayan bütün genç kızları temsil ettiğini (Barbarosoğlu, 2012: 185) belirttiği Sühendan, henüz kendisini hazır hissetmez. Gittiği sohbetlerdeki kadınlar hep beraber ibadet ederken Sühendan tuttuğu oruçları saklar, kendisini göstermemek, benliğini köreltmek için delik çoraplar, düğmesi kopuk hırkalar giyer, ama böyle daha çok dikkat çeker onların arasına giremez, onlar gibi olamaz. Annesi kızının bu hallerine çok üzülür. Bu yüzden yorgun düşer. Kızının hasta olduğunu söyleyerek, teyzesinden yardım ister, onun yanına gönderir. "Tek umudum sizsiniz. Doktor mekân değişikliği iyi gelir dedi. Sühendan hasta teyze. Bu yaşta..."(s.19) Sühendan gitmesinin asıl sebebinin annesi telefonda teyzesiyle ağlayarak konuşurken duymuştur. Yine hikâyenin başka bir yerinde Sühendan büyüklerinin, babasının kendisine uygun gördüğü biriyle Eyüp'te görüşür. Ancak görüştüğü kişi onu anlamaktan uzaktır, halası da ruh ikizini bulamamıştır. Sühendan'ın annesi kızının kaderinin halasına benzeyeceğini düşünerek ağlar "Halacığım, annemin 'er dayıya kız halaya çeker' diye ümitsizlik içinde durduk yere dökülen gözyaşlarında Acı Deniz mi vardı?" (s.27)

Ahir Zaman Güllüşleri'nde *İncir Ağaçlarının Gölgesi* adlı hikâyede sabırlı, merhametli bir anneyi görüyoruz. Hikâyede Safiye Teyze, Kerim amcanın annesidir. Safiye Teyze, ağaçtan düşüp sakat kalan oğlunun hırçınlıklarına karşı gayet yumuşak bir tavır sergiler, onu altan alır. “Kerim Amca'nın annesi Safiye Teyze hayattaydı. Kerim Amca deli ırmaklar gibi boşaldığında oğlunu ikna edemeyeceğini bilir, yavaşça ‘Kerim’ derdi. Öyle yumuşak, öyle merhametli. Onun bu yumuşak itirazından sonra Kerim Amca tekerlekli sandalyesini salonun içinde hızlı hızlı dolaştırır, sonra durulurdu.” (s.11)

Senin Hikâyen'de *Kapanmayan Yaralar Antolojisi* adlı hikâyede İstanbul'da yaşayan anne, başörtülü olduğu için Afyon'a Sürgün edilen kızı Nihan'ın tekrar İstanbul'a dönmesini ister, ona mektup yazar, kızının uğruna mücadele ettiği değerlerin nasıl değiştiğini anlatır. “Gurbette yorulan kızım. Kendinden kaçmak için İstanbul'dan 500 km uzağa gitmene hiç gerek yok artık. İstanbul'da tanıdığımız bütün insan yüzleri gurbet. Anadolu nasıl bilmiyorum. İstanbul herkesin kendinden başka bir şeye dönüşmek için türlü türlü ilâçlar, usuller denediği bir simya merkezi...” (s.60) Kızı okuduklarının ardından, orda kendisine arkadaş olan Huriye Kadın da vefat edince İstanbul'a geri dönmeye karar verir.

Rüzgâr Avı'nda *Muhasebe* başlığı altında yer alan *Gitmiyorgibigittim.blogspot.com* adlı hikâyede Reyhan mecburi hizmet için İstanbul'dan Hakkari'ye giderken annesi aklına gelir, bir yerden bir yere gitmek için gitmiyor gibi gitmesi gerektiğini düşünür. Bunu ilk annesinden öğrenmiştir. Annesi kendisi için Akşehir'den İstanbul'a gelirken öyle davranmıştır. “Annem bütün çiçekler arkasında bıraktı. Kuşkonmazlar, sardunyalar, arapsaçı... Oturma odasının tavanını iki kere çevrelemiş, rahiyası ile insanı divane eden mum çiçeğini bile orada bıraktı... Gitmiyor gibi gitmeyi ilk annemden öğrendim.” Hikâyede ismi belirtilmeyen kadının kızının kendi yanına gelmesi gibi bir isteği yoktur, ancak kadın doktor olan kızının zengin bir ortamda yaşamasını, rahat etmesini istiyordur. Hakkari'de görev yapan Dr. Reyhan'da zengin bir yerde yaşadığını göstermek için Akşehir'de yaşayan annesine yalan söyler. “Annem beni aradığında daha önceki cevapsız aramalarını gördüm. Endişeli sesine cevap olarak *Tenis*

dersindeyim dedim. Orası çok zengin bir yer mi dedi annem. Zengin bir yer dedim. Annem ancak zengin bir yerde rahat edebileceğimi düşünüyor. Ben seni ne zorluklarla okuttum, çile çek diye mi okuttum? diyor. Her telefon konuşmasında yediğim tropikal meyvelerden bahsediyorum anneme zenginlik imajı sunmak için.” (s.142-143) Annesini yalanlarıyla zengin bir yerde yaşadığına ikna eden Reyhan rahatsızlığı nedeniyle yanına gittiğinde de yaşadıklarını anlatmaz ona hep güzel şeylerden bahseder.

Rüzgâr Avı'nda *Hesap* başlığı altında yer alan *Seninle Hesabımız Bitmedi Julya* adlı hikâyede öğretmen bir annenin kızına anlamlı bir isim koyduğunu görürüz. Ancak kızı bundan pek memnun değildir. Hikâyede Ayşe Şerife; ev, iş, çocuk, eş, arasında yorulmuştur. Bir de bunların yanı sıra doktora tezini tamamlamaya çalışmaktadır. Eşi de doktora tezi hazırlayan Ayşe Şerife, evde farklı sorumlulukları olan bir kadın olarak daha çok yorulduğunu, tezine vakit ayıramadığını anlatır. Eşinin ismiyle kendi ismini uyumlu bulmaz. Annesinin kendisine “Şerife” ismini vererek kendisinin kaderini çizdiğini anlatır. Bu durumdan yakınır. “Olsun idealist ilkokul öğretmeni annem kendi annesinin – ki Mukadder güzel isim aslında, Ayşe Mukadder bir marka gibi dururdu üstümde – ismini koymak yerine, cepheye kağnısı ile silah taşımış Şerife Bacı'nın ismini koymuş. Ah annem. Kızına bu isim ile kader aldığını, biraz da keder aldığını niye bilemedin! Bak ben hep bacı olarak kaldım. Ayşe Şerife Bacı. Hep Bacı. Hep hizmet ehli.” (s.54)

Yine aynı hikâyede *Etiket* başlığı altında yer alan *Dengeli Beslenme* adlı hikâyede sonradan görme, gösteriş meraklısı biri olarak anlatılan kadın, satır aralarında öncelikle oğlunu düşünen bir anne olarak yansıtılmış. Kadın oğluyla birlikte deprem yararına düzenlenen bir programa gider. Kendilerine ikram edilenleri “Biz daima dengeli besleniriz efendim.” (s.43) diyerek beğenmez. Kendisinden çok oğlunun dengeli beslenmesi gerektiğini vurgular. “Koymuşlar masaların üstüne baklava ve salata. Atıştırıp kalkacak değiliz ya. Biz daima dengeli besleniriz efendim. Hadi ben neyse. Ya oğlum. Ya oğlum” (s.43) Bu şekilde kendilerine haksızlık yapıldığını düşünür, özellikle oğlunu vurgular. “Bize mi haksızlık olsun. Oğluma hem de?” (s.43)

İki Kişilik Rüyalar'da *Sevabın Kefareti* adlı hikâyede bir kadının anne olmak uğruna ölümü göze aldığını görürüz. Hikâyede ev sahibi olan kadın bir telefonla arkadaşı Selma'nın ölüm haberini alır. Çok üzülür, düşünür: Selma anne olmak uğruna ölmüştür. Doktorlar, kalbi delik olduğu için evlenmesine izin vermemiş, ama o evlenmiştir. "Çocuk sahibi olmamalısın" (s.80) demişlerdir. Selma "Ölürken bile ana olmak her bedeli ödemeye değerdi" (s.80) diyecek kadar anne olmak istemiş, doğum yaparken vefat etmiştir.

Her anne çocuğunun her anlamda dört dörtlük özelliklere sahip olmasını ister. *Ahir Zaman Gülüşleri*'nde *Çay Bahçesi* adlı hikâyede de satmak için dantel ören, hamile kadın, eşiyile birlikte gittiği çay bahçesinde de dantel örmektedir. Etrafına bakınırken "kıvrık kirpikli, yuvarlak çıkık alınlı kumral kızı" görür, kendi çocuğunun da o kız kadar güzel olması için kızı dikkatlice bakar.

Kadın, anne olarak şefkat ve merhamet duygularıyla baktığı çocuğunu hep güzel görür. *Ahir Zaman Gülüşleri*'nde *Hep Böyle* başlığı altında anlatılan hikâyede de Selvi, rüyasında kendisini Hülya Avşar olarak gördüğünü köye gelen televizyonculara anlatır. Ordaki diğer kadınlar kendisiyle alay edecek diye çekinirken, Selvi'nin annesi "He ya sen ondan daha güzelsin" (s.29) diyen bakışlarıyla kızını rahatlatır.

Kadın, aile kurumunun temel oyuncusu olarak; bir yanıyla eşine yönelik, diğer yanıyla çocuklarına dönük önemli bir rol oynayıcısı ve planlayıcısı durumundadır. (Şener, 2009: 469)

Gün Akşamsızdır'da *İmajötörün Evi* adlı hikâyede de kendini çocuklarına, evliliğine adanmış bir anne vardır. Ancak bu durum onun ilerki yıllarda sorun olarak karşısına çıkar. Siyah başörtülü kadın, üç çocuk annesi evli bir kadındır. Anne olmak onun için en büyük saadettir. Evliliğinde de ilk zamanlar önceliğinin çocukları olmuş olabileceğini düşünür, ona göre bu yüzden eşi kendisini kıskanmıştır. "Üç çocuk annesiyim. Herbirini kucağıma aldığım ilk dakika kanatları olan insan varsa eğer o benim işte. Çocuk sahibi olmak. Sağlıklı, pembe yüzlü, cennet kokulu çocukların annesi olmak. Bunu üstüne bildiğim başka saadet yoktu. İlk zamanlar eşim kıskanırdı beni: 'Çocuklarını benden çok seviyorsun' diye. Belki doğru

belki yanlış. Bebek cennetten gelen bir haber gibiydi benim için. Belki o zamanlar ihmal etmişimdir efendimi. Eşimi yani.” (s.52-53) Ancak, çocukları büyüyünce annelerinin dünyasından uzaklaşmaya başlar. Annelerini hep aynı noktada kalmakla suçlar, kendi hayatlarına yönelirler. Kadın dünyanın nizamı diyerek bunu normal bulur. Ancak eşinin onun bu kendini çocuklarına ve eşine adanmış halini beğenmemesi onu üzer. Bu durumu düzeltmek için çareler arar.

Kadın; ailede eş ve çocukların uyumlu ve ahenkli bir şekilde iletişim kurmasını ve bütünleşmesini sağlamak konusunda önemli bir göreve sahiptir. Böyle bir rolü, aile içinde yapabilecek başka biri yoktur. (Şener, 2009: 470)

Gün Akşamsızdır'da *Tamir Görmemiş Aşk* adlı hikâyede kızıyla eşi arasında kalmış bir anne ile karşılaşırız. Hikâyede Nurgül hocasının aracı olmasıyla ailesi razı olmasa da Özhan Bey'le evlenmiştir. Annesi bir yandan kızını gurbete İstanbul'a gelin gönderdiği için üzgünken bir yandan da kızı ile bu evliliğe razı olmayan bu yüzden kızını evlatlıktan reddeden eşinin arasında kalmıştır. Kızına iyi düşünmesi konusunda telkinlerde bulunur. "... Kurbanın olam kızım, beni babanla karşı karşıya koma. Paşa olacak kızım yâda yabana vermem diyor baban. Kurbanın olam kızım. İyice düşündün mü?" (s.81) Nurgül kararından dönmez, annesi gözyaşlarıyla onu gelin eder. Ailelerin razı olmadığı bazı evliliklerde zaman her şeye çare olurken Nurgül'ün evliliğinde bu gerçekleşmez. Yıllar sonra bile babası kendisini affetmez, annesi gizli gizli gözyaşı dökmeye devam eder.

İki Kişilik Rüyalarda *Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim...* başlığı altında yer alan *Dazlak* adlı hikâyede Betül'ün annesi başörtü mücadelesinde kızını yanında yer alır. Eve gelip büyük bir sakinlikle başörtüsü yasağı yüzünden okulu bıraktığını açıklayan kızının ruhunu en iyi annesi anlar. Eşi kendisinden kızını bu fikirden vazgeçirmesini istese de içinden "Her işte bir hayır vardır. O şimdiye kadar hep iyi kararlar verdi" (s.72) diye düşünen kadın kendi kızına anlayışlı olmasının yanı sıra, aynı duruma yaşayan arkadaşlarının kızlarına karşı da şefkatlidir. "Anne, ne vakittir okulunu bırakanların ruh hallerini arkadaşlarının kızlarından biliyordu. Kilo kaybedenler, hayata küsenler, agresif olanlar. Bildiklerini

kendine saklayıp, içindeki merhameti herkese bulaştırmak isteyen bir ruh hal ile gezindi her birini üstünde.” (s.72) Kızı okula ancak kafasını kazıtıp gidebileceğini söylediğinde, kızının saçını kesip, kafasını kazıyan da kadının kendisi olur. Kızının saçlarını keserken eli ayağı titrer, Betül annesine nasıl keseceği konusunda yol gösterince, bu şartlarda bile kendisine akıl veren kızıyla gurur duyar.

Senin Hikâyen'de *Kapanmayan Yaralar Antolojisi* adlı hikâyede başörtü eylemlerini başlatan, Cenân kanser hastası olmuştur. Annesi, kızının başörtüsü sorunları yüzünden yaşadığı sıkıntılar nedeniyle hasta olduğunu düşünür. Duruma Başörtüsü Yasağı Karşısında Kadın başlığı altında ayrıntılı olarak değindiğimiz için burada bu kadarını belirtmekle yetineceğiz.

Rüzgâr Avı'nda *Hesap* adlı hikâyede *Her Sabah Paris* başlığı altında kanser hastası olan bir anneyle karşılaşırız. Hikâyede Yasemin'in yaşadıklarına, halet-i ruhiyesine değinilir. Yasemin, kanser hastası olduğunu öğrendiği gün hastanenin kafeteryasında etrafın sesini dinler. Onu etkileyen sesler Allah'ın varlığını hatırlatarak umut veren, huzur veren ezan sesi ve çocuklarını hatırlatan masum çocuk sesleridir. Biraz sonra belden aşağısı tutmayan seyyar arabasının üstüne “Anne böreği” diye yazarak börek satan çocuğu görür. Kendi çocukluğu, annesi aklına gelir. Daha sonra çocukları aklına gelir. Yasemin hastalığını onların bilmesini istemez. “Önce battaniye ile örülmüş dizlerini gördüm. Sonra battaniyenin üzerindeki ellerini. Ellerinden yüzüne doğru çıkamadım. Çocuklarımla yüzleşmek istemiyorum. Herkesin bir düzeni var. Anneler düzeni sürdürür. Düzeni bozmaya hakları yoktur. Son kararım. Anne böreği satan, belden aşağısı tutmayan çocuğun yüzüne varamadan geri döndüm.” (s.82) Hasta olarak eşiyle ve çocuklarıyla yüzleşmek istemeyen Yasemin, doktor arkadaşından yardım ister. “Hastalığımı kimseye söyleme Rezan dedim. Olur mu öyle şey diye itiraz etti. O zaman onlara benim bu hastalığı bilmediğimi söyle. Hiç kimseyi teselli etmek yükümlülüğüne sokmak istemiyorum. Bilmesi gerekenler bilsin tamam. Ama bilgilerimizi birbirimizin yüzünde, birbirimizin gönlünde test etmeye kalkmayalım.” (s.83) Tedavi sürecinde arkadaşı Rezan'ın evinde kalır.

İlerleyen sayfalarda Yasemin anılarından bahseder. Annesi köyde ebelik yaparken onun ağaçların fatihi olmasını istemiş, ona ağaçlarla ilgili masallar anlatmıştır. Belki de ona “Ağaçlara sarılınmaz. Ağaçlara çıkılır.” (s.103) diyerek, ağaçlarla ilgili masallar anlatarak hayattaki hedeflerini yüksek tutması gerektiğini söylemiştir. Annesini ağaçların fatihi diye anlatan Yasemin kendisi onun gibi olamadığı için üzgündür. “Annem bütün ağaçların fatihi. Ben hiçbir ağaca çıkamayan. Ağaçlara çıkamayan ama bütün ağaçlara sarılan. Annem ikaz ediyor. Ağaçlara sarılınmaz. Ağaçlara çıkılır. Kırıldaki ağaçlara bile çıkıyor annem.” (s.103)

Senin Hikâyen'de *Sefer* adlı hikâyede Müzeyyen üç çocuk sahibi bir kadındır. Kızı vefat edince babası ve babaannesi de ilgilenmeyince torununu kızının yerine koymuş, ona bakmaya başlamıştır. Genç yaşta kızını kaybeden, kaybettiği kızının yerine koyduğu torununa bakan Müzeyyen kızının ölümüne duyduğu üzüntüyü eşiyle paylaşamaz. Üzüntüsünü vefat eden kızına karşı duyduğu özlemi içinde yaşar. Eşi vefat eden kızlarından hiç bahsetmemekte toplumsal sorunları konuşmaktadır. “ ‘Kimselerle konuşmaya konuşmaya konuşmayı unutacaksın’ diyor Selim. Sen konuşuyorsun ya ikimizin yerine. Ölümü konuşmak yerine memleketi konuşuyorsun ya. Senin dilinde ölmedi diye Nebile de ölmemiş oluyor ya! Ben konuşmak istiyorum, nereden bileceksin? Tâ doğduğu günden başlayarak, dakika dakika Nebilemi anmak istiyorum. Nereden bileceksin? Ağzımı açtığım her defasında ‘boş ver’ deyip susturuyorsun ya beni, kimselere anlatmam ben de.” (s.107)

Ahir Zaman Gülüşleri'nde *Yaşayamadığımız Dünya* adlı hikâyede de üç çocuğu olan Güzide, amansız bir hastalığa yakalanmıştır. Hastalığını çocuklarına söyleyip söylememe konusunda kararsızdır. Sıkıntılarını paylaşmak ve dua etmek için radyoyu arar. Önceden radyoyu arayan sıkıntılarını paylaşan insanlara inanmadığını, program ilgi çeksün diye böyle şeylerin yapıldığını düşündüğünü, kendisinin de bu programı arayacağını hiç düşünmediğini söyler. Sıkıntılarını anlatmaya başlar, o da Yasemin gibi hasta olarak çocuklarıyla yüzleşmek istemez. “Öleceğini bilmek çok zor. Bunu çocuklarına anlatmak zorunda kalmak daha zor. Doktoruma anlattım...” (s.92)

Acı Deniz'de *Çalınan hikâye* adlı hikâyede yine çocuğunu kaybetmiş bir anne vardır. Otuz otuz beş yaşlarında, şizofren hastası bir anne kızını okuduğu bir hikâyeden etkilenerek intihar ettiği için hikâyeye yazarının evine gidip “Niçin benim hikâyelerimi yazıyorsunuz?” (s.95) diyerek ona kızar, durumu anlatır. Yazarın hikâyesindeki pek çok şey hatta bazı karakterlerin isimleri bile kadının yaşantısıyla birebir tutuyordur. Hikâyede şizofren anne kızını öldürmüştür. Hikâyeyi okuyan genç kız kendi sonunu da hikâyedeki gibi olacağını, şizofren annesinin kendisini öldüreceğini düşünerek intihar etmiştir. Yanıbaşında da okuduğu hikâye vardır...

Hiçbir Yer adlı romanda doktor ile Muhsin sohbet ederlerken konu köye başlık parasına kız getiren şebekeden açılır. Kırsal kesimde yaşayan anneler kızlarını kendi yaşadıkları zorlukları yaşamasınlar diye taşrada televizyonda gördükleri şehre gelin göndermek istiyorlardır. “Kızların şehre gelin gitmesini isteyen, anaları. Kendisine benzeyen bir hayatı olmasın diye. Kızın sığırın sıpanın, koyunun kuzunun, orağın çapanın içinde bir hayatı olmasın diye her görücüye gelenle pazarlık yapılıyor. ‘Oğlun şehre gitsin. Bir fabrikada işe girsin. Ondan sonra nişanı yaparız.’” (s.128)

Bireyler, üyesi oldukları sosyal sistemler içinde, buldukları statülerin bir sonucu olarak, kendilerinin ve başkalarının beklentilerini sosyalleşme sayesinde öğrenirler. Sosyalleşme sürecinin parçası olan roller, ailede, okulda veya işyerinde öğrenilir. Hayatın ilk yıllarında ailede başlayan sosyal rollerin öğrenilmesi süreci (sosyalleşme) hayat boyu devam etmektedir. (Kapız, 2003: 12) Annenin, çocukların ilk öğretmeni, eğiticisi olduğunu ve bu eğitimle çocukların kişiliklerinin ve geleceklerinin temellerinin atıldığını birçok pedagoğ ve psikoloğ dile getirmiştir. İlerki yıllarda diğereğitici unsurlarla karşılaşp gelişen birey için, ilk öğretmen olan annenin yol gösterici, eğitici rolü yaşam boyu devam eder.

Son On Beş Dakika adlı romanda beyaz gömleli kızın annesi, kendi hayatında edindiğı tecrübe ile kızını uyarır. Kızının erkek arkadaşı olmasını sorgular, onların evlenmelerini ister, eşi kendini terk etmiştir bu yüzden kızının erkek arkadaşı için birbirimizi tanıyacağız sözleri karşısında “Hadi kızım hadi. Adamlar sizi kullanıyor gezip tozup. Ne tanması yav. Erkeği

ancak muhtaç olduğunda tanırırsın. Yani bir de bakarsın ki tanımaya değer biri hiç uğramamış senin sinene.” (s.77) diye karşılık verir.

Hiçbir Yer adlı romanda Şahin’in annesi okuma yazma bilmeyen, tesettürlü, köylü bir kadındır. Kadının Şahin dışında hiçbir çocuğu yaşamamıştır. Eşi kendi halinde pek kimseyle konuşmayan, yalnızca nasihat veren biridir, onun kardeşleriyle dahi görüşmesine izin vermez. Kadın hep kocasına sabreder, susar. Bu yüzden tek oğlu Şahin, annesi vefat edince sevinir, artık annesi babasına sabretmek zorunda kalmayacaktır. “Anasının babasına nasıl katlandığını düşünüp yorulmayacaktı bundan böyle. Kara toprağın kara bağrında, babasının, yanında olduğundan daha emniyetli olacaktı anası. Zaten yıllardır bir mezardaydı. Kardeşlerini bile kocasından gizli tarla kıyılarında görüyordu.” (s.89) Şahin’in hayatında annesinin önemli bir yeri vardır. Hayatta karşılaştığı zorluklara karşı mücadele gücünü kaybettiği zaman, ona yön veren annesini, köy hayatındaki kırsal mücâdelisini hatırlar. “Ben şimdi kimlerle konuşacağım? Nasıl akacağım? Suyu kim çevirecek? Anacığım yokuş aşağı giden suların önünü nasıl keserdi! İki çapa darbesi. Suyun önünü alırdı.” (s.42) Doktora öğrencisi olan Şahin’in danışman hocası vefat etmiş, bir kaza sonucu yüzünü kaybeden nişanlısı Müjgan kendisini görmek istememektedir. Suların önünü çeviren annesi de vefat etmiştir. Şahin, kırsal hayatla mücadeleyi hayatıyla özleştirir. “Suyu kim çevirecek? İhsan Hoca yok. Suyu kim çevirecek? Müjgan’dan haber yok. Çıldıracağım. Müjgan’dan haber yok. Annesi... Babası... Müjgan nerede?” (s.43)

Ahir Zaman Gülüşleri’nde Kayınvalide Hikâyeleri adlı hikâyede Ayşe’nin annesinin adı belirtilmemiştir, Kızı Ayşe çocukluk anılarından bahsederken, annesinin kızının hayatının şekillenmesinde nasıl bir rol aldığını görürüz. Hikâyenin başında Ayşe annesinin kayınvalidesi olmadığını, ancak babasının bir hayli küçük kardeşlerini büyütme zorunda kaldığını anlatır. Ancak annesi bundan hiç şikâyetçi olmamıştır. Ayşe’de annesinin kızıdır: “Kayınvalidesi olmayan, ama babamın bir hayli küçük kardeşlerini büyütme zorunda kalan annem, ‘Gelin geldiğim gün iki de çocuğum olmuştu’ diye kimselere anlatmazdı. Şikâyet etmeyi bilmezdi. Onun kusuru buydu. Sonraları bende de devam eden,...” (s.35) Ayşe

dedikodu yapmanın utanılacak bir şey olduğunu da annesinden öğrenmiştir: Arkadaşları kayınvalidelerini çekiştirince rahatsız olur annesinin sözlerini hatırlar: “Annem ‘Ha onun ağzı söylemiş, ha senin kulağın dinlemiş hiç fark etmez’ derdi. Sen dinlemesen o söylemeyecekti.” (s.41)

İki Kişilik Rüyalarda Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim... başlığı altında yer alan *Eksik Kalan* adlı hikâyede kızı tarafından, mükemmel olarak anlatılan Elif, olgun bir annedir, eşinin evi terk edişinin nedenini kızına anlatmıştır. “İnsanlar evlenir, ölünceye kadar, çoktan ölmüş ilişkinin ağırlığını nikâh adı altında taşırlar. Bazen de eşler birbirlerine dürüst davranır. ‘Buraya kadar’ derler. Ben duvara tosladım. Anlıyor musun beni Dilek? Biz duvara tosladık. Şöyle söylemeliyim; biz, babanla ben yani birbirimizin duvarı olduk. Yolumuzu açmamız lazım.” (s.48) Diğer bir taraftan sınava girerken başörtüsünü çıkardığı için kendini kötü hisseden Dilek, dikkatini toplayamamakta üniversite sınavını kazanamamaktadır. Elif, üniversite sınavını kazanan arkadaşlarından geri kalmamak için onların kazandığı bölümlerle ilgili gece gündüz demeden sayfalarca kitap okuyan kızı Dileğin hırsını doğru bulmaz, arkadaşları için değil kendisi için okuması gerektiği konusunda tavsiyelerde bulunur. “ ‘Kendin için oku’ diyordu. ‘ Kendin için okursan her öğrendiğini onlara satmak zorunda kalmazsın’”(s.51) “Kurtar kendini onların dünyasından...” (s.52)

İki Kişilik Rüyalarda Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim... başlığı altında yer alan *Sevabın Kefareti* adlı hikâyede ismi belirtilmeyen kadının başını yeni kapatan kızı dershaneden gelir, morali çok bozuktur. Matematik öğretmeni “dikiş iğnesiydik toplu iğne olmuşuz artık” demiştir. O da her şeyden vazgeçmiştir, odasından dahi çıkmayacaktır. Annesi bunlardan habersiz ondan kendine yardım etmesini, bulaşıkları yıkamasını ister. Kızı yıkamaz, hatta içinden annesine çok kızar, kadın o gece sahurdan sonra bulaşık yıkarken vefat eder. Daha sonraları kızı evlenince eşi ondan başını açmasını ister. Bunu kabul etmeyen kadın, vefat eden annesini hatırlar, annesi babasının her dediğini yapmıştır. Yaşasaydı kendisine de nasihatı bu yönde olacaktı diye kocasıyla kendisi arasındaki durumu sorgular.

Senin Hikâyelerinde Hikâyelerin Hikâyesi İçin Önsöz adlı hikâyede hikâyeler yazan anlatıcı çocukluk yıllarından annesinden bahseder. Annesini klasik anne profilinden farklı diyerek anlatan çocuk, onun iyi bir dinleyici olduğunu, kendisini desteklediğini söyler. “Hikâyelerin ikliminde ikinci durak annem. Ders çalıştığım zamanlarda başka annelerin ‘Hadi çalışsana çocuğum’ ikazının aksine, evin en تنها bulduğum köşesine saklanmış iken, örgüsünü koltuğunun altına sıkıştırıp ‘Sen çalış, ben şurada örgümü öreyim’ deyip saklandığım mekânları târumâr eden annem. Ben çalışmaya uğraşırken, elindeki örgünün onu dolu dizgin savurduğu hayallerin kucağında, bana göre birbiriyle alâkasız, ama ona göre uç ucu düğümlenmiş çağrışımlar eşliğinde durmadan konuşurdu. Bakardım olmuyor, anneme son yazdığım yazılardan birini okurdum. Aradığı sihirli karşılığı bulmuş gibi kanatlanır, ‘Ne güzel yazmışsın’ derdi. Sonra anne yüreğinin o en yufka kesiminde ‘Yaz yaz. Güzel güzel yaz. Ama sakın üzülme’ derdi. Yazarken acı çekildiğini biliyordu besbelli. ‘Merak etme anne’ derdim ‘üzülmem.’” (s.9)

Toplumumuz sürekli olarak değişmekte ve bu değişim, aile ortamına da yansımaktadır. Aile ortamında eski geleneksel anne baba ve genç ilişkisine dair davranış kalıpları değişmekte ve yeni ilişkiler, ortaya çıkmaktadır. (Tezcan, 1984: 377) Bu ilişkilerden biri de anne baba ve genç arasında yaşanan kuşaklar çatışmasıdır. Çatışma, gençlerin düşünce, duygu ve davranışları ile yetişkinlerin değer yargılarının örtüşmemesinden kaynaklanır. Bunun sebebi yukarıda da belirtildiği gibi şüphesiz dünyadaki hızlı gelişme ve bu gelişmeye bağlı olarak değişen algılardır.

Acı Deniz’de *Kelâm Bitti* adlı hikâye bir annenin ağzından anlatılmış. İsmi belirtilmeyen kadın kendi kızı ile ilişkisinden yola çıkarak yeni nesil ile aralarındaki, değişikliklere değinir. Kendisi yeni nesili, onların kendilerini ifade etme tarzlarını, anlamakta zorluk çeker, onlarla kendi neslini kıyaslar. Kadın, kızının ve diğer gençlerin her şey için aynı basma kalıp, argo ifadeleri kullanmalarından, şikâyetlenir. Gençler artık az sayıda kelimelerle, cümlelerle birbiriyle iletişim kurmaktadırlar. “Bizim neslimiz nüansları yakalama derdindeydi. Sizin nesliniz argoya tapma uğruna bütün mânaları tek bir kelimeye yükleme çılgınlığını yaşıyor.” (s.38)

Son On Beş Dakika adlı romanda Feyza'nın üniversite sınavına hazırlanan Beril adında bir kızı vardır. Doktor olan eşi, kızlarının üniversite sınavında tıp fakültesini kazanamamasının faturasını Feyza'ya çıkarır. Kızları tıp fakültesini kazanana kadar hem ona hem de kızına sosyal anlamda baskı uygular. Feyza annesine gidemez, evde ders çalışsın diye kızını bekler. Bu arada eşini ve kızını eve kapatan Dr. Ahmet Bey, Feyza'yı aldatmaktadır. Feyza bunun farkındadır. Hem bir zaninin eşi olmak hem de kızının babasının bir zani olması onu rahatsız eder. Boşanarak hem kendinin hem kızının bu baskıdan kurtulmasını ister. Bunların yanı sıra Feyza kızıyla kuşak farkından kaynaklanan iletişim problemleri de yaşamaktadır. Muhafazakar bir kadın olan Feyza, kızının fotoğraflarını sosyal paylaşım sitesinde yayınlamasına üzülür “Nereye eklersin? Ne demek eklemek? Motif mi ekliyorsun? Söylediğinden hiçbir şey anlamıyorum. Sorun bu ya anne. Bana çok şey söyleyenler sana bir şey söylemiyor. Sana bir şey söyleyenlerin bende hesabı yok tamam mı?” (s.126)

Acı Deniz'de *Şiirli yalnızlık* adlı hikâyede de Gülsun'la birlikte yurt dışında yaşayan bir annenin yaşadığı kuşaklar çatışmasını görürüz. Evli ve iki çocuğu olan Gülsün, Moskova'da yaşar, 40 yaşındadır. İlk olarak bursla eğitim için yurtdışına gitmiş, daha sonra evlenerek Moskova'da yaşamaya başlamıştır. Sıla özlemi çeken Gülsün, daha önceleri şiir yazmasına rağmen, Moskova'nın gökyüzü görmez sokaklarında şiir yazmaz olur. Gülsün, gurbette kendisi gibi olamamaktan yakınır, etrafına yabancısıdır. Çocukları ona “büyü anne artık” (s.120) diyerek onun değişmesini isterler. Ancak, Moskova'da, oranın kültürüyle büyüyen çocuklarıyla da birbirlerine yabancı olmuşlardır. Öyleki Gülsün çocuklarıyla konuşamamaktadır. “Çocukların Çocuklarımla konuşamıyorum. ‘Biraz uyumlu ol anne’ diyorlar. Uyumlu olmak Moskova'da bir Rus gibi mi davranmak?...” (s.121)

Bireylerin kimlik anlayışları tarihsel süreç içerisinde değişime uğramıştır. Bu tarihsel sürece baktığımızda modern öncesi dönemde kimlik, ait olunan toplumsal gruplarla (aile, klan, soy gibi) özdeşleştirilmiştir. Bilimsel bilgi, özgürlük ve özerkliğin öncü kavramları olarak sayılan modernizmle birlikte ise; kimlik bağlamında ‘bireysellik’ yüceltilmiş,

toplumsal yaşantının merkezine bireyin kendisi alınmıştır. (Karaduman, 2010: 2896)

İki Kişilik Rüyalar'da *Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim...* başlığı altında yer alan *Dazlak* adlı hikâyede de modernizm etkisiyle değişen, bireyselleşen bir nesilden, bir genç kızın annesi ile yaşadığı çatışmadan bahsedilir. Seher'in annesi gençliğinde başörtü yasağıyla mücadelesi etmiş bir kadındır. şimdi de aynı sorunlar yaşanmaktadır. Ancak değişen dünya ile muhafazakar kesimde de farkında olarak ya da olmayarak yozlaşma olmuştur. Hikâyede başörtüsü yasağı karşısında kızı Seher "bu çağ bireysel çözümler çağı" diyerek olaya bireysel yaklaşıp, kendi için çözümler arar, Amerika'ya gitmek ister. Bu konuda annesini kendini anlamamakla suçlar onu ikna etmeye çalışır. "Zamanında sen de aynı olayları yaşamak zorunda kaldın diye beni anlamamı beklerdim. Oysa sen sosyalistlik taşıyorsun. Herkesin Amerika'ya gidecek gücü varmıymış? Anne sen hangi yüzyılda kaldın ya! Artık 21. yüzyıldayız. Anlasana. Bu çağ bireysel çözümler çağı. Ben babamı nasıl ikna edeceğimi düşünüyordum. Seni ikna etmek zorunda kalacağımı hiç tahmin etmezdim." (s.70) Anne soruna toplumsal açıdan yaklaşır, kızının karşı çıkmasına rağmen, başörtü eylemi yapan kızlara kurabiye yapıp götürür. "Yine mi kurabiye yapıyorsun? Tamam, bir bu eksikti. Arkandan 'Seher'in kurabiyeli annesi' diyorlardır. Bir gün gittin. İki gün gittin. Bir hafta. Daha kaç gün gideceksin anlamıyorum ki." (s.70) Seher annesini ikna etmeye çalışırken artık çağın değiştiğini vurgular, kendisinin de Amerika'ya giderek başörtüsü yasağına karşı direndiğini vurgular. "Bak anneciğim, seni üzmem istemiyorum. Lütfen anla. Vizyon çağındayız artık. Bunu görmem gerekiyor. Yurtdışına gidecek ne ilk kızın ne sonuncusu olacağım. Üstelik bu da bir direnme biçimi." (s.70)

İncelediğimiz eserlerden *Senin Hikâyen*'de *Kapanmayan Yaralar Antolojisi* adlı hikâyede ise başörtülü bir kadın olan Emine'nin "Çocuklarım var" diyerek evliliği yıkılmasın diye eşinin isteği üzerine başını açtığı görülür. Emine daha sonra bu değişime ayak uydurur. Konu hakkında *Başörtüsü Yasağı Karşısında Kadın* başlığı altında ayrıntılı olarak bahsedeceğimiz için burada bu kadarını belirtmekle yetineceğiz.

Kadınların ev içinde kendilerinin, ailelerinin ve toplumun yeniden üretimi için yaptıkları, kullanım değeri olduğu halde piyasada değişim değeri olmayan ve parasal karşılığı bulunmayan çalışma biçimleri (yemek pişirme, temizlik, çocuk ve ailenin diğer bireylerinin bakımı gibi işler) üretim faaliyetlerinden sayılmayarak herhangi bir değer verilmemekte ve istatistiklerde yer almamaktadır. (Özçatal, 2011: 22)

İncelediğimiz eserlerde ileride de bahsedeceğimiz gibi genel olarak kadının çalışma hayatı içerisinde yer alması çocukları ile ilişkisini olumsuz etkilenmektedir. *İki Kişilik Rüyalarda Rüyamda bir ev gördüm...* başlığı altında yer alan *Evde Raks* adlı hikâyede ise yukarıda bahsedilen sebeplerden dolayı annenin bir işte çalışmaması hem anneyi hem de oğlunu mutsuz eder. Mutsuz olan kadın, ev hanımlarının da çalışan bir kadın olduğu konusunu masaya yatırır. Çalışan kadınlarla ev hanımlarını kıyaslar, kıskançlık duygularıyla çalışan kadınları eleştirir. Bunun yanı sıra oğlunun okulunda da öğretmeni çocukları annesi çalışanlar ve çalışmayanlar diye ikiye ayırmıştır. Kadın, çalışmayan anne olarak da bir ayırım yaşamıştır. Bu ayrımı çalışmayan bir kadının çocuğu olduğu için yaşayan oğlu onun ev hanımı olmasından rahatsızdır. Oğlunun bu tavırlarının ardından bir karar alır, evde yaptığı işleri ücrete bağlayarak kendini çalışan kadınlar sınıfına sokmaya karar verir. Böylece oğlunu mutlu edecektir. “Oğlan gelir şimdi okuldan. Bir tafra da ondan. Neymiş öğretmenleri sınıfta çocukları ikiye ayırıyormuş, annesi çalışanlar-çalışmayanlar diye. Sınıfın hepsi bir tarafta. Kapıcının oğlu bile öbür tarafta diye dudaklarını büzüstürüyor. A oğlum benim “Annem sultan, işçi değil” deseydin diyorum. Laf anlamıyor. Ne sultanı, demokrasi varmış. Evin içindeki sultanlığımdan kime ne canım! ... Kararımı verdim. Oğlan ille çizginin öbür tarafında olmak istiyorsa olsun. Mesai yarın başlıyor. Kahvaltı ücrete dahil değil.” (s.32)

İki Kişilik Rüyalarda Büyü(mek) adlı hikâyede anne oğlu ile arasında güzel bir iletişim vardır. Genel olarak yalnız olan kadın, kendisi oğluna karşı en ağır eleştirileri yaparken, başkalarının buna eşi de dahil oğlunu eleştirmesine tahammül edemez. Oğluna ders çalışması konusunda kendi çocukluğunu, gençliğini örnek gösteren eşine artık zamanın değiştiğini söyler “Babam nasıl ders çalışılması gerektiğini kendi çocukluğundan

örnekler vererek anlattıkça anlatır. Sonunda annem ‘Bizim yüzyılımız bitti’ der. ‘Doğduğumuz yüzyıla veda. Şimdi sadece doydüğümüz, doyup doyup aç kaldığımız bir yüzyılın içindeyiz!’ ”(s.55)

Yukarıdaki ifadeden de anlaşılacağı gibi anne çevresindeki toplumsal olaylara karşı duyarlıdır. Sorunlara birey üzerinden yola çıkarak tespitlerde bulunur, değerlendirmeler yapar. Çocuk annesinin her olaya bir eleştiri bir yorum getirmesi karşısında üzüdür. Annesinin yalnız olmasının nedenini de buna bağlar.

Acı Deniz'de *Gözyaşları* başlığı adlı hikâyede ismi belirtilmeyen anlatıcı karakter olan kadın çocukluk yıllarından bahseder, babası yoktur annesiyle birlikte dedesinin yanında yaşarlar. Ekonomik anlamda babasına bağımlı olan annesi, babasıyla kendisi arasındaki ilişkide onu yalnız bırakmıştır. Kadın, babası kızına nasihat ettiği zamanlarda kızıyla göz göze gelmekten kaçınmıştır “Davudi ses nasihatlerine başladığında annem bakışlarını benden kaçırır dedem susuncaya kadar sırtının bize dönük olmasını icab ettirecek bir şeylerle meşgul olurdu.” (s.111) Anne, babasının kızına gösterdiği tavırları karşısında ezik kalmış, kızını sevgisinden de mahrum etmiştir. “Oysa benim annem vardı. Avuçlarının içini öpe öpe uyumak istediğim annem. Ne zaman bu arzumu gerçekleştirmek için eğilsem annem boğum bir sesle arkasını döner, kim bilir belki de dedem baba sevgisini annemde tatmin etmeye çalıştığımı düşünerek malum cümlesini tekrarlar “zavallı Kâmuran’ın hikâyesini anlatırdı.” (s.111)

Kızı büyüyüp kendisine hikâyeler anlatmaya başlar. Annesini üzmemek için hep annesinin varlığından mesut çocukların hikâyeleridir bunlar. Anne kızının bu hikâyelerini kaydeder, basılması için bir yayınevine gönderir. Kızının mutlu olacağını düşünür. Ama kızı hikâyelerinin annesinin gönlüne akmadığını düşünür, üzüdür. Çocukluğunda dedesine karşı kendini yalnız bırakan annesini affedebilirken, kendisine anlattığı hikâyeleri yayınlamak isteyen annesini affedemez. “Annemi affedebilirdim. Çocukluğumun annesini. Dedemin davudi sesiyle beni yalnız ve savunmasız bırakan annemi affedebilirdim. Oysa şimdi... Her hikâye iki kişiliktir. Bir gönülden bir gönüle akıttığımı zannettiğim sesi nasıl kelimelere hapsedebildi? Anlatan ile

dinleyen arasındaki o iki kişilik erişilmez ve elde edilemez dünyayı nasıl orta malı yapıverdi?” (s.115)

Hiçbir Yer adlı romanda ise geleneklerden kaçan bir kadın oğlu tarafından yanlış anlaşılmıştır. Kadın romanın baş kahramanı Muhsin’in annesi eşini kaybedince, onu evli kayınıyla evlendirmek isterler, o da kuma olma korkusuyla yaşlı bir adamla, kendisinden kırk yaş büyük bir adamla evlenir. Çevresi tarafından koca derdiyle evlendi diye suçlanır. Küçük oğlu Muhsin’de yengesine inanır onun dediği gibi annesine taş atar “Hasan Amcamın hanımı zihnimize zehir akıttırdı sabah akşam. Ananızı gördüğünüz yerde taşılayın, derdi. Koca derdine üç yetimi bırakıp kaçtı, derdi. Koca derdine 40 yaş büyük bir adama kaçılmayacağını kimseler anlatmadı bize; inandık. Anamı gördükçe taş attım arkasından.”(s.76)

Çocuğun davranışlarının şekillenmesi, yapıcı ve uyumlu bir birey olarak yetişmesi büyük ölçüde aile içerisinde anne ve baba ile olan iletişimine bağlıdır. Anne baba ile çocuk arasında sağlıklı bir iletişim kurulabiliyorsa sorunların çözümünü kolaylaştırır. İncelediğimiz eserlerde kuşaklar çatışmasından kaynaklanan iletişim problemleri yaşayan annelerin yanı sıra çocuklarıyla gayet iyi iletişim kuran annelerle de karşılaştık.

Ahir Zaman Gülüşleri’nde Aşk Nedir? adlı hikâyede ironik bir dil kullanılmıştır. Anlatıcı kadın karakterin oğlu ile iletişimde de mizah vardır. Anne oğlunun sorunu var diye okulun rehberlik servisinden çağrılınca oğlumun ne sorunu olabilir diye sorgulamaya başlar. Ona göre oğlunun bir sorunu yoktur, olsa kendisine anlatır: “Dağlara taşlara, evlatçığının hiçbir derdi yoktur. Olsa bana anlatır. Gelir yavaşça yanıma ‘Anneciğim’ der ‘sana bir şey soracağım.’ Ben de ona ‘Kaç puan değerinde’ derim. Güleriz. (s.59)

Kapılar yalnız kendine açık ve yalnız kendine kapalıydı... başlığı altında yer alan *Sessiz Ağıt* adlı hikâyede arkadaşı pankreas tümöründen ameliyat olan hamile kadın oldukça üzgündür. Doktor şeker kontrolü yapacakları için ağır bir kahvaltı yapmasını ister. Çocuğuyla birlikte doktorun istediği şekilde bir kahvaltı yapmak için Fethi Paşa Korusuna giderler. Kadın arkadaşı için endişelidir, üzgündür, içerde kahvaltı ederken ağlar, ağlayınca çocuğu dışarı çıkar, camdan annesini izler, hüznü gördüğü annesini mutlu

etmek ister. Bir ağaç dalı koparır ürkerek annesine getirir. Anne çocuğunun kendini o durumda görmesini istemez. Onu hava alıp biraz oynaması için dışarı gönderir. Bahçeye giden çocuk annesinin yanına gidip yemek yemesini söyleyen garsonu dinlemez. Ancak bir süre sonra içeri, annesinin yanına gider, ona masadakileri yemesi gerektiğini hatırlatır.

Günümüzde kadınlar ekonomik sıkıntılar sebebiyle aile bütçesine katkıda bulunmak yaşam standartlarını yükseltmek, meslek sevgisi, toplumda saygınlık kazanmak, çevre edinmek, yeni insanlar tanımak ve eşinin yanında konumunu yükseltmek gibi nedenlerle çalışma hayatında yer alırlar Kadının çalışması beraberinde bazı sıkıntıları da getirmektedir. Hatta Özellikle kadının evli ve çocuk sahibi olduğu zaman, durum daha da zorlaşmaktadır. Bu zorlukların başında; annenin evde olmadığı saatlerde çocuğun bakımı, işinden yorgun ve gergin gelen annenin çocuğuna yeterince vakit ayıramaması ve onunla sağlıklı bir iletişim kuramaması gelmektedir. (Yavuzer, 1998: 60)

Gün Akşamsızdır'da *Sevilmek İçin Randevu Alan Çocuk* adlı hikâyede ismi belirtilmeyen kadın işe giderken çocuğunu kreşe bırakır. Kreşe bırakılan çocuk anne ve babasından yeteri kadar sevgi göremediği için kreşteki diğer çocukların anne baba sevgisi yarıştırmalarında sessiz kalmakta, anneannesinin sevgisinden bahsederek rahatlamaktadır. Anne evde olduğu zamanlarda da onunla yeteri kadar ilgilenmemektedir. Bir gün çocuk mutfakta bir şeyler yapan annesinin yanına gider, ona yardımcı olmak ister, anne çocuğun bir yaramazlık yaptığını bu yüzden kendisine şirin görünmeye çalıştığını düşünür, çok yorgundur. “ ‘Sana yardım edeyim mi?’ dedi en sevimli halini takınarak. Annesi manalı manalı baktı. ‘Hayırdır. Bir yaramazlık filan. Bak bir de seninle uğraşmayayım. Çok yorgunum zaten.’” (s.20) Anne kendisiyle konuşmak isteyen çocuğuna yemekte konuşacaklarını, bankada işlerinin yetişmediğini, babası gelene kadar bitirmesi gerektiğini söyler. Biraz sonra elektrikler kesilir. Anne elektrikler geri geldiğinde çocuk uyumuştur. Çocuğunun hiç konuşmadığını fark eden anne, masanın üzerindeki dosyalardan öğrenir. Pişman olur. Uyandırmaktan korkarak çocuğunun alnını öper. Çocuk sanki bu öpücüğü

bekliyormuşcasına “İşin bitince beni sever misin anne?” (s.21) der. Kadın sevimlik için randevu alan çocuğuna bakarak sabaha kadar ağlar.

Gün Akşamsızdır'da *Tamir Görmemiş Aşk* adlı hikâyede ise ekonomik anlamda evin tüm sorumluluğunu üstlenen/üstlenmek zorunda kalan bir anneyle karşılaşırız. Hikâyede eşi evde oturup şiir yazarken Nurgül çalışıp evi geçindirmeye çalışır. Evde tek çalışan Nurgül olduğu için, parasal anlamda sıkıntı yaşarlar. Nurgül bu yüzden kendisine çok fazla kıyafet alamaz, eskiliğini belli etmediğini düşündüğu siyah kıyafetleri tercih eder. Oğlu bir arkadaşının annesinin portakal rengi kıyafetleri olduğunu kendisinin neden hep siyah giyindiğin sorar. Nurgül cevap veremez susar. İş yerinde öğlenleri yemek yemeyerek yemek fişlerini biriktirir, biriktirdiği parayla gidip turuncu renkli kazağın aynısından alır. Ancak yine oğlunu mutlu edemez. Oğlu “Anne niye kendine kıyafet almadın. Bir kazakla olmaz ki! Hem kazağını mantonun içinde kim görür?” (s.87) der.

Gelişen, değişen dünya ile birlikte kadının toplum için aldığı roller farklılaşmış, çoğalmıştır. Günümüzde kadınlar evinin düzenini, çocuğunun iyi yetişmesini sağlamaya çalışırken bir yandan da çalışma hayatında yer alabilmekte, kariyer hedeflerini gerçekleştirmek için çabalamaktadırlar. Bu durum kadınlar için yeni özgürlük alanları getiriyor gibi görölse de birçok değişik cephede savaşmak bazen onlar için yorucu hatta tüketici olabilmektedir.

Rüzgâr Avı'nda *Hesap* başlığı altında yer alan *Seninle Hesabımız bitmedi Julya* adlı hikâyede Ayşe Şerife bu tip bir kadına örnektir. Hayatta üstlendiği değişik roller onun kızına karşı davranışlarını şekillendirmiştir. Çalışan aynı zamanda evli ve bir kız çocuğu sahibi olan bunların yanı sıra doktora tezini hazırlamaya çalışan Ayşe Şerife danışman hocasına kızındır, yoğundur. Kızı Gülkız'ın sorularına uzun uzadıya cevap veremez modern çağın getirdiği pedagojik anlayışa tepki gösterir. Kızı ondan gelinlik almasını ister. O da “Gelinliği anneler almaz. Evlendiğin adam alır. Modern pedagojinin canı cehenneme. Modern anne olmak isteyenler uysunlar kılı kırk yaran kişilikli bir çocuk yetiştirilirken nelere dikkat edilmesi başlığı altında ebeveyni köleleştiren kurallara. Şimdi o kuralları uygulamaya kalksam, neden gelinlik alamayacağımı uzun uzun anlatmam gerekecek.

Zaten Julya'ya kızmışım, Kızdığım Julya değil ama neyse. Eşeğini dövemeyen semerini döver hesabı. Oh kestirdim attım işte. Evleneceğin adam alır sana gelinliği. Yok artık, modern anne olmaya fit olup beş yaşındaki çocuğa esire düşseydik.” (s.57) diye cevap verir.

Gün Akşamsızdır'da *Dostluk Efekti* adlı hikâyede ise mimar olan anne için ise annelik mesleki kariyerinden daha önemli gelmiştir. Genç kadın evli üç çocuk annesidir. Mimardır ancak, “çocuklarım büyürken yanlarında olacağım” (S.105) diyerek iş hayatına girmemiştir. Annelik onun mesleki kariyerinden daha önemli gelmiştir. Hikâyede onun durumunu eşi şöyle anlatır: “Çok başarılı bir mimar olabilirdi. Ama o bizi seçti. İki çocuğumuz da arka arkaya oldu. Çocukların büyürken yanlarında olacağım dedi. Kesin kararlıydı. Bir bakıcı bulabilirdik. Yuvaya verebilirdik. Teferruatları yaşayan bir kadındı. Yıllar sonra çocuğum bana ilk ne zaman yürüdüm derse, ne derim demişti. İlk defa neyi ısırıldığını. İlk çişini söylediği günü. İlk konuştuğu kelime. İlk yaptığı resim. Karım için bunlar çok önemliydi. Çocuğumu kendi özel tarihinden yoksun bırakmam diyordu.”(s.105) İlerki yıllarda eğitilmiş meslek sahibi bir kadın olarak ev hanımı olmak onu rahatsız etmiştir. Mesleki kariyerine devam eden arkadaşlarına karşı, kıskançlık hisleri ile altta kalmamak için eşin anlatımıyla şöyle davranır: “Zengin bir adama ev çizeceğim diye insan çocuğunu kapıcının karısına bırakır mı falan gibi şeyler söylerdi. Çocuklarınız büyürken yanında değilsiniz, çocuğunuzun çocukluğuna tanık kapıcının karısı... Alay ederdi sanki arkadaşlarıyla.” (s.103-104) Genç kadın bu davranışları yüzünden zamanla yalnız kalır.

Annelik kavram olarak çok değerli ve anlamlıdır. Ancak her kadın bu sıfatı yeterince taşıyamaz. İncelediğimiz eserlerde genel anne algısının dışında, olumsuz anne örnekleriyle de karşılaştık.

Medyasenfonu'de eğitilmiş bir annenin kızını kullanarak tanınır olma çabasını görürüz. Orman Fakültesi'nin dekanı olan kadının medya patronlarının Kibritçi Kız diye kodladığı on yedi yaşında bir kızı vardır. Elli yaşında olan kadın, yaşına ve konumuna göre çok iyi yazılar yazamaz. Kendisi kızının ismiyle yayınlanan romanlar yazar, bu romanlar on yedi yaşındaki kızı için gayet başarılı görünür. Böylece bir yandan kızı tanınır,

bir yandan genç başarılı yazarın annesi olarak kendisi tanınacaktır. “Annesi kızı üzerinden ortaya çıkmak istiyor. Yani bir nevi hiç ortaya çıkmadan ama hep ortada olma hali. İktidarın en güçlü şekli görünmeden görünmektir.” (s.159)

Ahir Zaman Gülüşleri'nde *İncir Ağaçlarının Gölgesi* adlı hikâyede ise geleneklere göre hareket eden, bu konuda ısrarcı olan bir anne kızının evliliğine engel olur. Zehra'nın annesi düğün günü dört metre zincir getirmediler diye kızını vermez. Düğün bozulur.

Yine aynı hikâyede ise yeni evlenen bir çift bir süre sonra boşanır. Gelinin annesi boşanan kızının ev taşımaya yardıma gelir. Kızı son bir defa yukarı evine çıkmak isteyince “Oyalanma çabuk gel” (s.21) der. Kızının hayalleriyle hatıralarıyla vedalaşmasına izin vermek istemez. Hikâyede açıkça belirtilmez, ama annenin sanki kızının boşanmasında bir etkisi var gibi hissettirilir.

İki Kişilik Rüyalarda Kapılar yalnız kendine açık ve yalnız kendine kapalıydı... başlığı altında yer alan *Dostlukların Son Kullanma Tarihi* adlı hikâyede de çocuklarından şikâyetlenen bir anneyle karşılaşırız. Esmâ arkadaşı Saime'ye dertlerini döker döker, çocukları da bundan nasibini alır. “Esmâ kendinden geçendi. Kendinden çıkan. O kadar kendinden çıkardı ki çocuklarını, ya da kocasını, ya da kocasının akrabalarını her türlü olumsuz sıfat eşliğinde Saime'nin salonuna yatırır;...” (s.106)

Yine aynı hikâyede, bencil, eşinin aferinleri dışında bir şeyi önemsemeyen bir kadın olarak anlatılan Serra, çocuk hasretiyle onun çocuklarını kendi evladı gibi benimseyip bakan komşuna güvenererek çocuklarına karşı yeteri kadar ilgi göstermeyen bir annedir. Hikâyede üvey anne öz anneden daha ilgili bir annedir. İki yakın komşu olan Serra'nın iki çocuğu vardır. Çiğdem'in ise hiç çocuğu olmamıştır. Çiğdem annelik hisleri ile Serra'nın çocukları ile yakından ilgilenir, onun çocuklarını birlikte büyütmüşlerdir. Çocukların banyolarını yıllarca birlikte yapmışlar, onları aşuya birlikte götürmüşlerdir. Doğum günü hazırlıkları hep beraber yapılmıştır. Çocuklar okul çağına gelince onları okula da birlikte götürmüşlerdir. Hikâyenin devamında Serra, çocukları okula gitmeye başlayınca da çeşitli kurslara gitmeye başlar. Orada yeni arkadaş grupları

edinir, onlarla vakit geçirmeye başlar. Okuldan eve gelen çocuklarla da Çiğdem ilgilenir. Bir süre sonra evlatlık edinen Çiğdem, evlatlık edindiği oğlu Hasan'ı kendi çocuğu gibi benimser. Serra ve çocukları ise onun çocuğunu hiç kabul etmezler. Bir gün bunu idrak eden Çiğdem, oradan taşınır.

İki Kişilik Rüyalarda Rüyamda bir ev gördüm... başlığı altında yer alan *Bahar Temizliği* adlı hikâyede hakkında pek fazla bilgi yer olmayan hali vakti yerinde olan kadın karakter, çocuğuna öğretmeni bahar temizliği konusunda ödev verince, o bahar temizliğini ilk anlamıyla anlar, çocuğuyla kendisi ilgilenmek yerine tanıdığı bir kadından konu hakkında ona yardımcı olmasını ister. "Çocuğun aklına yazacak hiçbir şey gelmiyor. Bu ödevi kızlara verse ya öğretmen! Ben hayatta bir şey yazamam. Bahar temizliği diye kompozisyon isteyeceğine, evine temizlikçi kadın istese daha kolaydı inanm. Bir şeyler yazdırsanız yani şey... Anlatsanız da... diyorum. Oğlum yazsa..."(s.19)

Her anne evlatlarının hayırlı olmasını ister. Yapılan bir araştırmada Türk devletlerinden Özbekistan'da hayırlı evlat sahibi olmanın büyük bir devlet sahibi olmakla denk tutulduğu görülmüştür. (Çeltikci: 2007, 518). İslam dininin anne babaya hürmet etmeye verdiği önemi pek çok islam ilimleri uzmanı da dile getirmiştir. Ancak çocuğun yetiştirilme tarzı, değişen dünya ve değerlerle birlikte kalabalık aileden çekirdek aileye dönüş gibi pek çok faktör, aileye, aile büyüklerine verilen önemi olumsuz yönde etkilemiş; çocuklarda gençlerde evlat, hayırlı evlat olma bilincinin oluşmasına engel olmuş ya da var olan bilinci yok etmiştir. İncelediğimiz eserlerde hayırsız evlat sahibi annelere ve bu annelerin yaşadığı ruhsal çöküntü ve zorluklara şöyle değinilmiştir.

Son On Beş Dakika adlı romanda hastalığı nedeniyle dokuz ameliyat geçirmiş bir kanser hastası olan Müeyyet Hanım'ın bir oğlu ve gelini vardır. Hastanede kaldığı sürece oğlu ve gelininin yanı sıra yakınlarından, tanıdıklarından kimse onunla ilgilenmemiştir. Müeyyet Hanım, bu ilgisizliğin kendisini yıpratmış olduğunu fark eder. Hastaneye gittiğini yeni bir ameliyat olacağını çevresinden saklamaya başlar. Hastanede kendisine neden hiçbir ziyaretçi gelmiyor diyenlere de her defasında farklı farklı aile

hikâyeleri uydurmaya başlar. “Her ameliyattan önce kendine bir hikâye yazıyordu. İnanarak. İlmik ilmik. Bir yerden tel kaçmasın diye nasıl sıkı tutuyordu şişleri. Şişleri değil tabi. Hikâyeyi. Bu ameliyatı da sağ salim atlarsa, tıpkı yazdığı hikâyedeki gibi bir yeğenin çıkıp geleceğine inanıyordu. Gelmeyen oğlun yerine konan bir yeğen hikâyesi.” (s.36)

Son On Beş Dakika adlı romanda ismi belirtilmeyen yaşlı teyze sonradan zengin olmuş, çocukları tarafından dışlanan bir kadındır. Yaşlı teyzenin ve çocuklarının hayata bakış açıları, değerleri farklıdır. Çocuklar annelerini anlamazlar, ondan utanırlar hasta diyerek doktora getirirler. “Teknolojiye aşırı anlamlar, aşırı demeyelim de ziyadesiyle metafizik anlamlar yükleyen bir yaşlı kadın getirdiler bir gün. Kadın Anadolu kadını. Ama çocukları annelerinden utanıyordu zannediyorum. Birden zengin olmuşlar, havuzlu villalar filan. Annemiz meleklere iman bahsinden çıkamıyor Doktor Bey dediler. Ne demek istediklerini anlamadım. Neden annelerinin meleklere iman bahsinden çıkmasını istiyorlardı?” (s. 179-180)

Rüzgâr Avı'nda *Hesap* başlığı altında yer alan *Haset* adlı hikâyede kendisinden mavili teyze diye bahsedilen, ismi belirtilmeyen kadını çocuğu para yatırdım diye onu kandırır. O her gün oğlunun yatırdığını zannettiği parayı çekmek için bankaya gelir. Bankada çalışan Didem ondan sıkılmıştır, arkadaşı Merve'den kendi yerine onunla ilgilenmesini ister.

Gün Akşamsızdır'da hikâye kitabı ile aynı adı taşıyan hikâyede parkta oturan yaşlı bir kadının çocuklarıyla iletişim kuramadığını görürüz. Kadın bu yüzden televizyonda izlediği programlardaki gençleri kendi çocuğu gibi benimsemiştir. Fatma Barbarosoğlu seçilmiş söyleşilerini yayınladığı kitapta yer alan bir söyleşide bu hikâyedeki kadınla yaşlılar ve televizyon arasındaki ontolojik bağlantıya dikkat çektiğini belirtir, ardından şöyle devam eder: “Gelinlerinin dedikodusunu bile yapamayacak kadar az görüyor aile fertlerini, bazı yaşlılar! Hiç görmediğin, iletişime geçemediğin aile fertleri yerine her gün gördüğü, sanal olarak iletişime geçtiği ve üstelik bütün Türkiye'nin gözünü diktiği bir şeye ait olduğunu hissediyor, reality şovları izleyerek.” (Barbarosoğlu, 2012: 83) Kadın parktaki diğer yaşlı kadına onlardan yalancı çocuklarım diye bahseder. Ona göre çocukları kendisine sıkıntılarını anlatmazken, onlar anlatmaktadırlar. “Doğurduğun

çocuk sıkıntısını anlatmakta cimri. Bilmez değilsin ya! (Bilmezdi tabi, ne bilsindi!) Onun için televizyondaki gelinleri, damatlara, oğullara, kızlara yalancı çocuklarım derim ben. Ötekiler gibi bekletmez insanı yalancı çocuklar. Her gün aynı saatte gelir, bütün dertlerini anlatıp giderler.” (s.126)

2.1.1. Üvey Anne

Toplumumuzda anneye yüklenen bir imaj vardır. Anne: dayanıklıdır, çocuğuna karşı oldukça fedakârdır, merhametlidir, her zaman çocuğunun yanındadır. Buna karşı toplumumuzca üvey anneye yüklenen anlam ise bunun tam zıddıdır. Üvey anne sinirli, kıskanç, merhametsiz, üvey çocuğa eziyet eden bir kadındır. (Tarhan, 2013b: 68)

Genellikle masallarda, romanlarda ve dizilerdeki üvey anne de sinirli, kıskanç, üvey çocuğuyla rekabet içinde, ondan kurtulmaya çalışan, ona eziyet eden kötü, merhametsiz bir kadındır. İncelediğimiz eserlerde Son *On Beş Dakika* adlı romanda ve *İki Kişilik Rüyalar*'da yer alan *Dostlukların Son Kullanma Tarihi* adlı hikâyede üvey anne profilleriyle karşılaştık. Her iki üvey anne de yukarıda bahsettiğimiz üvey annelerden oldukça farklıdır. *Son On Beş Dakika* adlı romandaki üvey anne Zühal'in sadece annelik hisleri ile gerçekleştirdiği evliliğinde üvey kızı önceliği olur. Zühal'in neden oluşturulan genel algıların dışında bir üvey anne olduğunun daha iyi anlaşılması için yaşadığı durumu kısaca özetleyelim. Zühal geç evlenmiştir, evlenmesine önce ağabeyi engel olmuş daha sonraları da kendisi evliliği düşünmemiştir. Ta ki Ayşe bebekle karşılaşana kadar. Ayşe bebekle Zühal bir hastanede tanışırlar, Zühal göğsü ağrıyor diye doktora gitmiştir, Ayşe'yi ise babası çok ağlıyor diye doktora götürmüştür. Ayşe Zühal'i görünce susar, gözlerini ona diker, kucağına gelince de gülümsemeye başlar. Orda olanlar olaya çok şaşırırlar. Zühal ile Ayşe bebeğin babası Sami iki ay sonra evlenir. Bir süre sonra kırk yaşlarında olmasına rağmen çocuk sahibi olmayan Zühal'in göğüs ağrılarının sebebinin annelik hormonlarının devreye girmesi sonucu biriken sütün göğsünde düğüm olduğu anlaşılır. Annelik hormonları çalışan Zühal, Ayşe bebekle annelik duygularının tatmin etmektedir. Zühal'in evlilikteki önceliği çocuk olur, evde üvey kızı Ayşe dışında diğer şeylerle pek ilgilenmez “Evin kadını gibi değil, Ayşe'nin mürebbiyesi olarak müdahale etti evin düzenine. Evi hiç değiştirmedim.

Eşyalara dokunmadı. Evin düzeni hiç de Zühal'in seveceği bir düzen değildi oysa.” (s.178) Diyen eşi Sami Zühal'in, eşinin ölümüyle içinde oluşan boşluğu doldurabilecekken bütün sevgisini annelik hisleri ile kızı Ayşe'ye verdiğinden, bahseder, ancak bundan şikâyetçi değildir “Zühâl'in dolduramadığı boşluktan mı bahsediyorum? Bu konuda Zühâl'den şikâyetçi olabilir miyim? Hayır. Onun verebileceği tek bir sevgi vardı, onu da Ayşe'ye verdi. Tersisi olsa daha zor olurdu her şey, bunun farkındayım. Tek sevgisini bana verse ve Ayşe için masalların kötü üvey annesi olsa idi, her şey daha kötü daha katlanılmaz olurdu.” (s.173) Zühal iyi bir üvey annedir, öyleki eşi kızına annelik yapan Zühal'i bir lütuf olarak görür. “Zühal! lütuftu sahiden. Allah yüzüme gülmüş de kızıma bir anne göndermişti.” (s.27) Kırk yaşlarında çocuk sahibi olmayan Zühal, komşuların üvey kızı Elif'in hareketlerini vefat eden annesine benzetince üzülür. Üvey annedir, ancak Elif'i kendi kızı gibi sever. İlk eşinin özlemiyle yaşayan kocasına da incinmiştir. Eşine boşansalar kızları Ayşe'nin kimin olacağını sorar, üvey kızı üzerinde hiçbir hakkı olmadığını söyler. Eşi onu kırmış olabileceğini düşünerek çok üzülür. “Sen kırılmamış ol. Üvey annelerin en güzeli. Üvey annelerin en merhametlisi. Zühal sen kırılmamış ol.” (s.28) Eşi romanın başka bir yerinde iç dünyasında ilk eşiyile konuşur. Zühal'in kızlarına öz annesi gibi davrandığını, kızlarının onu gerçek annesi gibi bilmesini istediğini söyler. “Zühal, bir kadın ne kadar iyi olabilirse o kadar iyi. Kızımın gerçek annesi. ADETA! Bilmesin istedim. Ayşecik bilmesin.” (s.91)

*İki Kişilik Rüya*lar'da *Kapılar yalnız kendine açık ve yalnız kendine kapalıydı...* başlığı altında yer alan *Dostlukların Son Kullanma Tarihi* adlı hikâyede ise Serra ve Çiğdem iki yakın komşudur. Serra'nın iki çocuğu vardır. Çiğdem'in ise hiç çocuğu olmamıştır. Çiğdem annelik hisleri ile Serra'nın çocukları ile yakından ilgilenir, çocukları birlikte büyütürler. Çiğdem bir süre sonra eşini evlatlık edinmeye ikna eder. “Günlerden gecelere, gecelerden sabahlara taşan gözyaşı eşliğinde ikna seansları nihayet hedefini bulmuş ‘Bir çocukları olmadı, gidip onu da çarşıdan aldılar derler’ sızlanışları bir tarafa bırakmıştı Çiğdem'in kocası.” (s.96-97) Bebek almayı düşünürlerken Çiğdem, kocasının fikir değiştireceğinden korkarak sıradaki

çocuğu alır. Çiğdem'in çocuğuna aylar sonra ilk hediye Nazmiye Hanım getirir. Gittiği evin çocuklarına çikolata pasta almadan gitmeyen Çiğdem, Nazmiye Hanım'ın hediyesiyle birlikte kimsenin çocuğuna hediye getirmediğini fark eder. Evlat hasretiyle komşusunun çocuklarına annelik eden Çiğdem, evlatlık aldığı Hasan'ı öz çocuğu gibi benimser. Bu olay onun için milat olur. "Çiğdem'in yıllarca beklediği annelik rolünü öyle aşk ile benimsedi ki bir müddet gözü hiçbir şey görmedi. Hayatına milat düşmüştü. Hasan'dan evvel, Hasan'dan sonra. Düşen milat ile beraber yaşananlar ve yaşanacak olanlar yepyeni bir sıralamaya kavuştu." (s. 97-98) Çiğdem'in Hasan'ı evlatlık edindikten sonra da komşu çocuklarına karşı tavrı değişmemiştir. Ancak komşusu Serra ve ona bağlı olarak çocukları onun çocuğunu benimsemezler. Çiğdem oğlu Hasan'la ilgilenirken başlangıçta bu durumu tam olarak fark etmez, Serra'nın ve çocuklarının zamanla bu duruma alışacağını düşünür. "Hasanlı günler Çiğdem için o kadar güzel ve o kadar muhteşemdi ki çocuğa yeni bir şey öğretmekten, yeni bir şey almaktan, en önemlisi onun çocuk sıcaklığını teninde ve kalbinde duymaktan o kadar mutlu idi ki! Serra'nın Sibiryaya kalbini, Serra'nın çocuklarının Hasan'a karşı çingiraklı yılan bakışlarını görmedi. Herkes sonu gelmeyecek bir alışma süresi vermişti sanki." (s.88-89). Bir gün Serra hasta olan çocuğu ile ilgilenen Çiğdem'den, çocuğun durumunu görmezlikten gelerek, yemeğe gelecek misafirleri için yardım ister. Çiğdem çocuğuna karşı oldukça duyarsız ilgisiz davranan arkadaşına kızar. Oturduğu evden taşınır.

2.2. Eş Olarak Kadın

Evlilik, kadın ve erkeğin, nikâh akdi ile birleşmeleriyle gerçekleşir. Bu hukuki birleşme, evlilik kurumunun yasal dayanağıdır. Saygı, sevgi dayanışma, himaye ve ahlâki değerler de evliliğin geleneksel dayanaklarını meydana getirir. (Doğan, 2009: 1) Kadınlar için evlilik birliğinde yaşanan her şey doğrudan doğruya onların yaşam doyumlarına etki edecek kadar önemlidir. Kadın dünyasında evliliğin, eş ve çocukların bu kadar önemli bulunması erkeklerle arasındaki temel farklılıklardanır. Kadın ne kadar yüksek bir statüye sahip olursa olsun annelik, eşlik onun yaşamında birinci sırada yer alır. (Mavili Aktaş, 2009: 53)

Evlilikte kadın ve erkeğin çocukluktan itibaren geçmişte yaşadığı her şey birbirleriyle olan ilişkilerini, aralarındaki iletişimi şekillendir. Geçmişte yaşanan, bir şekilde sona ermiş bir evlilik de eşlerin birbirlerine karşı tavır yaklaşımlarını önemli bir şekilde etkiler.

Bu nedenle incelediğimiz eserlerde eş olarak kadına ilk eş ve ikinci eş başlığı altında ayrı ayrı değindik. İlk eş veya ikinci eş olduğu herhangi bir şekilde belirtilmeyen, ancak satır aralarında ilk eş olduğu anlaşılan/hissettirilen kadın karakterleri de İlk Eş başlığı altında inceledik.

2.2.1. İlk Eş

Son On Beş Dakika adlı romanda ölmüş bir karakter olan Nermin Çelik, mükemmel bir Müslüman kadın, eş olarak kurgulanmış, yazar Elif Kaya ile yaptığı röportajda Nermin Çelik karakterini günümüz kuşağına armağan olarak sunmak istediğini belirtmiş. (Kaya, 2011) Yazar, Nermin Çelik karakteri ile günümüz genç Müslüman kadınlarına, çağımız kültürünün farklı dayatmalarına rağmen, bir kadının İslami kaidelerden taviz vermeden çok başarılı olabileceğini göstererek, muhafazakar kadınların kendilerini iyi hissetmelerini sağlamasının yanı sıra onlara örnek model göstermiş olsa gerek. Bunun yanı sıra romanda örnek Müslüman kadın olabilecek Nermin Çelik'in ölmüş bir karakter olarak kurgulanması dikkat çekicidir. Romanda, Kadın Hastalıkları ve Doğum alanında uzman doktor olan Nermin, doğum yaparken, ardında bir kız çocuğu bırakarak vefat etmiştir. İspanya'da doğmuş, yurt dışında batı kültürüyle yetişmiş, eşine evlenme teklifini kendisi etmiştir. Yaşamındaki her şeyde her hareketinde Allah rızasını güden muhafazakar bir kadın olan Nermin tesettürlü bir bayandır. Birkaç tane yabancı dil bilen, seyahat etmeyi seven, kendinden emin güçlü, mücadeleci, fedakâr bir kadındır. Sevgi dolu, tatlı dilli bir kadın olan Nermin'i eşi cep telefonuna Melek diye kaydetmiştir. Eşi kızının annesiz büyümemesi için o vefat ettikten altı ay sonra yeniden evlenmiş, biraz da ikinci eşinin kendisinden çok çocuğuyla ilgilenmesi sonucu, hala onu unutamamıştır. Onu rüyalarında görür. Onu hatırlatan her şeyle duygulanır. Onun ölümünü kabul etmekte zorlanır. "Nermin'in gidişinden bu yana dört uzun yıl geçti. Ve ben hala gidişi diyebiliyorum. Ölüm kelimesini

kullanabildiğim gün hayatımda bir merhale kat edeceğimi biliyorum.”
(s.173)

Karı koca arasındaki pek çok problemin temelinde iletişimsizlik vardır. Ergin, yapılan araştırmalara göre eşlerin en çok belirttiği ilişki sorununun iletişim problemleri olduğunu belirtir. Mutlu ve uyumlu bir evlilik her şeyden önce sağlıklı bir iletişim ile mümkündür. İletişimin yetersiz olduğu durumlarda mesajlar dağınık veya gerçek anlamlarından farklı algılanabilir. Sözel mesajlar ile beden dili paralel olmayabilir. (Ergin, 2004: 178-179)

Acı Deniz'de *Karanfilli kavga* adlı hikâyede de sağlıklı bir iletişim kuramayan bir çiftin yaşadığı huzursuzluktan bahsedilir. Hikâyede ismi belirtilmeyen anlatıcı kadın karakterin yüzeysel ilişkilere tahammülü yoktur. Kadının eşi de sakin diye onu diğer kadınlardan farklı bulur. Adam, bu farklılığın nişanlıyken hoş geldiğini, ancak şimdi bu sakinliğin, bu kadar az konuşmasının iletişim kurmalarını engellediğini söyler. Eşinin diğer kadınlar gibi davranmasını ister. Tanıdığı başka bir çiftle kendilerini kıyaslar. Bu duruma neden izin verdim diye kendisini suçlar “Mehmet’le karısı ne kadar rahat. Ne düşünüyorlarsa pat diye söyleyiveriyorlar birbirlerine. Belki birbirlerinin arkasından hiç konuşmuyorlar bile... Ya biz? Daima dumanlar arasından bakıyoruz birbirimize. Konuştuğumuz her kelimenin, kendi mânasından başka binbir mânası daha var. Sülalesinin aristokrat havasını kendi yuvamıza taşımasına neden izin verdim? Onu hep taktir ettim sırlar içindeki haliyle. Asil geldi, kimselerle sıradan bir şey konuşmaması. Nişanlıyken güzeldi belki bunlar. Çamlıca tepesinde, Emirgân korusunda, Anadolu kavağında sıradan şeyler konuşulamazdı. Nişanlıyken, aşıkken, hayatın içine girilmez... Hayatın bilmem kaç kat üstünden bakılır her şeye. Oysa insan evlenince hayatın içine düşüveriyor ister istemez. Hafta sonlarını ipe çekmeler yok artık. Kavuşmayı ümid ettiğin insan yanibaşında. Ama kavuşulamayacak kadar uzak. Sessiz ve sakin yemeğini yiyor. Belli etmemeğe çalışarak yüzüne bakıyorum. Hep aynı... düzenli, temiz ve titiz. N’olur benimle kavga etse... Şikâyet etse... ‘Verdiğin para yetmiyor’ filan gibi bir şey söylese.” (s.56-57) Adam, annesinin söylediği kızlardan biriyle niye evlenmedim diye düşünür.

Adam subaydır. Kadın hikâyedeki diğer asker eşleri gibi eşinin rütbesine dayanarak etrafına üst perdeden bakmaz. Eşiyle birlikte Kıbrıs'a gittiklerinde, komutanın karısı için Türkiye'de hediyelik eşya pazarlamasını isterler. Kadın eşiyle arasının bozulmasına sebep olsa da bu teklifi kabul etmez. Kocasını bu olaydan sonra kendisine başka türlü davranır. "Türkiye'de hediyelik eşya pazarlamayı reddetmem yemek masasında konuşulanları da öldürdü. "Sen kocanın terfi etmesini istemiyorsun" deyip hiçbir şeyini paylaşmaz oldu benimle." (s.53)

Kadın, Kütahya'dan Ankara'ya tayinleri çıktıktan bir süre sonra eşinin değiştiğini, kendisine eskisi gibi davranmadığını düşünür, üzülür. Artık kendisine uzak olduğunu hisseder. "Uzaklardan bir adam geldi. Güneşin cildini kavruk bir köy çocuğunu döndürdüğü soğuk bir adam... 'Neden karanlıkta oturuyorsun' dedi. Nasılsın demeden. Seni çok özledim demeden. Bensiz ne yaptın demeden..." (s.53) Oysa eşi Talât da, eşinin kendisine karşı ilgisizliğinden şikâyetçidir. "Gittikçe ilgisizleşiyor. Üç gündür gurbetteyim. Gece gündüz uykusuz. Kapıyı açıp bir yabancıya buyur eder gibi yana çekiliyor. 'Hoş geldin demek yok. 'Seni çok özledim' demek yok. Eskiden 'sensiz çok korkuyorum' derdi. Şimdi her şeye meydan okur gibi karanlıkta oturuyor" (s.55-56) Ancak bu rahatsızlıklarını birbiriyle paylaşmazlar. Talât ordudan atılır, eve gelir, önce eşine hiçbir şey söylemez. Canı yemek yemek istemediği halde zayıf olan eşi yemek yesin diye masaya oturur. Bir süre sonra ordudan atıldığını eşine söyler. O zaman birbirlerine karşı olan duygularını daha iyi anlarlar: "Sırtındaki zırh parçalanıyor. Ellerimi tutuyor. Kara gözlerinde bir tek mâna var: 'Senin acın benim acım. Birlikteyiz.' 'Seni bu kadar çok sevmenin günah olduğunu biliyorum.' Nasıl söyleyebildim? Neden söyledim? Ağlıyor... Güçlülükle 'Ben sanmıştım ki...' diyor. Gerisini getiremiyor. Ben de öyle sanmıştım..." (s.58)

Acı Deniz'de *Çalınan hikâye* adlı hikâyede ise biraz daha farklı bir durumla karşılaşırız. Bu hikâyede erkek ev işlerini eşine yüklediği için kendini huzursuz hisseder, ev hanımı olan eşi Yasemin Hanım'a haksızlık ettiğini düşünür. Yazı yazmaktan eşine vakit ayıramadığını, evin bütün işlerini ona yüklediğini anlatır. "O küçük kadın evin bütün girdisini çıktısını

ayarlamaya çalışırken, onun bedenini kendisiyle dış dünyayı ayıran bir kale gibi kullanmıştı.” (s.94)

Bizde kadının işini bırakmasında veya çalışma hayatına ara vermesinde annelik ve evlilik başlıca etkindir. (Razon, 2001: 229)

Ahir Zaman Güllüşleri'nde de evlendiği için kariyerini yarıda bırakan bir kadının yaşadığı üzüntüyü görürüz. *Kayınvalide Hikâyeleri* adlı hikâyede Ayşe sessiz bir kadındır. Kayınvalidesi olmadığı için kayınvalidesinden, hayatından şikâyet etmez. Bu yüzden çevresindeki kadınlardan farklı olduğu için yalnız kalan Ayşe, eşinden de pek fazla ilgi görmez. Eşinin işi için üç aylığına şehir dışına çıkan Ayşe, şehir merkezini gezmek isteyince eşi “Senin için araba gönderemem, yanına bir iki arkadaş bul” (s.36) diye cevap verir. Bunun yanı sıra Ayşe evlenerek kariyerini yarıda bırakmıştır. Bu durum onu üzmektedir. Arkadaşı Tezcan'ın kayınvalidesi rahatsızlanınca hastaneye giderler, liseden arkadaşı Ömer Batum hastanede doktordur. Ayşe'yle sohbet edip, Ayşe'nin kariyerini sorunca Ayşe bozulur, utanır: “Kariyerimi soruyor. Boğazımdaki yumruğu bastırıp sesimin boğuklaşmamasına gayret ederek ‘Bıraktım’ diyorum. Sanki sigarayı bırakmışım gibi bir eda takınmaya uğraşıyorum beceriksizce.” (s.43) Daha sonra Ömer, Tezcan'ın kayınvalidesini şikâyet eden sözlerini duyar. Ayşe onun eşinin arkadaşının eşi olduğunu söyleyemez, utanır. Ancak onun arkadaşı olmakla da Ömer'in aşağılamasından kurtulamaz. (s.43)

İnsanın evlenme sürecinden hemen önce ve ilk evlendiği senelerde sevgi nesnesi eşidir. Bu, romantik sevgidir. Ama bir süre sonra sevgi dağılmaya başlar. Çoğunlukla, kadının sevgi nesnesi çocukları olurken erkeğinki işi olur. (Tarhan, 2013a: 74)

İki Kişilik Rüiyalar'da *Kapılar yalnız kendine açık ve yalnız kendine kapalıydı...* başlığı altında yer alan *Dostlukların Son Kullanma Tarihi* adlı hikâyede ise çocuklarından çok eşini merkeze alan bir kadınla karşılaşırız. İki çocuk sahibi Serra, bencil bir karakterdir. Çocuklarını birlikte büyüttüğü komşusunu kullanır. Satır aralarında kendisini, eşinin kendisi hakkında ne düşündüğünü oldukça önemseyen, hayatını buna göre düzenleyen bir kadın olarak anlatılır. Serra çocukları okula başlayınca kocasının “Resim yapmayı bilseydin sana sergi açardık, ne havalı olurdu” (s.96) deyişi üzerine kocası

istiyor diye yaptığını söyleyerek okula giden çocuklarının sorumluluğun komşusu Çiğdem'in üzerine bırakır, resim kursuna yazılır. Yine hikâyenin başka bir yerinde komşunun çocuğunun rahatsızlığını umursamayan Serra'dan şöyle bahsedilir: “Dünyadaki en önemli şey kendisi, kendisi bile değil kocasının ona ne kadar aferin diyebileceği probleminde düğümlenen bu kadın, adı Serra olan bu kadın ateşler içinde kalmış oğlunu, Hasan'ını görmüyordu.” (s. 99)

Mutlu ve sağlıklı evlilik ilişkilerinde, erkek ve kadın birbirlerinin ihtiyaçlarına önemser ve birbirlerini düşünürler. Bu evliliklerde eşin kişilik özellikleri ve kimliği kendisinininki kadar önemlidir. Çiftler birbirine karşı saygılıdır. (Mavili Aktaş, 2009: 36)

Gün Akşamsızdır'da *Dostluk Efekt*i adlı hikâyede yukarıda değindiğimiz olguya uygun davranış sergileyen bir çift vardır. Hikâyede karı koca, belki biraz abartarak, birbirlerinin özel eşyalarını karıştırmamaya itimam gösteren bir çift vardır. Kadın karakter hastaneye yatınca onun doktoruyla konuşan eşi, karısıyla birbirlerinin eşyalarını hiç karıştırmadıklarını, eşinin bu konuda çok titiz olduğunu anlatır. Hastanede yatan eşine yardımcı olmak adına da olsa tesadüfen bulduğu eşinin günlüğünden doktora bahsetmekten çekinir. “Şey.. Bir de basma kapaklı defter var. Bilmiyorum size bundan bahsetmem doğru mu? Ben de tesadüfen buldum çünkü. Biz birbirimizin eşyalarını hiç karıştırmayız. Karım bu konuda çok titizdir.” (s.105-106)

Gün Akşamsızdır'da yine aynı adlı hikâyede yukarıda bahsedilen olguya ters bir davranışın yaşandığı ilişki kurgulanmıştır. Hikâyede erkek eşine karşı saygısızdır. Melahat Hanım'ın kızı olan Selma evleri müteahhite verilsin diye erkek kardeşi ile birlikte annesine ısrar etmiştir. Anlatıcı olan yaşlı kadın, apartman sakinidir. Doğaya, hayvanlara karşı duyarlı, şiir yazan bir ruha sahip olan Selma'nın bahçeleri yok olacağı halde evlerinin müteahhite verilmesini istemesine anlam verememiştir. Selma evlendikten sonra da kocası istediği için şiir yazmaz olmuştur. Anlatıcı yaşlı kadın, buna da anlam veremez. “Onun çocukluğu değil miydi duvarlara sinip giden... Onun gençliği değil miydi aşk acısından şair teselliler çıkaran. Artık şiir yazmıyormuş. Şiir okumuyormuş bile. Kocasını ben en çok şiir yazıp şiir

okuyan kadınları aptal bulurum demiş. Kocasıyla arasındaki uyumsuzluğun bedeli minik sarışın kız. Adı Mısra.

Katı bir adamla koca diyebilmek için ille de katı mı olmak gerekir? Geçmiş un-ufak ezip geçmek.” (s.117) diye söylenir.

Mutlu bir aile ortamında büyüyen, annesi ve babası arasında uyumlu bir ilişki olan, çocuklar büyük bir ihtimalle, ileride mutlu bir evlilik yapmaktadırlar. (Elmacıoğlu, 1998: 9)

İki Kişilik Rüyalarda Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim... başlığı altında yer alan *Sevabın Kefareti* adlı hikâyede yukarıdaki olgudan farklı bir durumla karşılaşırız. Ancak hikâyede mutlu bir aile ortamında büyüyen genç kızın mutsuz bir evlilik yaşamasına farklı durumlar sebep olmuştur. Hikâyede eş olarak anne ve kızı olmak üzere iki kadınla karşılaşırız. Anne ve kızın evliliği, eşleriyle ilişkileri birbirinden farklıdır. Annenin mutlu bir evliliği olmuşken, kızının mutsuz bir evliliği vardır. Hikâyede ismi belirtilmeyen kadın genç kızken başörtü taktığı için dershanesindeki hocasından tepki almış, o kızgınlıkla eve gitmiştir. Anne ve babası biraz önce kömür taşımışlardır. Komşuları onların birbiriyle uyumuna imrenmiş, kızlarına durumu şöyle anlatmıştır. “Biraz önce kömür taşımışlardı. Babamla birlikte. Ben geldiğimde yerdeki kömür tozlarının üzerine su döküyordu annem. Komşumuz ‘Annen ile babana özeniyorum’ dedi. ‘Her işi beraber yapıyorlar. Ne güzel yapıyorlar. Biraz önce görseydin hallerini. Sanki oruç değiller. Sanki kömür taşımıyorlar. İki sevgili gibi, dünyanın en güzel işini paylaşmış iki sevgili gibi şakalaşıyorlardı.” (s.81) Eve gergin gelen kız, annesinin kendisinden yardım isteyen sözlerini kulak ardı etmiştir. Dizleri tutmayan annesine karşı hoş olmayan tavırlarda bulunmuş, ardından o gece annesini kaybetmiştir. Bunu asla unutamamaktadır. Evlendiğinde de başörtü ile ilgili yaşadığı sorunlar devam eder. Önce doktorun narsist teşhisi koyduğu kocasına kendisine merhamet etsin, kendisini korusun diye sıkıntılarını anlatmış, kişilik bozukluğu olan kocası ise kendisine paye çıkartmak için onu psikiyatriste götürmüştür. “O ne yaptı! Apar topar kuzenine götürdü beni. Üstelik kendisine paye çıkartmak için, ‘Ben işte böylesine nevroitik birisiyle evliyken başardım bunca şeyi’ demek için. Benim ıstıraplarım bile onun kariyerinin yapıtaşı.”

(s.86) Mutlu bir ailenin çocuğu olan genç kız evliliğinde mutluluğu yakalayamamıştır. Eşı daha sonra da onun başını açmasını ister. Hatta bunun için bir fetva bulmuştur. Kadın üzgündür. “Kocam ‘Kabuğunu çıkarabilirsin’ dedi. ‘Bir fetva buldum’ dedi. Fetva nereden bulunuyor böyle? Kocama fetvayı veren, benim hayatımı delik deşik edecek fetvayı veren, benim kalbimi biliyor mu?” (s.85-86) Kadın annesini hatırlar. Annesi hep babasının sözünü dinlemiştir. “Annem olsaydı... ‘Kocandır uyacaksın’ derdi. Babamın her dediğine dünden razı duruşuyla.” (s.86)

Mutlu ve uyumlu bir evlilik; eşlerin çabaları sonucu elde edilip, korunması gereken bir beraberliktir. (Elmacioğlu, 1998: 19)

İki Kişilik Rüyalar’da *Rüyamda bir ev gördüm...* başlığı altında yer alan *Bahar Temizliği* adlı hikâye kadının eşıyle çatışma yaşamamak için her gün sarma yaptığını görürüz. Hikâye Şenlikköy’de geçer. Orada bahar temizliği yapılan evde yemek pişmez, komşular o eve yemek götürür. Seher Yenge. her gün eşinin isteği üzerine yaprak sarması pişirdiği için bahar temizliği yapan komşularına da yaprak sarması götürür. Komşuları “A, yazık valla! Her gün sarma mı olur?” (s.20) diye söylendikçe “Sarma olsun da kavga olmasın” (s.20) der. Eşinin Arnavut olduğunu söyleyerek onunla inatlaşamayacağını söyler. Hikâyedeki kadınların komşuluk ilişkilerine ayrıca değineceğiz.

İki Kişilik Rüyalar’da *Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim...* başlığı altında yer alan *Dazlak* adlı hikâyede de bir kadının üniversitedeki başörtüsü yasağı yüzünden okulu bırakma kararı alan kızını ona güvenerek desteklemesine rağmen eşinin isteği üzerine kızını bu fikirden vazgeçirmeye çalışır. “Baba, ‘bu fikirden vazgeçmeli, sen vazgeçirmelisin’ der gibi bakıyordu. Kadın, ‘Her işte bir hayır vardır. O şimdiye kadar hep iyi kararlar verdi.’ demek istedi, fakat bunun lüzumsuz bir tartışmanın başlangıcı olmasından korkarak sessizliği tercih etti.” (s.72)

Aile, akraba, arkadaş, komşu gibi. kişiler, bazen evliliğin iç dengesine bilerek ya da bilmeyerek, karı kocaya kendilerine göre onların birlikteliklerinde gördükleri eksik veya yanlış olan durumları söyleyip, belki istemeden de olsa aile içerisinde huzursuzluklara, çatışmalara neden olabiliyorlar.

Gün Akşamsızdır'da *Şiirleri Şehirleri Dolduran Kadın* adlı hikâyede evlilik hayatında çevrenin etkisiyle alınan kararların karı koca arasındaki ilişkiyi nasıl zedelediği kurgulanmıştır. Hikâyede şair bir kadın şair bir adamla evlenmiş. Etraftan “Şu dünyada senin gibi şiir söyleyen olmasın da sen saçını süpürge et. Saçını süpürge edersen kel kalırsın. Kel bir kadın şair olsa ne, olmasa ne deyip...” (s.131) diyerek kadını korkutmuşlar. Kadın korkusunu kimseye söylemeyip, içine attıkça daha güzel şiirler yazmaya başlamış. Çevrede iyice tanınır olmuş. Bu arada eşi “Başkaları hatununun şiirlerini mırıldandıkça sevdanın sahibi olan, şiirlerin de sahibi olur hükmünce pek benimsenmiş iltifatları.” (s.131) Adam, saçını süpürge edersem kel kalırım düşüncesiyle evde yemek pişirmeyen karısına “Akşama ne yemek var diye” (s.131) sormamış. Eşi sormayınca kadın bu işleri gereksizliğine karar vermiş. “O sormadıkça hanımı aşın, işin gereksizliğine hükmetmiş. Hem saçını süpürge etmezse, kel bir şaire olmanın acılarına da katlanmak zorunda kalmayacağını hesaplamış inceden inceye.” (s.131) Kadının eşi, kendisinin de şiir yazdığının unutulmasından, şairenin kocası (s.131) diye tanınmaktan rahatsız olmuş, üzülmüş. Üzüldükçe, değişmiş, eşinden uzaklaşmış eşinin kendisinden uzaklaştığını gören kadın, öfkelenmiş. Öfkesini dindirmek için şiir yazmaz olmuş, evde yemek pişirmeye başlamış. Adam eşi böyle davranınca rahatlayacağını düşünmüş. İçinde biriktirdiği sıkıntıyı mısralara dökmüş. Ama bu arada şair olan kadın ev işleri ile uğraştığı, şiir yazamadığı için mutsuz olmuş. Bu sefer o değişmiştir, eskisi gibi değildir. Karı koca, yazmadıkça kendileri olamadıklarını fark ederler. Adam “Önemli olan yazmaksa sen yazınca bana, ben yazınca sana yer kalmıyorsa, daha bir çoğaltalım sevdamızı sen ben ol, ben sen demiş...” (s.133) Böylece kadının yazdıklarının altına da “evin reisi hanenin ekmek teknesidir” (s.134) diyerek adamın adını yazmışlar. Adam karısı tarafından sonuna kadar sevildiği için çok mutlu olmuş. Yazdıkları şiirlerle her yerde tanınan, şöhreti tadan adam biz'den sonra ben demeye başlamış. Bu sefer adam değişmiş, eşinin “biz artık biz değiliz” (s.134) sözleri karşısında “Tabi demiş adam. Her hayat bir kişiliktir. Çünkü mezarlar bir kişiliktir.” (s.134) Kadın bu sözlerin ardından bu sefer küstüğü için değil, korktuğu için şiir yazmaz olmuş. “Korktuğu için

kopmuş, Korktuğu için... Kor olmuş kalbi. Her hayat bir kişilikse, niye yazmalı tekrar be tekrar.” (s.135) Kendi iç sesini dinlemiş tek kişilik bir dünyada neden dışarıdaki kulaklara ses verdiğini sorgulamış. “Tek kişilik bir ömür için kulaklarının hiç de gerekmediğini anlamış böylece. Aslolan kendi sesini duymaksa, gönül sesi neylesin kulağı.” (s.135) Kendini etrafından soyutlayan kadın, iç sesini dinlemeye başlamış, sesi değişmiş, sessizleşmiş, sessizliğine etrafındakiler bir mana yüklemiş. O günden sonra yüzlerce kitap, kadını anlatmış.

Yine aynı hikâyede gündelikçi olarak çalışan Dürdane'nin evine temizliğe gittiği kadının isteği yüzünden eşiyle yaşadığı çatışma anlatılır. Dürdane'nin eşi ile yaşadığı çatışmaya İş Hayatında Yaşadığı Sorunlar Karşısında Kadın başlığı altında değindiğimiz için burada bu kadarına değinmekle yetineceğiz.

Gün Akşamsızdır'da *İmajatörün Evi* adlı hikâyede çocuklarıyla bir olup eşine istediğini yaptırtan bir kadın vardır. Hikâyede Mıgırdıç Usta'nın bahçeli bir evi vardır, eşi bu ev yerine Şişli'de bir apartman dairesinde oturmak ister. Mıgırdıç Usta, evi kiracısına emanet ederek istemeye istemeye de olsa Şişli'deki apartman dairesine taşınır. Mıgırdıç Usta, Madam diye bahsettiği eşini sever, ama bahçeli evlerinden taşınmalarına sebep olduğu için affetmez. “Madamı severdi Mıgırdıç Usta. Severdi. Sevmesine ama, O'nun çocuklarıyla bir olup Şişli'deki apartman katına gitmek isteyişini affetmezdi.” (s.34)

Kadın ve erkeklerin bedensel ve zihinsel olarak farklı yaratılmaları bu farklılık doğrultusunda yetiştirilmeleri onların birbirinden değişik tutum, davranış ve iletişim biçimleri geliştirmelerine neden olur. Hayatı farklı bakış açılarıyla yaşayan kadınlar ve erkekler iletişimde çatışmalar yaşayabilirler.

Son On Beş Dakika adlı romanda da yukarıda belirttiğimiz sebeplerden dolayı iletişim problemi yaşayan bir çiftin çözüm aramak üzere psikiyatriste gittiği kurgulanmıştır. Hikâyede ismi belirtilmeyen bir kadın karakter Dr. Sami Yavaş'ın ilk eşinin arkadaşıdır. Eşiyle iletişim problemleri yaşayan kadın eşinin sevgi sözcükleri kurmamasından yakınır. Bunun için eşiyle birlikte psikiyatriste giderler. Eşlerin sevgiyi ifade ediş biçimleri farklıdır. Kadın sevgi sözcükleri duymak isterken, eşi sevgisini başka bir şekilde ifade

ettiğini söyler. “Neden ama demişti adam. Sevgisinden şüphesi olanlar sığinsın sözlere. Ben karıma niye seni seviyorum diyeyim ki. Yaptığım her şey bunu ispat etmiyor mu?” (s.26)

Son On Beş Dakika adlı romanda Neslihan’ın siyasetçi olan eşi, yükselmek için karısının desteğini alması gerektiğini düşünür, onu kullanmak ister. “Karın yan çiziyor. Ne var len destek versen. Kadın desteği almayanın terfisi makamı ve hatta mekânı yok be.” (s.150) Neslihan ketum bir kadındır eşi başlangıçta onun ketum biri olmasından yakınırken, siyasi planları nedeniyle düşünceleri değişir. Onun bu yönünü kendi planları doğrultusunda kullanmayı düşünür, ona gizli bir görev vermek ister “Görev gizli kalacaksa Neslihan’ı işin içine karıştırmak lazım. Tek iyi tarafı Neslihan’ın ketumluğu bu durumda. Hoş onca yıl onun ketumluğundan şikâyet ettim. Eh şimdi semeresini toplayayım.” (s.151) Neslihan aynı zamanda dik kafalı bir kadındır. Eşi siyasette ona yardımcı olmasını isterken Neslihan, samimiysiz ortamlarda bulunmak istemediği söyleyerek eşinin istediklerini yapmaz. Kocasını evlenmeden önce onun dik kafalı olmasını sevmişken şimdi bu yönünü kariyerine engel olarak görür. “Dik kafalı Neslihan! Hâlbuki ben onu dik kafalı diye sevmiştim. Ne bileyim insanın karısının dik kafalı olmasının kariyer engeli olarak duracağını” (s.152) Neslihan onun ne ailesine ne de siyasi çevresine karışmamaktadır, memleketlerinden bir kızla evlense daha mutlu olacağını düşünür. “Keşke ben de memlekette bir kızla evlenseydim. Onlar ne kadar gayretli oluyor. Neslihan ya! Hiçbir aileme dahil olmuyor. Ne Muğla’daki aileme ne Ankara’dakine. İnsan kocasının kariyerini azıcık dert edindir.” (s.152)

Ahir Zaman Gülüşleri’nde *Çay Bahçesi* adlı hikâyede ismi belirtilmeyen kadın karakter dantel örerek ev ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Kadın hamiledir, eşıyla birlikte parkta otururken gördüğü bir kızı etkilenir doğacak olan bebeğinin de o kız kadar güzel olması için kıza dikkatlice bakar, askerî okul öğrencisinin bu kıza dikkatlice baktığını görünce, rahatsız olur, eşine o tarafa bakmasını söyleyince eşi: “Bize ne, kim nereye bakarsa baksın, sen elindeki işe bak. Bu hafta teslim etmeyecek misin onları” (s.49) diyerek tepki gösterir. Dantel ören hamile kadın kocasının gördükleri karşısında umursamazlığının yanı sıra çay bahçesinde dantel örmeye devam

etmesini istemesine sinirlenir. Etrafında boş boş bakıp yiyip içip zevk alan insanlara bakar. Kendisi böyle bir zevk almamıştır. Eşi üç aydır, “Çocuk doğunca öremezsın” (s.50) diye işveren konumunda başında beklemiş, o da usana usana beş yüz milyonluk dantel örmüştür.

Yazar, *Hiçbir Yer* adlı romanda ise davranışsal olarak birbirinden farklı olan erkekle kadının eşleri vefat edince hayatlarına nasıl devam ettiklerini karşılaştırır. “Tek tük ışıklar yanıyor kadınsız mahallede. Bu adamların bir zamanlar karıları vardı. Emekliler bile hanımlarını kaybedince köye geliyor. Şehre bir kadının gölgesinde sığabiliyor erkekler. Kadınlar öyle değil. Beyini kaybeden hiçbir kadın köye gelmiyor. Yazın müstesna. Tatil niyetiyle geliniyor elbet. Karısı olmayan adamı şehir niye kuser böyle orta yerde? Kadınlar birbirine dayana dayana, savaşa savaşa, yarışa yarışa yaşıyor. Ya erkekler?” (s.301)

Senin Hikâyen'de *Sefer* adlı hikâyede ise bir kadın ve erkeğin evlatlarının ölümünü karşılayışlarının farklılığı kurgulanmıştır. Hikâyede, Müzeyyen üç çocuk sahibi bir kadındır. Erken evlendiği için 42 yaşında torun sahibi olmuş, kızı vefat edince de torununa bakmaya başlamıştır. Genç yaşta kızını kaybeden, kaybettiği kızının yerine koyduğu torununa bakan Müzeyyen torununun yetim kalışının yanı sıra kızının ölümüne duyduğu üzüntüyü de eşiyle paylaşamaz. Eşi liseden sonra iki okul bitirmiş olmasına rağmen girdiği işlerde hep zarar görendir, bu yüzden çalışmaz. Evde torununa bakar, kitap okuyarak vakit geçirir. Büyük oğulları babasının yerine evi geçindirme sorumluluğunu üstlenmiştir. “Kitap başka hayat başka. Halâ kitap okuyor Selim. Sabahlara kadar. Gözleri kan çanağı. Öfkeleniyor kitaplara Müzeyyen. Üç yetişkin çocuk, bir torun ve kendine rağmen kitaplarda yaşayan Selim'e öfkeleniyor. Dizinin dibinde oturan Selim'e. Büyük oğlan üç kuruşa çalışmasa açlıktan öleceklerini görmez mi bu adam?” (s.101) Komşuları da Müzeyyeni anlamaktan uzaktır. Kızının ölümü, eşinin ona kulak vermemesi, komşularının anlayışsızlığı Müzeyyeni yalnızlaştırır. “ ‘Kimselerle konuşmaya konuşmaya konuşmayı unutacaksın’ diyor Selim. Sen konuşuyorsun ya ikimizin yerine. Ölümü konuşmak yerine memleketi konuşuyorsun ya. Senin dilinde ölmedi diye Nebile de ölmemiş oluyor ya! Ben konuşmak istiyorum, nereden bileceksin? Damadı kızı vefat

ettikten bir hafta sonra evlenmiş, babaannesi de torunuyla hiç ilgilenmemiştir. Bunları üzülmesin diye torunuyla paylaşmak istemeyen Müzeyyen evden taşınmak ister. Zaten komşuları bir yıldır kapılarını çalmamışlardır. Eşi ise gitmek istemez, Müzeyyen ona sitem eder. “İnat et ve kal sen burada. Çürümüş söğüt ağacı için kal. Okunmamış kitapların için kal. Seni duymayacak kulaklar için kal.” (s.108) Müzeyyen kimseyle görüşmek istemez, kendi iç dünyasında yaşar, böylece etrafındaki kötülüklerden uzak olacağını düşünür. Kendi iç dünyasına, kendine yönelerek Hacc’a gidecektir. “Biz gideriz. Durmadan gideriz. Her sabah yeni baştan sefer çıkarız kendi içimizde. Gelenler kapıdan dönsünler. Bir yıl boyunca açmadıkları evin eşiğinden geri dönsünler. ‘Müzeyyen seferde’ dersin. Hacc’a gitti. Bir arkadaşının yanına katıp gönlünü Hacc’a gitti. Bakmayın bedeninin burada olduğuna ... O Hacc’a gitti.” (s.108)

Tarım toplumundan sanayi ve bilgi toplumuna doğru hızlı değişim sürecinde kadının çalışma hayatına katılımı da aynı doğrultuda değişime uğramıştır. Bu değişimle kadın erkekten farklı olarak (çocuk bakımı, ev işleri ve eşe bakmaktan sorumlu olma gibi) ev içindeki geleneksel rol ve işlevleri yerine getirme yanında iş hayatında da erkekler kadar iş yükü ile sorumlu olmuştur. Bunun sonucunda kadından evde geleneksel rolleri, işte de modern iş koşullarına uygun rolleri yerine getirmesinin beklenmesi, onun özellikle aile ve iş hayatında erkeğe oranla daha fazla çatışma durumunu yaşamasına sebep olduğu görülmektedir. (Arslan, 2012, 100)

Evlilik kurumunda eşlerden birisi değişme ve/veya gelişmelere uyum sağlarken, diğer eş kendini geliştirmeyip/değiştirmeyip, aynı durumda kalırsa; bu durum eşlerin birbirini anlamamasını, kopukluğa ve uyumsuzluğa sebep olur. (Elmacioğlu, 1998: 18)

Gün Akşamsızdır'da *İmajötörün Evi* adlı hikâyede kendinden siyah başörtülü diye bahsedilen evli ve üç çocuk sahibi kadın da yukarıda ifade edilen durumla karşılaşır. Siyah başörtülü kadın, yıllarca eviyle çocuğuyla ilgilenerek mutlu olmuş bu mutluluğu kendine yeter görmüştür. Çocukları ve eşinin kendisinden farklı şeyler istediğini/isteyebileceğini yıllarca fark etmez. Çocukları büyüyünce annelerinin dünyasından uzaklaşmaya başlar, kendi hayatlarına yönelirler. Bu durum kadını rahatsız etmez. Eşi ise onu

diğer kadınlarla kıyaslar, onu beğenmez eleştirir. Yıllarca evde eşi ve çocuklarının ihtiyacını karşılayan onların her birine ayrı ayrı hizmet eden kadın, eşinin kendisini dışarda kıran kırana bir mücadele varken kolay olanı seçiyorsun, kendini hapsettiğin ininden çıkmalısın, arkadaşların mesleğinde kariyer edinmişken sen evi güvenli havasında çocuk yetiştirmeyi bahane ederek, gündelikçi kadın mutluluğuyla yaşamaya nasıl talip olursun (s.55) diye eleştirmesini kabul edemez. Kadın için önemli olan helal lokmadır, kendisi dört kardeştir ve babalarının bir tek maaşıyla büyümüşlerdir. Babası gibi o da helal lokmanın bereketine inanarak eşine bu ay yetecek paramız var mı, diye hiç sormamış, ihtiyacı olmadığı bir şey almamıştır. Ancak eşinin kendisinden beklentileri farklıdır, yıllarca her sabah karısı rahatlığından şikâyet etsin diye ona çalışan kadınları anlatmış ama karısı kocasının çalışan kadınlara acıdığını düşünmüş, kocasının iletmek istediği mesajı anlamamıştır. (s.56) Kocasını “Ben de başarılı bir kadının kocası olmak istiyorum” (s.57) deyince herşeyi yıllarca öyle olması gerektiği için yapan başörtülü kadın, kocasının istediği gibi başarılı bir kadın olmak için imajötörün yanına gider. Ev hanımı olan kadın eşinden efendim diye bahseder “Bana başarıyı gösterin. Başarı nedir bilmem. Bilmediğim bir şeyi nasıl olabilirim. Yaptığım her şeyi bunca yıl öyle olması gerektiği için yaptım. Başarılı bir anne. Başarılı bir eş. Başarılı bir iş kadını. Kabuğumu kırmam gerekiyormuş. Başkalarının beni görmesini sağlamalıyım” (s.57) diye imajatörden yardım ister. “Ben de sizin gibi eşimin ve çocuklarının dünyasına hiç girmeden bir ekmek ağacı olarak yaşadım bunca yıl. Sonra burası...” (s.57)

Rüzgâr Avı'nda *Hesap* başlığı altında yer alan *Seninle Hesabımız bitmedi Julya* adlı hikâyede Ayşe Şerife eviyle, işiyle, çocuğuyla ilgilenirken bir yandan da doktora tezini hazırlamaya çalışmaktadır. Eşi de doktora tezini hazırlayan Ayşe Şerife'nin kendisine işyerinde okulda saygı göstermezler oysa eşi ona göre daha rahattır. O kafasını dağıtmak için etrafı dağıtıp bir şeyler toplarken, Ayşe Şerife eşine yemek hazırlamaktadır. “Amma velâkin Ali Haydar Beyimiz öyle mi? Her daim kafasını toplama mesaisinde. Kafasını toplamak için bütün evi dağıtır. Her şeyi tamire kalkar ve tamire kalktığı şeyleri bir daha bir araya gelemeyecek kadar un ufak olur.

Dağılanları toplamak yerine iştahını toplar beyzademiz. Alimiz Haydarımız. Üç çeşit yemek yapıyorum öğlen akşam. *Manyak mısın* diyorlar. Manyakım. Akademisyen bir manyak.” (s.54) Ayşe Şerife kendi ismiyle eşinin ismini karşılaştırır. Ona göre iyi bir ikili olmadıkları isimlerinden bellidir. “Bizim iyi bir ikili olamayacağımız nereden belli. Onda yaşayan iki dede, bende yaşayan iki nine. Dört kişinin uyum içerisinde olması mümkün mü?” (s.54) Ayşe Şerife’nin genel olarak bu her şeye tepkili tutumunun nedeni tez çalışmasıdır. Nitekim her şey anlatıldıktan sonra hikâyeye Ayşe Şerife’nin şu cümleleri ile biter: “Ama Julya, seninle hesabımız bitmedi henüz.” (s.61)

Gün Akşamsızdır’da *Swan Sevenler Derneği* başlığı altında anlatılan hikâyede kadın ve erkeğin ilgi alanlarının yaradılışları itibariyle farklılığı ironik bir dille anlatılmıştır. İsmi belirtilmeyen adam galeri sahibi, araba düşkünü biridir. Hikâyede kadın kocası, kendisine bir çok defa tembihlemiş olmasına rağmen kocasının arabalarından birini kullanmış, arabanın bagaj kapısını çizdirmiştir. Kadın, bu durumu hiç üzülmezken, arabalara tutkuyla bağlı olan kocası oldukça üzülmüş, arabayı satma kararı vermiştir. “Karısı hiç üzülmemişti bile. Garajda on iki adet sevgilin var demişti. Neysi ki arabalarıyla arasındaki aşkı anlıyordu. Evet hepsi sevgilim. Ve ben şimdi beyaz kuğumu kendi ellerimle...” (s.24) Araba tutkunu olan adam bir araba markası olan Swan için kurulmuş Swan Sevenler Derneği’nin de üyesidir. Kadınlar arasında araba markası oluşturma konusunda çalışmalar yapar. Eşinin arabalara karşı ilgisizliğinden yakınır. Ondan arabalarla, ilgili makaleler okumasını ister. Eşi ilgilenmez. Bir gün romantik bir ortamda eşine araba markasıyla ilgili makaleler okur, kadın ona “Böyle bir gecede şiir okuman gerektiğini anlaman için seni romantizm kursuna yazdıracağım” (s.24) diyerek kahkahalarla güler. Hikâyede kadının eşinin bu araba tutkunu tavırlarından rahatsızlık duyduğuna dair herhangi bir durumla karşılaşılmamıştır.

Gün Akşamsızdır’da *Kirli Yağan Karlar* adlı hikâyede yurt dışında yaşayan Zerrin, evlidir, eşiyile birlikte bir şantiyede çalışırlar. Zerrin çalışma ortamındaki Türk erkeklerinin ahlaksızlıklardan rahatsızdır. Yapılan ahlaksızlıkların ulu orta her yerde anlatılmasının yanı sıra eşinin de bu anlatılanları dinlemesi onu oldukça üzer. Eşi onların anlattıklarını dinliyorsa

kendine yabancıdır. “Ziya da dinliyor bütün bu anlatılanları. Ben odaya girince neden o keskin sükûta bürünüyor yoksa? Sahiden dinliyor mu? Onları dinliyorsan benim sesime yabancı?” (s.70) Zaten mekân olarak gurbette yaşayan Zerrin, etrafında gördüğü ahlaksızlıklara karşı duyarsız davranan, kendi menfaatlerini düşünen eşinin yanında da ruhen kendini gurbette hisseder. “ ‘Başkalarının hayatı niye seni bu kadar ilgilendiriyor? Sık dişini biraz. Bir ev, bir araba parası için değil mi bu sıkıntılar? Başkalarının kocasından sana ne? Biz birbirimizden mesulüz! ... Kapısının eşliğinden öte yanı gurbet bilen anacığım. Benim için gittikçe eşğin içi de gurbetleşiyor. Sağım solum, dört yanım gurbet” (s.70-71) İş yerinde huzursuz olarak çalışan Zerrin’e şantiye doktoru çok gergin çalıştığını söyler. Bir süre sonra yeni kurulacak şantiye için işçilerin üzerinde yoğun baskı yapıyor diye Zerrin’in sözleşmesini yenilemezler. Zerrin eşinin kendi yanında yer almasını beklerken: “Hadi Ziya kullan aylar boyunca kullanmadığın oy’unu. Hadi karım doğru olanı yapıyor de. Biz akli başında insanlar olarak köylerinden koparıp getirdiğimiz bu delikanlıların fuhuş bataklığında yok olup gitmesine nasıl göz yumarız de. Hadi de ki, biz bir aileyiz, birbirimizin yanlışlarını düzeltmeliyiz.” (s.76) Eşi onun için böylesinin daha iyi olduğunu zaten son zamanlarda sağlığının da bozulduğunu söyler. (s.76)

İncelediğimiz eserlerde kimi kadınların eşlerinin konumundan faydalanarak sosyal statülerini yükseltmeye, kimlik edinmeye çalıştıkları görülür.

Hiçbir Yer adlı romanda Melahat kendisi hiç evlenmemişken, sırf demiryollarında çalışıyor diye, daha iyi şartlarda yaşayacağını düşünerek dul bir adamla evlenmeyi kabul etmiştir. Devlet erkânının hanımlarıyla daha yakın olmak de için terzicilik yapar. (s.51) Terzi Melahat’ten Çalışan Kadın başlığı altında ayrıca bahsedeceğiz.

Yine aynı romanda Muhsin bir kadının memur eşi olarak kendini ayrıcalıklı görmesini kadının kocasına bakış açısıyla, ironik bir dille aktarır. “Memur olmak öylesine ayrı ve ayrıcalıklı bir şeydi ki, karısının genç bir memur hanım iken “Memur hanımlarına oruç farz değil” demesi hâlâ kulaklarındadır. Sonraları memurların ayrıcalığı bittiğinde, dini bütün bir

kadın olmuştu. Mevlitlerde bile cezbeye–kendi tabiriyle cezveye- tutulan bir kadın.” (s.296)

Rüzgâr Avı'nda *Etiket* başlığı altında yer alan *Bir köşem olsaydı şöyle denize nazır...* adlı hikâyede Hümeýra, belde belediye başkanı Avni Bey'in eşi olarak sosyal kimlik ve statü kazanmak isteyen, bu sıfatla kendini ayrıcalıklı gören bir kadındır. Hümeýra belde belediye başkanının eşi olmayı hazmedememiştir; katıldığı bir programda kendisini belediye başkanının eşi olarak takdim ederken, Bakan Bey'in özel kalemi onun görgüsüzlüğünden yakını. “Şu varoş belediyesinin karısıyla aynı masada vakit geçer mi? Elini uzatmış ta tepemin üstüne. Görgülüyüm pozlarında. Canımın içi, seni görgülü pastanelerine garson yapsak hani belki o zaman *görgülüyüm* deme hakkını elde edersin.” (s.17) Ona göre belde belediye başkanının eşi olmak bir rütbedir. “Avni Bey'in eşi olarak resim vermek kolay mı? Avni Bey'in eşi olma rütbesini taşımak kolay mı? Avni Bey'in eşi olma rütbesini taşımak kolay mı? Hiç yorulmadan. Hiç yıpranmadan. Avni yaşlandıkça ben gençleştim. Kolay bir şey mi? bu Avni? Nasıl gençleştim? Bir sor bakalım. Ne acılara katlandım her daim genç olmak, her daim şık olmak için.” (s.16) Eşinin konumu sebebiyle farklı sosyal çevrelerde bulunan, buralarda kendini onlara kanıtlamak adına üst statüdeki kadınları her konuda eleştiren Hümeýra, belde belediye başkanın eşi olarak, nobel ödülü almış başörtülü bir yazardan da kendini daha üstün görür. “Müberra Hanım kim ya. Yazarmış. Ne yazmış. Yazmış da Nobel mi almış! Yazdığı yazılar ile hastalara şifa, dertlilere deva mı olmuş yani. Biz çalışıyoruz ama. Hem şifayız hem deva.” (s.16) Hayatı başkalarınca beğenilmek ve onaylanmaktan ibaret gören Hümeýra kendini, kimliğini göstermek/bulmak için eşi statüsünü kaybetmeden iş hayatına atılmak ister. Ya eşi tekrar başkan seçilemezse diye düşünür, meclis yolu da açık olmaz ise “Kendi işimizin patroniçeleri olalım. Koca konumundan sosyalleşmek istemiyorum. Senle ya da sensiz. Ben bu yola baş koydum. Kadında para var. Yani varmış. Yani varsa eğer... Umut fakirin ekmeği. Umut etmek zorundayız,” (s.23) diye kardeşi Füsün'la birlikte Naciye ile çalışmak ister. (s.22)

İki Kişilik Rüyalar'da *Rüyamda bir ev gördüm...* başlığı altında yer alan *Evde Raks* adlı hikâyede paşa karısı olan Füsun'u anlatıcının bakış açısıyla tanıyoruz. Anlatıcı hikâyede çalışan kadınlarla ev kadınlarını kıyaslarken, paşanın karısının eşinin statüsü dolayısıyla nasıl bir duruş sergilediğini anlatır. Füsun'un, paşa karası olduğu için yer ve mekân farketmez her yerde kurum kurumlandığını söyler. Devam eder: "E paşa karısı. Saltanat onlarda. Paşanın emri varsa itaati de var. Ama paşa karılarının yalnız emri var." (s.27)

Acı Deniz'de *Karanfilli kavga* başlığı altında anlatılan hikâyede sarışın şişman kadın hakkında pek fazla bir bilgi yoktur. Yazar, anlatıcı karakter vasıtasıyla onu dış görüntüsüyle anlatmıştır. Ordu mensubu birinin eşidir. Anlatıcı karakterin komşusudur. Anlatıcı onu balkondan diğer iki kadınla birlikte çay içerken görür. Halinden, diğer bayanlara yaklaşımından onun üst rütbeli bir ordu mensubunun eşi olduğunu düşünür. "Sarışın şişman kadının rütbesi herkesten yüksek olmalı. Ötekileri dinlerken lütfen dinliyormuş edasıyla nasıl da başını kurumlu hareket ettiriyor!" (s.52)

Rüzgâr Avı'nda *Hesap* başlığı altında yer alan *Her Sabah Paris* adlı hikâyede, eşi avukat olan Hayriye Hanım, eşinin iş arkadaşlarıyla arkadaş olmuştur, onlarla zaman zaman toplanırlar. Hayriye Hanım "hanımların kendilerini general rütbesiyle konumlandırıp kendisine de emir eri muamelesi yapmaya kalktıklarını fark edince" (s.91) her toplantıya farklı bir hanım arkadaşıyla katılmaya başlar. Meraklı bir kadındır, çevresinde olup biten her şeyden haberi vardır. (s.90) Hayriye Hanım'ın eşinin müvekkillerinin eşleri olan Avniye ve Saniye Hanımla görüşme nedeni de eşinin kendi işlerinin akıbeti açısından müvekkillerinin özel hayatını yakından takip etme isteğidir. "Eş durumundan avukat Hayriye Hanım, koca parası ile burunları Kaf dağında Avniye ve Saniye müttelikinin kahrını çekmek istemezdi esasında. Ama kocası müvekkillerinin özel hayatını denetim altında bulundurmayı kendi işlerinin akıbeti açısından gerekli görüyordu." (s.90) Hayriye Hanım eşinin müvekkillerinin eşleriyle görüşerek eşine yardımcı olur.

İki Kişilik Rüyalar'da *Rüyamda bir ev gördüm...* başlığı altında yer alan *Bahar Temizliği* adlı hikâyede Neyyire Hanım, Şenlikköy'de oturur. Komşu

kadınların pek çoğu bahar temizliğini kendi yaparken onun evinde diğer komşu kadınlarından farklı olarak bahar temizliği yapan kendisi değil eşidir. Neyyire Hanım, Isparta'ya ailesinin yanında gittiğinde eşi bahar temizliği yapar; perdeleri değiştirir boya yapar olmadı duvar kağıdı yapılır. Neyyire Hanım eve dönünce her şey hazırdır. “O, gül kuruları, gül suları ve gül reçelleriyle dönmeden önce hanelerini çoktan güle çevirmiştir Hilmi Efendi.” (s.21)

Hiçbir Yer adlı romanda üniversitede Felsefe okuyan Zehra, yaptığı bir araştırma için köyde yaşayan babasından hatırladığı bilgileri yazmasını ister. (s.150) Annesinin hafızası güçlü değildir, bu yüzden eşini kıskanır. “Karısının hafıza mekanizması hiç işlemiyordu. Muhsin sırf hafızadan ibaretti. Karısı gelinlik entarisinin rengini bile hatırlamazken; Muhsin değil gelinin, düğüne gelenlerin elbiselerini, düğünde pişen yemekleri, düğün alışverişinde yapılan kavgaları bile hatırlıyordu. Kızı, babasının hafızasına takılı kalanlardan medet umdukça, anası büsbütün kıskanıyordu.” (s.150)

Ahir Zaman Gülüşleri'nde *Plan* adlı hikâyede ise Dr. Mehmet, başhekimin yeğeni bilgi almak için kadın olan bir hasta yakınıyla özel ilgilenmelerini isteyince tedirgin olur, eşi aklına gelir, zaten içten içe kendisini kıskanmaktadır “Yahu bir tedavi yöntemi olarak elâlemin kadınıyla yakın ilişki içinde olmam gerekiyor, desem Nesrin bana inanır mı? Zaten psikiyatristler deyip mânâlı mânâlı susuyor.”(s.109) Dr. Mehmet eşi Nesrin'in okuduğu bir psikiyatrist yazardan etkilendiğini düşünür. “Hayır adam meslekten biri olmasa kolay. Edebiyat değil mi uydur uydur yaz. Hayal âlemine kimsenin vize isteği yok nasılsa. Fakat adam inadım inat, bütün yazdıklarının kendi meslekî tecrübelerine dayandığını özellikle belirtiyor. Tabii öyle yazdıkça daha çok satıyor. Hiçbir yazarın eserini bu kadar tutkuyla okumamıştır herhalde Nesrin” (s.109)

İncelediğimiz eserlerde karşılaştığımız kadınlar, evliliklerinde genellikle çeşitli sorunlar yaşarken; herhalde yaşanmışlığın kattığı olgunluk, ailenin tekrar küçülmesi, birbirini daha iyi tanıma gibi sebeplerden evli yaşlı kadınların eşlerine karşı daha fedakâr davrandıkları; sevgi ve ilgilerini esirgemedikleri görülmüştür.

Senin Hikâyen'de *Senet* adlı hikâyede ismi belirtilmeyen yaşlı kadın hakkında fazla bilgi yoktur. Eşi Bekir Efendi kendisiyle ilgili terlikleri sürüye sürüye yürümesi, gece yarısı camdan bakması, kendisine patik giydirmesi, herkesin sözüne bakması ve zamana uyması gibi konulardan yakınıdır. Yaşlı kadın, sekiz senetle kızlarına halı aldırılmıştır. Senetlere pekte rızası olmadan imza atan Bekir Efendi rüyasında “Sen daha sekiz ay hayattayım diyorsun ha. Azrail’le randevulaştın mı? Azrail’le randevulaştın mı?” (s.109) sözlerini duyar, aniden uyanır, kaskatı kesilir, eşinin daha önceleri tenkid ettiği hiçbir davranışı hakkında yorum yapmaz. Yaşlı kadın eşinin ölmüş olabileceğinden endişelenir. Daha önceleri yakındığı şikâyetlenmeleri duymak ister. “Çiçeklere su vermeye kalktı olmadı. ‘Yağmur mu yağıyor?’ deyip perdeyi sıyırmasına bile Bekir Efendi hiç ses etmedi. Hâlbuki en çok buna kızardı. Tâ ilk evlendikleri günden beri perdenin kenara çekilip dışarı bakılmasına öfkelenir, ‘Dışarıyı göreceksen dışarı çık’ derdi. Çıt yok. Korktu bu defa. Bunca terlik sesine imkânı yok Bekir Efendi böylesine sessiz kalmazdı. Gördüğü rüyâ neydi acaba? İçi cız etti Sakın bu adam öleceğini filan görmüş olmasındı? Allah korusun. Evimin direği, efendisi. Allah korusun. Delikanlı gibi maşallah.” (s.111) Bekir Efendi eşinden habersiz sabah erkenden senetleri kapatmak için evden çıkar, eşi bu durumdan oldukça endişelenir çocuklarına haber verir. Eşinin kendisiyle ilgili söylenmelerine razıdır, o yeterki gelsin. “Ah Bey nerede kaldın? Gel de bana her gün öfkelen. Râzıyım. Herkes, değişsin biz ikimiz aynı kalalım. Dündeki gibi kalalım. ‘Herkes böyle yapıyor’ dersem dilimi eşek arıları soksun.” (s.118)

Acı Deniz'de *Ölümün adı şiir* adlı hikâyede de satır aralarında Sühendan ninesiyle dedesinin birbirlerini ne kadar çok sevdiğinden bahseder. “Nimemle dedem çok severlermiş birbirlerini” (s.33) Sühendan ninesinin eşini vefat ettikten sonra önce her sabah eşiyle birlikte karşılıklı birbirlerine anlattıklarını daha sonra bu rüyaları, daha sonra masal niyetine çocuklarına anlattıklarından, ninesinin eşi vefat ettikten sonra devamlı uyuduğundan bahseder. “Dedemle ninem her sabah birbirlerine gördükleri rüyayı anlatırlarmış. Yılda birkaç defa aynı rüyayı gördüklerinde biri yarım bırakır öteki devam edermiş. Babamla halam hiç masal istememişler. Onların

neşeyle anlattıkları rüyalar olmuş masalları... Dedem, kanserden vefat edince uykulardan uyanamaz olmuş ninem. Doktorların teşhisi yetmemiş uykuları sonlandırmayı.” (s.33-34) Doktorun “iki uyku arası hastayı çok sevdiği bir şeyle meşgul edebilirsiniz” (s.34) tavsiyesi üzerine kızı Ferahnaz’ın babasıyla annesinin birbirlerine karşılıklı anlattıkları rüyalar aklına gelir, bundan sonra evdeki herkes Münevver’e rüyasını anlatır, Aile bireylerinin rüyalarını kendisine anlatmasıyla kendine gelen Münevver’e bu yetmez, ziyaretine gelenlerin rüyalarını da dinler. Bu yüzden ona deli Münevver derler.

Ahir Zaman Gülüşleri’nde *Çay Bahçesi* başlığı altında anlatılan hikâyede “saçları boya tutmayan kadın” eşiyle birlikte çay bahçesinde oturur. Yazar bu kadının eşine ilgisini “adamdan ilgisini tabutta bile esirgemeyeceğini garanti eden, hırkasını omuzlarına alıvermiş, saçları boya tutmayan kadın” (s.48) sözleriyle anlatır.

İki Kişilik Rüyalar’da *Rüyamda bir ev gördüm...* başlığı altında yer alan “*Kadın*” ve *Kadın* adlı hikâyede ismi belirtilmeyen yaşlı kadın giyimi kuşamı, dış görüntüsüyle anlatılmıştır. Daha önceleri zengin biri olan yaşlı kadının evi icra yoluyla satılmıştır. Şimdi 50 yaşının üstünde gariban bir kadındır, evlere temizliğe gider, gücü kuvveti temizlik yapmaya yetmez, kimse yaptığı işi beğenmez bu yüzden bir daha çağırılmaz. Ancak hasta olan eşinin ilaç parasını temin etmek için, kadın çalışmak zorundadır. “Her gün hasta adamı bırakıp çıktığıma mı yanayım, -derdini verip dermanını da veren Allah’ım- ilaç parası bulamadığıma mı? Kapısını çaldığım evlerin bir daha açılmamasına mı?” (s.37) Temizliğe gittiği kadınları kaba davranışlara oldukça kırılır, ancak eşinin ilaç parasını temin etmek için onlara sabreder.

2.2.2. İkinci Eş

İncelediğimiz eserlerde sadece bir kadının ikinci eş olma durumu ile karşılaştığını gördük.

Son On Beş Dakika adlı romanda 40 yaşında olan Zühal annelik hisleriyle eşi vefat etmiş olan Dr. Sami’nin, kızıyla yakınlaşır, bunun üzerine Dr. Sami ile Zühal evlenir. Dr. Sami ilk eşini kendisi tercih etmiştir, ikinci evliliğini ise Zühal’le kızına iyi bir anne olabileceğini düşündüğü için yapmıştır. Zühal’i bir lütuf olarak görür. “Nermin benim tercihimdi.

Gençliğimin önsözüydü. Nermin. Zühal Allah'ın bir lûtuflu. Ayşe için göklerden indirilmiş bir melek.” (s.185) Zühal, Ayşe bebekle annelik duygularını tatmin eder. Evde üvey kızı Ayşe dışında diğer şeylerle pek ilgilenmez. Dr. Sami eşi Zühal'in iyi bir üvey anne olduğunu vurgular, ancak eş olarak ona herhangi bir paye vermez. Bunun sebebi Zühal'e karşı bir hoşnutsuzluk değil, ilk eşine karşı duyduğu büyük bir özlemdir. Bunu anlayan Zühal eşini kıskanmaya başlar. Kocasının ilk eşinin adını sayıklayarak uyandığı bir sabah “Bir ölü ile yarışmamam ki!” (s.26) der. Zühal eşini kıskanır, eski eşinin özlemiyle yaşayan bir kocası vardır, ancak hikâyede eşi Sami de Zühal'in bütün sevgisini annelik hisleri ile kız Ayşe'ye verdiğinden, eşi olarak ondan herhangi bir ilgi görmediğinden bahseder. Ancak bu durumdan da şikâyetçi değildir. Kendisi de Zühal'le yeteri kadar ilgilenmemiştir şöyle ki Dr. Sami sokakta yürüyüş yapan bir çift görünce düşünür. Zühal'le hiç böyle yürüyüşlere çıkmamışlardır, doktor olarak başkalarına yol gösterirken onunla yeteri kadar ilgilenmemiştir “Bizim hiç böyle sabahımız olmadı. Günlerden bir gün hadi Zühal yürüyüşe çıkıyoruz demedim. Adamların eşlerine nasıl davranacağına dair yol haritaları çıkarırken; bir gün bile sana varmak için çaba sarf etmedim.” (s.116) Kız Ayşe'nin de Zühal'in üvey annesi olduğunu bilmesini istemeyen Dr. Sami eşiyle arasındaki uzaklığın kapanması için kızının vefat eden annesine, çok sevdiği eski eşine benzemesini de istemez. istememiştir. “Hiç benzemiyordu. (Yüzü benzemiyordu.) O sana benzemedikçe Zühal ile aramızdaki açının kapanacağını umut ediyordum.” (s.91)

2.2.3. Eşi Tarafından Aldatılan Kadın

Kısa adı ASAGEM olan Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması sonuçlarına göre, ailede eşler arasındaki sadakat önemlidir. Evliliğin sürdürülmesi için eş olarak kadın ya da erkeğin eşini aldatması evlilik kurumunu derinden sarsan bir durumdur. Evlilikte cinsiyet olarak erkek ve kadının aldatmalarının farklı algılandığı, kadının aldatmasının daha kötü görüldüğü şeklinde bir algı mevcuttur. Ancak yapılan bu çalışmaya göre “Kadınların aldatılması affedilemez” görüşünü benimseyenlerin oranı % 82.4; “Erkeklerin aldatması affedilemez.” Görüşünü benimseyenlerin oranı ise % 72.2 olduğu

görülmüştür. Yaklaşık olarak % 10'luk bir fark olsa da her iki cinsiyet için de aldatmanın affedilemez oluşu dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra, “Evliliğin temeli sadakattir.” Şeklindeki bir ifadeye % 89 oranında bir katılım, aile içinde eşlerin sadakate verdikleri önemi de gösterir. (T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010: 84-92)

Evlilikte ve ailede yaşanan çatışma alanları çiftlerin aile özgeçmişleri, yetişme tarzları, kültürel özellikleri ve ekonomik düzeylerindeki farklılığa bağlı olarak derinleşip, yoğunlaşabilir. Çatışma aldatmayla da sonuçlanabilir. Günümüzde birçok kadın internet üzerinden de aldatıldığı duygusunu yaşıyor. (Mavili Aktaş, 2009: 45-60)

Son On Beş Dakika adlı romanda dört aylık evli olan Ece'yi eşi internet üzerinden tanıştığı kişilerle aldatmaktadır. Ece, eşi ile aynı köydendirler, Ece'nin ailesi Belçika'ya, eşinin ailesi ise Balıkesir'e yerleşmiş ikisi de farklı yerlerde büyümüşlerdir. Bu yüzden kültür çatışması yaşarlar. İki aylık bebeğini kaybeden Ece psikiyatrik tedavi görür, eşi onun üzüntüsünü anlayamaz, fazla bulur. Uğur eşiyle arasındaki kültür farkını da anlayamaz/kabul etmez. (s.68) Doktor “Kültür çatışması yaşıyorsunuz... Eşiniz bir Avrupalı.” (s.68) dediğinde cevabı şöyle olur: “Ne Avrupalısı Doktor. İkimiz de aynı köydeniz. Bizimkiler Balıkesir'e yerleşmiş, Ece'nin ailesi Belçika'ya. Hepsi bu işte.” (s.69) Ece, internette eşiyle farklı takma adlarla iletişim kurar. Eşi bu farklı görünen sanal kadınları da birbirine tercih eder. “Uğur'un chatleştiği biri var kesin. Yeni bir nick edinip, Uğur'a yazmalıydı. Benim için kendini görünmez kıldı. Onu takip edemeyeceğimi sanıyor. Oysa Helga için oldukça görünür duruyor. Helga'nın ben olduğunu bilmiyor. Yeni bir nick bulmalıyım. Bu defa kimi kime tercih edecek. Yeni bir heyecan ile Helga için de görünmez olacak mı bakalım.” (s.69) Eşi kendisini dinlemekten anlamaktan uzakken sanal ortamda kurduğu ilişkilerde öyle değildir. “Karısının anlatacağı bütün hikâyelere kör ve sağır olan adam, sanal kimliklere ne kadar da merhametli ne kadar da anlayışlı.” (s.146)

Aldatılmaya verilen tepkiyle kişilik yapısı, aile ve kültürel değerler çok yakından ilişkilidir. Aldatma ister erkek tarafından yapılsın ister kadın tarafından yapılsın aile ve evlilik kurumunun birliğini, çocukların

mutluluğunu ve değer sistemini olumsuz olarak etkilemektedir. Aldatılan kadın duygusal alanını çocuklarıyla birlikte onarmaya çalışır. (Mavili Aktaş: 2009: 68-76-92)

Son On Beş Dakika adlı romanda da aldatılan kadın dindar bir kadındır. Eşinin kendisini aldatmasına verdiği tepkide inançları belirleyici unsurdur. Romanda kızı üniversite sınavında tıp fakültesini kazansın diye eşine ve kızına baskı uygulayan, kızı evde ders çalışsın diye eşine evde nöbet tutturarak adam, aynı zamana eşini aldatır. Muhafazakar bir kadın olan Feyza, eşinin baskılarından bunalmıştır, eşinin kendini aldattığını bilir, ancak sinirlenmez. Boşanmak onun için bir kurtuluş gibidir. Feyza için önemli olan bir zanının nikâhı altında olmamaktır. Kızının babasının bir zani olmasıdır. “Sevgilisine Yeşil Vadi’de konak aldığını biliyorum. Herkes biliyor. Gönül mü koyuyorum? Hayır. İnşallah imam nikâhınız vardır diye dua ediyorum. Bir zanının nikâhı altındamıyım diye düşünmekten uykularım kaçıyor. Kızımın babasının bir zani olduğunu düşünmek beni mahvediyor.” (s.45)

Son On Beş Dakika adlı romanda ismi belirtilmeyen bir kadının eşi sahibi olduğu dükkânda çalıştırdığı bayanla onu aldatmaktadır. Eşi, kadını aldatmadan önce down sendromlu üç çocuğunu arada iş yerine götürürken artık götürmez olur. Aldatılan kadın, özürlü çocuklarının bakımında da eşi tarafından da yalnız bırakılmıştır.

Senin Hikâyen’de *Yalan Makinesi* adlı hikâyede, kuma hastalığı olan kadının, pek çok doktora gitmesine rağmen, hastalığına teşhis konulamamıştır. Eşi telefonda doktor arkadaşına onun dikkat çekmek için, kendisinin siyasete girmesine tepki göstermek adına kustuğunu anlatır. “Azizim siyaset artık hatunsuz olmuyor. İlle koluna takıp gideceksin. Mümkünse çocuklar da yanınızda. Fakat nereye gidilir bu kadınla? Gittiğimiz yerde bir iki insan konuşmasın, bizimkisi lavaboların önüne park ediyor. İğrenç bir durum anlayacağın. Çok utanıyorum yahu çok. Kendi kendime diyorum ki, ‘Kadın hastalık hastası numarası yapacaksan daha şık bir şey bulsan olmaz mıydı? Bu kadar iğrenç olmak zorunda mısınız?’ Meselâ zarif bir şekilde bayılabilir. İlle de ilgiyi kendi üzerine çekmek istiyorsa... Yok yok ben numara yaptığına inanıyorum. Benim siyasete girmemi hiçbir

zaman istememişti. Burun kıvırırdı hep. Yahu, derdim iktidar ve güç nasıl reddedilir? Bana nasıl reddedileceğini ispat ediyor zahir. ‘Kusa kusa’ demek istiyor.” (s.78) Kadın eşi seyahatleyken hiç kusmamıştır, bu yüzden eşi numara yapıyor diye iyice şüphelenir. “Geçen gün bizim küçük oğlan ne dedi biliyor musun? ‘Baba sen seyahatleyken annem neredeyse hiç kusmadı.’ O zaman iyice şüphelendim numara yapabileceğinden.” (s.80) Adam eşinin kusmasını köylüce bir eylem olarak görür. “Ne kadar köylüce bir davranış... Benim için kusmak köylüce bir şey anlıyor musun? Bizim hatunun tâ dip dedesi bile şehrili. Ama bir faydasını göremiyoruz.” (s.78) Adam, eşinin durumunu kendi siyasi kariyerinde kullanmak ister. “Bazen acıyorum haline... Acaba, diyorum inansam mı? Numara filân yapmıyorsa çok kötü bir durum. Ya ölümcül bir hastalığa yakalandıysa?... O zaman karısı ölmüş bir adam olmaksızın eski karısı ölmüş bir adam olmayı tercih etmem sence çok mu kötü olur? Dul bir adam olmanın siyasî kariyerime faydası olur belki.” (s.79) Eşini aldatan adam, bir yandan da boşanmaktan çekinir. Erkek telefonda konuştuğu doktor arkadaşına durum şöyle anlatır. “Boşanır boşanmaz ‘Benimle evlen’ diye tutturur. Şey canım... Telefonda her şeyi de açık açık söyleyemem. Tele kulak-tele ayak meseleleri canım. Anla işte. Yıllardır oyaladım. ‘Boşanır boşanmaz evleneceğiz’ dedim. Onunla evlenmezsen anında beni medyanın gözünde iki paralık eder.” (s.79) Adam Eşinin neden aldattığını da şu şekilde açıklar. “Onunla evlenmem söz konusu bile olamaz. Bayağı bir kadın. Niye mi ilişkim var? Evde bir asalet abidesi olunca ne yaparsın? Gönül işte değişiklik istiyor.” (s.79) Kadın, aslında kendisi kusarak farkında olmadan biyolojik olarak toplumdaki iki yüzlülüklerle karşı tepki göstermektedir. Kadın ilk olarak kendisiyle evlenmek için okulunu terk ettiği eşinin yalan söyleyerek kendisini aldatmasına tepki olarak kusmaya başlamıştır. “Onun yüzünde geçişimi görüyordum. İlk bulantılarımın başladığı günleri. Kocam gecenin bir yarısı ‘komisyondan beni çağırdılar, işler sabaha kadar sürer beni bekleme’ diyerek evden çıkıyordu. Etrafımda kopkoyu bir duman. Koyu ve ağır kokulu. Boğulacak gibi oluyordum.” (s.98) Daha sonra bu durum devam etmiştir.

Aile kurumunda eşler arasındaki sevgi çok önemlidir. Sevgi, aileye ayakta tutan, karı-kocayı birbirine bağlayan çok önemli bir duygudur. Karı-koca arasında yeteri kadar sevgi bağı yoksa, mutlu ve uyumlu bir evlilik gerçekleşmez. (Elmacıoğlu, 1998: 19)

Gün Akşamsızdır'da *Tamir Görmemiş Aşk* adlı hikâyede hocasının aracı olmasıyla, babasının rızasını almadan evlenen Nurgül'ün evliliği tek taraflı bir sevgiye dayanır. Özhan Nurgül'ü çok sevmiş, onunla evlenmek için hocasını aracı yapmıştır. Nurgül, hocasının “seni ondan daha çok seveni bulamazsın” (s.81) sözü üzerine babasının rızasını almadan sevmese de Özhan'la evlenmiştir. Babası bu yüzden kendisini evlatlıktan reddetmiştir. Hocasının aracı olmasıyla evlenen Nurgül, eşyle de eviyle de hiçbir zaman herhangi bir gönül bağı kuramamıştır. Eşi de bunun farkındadır. “Sen beni hiç sevmedin! Hoca girmeseydi araya, belki de evlenmezdin benimle. Tek taraflı aşk olur mu? Yıllarca seni tek başıma sevmekten, bu evi, eşyaları tek başına sevmekten yoruldum. Ortak dostlarımız bile olmadı. Evimize gelenler, sadece bana geliyordu sanki. Sen hep uzaklardaydın. Çok uzaklarda. Ben evin içinde yapayalnız bir adam!” (s.81-82) Nurgül'ün eşi Özhan şairdir. Kendisi evde oturup şiir yazarken, edebiyat öğretmeni olan Nurgül tayini çıktığı halde eşinin “Ne? Tayinin Simav'a mı çıktı? Beni düşün bir tanem. Küçük denizlerde yaşayamam ben. Ummana karışmam lazım benim.” (s.90) sözleri üzerine kendi mesleğini yapamamış banka memuru olmuştur. Özhan bu şekilde Nurgül'ün kendi mesleğini yapmasına engel olmuşken başkalarının yanında. “Sormayın azizim... Bizim hanım da edebiyat mezunu ama. Mesleğine ihanet edenlerden. Edebiyatı hesap cüzdanlarına feda etti.” (s.89) diyerek eşini suçlar. Eve gelen misafirler Özhan'ı taktir ederler. “ ‘Ne o, bugün de mi sofrayı siz hazırladınız Özhan bey? Şaşıracak bir şey yok. Ben hem Nurgül'ü, hem de yemek yapmayı seviyorum.’ Taktirler. Kahkahalar. Tamtamlar.” (s.90) Kadın olarak Nurgül çalışmakta eşi ise evde şiir yazarak vakit geçirmektedir. Bu sebeple maddi sıkıntı çeken Nurgül, oğlunun istekleri karşısında da zor durumda kalır. Evin geçimini Nurgül sağlar, çevresindekiler de eşin evde boş durmuyor diyerek, Nurgül'ü şükürsüzlükle suçlar. “Haline şükretmesini hiç bilmiyorsun. Kocan seni seviyor. Daha ne? Çalışıyorsan sayılıyorsun da. Ne

yani evi sen geçindiriyorsun diye... Kocan boş mu duruyor. Bak çocuğun altını temizliyor. Evin yemeklerini yapıyor.” (s.89) Nurgül mutsuzdur, mutsuzluğu her haline yansır. Arkadaşları da eskisi gibi kendine bakmadığını söylerler. (s.88) İş hayatı, çocuklar ve babasının razı olmadığı, sevmediği biriyle evli olmak Nurgül’ü yormuştur. Eşi Nurgül’ü kendi dünyasından uzak hisseder, onun sevgisizliğinden yakınır artık onu görsel olarak da beğenmemeye başlar. Eczacı Aysel’le kıyaslar. “Nurgül farkında mısın? Yüzün eski canlılığını kaybetti. Yaşının kadını ol biraz. Aysel... Yani Eczacı Aysel Hanım ne kadar diri, canlı! Senden belki on yaş büyük.” Eczacı Aysel şair olan Özhan’ın iyi bir okuyucusudur, bir süre sonra yakınlaşırlar. Nurgül’ün eşi bir süre sonra Eczacı Aysel ile birlikte olmaya başlar. Nurgül kadınların kendilerine de pay biçerek söyledikleri “Hemen boşanmalısın Nurgül. Bütün öyle düşünen erkeklere vermelisin dersini. Bundan sonra olacakların sorumlususun unutma Nurgül. Senin gibi güzel, okumuş üstelik para kazanan bir kadına bu yapılırsa, bize neler yapılmaz Nurgül? Herkes karısına seni anlatıyormuş. Bak hiç sesini çıkardı mı diyorlarmış senin için. Okumuş bir kadın bile sesini çıkarmadıktan sonra... deyip susuyorlarmış. Alma bunca kadının ahını Nurgül boşa kocanı. Evi besleyen sensin. Şunca yıl eve ne aldım demeyip başka kadınlara gönlünü uçurmasaydı serseri kocan. Ver onu dersini Nurgül! Sen onun dersini ver ki, başka kadın neymiş anlasın erkek cinsi.” (s.91) Gibi intikam sözlerine aldırış etmez, eşinin kendisine karşı eskisi gibi olup olmadığını anlamak için bir yıl bekler, Nurgül bu sürede eşinin gönlünün Eczacı Aysel’e kaydığını iyice anlar. Ayrılırlar.

Gün Akşamsızdır’da yine aynı adlı hikâyede Selvinaz’ın eşi bir sokak kadınıyla kaçıp gitmiştir. Kendisi, artık oturduğu mahalleden, evden uzaklaşmak ister, oturduğu evin müteahhite verilmesine izin verir. Müteahhitin verdiği daireleri alıp kiraya verecek kendisi oralardan uzaklaşacaktır. Evlerinin müteahhite verilmesine karşı olan anlatıcı Selvinaz’ın evini müteahhite vermek istemesini maruz görür. “Selvinaz hanım malum. Bir an önce kaçıp kurtulmak istiyordu. Müteahhit evi bitirip iki daire aldığımda bile, kiraya vermeyi planlıyordu. ‘Bir daha gelmem’ diyordu. ... Ama o bütün isteklerinde mazur ve masumdu. Celil usta o

sokak kadınıyla kaçıp gitmeseydi, mutfak duvarının öbür yanından belki hala daha fincanı taştan oyarlar şarkısını söylüyor olacaktı.” (s.117)

2.2.4. Eşini Aldatan Kadın

Rüzgâr Avı'nda *Muhasebe* başlığı altında yer alan *Gitmiyorgibigittim.blogspot.com* adlı hikâyede Dr. Nergis hakkındaki bilgiler özet halinde verilmiştir. Hakkari'de yaşayan Nergis, önce eşini bekâr bir doktorla aldatır. Eşi bunun üzerine tayinini Antalya'ya aldırır. Nergis daha sonra evli bir adamla birlikte olmaya başlar. Hikâyenin kahramanı aynı zamanda anlatıcısı olan Reyhan, Nergis'in hayatını “Onun adına herkesin utandığı ama onun inadına bütün sınırları ihlal ettiği hayat.” diye anlatır. Nergis'in bu ahlak yapısıyla Hakkari'de nasıl yaşadığına şaşırır. “Nergis'in tedaviye ihtiyacı vardı. Ama o alkolik olduğunu kabul etmeyen ayyaşlar gibi aşka aşık kadın formatında önüne geleni zehirlemeye devam ediyordu. Hakkari'ye tayin edilecek son kişi Nergis'ti. Fakat ne tuhaf, Hakkari'den en çok zevk aldığını iddia eden de Nergis'ti.” (s.138)

2.2.5. Eşinden Şiddet ve / veya Baskı Gören Kadın

Kavram olarak kadına yönelik şiddet, kadının birlikte yaşadığı erkek tarafından fiziksel güç kullanarak ya da korkutularak yıldırılmasıdır. Şiddetin asıl amacı, kadının davranışlarını korkuya dayalı olarak kontrol etmektir.

Şiddetin en açık biçimi ise fizikseldir. Fiziksel şiddet; tekme, tokat, yumruk atma, sopayla dövme, çimdikleme biçiminde olabilir. (Mavili Aktaş, 2006: 33,34)

Son On Beş Dakika adlı romanda yalnız yaşayan, dul bir kadın olan Müeyyet Hanım da eşinden fiziksel şiddet görmüştür. Romanda şiddet anı anlatılmamıştır Eşinden yediği bir tokat sonrası yanağındaki şişin inmemesiyle kanser hastası olduğu anlaşılan (s.58) Müeyyet Hanım eşiyile olan güzel hatıralarının özlemle anarken (s.59-60) ondan yediği tokatı unutmamıştır. “Rahmetli o tokadı vurmasaydı. Vurmasaydı. Vuruşunu affedecek değil.” (s.58)

Psikolojik şiddet ise, duygusal veya sözel istismar şeklinde görülebilir. Kadını, ailesinden, arkadaşlarından ayırmak; onun davranışlarını kontrol etmek; temel fiziksel ihtiyaçlarını gerçekleştirmesine izin vermemek gibi

durumlar kadını örseleyici davranışlardır, psikolojik şiddettir. (Mavili Aktaş, 2006: 35,36)

Yine aynı romanda Feyza ise eşinden psikolojik şiddet, görür. Feyza'nın doktor olan eşi, kızını kendi markası gibi görür. Kızları tıp fakültesini kazanana kadar hem ona hem de kızına sosyal anlamda baskı uygular. Kızının üniversite sınavında tıp fakültesini kazanamamasının sorumluluğunu annesine yükler, kızını annesine benzeterek, eşini küçümser. “Bu kız bu sene de kazanamazsa kendinize yeni bir gezegen bulun. Kızın kazanmasını sen sağlayacaksın. (Kızmış. Kız dediğin senin kızın. Ona o tuhaf adı sen koyduydun. Kimselerde olmayan bir isim diye koyduydun. Yeni bir marka yaratacağım kızımdan diyordun ya. Bebek büyüdü, marka öldü). Sorumluluk senin, bunca yıl kazanamadıysa senin yüzünden. Etek etek para döktüm. Özel okul, dershane, saati bilmem kaç dolardan hocalar. Demek ki senden aldığı genler baskın.” (s.44-45) Doktor eşi olmanın altında ezilmiş, kendi kimliğini hatta adını unutmuş yalnız ve mutsuz bir kadın olan Feyza, eşinin baskısı yüzünden, annesine gidemez, evde ders çalışsın diye kızını bekler. Eşi, kızı ve kendini eve kapatırken aynı zamanda onu aldatmaktadır. Muhafazakar bir kadın olan Feyza, eşinin kendini aldattığını bilir, ancak ona sinirlenmez. Onu rahatsız eden şey zani birinin eşi olmaktır. Kızının babasının zani olmasıdır. Eşinin baskısından kurtulmak için boşanmak ister, bir yandan da kızını düşünür. Eşinin kendisinden boşanarak sevgilisiyle nikâhlanmasını, doğacak çocuklarını markası yapmasını ister. “İmam nikâhınız, beni azat et resmi nikâhınız da olsun. Karından bir çocuğunu olsun... bir sürü çocuğunuz olsun. Bir sürü çocuğun yani bir sürü markan olsun da beni ve kızımı azat et diye dua ediyorum. Kızımı tıp fakültesini kazanma mecburiyetinden azat et. Beni kendi doğurduğum çocuğa gardiyanlık yapmaktan azat et. Üç durak ötedeki anneme gidebilme hürriyetini bahşet bana.” (s.45)

2.2.6. Eşi Vefat Etmiş / Eşinden Boşanmış ve veya Eşi Tarafından Terk Edilmiş Kadın

İki Kişilik Rüyalar'da *Rüyamda bir ev gördüm...* başlığı altında yer alan *O Yaz* adlı hikâyede yazar, kayınvalidenin tavırlarının gelinin eşine karşı davranışlarını nasıl yönlendirdiğinin yanı sıra, seven bir kadının eşini kaybettikten sonra yaşadığı değişimi kurgulamıştır. Eşini Mürüvet Hanım.

süslü, edalı bir kadındır, küçük oğlu bir Arnavut güzeli ile evlenince onu kıskanır büyük oğlunu köyden bir kızla Sabahat Hanım”la evlendirir. Sabahat Hanım da kayınvalidesi gibi bakımlı bir kadındır, ancak köyden geldiği için kayınvalidesi tarafından “köylü” diye küçümsenir. Sabahat Hanım kayınvalidesinin bu küçümsemeleri karşısında eşini kendi etrafında pervane ederek rahatlar. Sabahat Hanım’ın eşi Nuri, evlerinin altında bakkal dükkânı işletir, eşi kendisine “Nurim” diye seslenince çoraplarıyla koşa koşa merdivenleri tırmanır. “ ‘Nurim’ diye yukardan aşağıya sesleniyorsa bilinirdi ki Sabahat Hanım kayınvalidesine olan öfkesini, kocasını emir eri gibi başına dikerek yatıştırır. Her defasında bağırmalarına bir kılıf hazırlamış olurdu. Ya dudağına cırtlak pembe bir ruj sürüp ‘Beğenecek misin Nurim?’ Derdi ya da ocaktan yeni indirdiği yemeği alır; ‘İlk sen tat istedim.’ Dükkânını alelacele kapatıp üç kat merdiveni çıkmış olan tknaz Nuri Bey Amca ‘Bunun için adam çağırılır mı?’ Diye şikâyet etmek nerede, melül mahzun boynu büyük kapıda ödüllendirmeyi beklerdi.” (s.12)

Anlatıcı karakterin Greta Gorba’ya benzettiği Sabahat Hanım’a eşi Nuri’yi kaybettikten sonra, kendisiyle evlenmek isteyenler çıkar, ancak evlenmez, artık kendisine de eskisi gibi bakmaz olur. “O yaz, Greta Garbo’ya benzeyen Sabahat Hanım yalnız kocasını kaybetmedi. Güzelliğinin yeryüzündeki konumunu da kaybetti. İstese birisiyle evlenebilirdi. Evlenmek isteyenler çıkmıştı üstelik. Ama o değil evlenmek, güzel olmaktan bile vazgeçti. Sabahat Hanım’ın hikâyesinde ben, kocası kara toprağa karışan bir kadının güzellikten nasıl istifa ettiğinin hikâyesini gördüm.” (s.17)

Son On Beş Dakika adlı romanda anlatılan ismi belirtilmeyen kadına, esnaf hep beyaz giydiği ve saçları beyazladığı için Beyaz Abla lakabını takmıştır. Beyaz eşya mağazasında çalışan Beyaz Abla için beyaz renk vefat eden eşine vefasının bir göstergesidir. Bir haftalık evli iken eşini kaybetmiş dul bir kadın olan Beyaz Abla, 29 yaşındadır, eski kocasına ardından bir daha evlenmemiştir onun bıraktığı gibidir. Küçük bir kızı olan Beyaz abla kendi bembeyaz giyinirken ona hep kırmızı kıyafetler giydirir. Hayat ona kırmızı bir meyve sunmuştur. (s.13)

Yaşlanma dönemindeki yetişkinlerin karşılaştıkları en önemli sorunlardan birisi yalnızlıktır. Günümüzde yaşlılar, eşleri vefat ettiği ve/veya çocukları evlenerek evden ayrıldığı için yalnız yaşamak zorunda kalabilmekte, kendilerini yalnız hissedebilmektedirler. (Kılavuz, 2005: 26-27)

Gün Akşamsızdır'da yine aynı adlı hikâyede ismi belirtilmeyen yaşlı kadının çocuğu yoktur, eşini kaybedince, apartman dairesinde kendisini iyice yalnız hissetmektedir. Eşinin vefatıyla bütün düzeni değişmiştir. “Rahmetli Hacı Bey’inden sonra dünyanın düzeni nasıl değişmişti. ... Sabahtan akşama kadar ses arıyordu kulakları. İnsan sesi. Hayvan sesi. Ama bir ses. Bir canlıya ait. Ki onun da hayatta olduğunu hatırlatsın.” (s.115) Yaşlı kadın, yalnızlığını gidermek, insanlarla muhabbet etmek için kapıcı ile birlikte farklı ulaşım araçlarına binerek en uzak marketlere gider. Yol boyunca yanına oturan kendine yer veren insanlarla, gençlerle sohbet eder, bazılarına adresini vererek, gelmelerini umar. Gelmedikleri zaman yalnızlığını, bir kez daha hisseder. Vefat etmiş eşine sitem eder “Ah hacı bey. Ben seni bir çocuk şefkatiyle sarıp sarmalayayım da... Beni böyle kör kuyulara bırakıp git. Sevginizde hiç mi vefa yoktu a efendim...”(s.121)

Dul kalmanın en önemli psikolojik sonucu yalnız kalmakken; en önemli ekonomik sonucu hane gelirinin büyük oranda azalmasıdır. (Arun, Karademir Arun: 2015, 1515)

Hiçbir Yer adlı romanda Muhsin’in annesi eşini kaybedince, onu evli kayınıyla evlendirmek isterler, o da kuma olma korkusuyla yaşlı bir adamla evlenir. Çevresi tarafından koca derdiyle evlendi diye suçlanır, Küçük oğlu Muhsin’de yengesine inanır onun dediği gibi annesine taş atar “Anam eltisinin üstüne adını kuma diye anılacağından korkup yaşlı bir adamla evlendi. Kendinden tam 40 yaş büyük. Öksüzlüğümüz böyle başladı. Hasan Amcamın hanımı zihnimize zehir akıttırdı sabah akşam. Ananızı gördüğünüz yerde taşlayın, derdi. Koca derdine üç yetimi bırakıp kaçtı, derdi. Koca derdine 40 yaş büyük bir adama kaçılmayacağını kimseler anlatmadı bize; inandık. Anamı gördükçe taş attım arkasından.”(s.76)

Hiçbir Yer'de Behice Hanım, eşi vefat etmiş, dul bir kadındır. Eşi vefat etmeden önce eşi ve kızlarıyla kötü şartlarda konfeksiyon çalıştırmışlardır.

Yıllar sonra çocukları büyümüş, eşi vefat etmiştir. Artık Behice Hanım'ın maddi olarak durumu iyidir, ancak koca dairede tek başına kalmıştır.

Rüzgâr Avı'nda *Hesap* başlığı altında yer alan *Her sabah Paris* adlı hikâyede Sultan, eşinden ayrılmış dul bir kadındır. Kendisi de mali müşavir olan eski eşinin iş çevresindeki arkadaşlarının eşleriyle ayrılmadan önce arkadaş olmuş, eşinden ayrıldıktan sonrada eşinin maddi durumundan haberdar olmak için bu arkadaşlıklarına devam ettirmiştir. "Sultan'ın eski kocası mali müşavirdi. Hepsi iş durumundan eş durumundan arkadaş olmuşlardı. Ama Sultan eş durumu iptal olduğu halde ara ara gruba katılmayı ihmal etmiyordu. ...ex eş ise *lanetolasıcının* –boşanmadan önce de öyle derdi- muhitinde bulunarak işlerinin iyi gidip gitmediğini kontrol etmeye çalışıyordu. Nafaka malum." (s.89)

İki Kişilik Rüyalarda Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim... başlığı altında yer alan *Eksik Kalan* adlı hikâyede gelin ve kayınvalide olmak üzere iki ayrı anne karakteri vardır. Hikâyede Elif'in mükemmel tavırlarından eşi evi terk etmiş, kızı anneannesinin yanına kaçmıştır. Eşi onun hiç kavga etmeyişinden, sakin tavırlarından, suskun duruşundan şikâyet etmiştir. "Bir gün de kavga etseydin benimle. Öyle yukardan yukardan duracağına. Şöyle sen de her fani gibi, insanın karşısına geçip iki çift laf etseydin. 'Bıktım senden' filan deseydin mesela. 'Ben sana çok geliyorum' desen bile olurdu. Bu susuşlar, beni çileden çıkarıyor anlıyor musun? Hayatıma yeni kadınlar girecek. Kavga etmeyi bilen yeni kadınlar. Nefes alan. Kızan. Ve seven. Sen fazla plastiksindir. Nerede o iki örgüsünü bile açmayan üniversiteli kız. Ben sendeki doğallığı sevmiştim oysa." (s.49) Kızı ve kayınvalidesi de Elif'in kocasını yeteri kadar sevmediğini düşünürler. Kızı bir yandan kendini suçlarken bir yandan babasının bu yüzden evi terk ettiğini düşünerek annesine öfke duyar. (s.50) Hikâyedeki diğer anne Elif'in eşinin annesidir. Oğlunun mesleği için gelininden başını açmasını ister. Kayınvalidesinin isteğini yerine getirmeyen Elif, kanaatkar, sabırlı ve inançlarına bağlı bir kadındır. Bu erdemli tavırlarıyla etrafından farklıdır bu nedenle ailesiyle; eşi, kızı ve kayınvalidesiyle sorunlar yaşar, anlaşılabilir. Elif eşinden boşanır, ama dik duruşu değişmez. Anne ve babasının boşanmasında daha çok annesini suçlayan, babaannesi gibi

annesinin babasına olan sevgi ve ilgisini eksik bulan Dilek, annesinin boşanmış bir kadın olarak vakarlı duruşunu sorgular: “Neden kimseleri dinlemezdi annesi! Neye güvenirdi! İki tarlanın başını bekleyen bir alaca ineğinden başka hiçbir şeyi olmayan anası değildi güvendiği elbet. Annesi kime güvenirdi? Tutunacak hiçbir dalı olmadığı halde boşanmış bir kadın olmanın sıkıntısını hiç kimseye hissettirmeyecek kadar güçlü olmak nasıl bir şeydi?” (s.49) Yazar Elif karakteri üzerinden imanı tam bir kadının teslimiyeti dolayısıyla eşi, ailesi tarafından anlaşılmasını, eşi kızı ve kayınvalidesi ile yaşadığı sorunları anlatmıştır.

İki Kişilik Rüyalarda Rüyamda bir ev gördüm... başlığı altında yer alan *Bahar Temizliği* adlı hikâyede bir annenin oğlu istediği için görmeye gittikleri kızı kendilerine sarma ikram etmediler diye istememiştir. Kadının kızı durumu şöyle anlatır: “Aaa, sarma filan yok tabakta. Hazır bir şeyler koymuşlar tabağın ortasına. Annem ‘Olmaz’ dedi. ‘Yarın bu evlilik bozulur. Bu kız sana sarma yapmadıkça ne olacak? Dedi. ‘Yol yakınken aşkını içine göm.’” (s.28-29)

Acı Deniz’de Gözyaşları başlığı altında anlatılan hikâyede eşinin akıbeti hakkında herhangi bir bilgi verilemeyen kadının “Hiç görmediğim, hikâyesinin benden saklandığı babamın...” (s.111) ekonomik anlamda ailesine bağlı kalmasından dolayı çocuğuyla yaşadığı sorun anlatılmıştır. Hikâyede anlatıcı karakterin annesi eşi yanında olmadığı için çocuğuyla birlikte babasının yanında yaşar. Ekonomik anlamda babasına bağımlı olan kadın babası ve çocuğu arasında kalır, Kadın, babasının etkisiyle kızıyla ilgilenemez, onu yalnız bırakır. Anne kız arasındaki ilişkiye Anne Olarak Kadın ve Çocuk veya Genç Kız başlığı altında ayrıntılı olarak değindiğimiz için burada bu kadarını belirtmekle yetineceğiz.

2.3. Sevgili Olarak Kadın

İncelediğimiz eserlerde kadınların gençlik yıllarındaki sevgililerini unutamadığı görülmüştür.

Son On Beş Dakika adlı romanda Ümit gençken mahallesinde aşık olduğu erkekle, onun annesi kendisini istemediği için evlenememiştir. Ümit’in gençlik aşkı Emin başka bir kadınla Ferdayla evlenmiş ve mahalleyi terk etmemiştir. Ümit evlenmemiş, her gün onları kıskanarak

izlemiş yıpranmıştır. “Yıl yıl, ay ay, gün gün Ferda ile kapının önünden geçişinizin kaydını tuttum. Her vesile ile Ferda’nın sanki senin üzerini temizliyormuş gibi. Ellerinin senin bedeninde dolaşan gölgesinin kaydını tuttum. “ (s.31-32) Emin vefat edince, Ümit, Emin’in kendisinden önce ölmesiyle, sanki ondan geçmişin intikamını almıştır. Ümit, Emin’i kaybetmenin hüznü yanında onun artık Ferda ile birlikte olamayacağını verdiği sevinci aynı anda yaşamaktadır. Bir yandan da Ferda’ya karşı hala bir kızgınlığı vardır, Emin’in ölmesinde onu suçlar. Onun yıllar geçmiş olmasına rağmen hala genç ve güzel olmasını kıskanır, “O hala genç, o hala güzel. Bir insan yaşından kırk yaş küçük gösterir mi? Ah Emin. Senin hayatını çaldı o kadın. Senden çalıp çalıp kendine ekledi. Niye bu kadar erken gidecektin yoksa.” (s.29)

Acı Deniz’de “*Acı Deniz*” i yeniden okurken adlı hikâyede Ferahnaz Hanım, şimdi tanınmış bir yazar olan gençlik aşkını unutamamıştır, onun hatırasıyla yaşamaktadır. “Ferahnaz Hanım dün de yaşıyordu. Lisenin çıkışındaki ahlat ağacının altındaki o son konuşmanızdan sonra zamanı durdurmuş.” (s.46-47) Öyle ki ünlü yazarın çok iyi bir okuyucusu olan Nihan, Ferahnaz’ın görüntüsünden yazarı tanır, yazarın komşusuna onun hakkında herhangi bir şey sorma ihtiyacı hissetmez. “Sizi bana sormayışını sonradan anladım. O Ferahnaz hanımdaki görüntünüzden tanıyordu sizi. Benim hiç bakamadığım bir noktadan...” (s.46)

Ahir Zaman Gülüşleri’nde *İncir Ağaçlarının Gölgesi* adlı hikâyede ince uzun; altın renkli saçları, yosun renkli gözleriyle bir Boşnak güzeli diye anlatılan Tülay Abla ile Fahri Ağabey sevgilidir. İncir ağacının gövdesine bırakılan mektuplarla haberleşirlerken çocukluğunda ağaçtan düşüp sakat kaldığı için ağaçlara ve kahverengiye düşman olan Kerim istediği için bahçedeki dört incir ağacı kesilmesiyle iletişimleri kopar. Ağaçlar kesildikten sonra Tülay Abla ve Fahri Ağabey “haberleşme yolu bulamadıkları için bakkaldaki karşılaşmaları aşklarının ifşası” (s.12-13) olur. Bir daha görüşemezler. “Biz büyüdük. Fahri Ağabey ile Tülay Abla yaşlandı. Çünkü onlar birbiriyle değil başkalarıyla evlendiler. Mektuplarını emanet edecekleri incir ağaçları yoktu artık. Kaç defa Tülay Abla’yı mektubunu incirin gövdesine yerleştirirken gördüm. Ve kaç defa Fahri

Ağabey'in o gittikten beş dakika sonra incirin gövdesinde sigara içtiğini. İncir ağaçları kesildikten sonra haberleşme yolu bulamadıkları için bakkaldaki karşılaşmaları aşklarının ifşası oldu. Bir eski zaman aşkıydı onlarınki. Birbirlerinin sesini bile hep başkalarıyla konuşurken duymuşlardı.” (s.13)

Son On Beş Dakika adlı romanda adı belirtilmeyen dış görüntüsü ile anlatılan beyaz gömleklî genç kız, fakir bir ailenin kızıdır. Zengin insanlara özenen genç kızın özlemine duyduğu hayatı göstermelikte olsa, hayalde de olsa yaşadığı, bir sevgilisi vardır. Aslında onu sevmez ona hayallerindeki hayatta rol vermiştir. (s.75-76) Sevgilisiyle sanki zengin bir ailenin çocuklarıymış gibi hayal kurar, ancak özelini, çocukluk anılarını onunla paylaşmaz. (s.77) Ulaşamadığı hayatın özlemiyle ona karşı her türlü şımarıklığı yapar “Hiç kimseyi gerçekten sevmeyecek. Sevmek teslimiyettir. Teslim olmamak için her gün sınava tabi tutacak bu yakışıklı suratı. İlk dondurmaya nerde yemiştik? İlk defa bana nerede çok yaşa demiştin? İlk karşılaşmamızda ne giymiştin? Ne önemi var bunların. Ama önemi varmış gibi yapacak. Kafaya takmış gibi. O şımarık kızlar gibi olacak böyle yaptıkça. O bir eli yağda bir eli balda olan kızlar gibi. Nazlana nazlana konuşan. İşte öyle her sabah. Vardiya şefi olarak değil de sanki sabaha kadar diskolarda dolaşmış gibi gönlünü eğlendiren olacak.” (s.79)

Sevgili olan kadınların bir kısmının birlikte olduğu erkekler evlidir.

Gün Akşamsızdır'da *Tamir Görmemiş Aşk* adlı hikâyede Aysel Eczacıdır, Nurgül'ün şair eşi Özhan'ın iyi bir okuyucusudur. Bakımlı bir kadındır Özhan eşinden, Aysel Hanımı örnek göstererek, daha bakımlı olmasını ister. “Nurgül farkında mısın? Yüzün eski canlılığını kaybetti. Yaşının kadını ol biraz. Aysel... Yani Eczacı Aysel Hanım ne kadar diri, canlı! Senden belki on yaş büyük.” (s.85) Bir süre sonra onunla aralarında bir yakınlaşma olur. Özhan eşinden ayrılır Aysel ile birlikte olmaya başlar.

Son On Beş Dakika adlı romanda yazar çiçekçinin sevgilisinin adını belirtmemiştir, ondan “kara ve kuru, kuru ve sert, sert ve kesici alet hükmündeki sevgili” diye bahseder. Çiçekçi dükkânında çalışan kadın, evli olan patronuyla bir ilişki yaşamakta, herkes patronunun evli olduğunu bildiği halde etrafa kendisini çiçekçinin karısıym diye taktim etmektedir. “

Çiçekçinin bir sevgilisi var artık. Kendisini eşiyim diye takdim ediyor. Başında kraliçe tacı. Yerli yersiz her vesileyle Kocam diyor çiçekçi için. Oysa buradaki herkes çiçekçinin zavallı karısını biliyor. Zavallı kadının üç tane Down sendromlu çocuğunu biliyor.” (s.16)

Rüzgâr Avı'nda *Hesap* başlığı altında yer alan *Eflatun Prenses* adlı hikâyede adından çok dış görünüşü ve tavırlarına dayalı olarak Eflatun Prenses diye bahs edilen Nesteren Hanım, bir inşaat şirketinde çalışır. Etrafındaki erkeklerin kendisine ilgi göstermesinden hoşlanan Nesteren Hanım, onları sevmese de çevresindeki erkekleri kendine bağlamak için uğraşır. “Herkes onu sevip beğenirken o kimseleri ne sever ne de beğenirdi. Ama beğenmediğini belli etmek şöyle dursun, sanki karşısındaki onun için ve herkes için dünyanın en önemli şahsiyetiymiş gibi davranırdı. Davranırdı. Karşısındakinin bilincinde nasıl yer etmek istiyorsa öyle. İş bilen titiz bir mühendis gibi statik hesapları yapar, kurduğu imajın yapısının çökmemesi için elinden gelen gelmeyen her şeyi denerdi. Ama sadece kısa bir süre için. Muhataplarını önce gökyüzüne çıkartır sonra yanından ayırılıverirdi. Kabiliyeti varsa uçsundu. (s.73-74) Nesteren Hanım'ın evli olan patronuyla arasında ilişki vardır. Hikâyede kendisinin evli ya da bekar olup olmadığı hakkında herhangi bir bilgi yer almayan Nesteren Hanım, bunun yanında işyerinde çalışan santraldeki çocuğun kendinden etkilenmesinden de keyf almaktadır. Telefonda biri olduğu halde telefon alıcısını çantasının üstüne bırakıp dışarı çıkan Nesteren Hanım kendisini uyaran santraldeki çocuğa işveli bir şekilde karşılık verir. “Sana ne der gibi, sana ne der gibi de değil, ben ne istersem o olur, sokma burnunu diyen edada, gözlerini işkence aleti hükmünde delikanlının yüzünde tutup, saçlarını yeniden avuçladı. Parmakların arasına hapsedilen saçlar yazan bütün güzelliğini ifşa etti. Karşısındaki delikanlının rüzgârda kalmış mum alevi gibi titremesinden zevk aldı.” (s.75) Nesteren Hanım'ın patronu ve aynı zamanda sevgilisi olan Kemalettin Bey evli ve çocukları olan çapkın biridir. (s.77) Eflatun Prenses, başkalarının yanında ona karşı saygılı bir dil kullanırken, yalnızken rahat davranır. “Hep böyle yapardı. Başkalarının yanında saygın bir dil tutturdu. Kemalettin Bey göklerde bulurdu kendini. Kimselerin olmadığı zamanlarda vereceği en basit talimatı bile bilmiyorum, canım isterse, belki... edalarında

dinler adamı çileden çıkarırdı. *Bana böyle davranma* diyemezdi Kemalettin Bey. Eflatun Prenses fettan yüzünü iyice belirginleştirerek adamın ta kalbine bakardı.” (s.77) Nesteren Hanım bir gün telefonda yaptığı bir iş görüşmesinde patronunun istemediği şekilde konuşur ve bir yıldır uğraşılan bir işe engel olur, bunun üzerine Kemalettin Bey ona kızım diye hitâb ederek telefonu odasına bağlamasını ister. Nesteren Hanım’a kızım diyerek bir yandan etrafın kendileri hakkındaki düşüncelerine yön verirken bir yandan da Nesteren Hanım’ı kızdırmıştır. (s.78) Kemalettin Bey yaptığı telefon konuşmasıyla işi tekrar bağlar. Kemalettin Bey’in her şey benim inisiyatifimde diyen tavrı karşısında ezilen Eflatun Prenses, işten ayrılır. (s.79)

2.4. Gelin Olarak Kadın

Aile içi iletişimde gelin-kayınvalide ilişkileri önemli bir yer tutar. Gelin kayınvalide sürtüşmesi tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de aile içerisinde bir sorun olmaya devam etmektedir. (Aydın, 2011: 56) Çoğu evlilikte, eşin ailesiyle yaşanan problemler kayınvalide-gelin üzerinde yoğunlaşır.

Ahir Zaman Gülüşleri’nde *Kayınvalide Hikâyeleri* adlı hikâyede şehir dışına çıktıkları için üç aylığına çocuğunu emanet ettiği kayınvalidesinin her şeyini olumsuz karşılayan Tercan, kayınvalidesinin kendilerini kahvaltıya davet etmesinden de şikâyetçidir. (s.37) Bir gün Tercan ve kayınvalidesi Ayşe’ye misafirlğe giderler, Tercan kayınvalidesinin pastaneden bir şey alıp getirmek yerine evindeki çiçeği alıp getirmesini eleştirir. “Ne cimri kadın görüyor musun, pastaneden bir şey almamak için evindeki saksıyı kucaklayıp getirdi. Kusura bakma şekerim. Dinletemedim valla. Ayşe zarif kızdır, böyle kaba saba götürülmez ki dedim. Dinleyen kim şekerim?” (s.41)

O gün Ayşe’nin evinde Şadiye Hanım Teyze rahatsızlanır. Ayşe telaşlanırken Tercan başka şeylerle ilgilenir. “Aa Şadiye Hanım Teyze neyiniz var? Koş Tercan, kayınvalidene bir şey oldu. Kalbi vardı değil mi? Yüzü neden böyle morarıyor. Ah canım, nefes alamıyor. Koşuyolu Kalp Hastanesi’ne götürelim. Orada benim liseden arkadaşım var. Ömer Batum”

“Bak bak hiç bahsetmedin.”

“Şimdi bunun sırası mı? Kocanı arasana, o da hastaneye gelsin. Hadi acele et Tercan.” (s.42)

Tercan kayınvalidesinin rahatsızlığı eşine haber verirken gerçeklerden uzaktır. “Tercan kocasına öyle bir anlatıyor ki sanki kadın nezle olmuş gibi. Kalp hastanesine götürdüğümüzü bile söylemiyor. Kızılay’a gidiyormuş gibi, “Şu köşedeki yere gidiyoruz” diyor. Köşe neresi ya! Yaptığı mercimek köftesi onsuz boğazından geçmeyen oğlu Şadiye Hanımın yanına gelmez.” (s.42) Tercan hastanede kayınvalidesini beklerken orda diğer hasta yakınlarıyla sohbe koyulur. Ayşe bu durum karşısında şaşkın ve üzgündür. “Tercan içerdeki hastasını bekleyen kadınlardan biriyle çoktan koyu bir muhabbete dalmış bile. Hastasını; kayınvalidesini bekleyen bir gelin gibi değil, biraz önce kayınvalidesinden dünyanın en ağır dayağını yemiş gelin gibi anlattıkça anlatıyor. Anlattığı benim Şadiye Hanım Teyzem ya! Canım benim.” (s.42)

Aynı hikâyede yaşı bulunduğu ortamdaki diğer gelinlerden biraz daha büyük olan Makbule Hanım’da kayınvalidesinden şikâyetçidir. Şu dikkat çekicidir ki her ikisinin de şikâyet ettiği durum birbirinin zıddıdır. Hikâyede Tercan, hafta sonları kayınvalidesinin mercimek köftesi yaptım diyerek kahvaltıya davet etmesinden şikâyet edince Makbule Hanım: “Ah kızım bu bir şey mi? Bizim zamanımızda kilerin anahtarı kayınvalidenin elinde olurdu. Yemeye içmeye bir şey bulamazdın.” (s.37) diye dertlenir.

İki Kişilik Rüyalarda Rüyamda bir ev gördüm... başlığı altında yer olan *Evde Raks* adlı hikâyede komşusuyla sohbet eden kadın, kayınvalidesinden bahseder. Ev hanımı olan kadın, kaynana programlarını seyretmediğini seyretse bile seyretmiyorum dediğini söyler. Böyle davranmasının nedenini de kayınvalidesinin ordaki kötü kayınvalideleri örnek göstererek kendisinin ne kadar iyi bir kayınvalide olduğunu duymak istemeye çalışmasıdır. (s.30)

İki Kişilik Rüyalarda Bahar Temizliği adlı hikâyede üstü kapalı olarak komşularına kayınvalidesini eleştiren bir gelinle karşılaşırız. Mahmure Şenlökköy’e gelin olarak gelmiştir. Kayınvalidesinin bahar temizliği yapmasını yadırgar. Kendilerinin bahar temizliği bilmediklerini, her zaman temiz oldukları için böyle bir şeye ihtiyaç duymadıklarını söyler. Ama bu taraf diye sözüne devam eder, bu taraf dediği kayınvalidesi mi yoksa

Anadolu yakasından gelin geldiği Florya mı anlaşılmaz, “bütün kış küllenip sonra derisini soymaya kalkıyor.” (s.21-22) Diyerek eleştirir.

Rüzgâr Avı'nda *Etiket* başlığı altında yer alan *Dengeli Beslenme* adlı hikâyede gösteriş meraklısı bir kadının kayınvalidesi gelininin markalı bir kâsesini kırar. Kadın niye eline aldı diye kayınvalidesine sinirlenir. “Elimden düştü demez mi kayınvalidem. Niye eline aldıysa...” (s.41) Üzgündür, onları aldığı günün özel bir hatırası vardır onun için, üstelik ünlü bir markanın kasesidir. Kocasının bu kadar üzüldüğünü sinirlenmesini anlamsız bulur. Onun yerine gidip annesine yardım etmesini ister. “*Hanım hanım, Senin dövünmelerin az gelir. İstersen kırılan kompostu kâseleri için bir taziye evi açalım. Annemin kulağına gidecek. Burada dövüneceğine kalk yardıma ihtiyacı var mı bak!*” (s.41) Kadın eşini ve kayınvalidesini markalı kâselerine duyduğu üzüntüden uzak oldukları için köylü diye küçümser. “Köylüler ne bilsin dünyaca ünlü bir koleksiyondan bir parçanın eksilmesinin anlamını, kederini. Ana oğul bir olup, *Senin kaç tane kompostu takımın var. Hepsine gözyaşı dökülecek olursan* diyor. Hepsi bir sanki! Daha hoşaf kâsesi ile kompostu kâsesi arasındaki farkı bilmiyorlar.” (s.42)

*İki Kişilik Rüya*lar’da *Dostlukların Son Kullanma Tarihi* adlı hikâyede Çiğdem, geleneksel Türk yapısına uygun bir gelindir. Aile büyüğünün, kayınvalidesinin yanında sigara içmez, bu yüzden çeşitli bahaneler uydurarak komşusu Serra’ya gider. “Çiğdem için Serra’nın evi nefes alınacak rüzgârlı bir balkon gibiydi. Evde bacakları tutmaz, bir kayınvalide vardı çünkü. Sigarasını bir türlü evde içemediği için ‘Şeker bitmiş, yağ kalmamış’ izahlarıyla soluğu karşı dairede alıverirdi.” (s.96)

Son On Beş Dakika adlı romanda da yine iyi bir gelin karakteri kurgulanmıştır. Dr. Sami Yavaş vefat eden ilk eşinden özlemlerle bahseder. Belki de ölmüş olduğu için Nermin, Dr. Sami tarafından dört dörtlük bir kadın, eş olarak anlatılır. Dr. Sami annesi babası vefat ettikten sonra tekrar evlendi diye ona küsmüş, düğününe çağırılmamıştır. Ancak Nermin, kayınvalidesinin izini bulmuş, onun nikâhlarına gelmesini sağlamıştır. Dr. Sami onun annesine kendisinden yakın olduğunu söyler. “Annem nikâhımıza geldi. Ben çağırılmamıştım oysa. Nermin izini bulmuş, tatlı

diliyle onu ikna etmiş. Ben annemin oğlu değildim de Nermin kızı idi sanki. Nermin kâinatın kızı idi zaten.” (s.189)

İki Kişilik Rüyalar'da *O Yaz* başlığı adlı hikâyede kayınvalidesi tarafından köylü diye küçümsenen Sabahat Hanım daha önce kayınvalidesi ile anlaşamazken, eşi vefat ettikten sonra kayınvalidesi ile araları düzelir. Eşi Nuri Bey'in sağlığında üç ay kalmasına zor tahammül ettiği kayınvalidesine “Hep bizde kalabilirsin der.” (s.17) Onurlu bir kadındır, eltisi Oya, üç aylığı tamamına konmak için böyle yapıyorsun deyince “Üç aylığın gitsin sen kal anne” (s.17) der.

Türk aile yapısında genellikle, baba, anne ve çocuklar şeklindeki aile düzeninden farklı olarak bir de evde dede ve babaanne/anneannenin bulunur. Bu da, zaman içerisinde aynı evde bir arada yaşamaya mecbur olan gelin ve evin önceki fertleri arasında çeşitli problemlerin ortaya çıkmasına neden olur. Geçimsizlik kayınbaba/kayınpeder/gelinden daha çok, kaynana gelin arasında olur. (Kaya, 2010. 341-360)

Yukarıda da değinildiği gibi toplumumuzun sosyal yapısında genellikle gelin ile kayınvalide arasında sorunlar olabilirken, *Hiçbir Yer* adlı romanda kayınpederini döven gelinle karşılaşırız. “Karısının ölümünden sonra bir türlü toparlanamayan bir tarafı inmeli Ceviz Dayı geçiyor, elinde urgan. Yoldan aşağı zincirden kurtulmuşçasına delice bir koşuşu var inmeli haline rağmen. Elindeki urganla kendini ceviz ağacının altına asmaya gidiyor. Gelini koşuyor arkasından. Daha o ceviz ağacına varmadan yakalayıp getiriyor. Döve döve.” (s.243)

Yine aynı romanda yazar Arap Hoca'nın gelininden ve Arap Hoca'dan bahsederek genç nesillerin aile büyükleriyle aralarındaki kopukluklarını, kültürel ve inanç noktasında değişimin yanı sıra toplumdaki muhafazakar kesimle muhafazakar olmayan kesimin birlikte, bir aile olarak ilişkilerini, aslında birbirlerine karşı ne kadar soğuk ve yabancı olduklarını gelin ile kayınpeder arasında geçen şu kurmacada değinir. “Arap Hoca'nın gelinini görüyor. Arap Hoca ne kadar bu dünyaya ait değilmiş gibi geliyorsa, gelini o kadar bu dünyanın içinde, bu dünyadan hoşnut. Tam kapıda karşılaşıyorlar. Giyinmiş kuşanmış. Şık elbise, kuaförden çıkmış saçları bir an bozulur gibi oluyor Arap Hoca'nın nazarı değince Yarım ağız ‘Hoş

geldin' diyor. 'Biraz daha geç gelseydin. Hiç karşılaşmamış olsaydık seninle' Der gibi. 'Hoş geldin.' Kadının sesi Karapınar'ın suyundan bile daha soğuk Muhsin'e." (s.139)

Ahir Zaman Gülüşleri'nde de *Kayınvalide Hikâyeleri* adlı hikâyede Hatice III, Hatice II'nin gelinidir. Kayınvalidesini şikâyet etmez, daha çok süsü ile güzelliği ile ilgilenir. Komşularının kendini Türkan Şoray'a benzetmesiyle mutlu olur, süslenir püslenir. Hatice III, Türkan Şoray'a ne kadar benzediğini görmeye gelen komşularını hoş bir şekilde ağırlar bu benzerliğin devam etmesi için dudakların ruj eksik olmaz. Kayınpederi izin vermese de o rujunu yanında taşır, gittiği kapının eşiğinde aynasına bakarak rujunu sürer, başörtüsünü çıkartır. Hikâyede Hatice III kayınpederinin ruj sürmesine karşı çıkmasının yanı sıra büyük kayınvalidesinin kilo almamak için şekersiz çay içse bile "Çayı koyuyor küp kılıklı bir şeyin içine. Biz bir yudumluk bardaklardan içerdik. Şimdikiler iktisat nedir ne bilecek? O koca küpe şeker mi dayanır?" (s.34) diyen şikâyetinden kurtulamaz.

Hatice III kendisine daha yakın kuşaktan olan görümcesi Zehra ile iyi geçinmektedir. Dış görünüşüne, süsüne dikkat eden Hatice görümcesinin getirdiği hediyelerde mutlu olur, onun etrafında dört döner. "Hatice III 'abla abla' diye dört dönüyor etrafında. Çünkü iki kayınvalideden yaralı Zehra, Hatice III'e her gidişinde moda bluzlar, parfümler, rujlar getiriyor." (s.34)

Yine aynı hikâyede Hatice II'nin kızı olan Zehra'da Hatice III gibi kayınvalidesi ve kayınvalidesinin kayınvalidesiyle birlikte oturuyordur. Hafta sonları rahatlamak için kayınvalide ve gelini ile birlikte oturan annesinin yanına geliyordu. "Zehra'da iki kayınvalideden bunaldığı zamanlar iğne atsan yere düşmeyecek kalabalığın içine geliyor hafta sonları biraz soluklanmak için. Üç Hatice'nin iklimi belli ki kendi iki kayınvalidesinin ikliminden daha latif" (s.34)

Yine aynı hikâyede *Bahar Temizliği* adlı hikâyede maddi beklentilerin aile büyüklerine karşı davranışı nasıl yönlendirdiği kurgulanmıştır. Hikâyede bahar temizliği sırasında birbirlerine yardımcı olan komşularıyla herhangi bir iletişim kurmayan Gülten kendisi de bahar temizliği yapmaz. Evi kirlendiğinde başka bir eve taşınır. Ama öyle uzak yerlere değil. Bir

sokak yukarı bir sokak aşağı taşınır. Çünkü büyük miras bekledikleri kayınpederden ayrılmak istemezler pek.

Hiçbir Yer adlı romanda kızların başlık parası adı altında tabiri caizse satıldığını, dinin din kurallarının hoyratça insanların kendi sığ bakış açılarıyla, nefisleri, doğrultusunda nasıl yozlaştırıldığını görüyoruz. “Sansarlar gelin getirdiler. Buralarda kimseler kız vermediği için bir milyar başlık verip doğudan kız getirdiler. Kız tek kelime Türkçe bilmiyormuş. İki bir kızı dövüp kapının dışına atıyorlarmış.” (s.216) Yazar, kırsal kesimde ve şehirde yaşayan gelinleri de karşılaştırır. Şehirden gelen gelinlerin nasıl arada kaldıklarına değinir. “Dışardan gelen gelinler, tekneyi omuzda taşımayı küçük yaşlardan itibaren talim etmemiş oldukları için beceremiyorlar. Tekneyi omuzlarında taşıyamadıkları sürece hep yabancı kalıyorlar. Hep başkası. Hep o.”(s.129)

2.5. Kayınvalide Olarak Kadın

Toplumumuzda gelin ve kayınvalide denilince bazı istisnalar dışında genellikle akla bir çatışma ve güç mücadelesi gelir. Aynı kişiyi (oğul ve koca) seven iki kadın, önemsiz sebeplerle anlaşamazlar. (Aydın, 2011: 57)

İki Kişilik Rüyalarda Rüyamda bir ev gördüm... başlığı altında yer alan *O yaz* adlı hikâyede ilerleyen yaşına rağmen süslü, genç görümlü, edalı bir kadın olan Mürüvet Hanım, küçük oğlu bir Arnavut güzeliyle evlenince onu kıskanır, büyük oğlunu bir köylü kızıyla Sabahat Hanım’la evlendirir. “Küçük oğlu Sinan sıra mıra dinlemeyip bir Arnavut güzeline gönül uçurup ağabeyinin önüne geçince; bütün oğul sahibi güzel kadınlarda rastlanan, önceliği gelinine kaptırma derdine duçar olan Mürüvet Hanım, büyük oğlu Nuri’ye Trakya’nın köylerinden bir kız olarak, Sinan’ın karısı Oya’nın ev içindeki hükmünü geçersiz kılmaya çalışmış.” (s.11) Ancak Sabahat Hanım da kayınvalidesinin “köylü” diye küçümsemeleri karşısında eşini etrafında pervane ederek rahatlayınca Mürüvet Hanım iki oğlunun da kılıbık olmasından şikâyetlenir. (s.12)

Ahir Zaman Gülüşleri’nde *Kayınvalide Hikâyeleri* adlı hikâyede de kayınvalide, onun gelini ve gelinin gelini olmak üzere üç Hatice, üç kuşak kadın aynı evde yaşarlar. Önce kayınvalide ve gelin varken ayırt edilebilmeleri için isimlerin başına büyük küçük sıfatları getirilirken,

üçüncü bir gelin Hatice eve gelince yeni bir isim düzenlemesine giderler. Hatice I, Hatice II'nin kayınvalidesidir. Misafirlğe gelen komşularına gelininden, onun gelininden, bütün gelinlerden iktisat bilmiyorlar diye şikâyette bulunur. Oysa Hatice III kilo almamak için şekersiz çay içmektedir.

Aynı hikâyede kayınvalidesi ile birlikte oturan Hatice II, gelini Hatice III eve gelince yazarın ifadesiyle “tırlatmamak” için fabrikaya bulaşıkçı olarak girer. Hatice şikâyet etmek yerine bir nevi kaçmakta olsa çalışmayı tercih ederek, gergin ortamdan uzaklaşmaya çalışmıştır.

İki Kişilik Rüyalar'da *Kapılar yalnız kendine açık ve yalnız kendine kapalıydı* başlığı altında yer alan *Dostlukların Son Kullanma Tarihi* adlı hikâyede Çiğdem'in kayınvalidesi vardır. Kendisinden “Evde bacakları tutmaz, çenesi sağlam bir kayınvalide vardı...” (s.96) diye bahsedilir. Çiğdem ondan biraz çekinir. Şu satırlardan kayınvalidenin konuşmalarıyla gelininin üstünde hüküm kurduğu anlaşılır. “Kayınvalidenin çelikten çenesine laf yetiştiremeyen Çiğdem,...” (s.96)

Yine aynı hikâyede *Evde Raks* adlı hikâyede anlatıcı karakterin kayınvalidesi televizyonda kayınvalide programlarını izleyip, orda kötü kayınvalide örneklerini görünce “A bak ne insanlar var diye” (s.30) gelinini aramaktadır. Anlatıcı olan geline göre kendisinin ne kadar iyi bir kayınvalide olduğunu duymak için bunları yapıyordur. Kendinin de çok iyi bir gelin olduğunu vurgular. “Seyredip seyredip telefona sarılıyor... Her seferinde ‘Ah evet anneciğim. Sizin gibi kayınvalide var mı’ dememi bekliyor... Ona bakarsan, o da benim gibi gelini nereden bulacak! ” (s.30)

Yine aynı hikâyede Şadiye Hanım Teyze, Tercan'ın kayınvalidesidir. Gelini hep kendinden şikâyetçidir. Şadiye Hanım Teyze, hafta sonları mercimek köftesi yapıp oğlunu ve gelini Tercan'ı kahvaltıya çağırır. Ama gelini tarafından hoş karşılanmaz. Yine bir gün gelini ile birlikte Ayşe'ye misafirlğe giderler orda rahatsızlanır, ancak gelini kendisiyle ilgilenmez. Bu ilgisizlik hastanede de devam eder. Tercan kayınvalidesi hakkında eşine bilgi verirken de olayı çok hafife alır, tam olarak nerede olduklarını söylemez.

İki Kişilik Rüyalarda Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim... başlığı altında yer alan *Eksik Kalan* adlı hikâyede Elif, her haliyle oldukça doğal bir kadındır. Aslında eşi de Üniversite yıllarında ondan bu yüzden etkilenmiştir. Ancak kayınvalidesi Elif'in bu doğal halini uygun bulmaz. Eşinin çevresinde bir sürü genç, güzel kadın olduğunu kendine çeki düzen vermesi, süslenmesi gerektiğini söyler. Evinin içinde dahi başını açmayan Elif'e, eşinin işi dolayısıyla başını açan birini örnek göstererek ondan bari evde başını açmasını ister. Oğlunun bu kadar yükün altından kalkamayacağını söyler. " 'Kızım beni yanlış anlama ama... Yani demem o ki... Kocanın etrafında bir sürü genç, güzel kadın var. Şöyle çeki düzen ver kendine biraz. Saçlarına boya attır. Yüzüne gözüne azıcık sür sürüştür. Evin içinde örtme şu başındakini. 'İhtilal oldu' diyorlar. Postmodern ihtilalmiş bu! Karısının başı kapalı olanlara neler neler yapıyorlarmış... Hak ver kocanın sıkıntılarına. Hadi aç başını. Günahın benim olsun evladım. Bak Şadiye Hanımın kızı açmış başını. Kocasını üniversiteydi biliyorsun. Devir fedakârlık devri. Sedat bu kadar yükün altından kalkamaz." (s.49) Elif, kayınvalidesinin dediklerini yapmaz.

Yine aynı hikâyede Saime'nin kayınvalidesi gelininin çocuğu olmadığı için onu verimli bulmaz. "Kaynanası onu verimli bulmuyordu. Değil mi ki çocuğu çocuğu yoktu? Herkeslere akıl veren, akli herkese yeten biri olmasının ne önemi vardı?" (s.106) Ayrıca kayınvalidesi Saime'nin durmadan okumasını da eleştirir, onu oğluna şikâyet eder. "Oğlum, sen bu kızla okulunu bitirince evlendin sandıydım ben. Sizinle evlenenlerin çocukları okul bitirdi senin karın hâlâ okuyor." (s.106) Oğlu ise ona şöyle karşılık verir. " 'Boş ver anne, Saime gibilere müzmin öğrenci diyorlar' deyip geçerdi." (s.106)

İki Kişilik Rüyalarda Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim... başlığı altında yer alan *Eksik Kalan* adlı hikâyede ise damadından yakınan kayınvalide vardır. Hikâyede Elif'in annesi kızının yanına geldiğinde damadının densizliklerini görünce "Şehir bana zulümden bir yorgan, kuru aşım ağrısız başım" (s.48) diyerek çekip gitmiştir.

2.6. Görümce ve Elti Olarak Kadın

“Elti eltiden kaçır, görümceler bayrak açar.”, “Kuma gemisi yürümüş, elti gemisi yürümemiş” (Türk Dil Kurumu, 2015) gibi toplumumuza mal olmuş atasözlerinden de anlaşıldığı gibi aile içerisi ilişkilerde eltiler ve gelin görümce arasındaki ilişki genel olarak soğuk, gergin ve kötüdür.

İki Kişilik Rüyalarda Rüyamda bir ev gördüm... başlığı altında yer alan *O Yaz* adlı hikâyede Mürüvet Hanım'ın iki oğlu bir kızı vardır. Kızı Sema, iki erkek kardeşinden farklıdır. Yalnızca o okumuş, eczacı olmuştur. Hikâyede kendinden “Ağabeylerinin aksine dayı bir kadındı” (s.12) diye bahsedilir. Etrafındaki herkesin hayatına bir şekilde karışan Sema, yaz tatilinde İstanbul'a geldiğinde gelinleri teftiştten geçirir. “Yaz tatillerinde İzmir'den İstanbul'a gelir, onun gelişiyile gelinler teftiştten geçtiği gibi, kel alaka kiracılar olarak biz de nasibimizi alırdık.” (s.12)

Ahir Zaman Gülüşleri'nde *Kayınvalide Hikâyeleri* adlı hikâyede gelin görümce iyi geçinirler. Zehra, Hatice III'ün görümcesidir. Zehra kayınvalidelerinden sıkılıp annesine giderken gelinleri Hatice III'e hediyeler götürür. Böylece hoş karşılanır.

İki Kişilik Rüyalarda Rüyamda bir ev gördüm... başlığı altında yer alan *Evde Raks* adlı hikâyede anlatıcı devamlı etrafını tenkid eden, kıskanç bir kişidir. Eltisi Füsün'u da kıskanmaktadır. Füsün'u paşa karısına benzetir, ona göre o da Paşa karısı Füsün gibi kurum kurum kurumlanmaktadır. Ama anlatıcıya göre Paşa karısı onu ikiye katlar. Eltisi Füsün'un da babası askerdir, ama paşa filan değil binbaşı zor olmuştur. (s.27) Kendisinin de çok iyi bir gelin olduğunu düşünen Füsün, kayınvalidesinin kayınvalide programlarını seyredip kendisini aramasına, kızar. Kayınvalidesinin televizyondaki kötü kayınvalideleri örnek göstererek kendisi tarafından takdir edilmek istediğini, bundan bıktığını söyler. Eltisi Füsün'u aramasını ister. “Ama bir iki. Her gün sayıp dökemem ya. Ona bakarsanız, o da benim gibi gelini nereden bulacak! Füsün'a açsın telefonları. Çalışıyormuş, çok yoruluyormuş. Çalışmasın.” (s.30) Yine hikâyenin başka bir yerinde eltisinin dedikodusunu yapar, bir gün onlara iftara gittiğinde önlerine hazır sarma koyduğunu, hiç kimsenin yemediğini anlatır. (s.28) Eltisi çalışan bir kadındır, onun çalışmasını da kıskanır, Ona göre zaten kazancını,

çalışmasından kaynaklanan sebeplerde harcamaktadır. (s.30) Anlatıcı karakter takı tasarlayıp bir öğrenci tasarlıyor diye satmaktadır. İş yerinde arkadaşlarına onun takılarını satan eltisi bir gün arkadaşıyla evine gelirler. Takı tasarladığını düşündükleri öğrenciye yardımcı olmak isterler. Anlatıcı heyecanlanır, bir şekilde konuyu değiştirir. Onları sosyeteye özenmekle suçlar. Eltisine kendisinin tasarladığını söylese şak diye bayılacağını, ayıldıktan sonra da, sattığı takıları iade edeceğini düşünür (s.31-32) Anlatıcı, eltisini de aile içi iftar yemeğinde turizm okulundan kızlar servis yapıyor, ama kimseler bir şey demiyor diye yakınır. Çalışan kadınları, eltisini kıskanan kadın en sonunda evde yaptığı işleri ücrete bağlar. Eltisinkini adap görgü diye kabul ediyorlardır, kendisinin yaptığı da yeniliktir. “Bu da benim yeniliğim. Buyurun bakalım. Ben de çalışıyorum. Füsün elden aldığı parayı yine elin cebine sayıyor. Ben hiç olmasa kocamın cebinden alıp kendi cebime koyacağım.” (s.33)

Yine aynı hikâyede *O Yaz* adlı hikâyede güzel gösterişli bir kadın olan Oya, Mürüvet Hanım’ın gelinidir. Gösterişli bir kadın olan Mürüvet Hanım gelini Oya’yı kıskanır, bu yüzden diğer oğlunu bir köylü kıızıyla evlendirir. Oya hakkında hikâyede bunun dışında pek fazla bir bilgi yer olmaz. Hikâyenin sonunda Mürüvet Hanım’ın köyden aldığı gelini Sabahat Hanım eşini kaybeder. Daha önce kayınvalidesiyle arası kötüdür, ama artık bir sorun kalmamıştır. Kayınvalidesine “Hep bizde kalabilirsin” (s.17) der. Oya, Sabahat Hanım’ın kayınvalidesinin “Üç aylığın tamamına konmak için böyle yapıyor” (s.17) diyerek yeri göğü birbirine katar. Ama durum öyle değildir.

Hiçbir yer adlı romanda ise elti anne ile oğul arasındaki ilişkiyi zedelemiştir. Hikâyede eşini kaybeden bir kadını evli olan kayınıyla evlendirmek isterler. Kadın kuma olma korkusuyla kendinden 40 yaş büyük bir adamla evlenir. Çevresince koca derdine düştü diye suçlanır. Eltisi de bu anlamda kadının küçük oğlunu tabiri caizse doldurur, çocuğa annesini gördükçe taşlamasını söyler. Küçük çocuk yengesini dinler. Annesini gördükçe taşlar. Kadın özellikle eltisi yüzünden küçük çocuğuyla iletişim kuramamıştır. Çocuk gerçeği ancak yetişkin bir insan olunca anlar/öğrenir.

2.7. Büyükanne / Nine / Anneanne / Haminne Olarak Kadın

Ülkemizde kadınlarla ilgili akrabalık kelimelerinde babanın annesine ve annenin annesine; babaanne, anneanne, nine gibi kelimelerin yanı sıra büyükanne denildiği de görülmektedir. Büyükanne kelimesi toplumumuzda yaygın görüşe göre İngilizce'den dilimize çeviri olarak girmiştir. Ancak, Akartürk Karahan, Tarihî Türk Dilinin Söz Varlığına Katkılar: Kadınla İlgili Kelimeler Üzerine adlı bildirisinde büyükanne kelimesinin geçmişini Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü'nü kaynak olarak göstererek, "ağanene" şeklinde Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesine dayandırır. (Karahan, 2006: 5) Fatma Barbarosoğlu'nun incelediğimiz eserlerinde de bu aile büyüklerinden birine anneanne diğerlerine ise büyükanne veya nine diye hitap edildiği görülmüştür.

En küçük toplumsal kurum, anne baba ve çocuklardan oluşan ailedir. Bazen sosyal bazen de ekonomik sebeplerle ailelerde büyükanne, büyükbaba, teyze, hala, amca, gibi akrabalar da bulunabilir. Çocukların bu akrabalarla ilişkisi onun gelecekteki yaşamını etkiler. (MEB, 2007: 1-13) Büyükanne ve büyükbabaların tüm aile bireyleri ve torunları için önemli rolleri vardır. Örneğin: öğüt verici, yol gösterici, öğretmen, bakıcı, masal anlatan, dost, sırdaş ve aile tarihçisi gibi.

Acı Deniz'de Sühendan'ın ninesi de onlarla birlikte yaşamaktadır. Sühendan geçmişinden bahsederken yukarıda belirtilen olgular doğrultusunda ninesinin onun hayatındaki önemini anlarız. Ninesi, Münevver, onun kendinde gerçekleştirmek istediği halin kaynağıdır. Sühendan, her sabah rüyalarını ninesine anlatır, ninesi rüyalarına karşılık ona gümüş para verir. Kendisini ziyarete gelenler dahil herkesin rüyalarını dinleyen ninesi gibi Sühendan da rüyaların içinde yaşamaya başlayınca annesi şikâyetlenir, babası onu yatılı okula gönderir. Sühendan ninesine düşkündür. Ninesinin "Rüyalarını paylaşacak birini bulmaktan sakın ola vazgeçme. Aynı rüyayı gördüğünüzde içinizdeki hakikat tamamlanır." (s.32-33) nasihatını unutmaz. Bir süre sonra ninesi, Münevver ölmüştür. Sühendan hayal mi gerçek mi olduğu anlaşılmayan bir kadınla karşılaşır, kadın kendisine tesbih boncuk satmak ister. Onu ninesine benzetir, Gümüş para karşılığı rüyalarını anlattığı ninesi aklına gelir. Yaşlı kadına dün

gördüğü rüyayı anlatırsa kutudaki her şeyi alacağını söyler. (s.34) Yaşlı kadın rüyasını anlatır, dün gece Sühendan da aynı rüyayı görmüştür. Artık benliğindeki bütün kimliklerden uzaklaşmış, bir olmuştur, kendini kaybeder. “İçimdeki ‘ben’ler birlik içinde. Taşımaktan yorulduğum kimliğim yok artık. Bütün yüklerin menzile ulaştığı bir yer varmış. Yolun bittiği yer burası mı?” (s.36) Sühendan eve gitmek ister, yolda kendisine araba çarpar.

Senin Hikâyen’de *Sefer* adlı hikâyede ise Müzeyyen kızı vefat ettiği için torununa bakmaktadır. Kızı vefat ettikten yaklaşık bir hafta sonra başka bir kadınla evlenen damadı kızıyla hiç ilgilenmez. Babanne de torununa karşı ilgisizdir. Müzeyyen torununun bunlardan haberdar olmasını, bu yüzden üzülmesini istemez. “Annen öldü, baban annenin acısına dayanamayıp seni bize emanet edip gurbetlerde yitirdi izini” (s.106) demeyi düşünmektedir. Ancak komşularının gerçekleri torununa söylemesinden çekinir. Torununu çevredeki insanlardan, onların sözlerinden korumak için gitmek ister. Ancak eşi istemez.

Gün Akşamsızdır’da *Çuha Renkli Çocukluğum* başlığı altında anlatılan hikâyede anlatıcı çocuk radyo dinlerken bir kadının beste yaptığını duyunca çok şaşırır. İnanamaz. Çünkü onun büyüklerinden arkadaşlarından duyduğu şeylerle kafasında oluşturduğu kadın beste yapamaz. “Bir kadın beste yapmıştı demek. İnanamadım. Büyükannem, kadınların boylarından büyük işler yapmamaları gerektiğini söylerdi. Kadınların yaptığı işi nasıl santimlerdi bilmiyorum. Onun söylediklerinin doğru olduğuna inanıyordum.” (s.10)

Ahir Zaman Gülüşleri’nde *Kayınvalide Hikâyeleri* adlı hikâyede kayınvalidenin, gelin ve gelinin gelininin isimleri Haticedir. “Üç Haticelerin evinde en mutsuz olan Hatice II” (s.35), iki kayınvalide ile birlikte oturan kızı Zehra’nın kızını, torununda, kayınvalide kaderi devam etmesin diye, onu kayınvalidesi olmayan, yeni gelin Ayşe’nin karşına oturtur. Onun gibi kayınvalidesi olmasın diye devamlı ona bakmasını ister, onu tehtit eder. “Bak ben tamam deyinceye kadar Ayşe Abla’ndan ayırmayacaksın gözlerini; yoksa asla gelin olamazsın” (s.33) Gelinlik giyme merakında olan çocuk gözlerini Ayşe’den ayırmaz. Hatice II, kayınvalide kaderinin torununda devam etmemesi için duyduğu bütün batıl inançları yerine getirir.

İki Kişilik Rüyalar'da *Rüyamda bir ev gördüm...* başlığı altında yer alan *O Yaz* adlı hikâyede anlatıcı karakterin büyükannesinin adı belirtilmemiştir. Torununa karşı şefkatli bir kadındır. Torunu arkadaşlarının Şaşkın Bakkal'dan para aldığını kendisinin alamadığını söyleyince, dayanamaz torununa para verir. Anlatıcı erkek karakter bir gün arkadaşlarıyla tül fabrikasına tül toplamaya gider, bir değnekle fabrikanın atık sularının içinden tül parçası alayım derken, ayağı kayar, suyun içine düşer. Arkadaşı Serdar, anlatıcı karakterin büyükannesini çağırır. Büyükanne elinde bir güğüm suyla gelir, onu sudan çıkarır. Komşuları Nuri Bey vefat etmiştir, ölüm her şeyden acıdır bu yüzden büyükanne torununa kızmaz, sessizce onun üstünü temizler. "Kendimi büyükannemin kızmalarına hazırlamışken. Ondan ses seda çıkmayınca bütün metanetimi kaybediyorum. Ağlamıyorum. Uluyorum. 'Aldırma' diyor. 'Sonunda ölüm yok ya!' 'Ama elbiselerim. 'Elbiseler geri gelir, yeter ki içinde giden olmasın.' " (s.16)

Ahir Zaman Gülüşleri'nde *İncir Ağaçlarının Gölgesi* adlı hikâyede anlatıcı karakterin büyükannesi ile arasında geçen ilişkileri hakkında ipucu verecek herhangi bir diyalokla karşılaşmadık. Ancak anlatıcı hikâyeye içerisinde satır aralarında büyükannesinden bahsederken, büyükannenin farklı durumlar karşısındaki duruşu ve tepkisini görürüz. Anlatıcı olan torun büyükannesiyle yaşadığı için onun davranışları kendi kişiliğinin oluşmasında etkili olmuş olabilir diye burada değinmek istedik. Biraz önce belirttiğimiz gibi hikâyede anlatıcı torundur. Büyükanneyi onun anlattıklarıyla bakış açısıyla şöyle tanıırız. Büyükanne dirayetli muhafazakar bir kadındır, zoraki bir şekilde evlenen Necmi ile Zehra'ya herkes hüznünlü bir şekilde göz yaşları dökerken, o ise gözyaşına duasını katmış, onlar mutlu olsun diye dua etmiştir. (s.17) Duası kabul olunca de her bayram Naşide ile birlikte kendini ziyarete gelen Necmi'ye "Rabbi'nin lütfunu bildin değil mi Necmi oğlum?" (s.17) demiştir. Kerim onunla konuşmaya başlarken toplumumuzun namaz kılan insandan beklentisini ifade eden bir cümle sarf etmiştir. "Senin alnın secdeli, gönlün onun için yumuşaktır" (s.11). Hikâyede bu beklentiye ters düşen herhangi bir durum yoktur. Adı belirtilmeyen büyükanne, misafirperver bir kadındır, evinin bahçesinde katmer pişirip ev sahibine ve ermeni komşularına ikram eder. Ev sahibi ona

Ermeni komşularına bir şey vermemesi gerektiğini söyleyince kadın kayınpederinden böyle gördüğünü, kiracı olmalarına bakmaması gerektiğini söyleyip “Biz esas yerin esaslı sülalesiyizdir.” (s.15) diyerek sözünü bitirir. Anlatıcı, büyükannesinin ne demek istediğini anlamaz. Anlatıcının çocukluk zamanı gerçek zamanda 1980’li yıllardır. İhtilal olduğunda abisi bir gece eve gelmez, anlatıcı korkmuştur, büyükannesini hatırlar. “Bir gece ağabeyim eve gelmedi. Bilmediğim bir şehirde bilmediğim korkunun içinde sabahladım. Bildiğim tek şey incir ağacıydı. İncir ağacından düşüp sakat kalan Kerim Amca’nın hikâyesi. Ve onun hikâyesini zihnime ‘incir ağaçlarının altı tekin olmaz’ diye yerleştiren büyükannem.” (s.18)

İki Kişilik Rüyalar’da *Rüyamda bir ev gördüm...* başlığı altında yer alan *Bahar Temizliği* adlı hikâyede anlatıcı karakterin ninesi evhamlı bir kadındır, yağmur yağınca hasta olur diye torunun dışarda durmasına izin vermez, arkadaşları yağmurun altında dans ederken ninesi onu eve alır. (s.22)

Son On Beş Dakika adlı romanda, üniversite sınavında tıp fakültesini kazanması konusunda babasından baskı gören Beril, sokakta beyaz gömleklili bir adamın vurulmasından sonra babasının baskılarına rağmen, ‘kaderini zorlamamaya’ karar verir. Annesine anneannesinin sözünü dinleyeceğini kaderini zorlamayacağını söyler. “Anne! Kaderimi zorladığımı anladım. Bu sene tıp için mücadele etmeyeceğim. Kaderimi bu kadar yokuşa sürmeyeceğim. Ananemin sözünü dinleyeceğim. Kaderini zorlama diyor. Babamın kızı olurum. Ama babamın markası olmayacağım.” (s.131)

Haminne, *Türkçe Sözlük*’te anlam olarak “Ailede yaşlı ve saygı duyulan kadınlara verilen unvan” (*Türkçe Sözlük*, 1988: 604) olarak geçiyor. Ancak haminnenin halk söyleyişlerinde ve edebi eserlerdeki kullanımına bakıldığında anneannenin annesi olduğu anlaşılıyor. (Emiroğlu, 2012: 1706) İncelediğimiz eserlerde tek bir haminne karakteriyle karşılaştık. Ancak karşılaştığımız bu haminnenin anneannenin annesi veya hangi düzeyde bir akraba/yakın olduğuna dair herhangi bir bilgi yoktur.

Senin Hikâyen’de *Kuru Emine Hanım’ın Sofraları* adlı hikâyede haminnenin, adı belirtilmemiş, satır aralarında mutsuz bir kadın olduğu anlaşılıyor. Nedeni hakkında herhangi bir bilgi yer almaz. Kuru Emine

Hanım'ın yemeklere küskünlüğü çocukluğunu birlikte geçirdiği haminnesinin mutsuz suskun duruşuna tepki olarak başlar. Haminnesi o yemek yesin diye akraba çocuklarını yatıya çağırır. “Haminnesinin yüreğindeki yangınları bilmezdi. Haminne uzun uzun susar, azıcık azıcık konuşurdu. Oda kahkahalardan yoksun. Elindeki tek silâh yemeklere küsmektir. O zaman haminne akraba çocuklarından kendi yaşitlarını çağırırdı yatıya. Ballı süte de evet. Mercimek yemeği de kabul. Baklayı bile yerdi. Tüylerinin boğazına takılışını duya duya. Yeter ki misafir çocuk gitmesin. Ama gelenler giderdi.” (s.43)

2.8. Kız Çocuğu veya Genç Kız

Kadın ve erkeğin yaradılışı cinsiyet olarak birbirinden farklıdır. Kız ve erkek çocuklarının toplumsal konumları da -doğru ya da yanlış -bu farklılık merkez alınarak daha çocukken aile ve çevresi tarafından belirlenir. (Metin, 2011: 86) Toplumun kadına hazırladığı yazgı genel olarak evliliklidir. (Beauvoir, 2010: 11)

Senin Hikâyesi'de Kim Kimdir? adlı hikâyede de küçük bir kız çocuğunun geleceğine evlilik atfedilirken, abisinden Paşa, hâkim olması beklenir. Kız çocuğu sanki böyle bir yakıştırmadan memnun değildir. “Bayramlarda o el öptüğünde mendili, harçlığı ‘Paşa olasıca, hâkim olasıca’ diye verilirdi. Bana gelince erkekler ‘Çok yaşa evlâdım’ diye sırtımı sıvazlardı; kadınlar çeyizime koymak üzere daha süslü mendiller takdim edip ‘Nişanını, düğününü de göreceğiz inşallah’ derlerdi.” (s.13)

Ahir Zaman Gülüşleri'nde Kayınvalide Hikâyeleri adlı hikâyede ise küçük bir kızın gelinlik giyememe gelin olamama korkusu yaşadığını görürüz. Hikâyede Hande, Hatice II'nin torunudur. Hande, anneanesi Hatice II, kendisi ve kızı Zehra'nın kayınvalide kaderlerinin Hande'de de devam etmemesi için duyduğu bütün batıl inançları yerine getirir. Hande anneanesinin yeni gelin olmuş Ayşe'den “Ayşe ablandan ayırmayacaksın gözlerini; yoksa asla gelin olamazsın.” tehitvari komutunu gelinlik giyememe, gelin olamama korkusuyla yerine getirir.

Kimlik insanın kendini kavrayışının bir ifadesidir. Kendinin bilincine varmak, belirli bir anda aniden ortaya çıkan veya miras alınan değişmez bir kavrayış değil, insanın gelişim süreci boyunca diğerleriyle etkileşim içinde

öğrenilen, geliştirilen bir kavrayıştır. Kimlik oluşumu çocukluğun ilk yıllarında başlar ve aşamalı bir şekilde bir ömür boyu devam eder. (Karaduman, 2010: 2886, 2887)

Fatma Barbarosoğlu da bir köşe yazısında kendi kızının kimlik oluşumunun -cinsiyet üzerinden- daha küçük yaşlarda oluşmaya başladığından bahseder “Oğlum iki soyadı taşımamdan hiç şikâyetçi olmadı. Ama kızım için aynı şeyi söyleyemeyeceğim. Kızlar postmodern kültürün etkisiyle kimliklerini daha erken yaşlarda fark ediyor. Bebeklikten yeni çıktığı dönemde kızım kendisine karabıyık kızı barbarosoğlu kızı diye hitap ediyordu. Kimliği konusunda o kadar kararlı idi ki ödül olarak verdiğim çokoprens büskivisini reddederek onu erkek bebekler yesin. Kız bebekler için çokoprens olsun dedi.” (Barbarosoğlu, 2011b)

Diğer bir hikâyede de yukarıda bahsettiğimiz kurgunun tam zıddı bir durum vardır. *Kim Kimdir?* adlı hikâyede bilinçli/bilinçsiz olarak kız çocuğu ailesi tarafından fitri/geleneksel kimliğine yönlendirilirken Fatma Barbarosoğlu'nun 2013 yılında yayınlanan *Rüzgâr Avı* adlı hikâye kitabının *Hesap* başlığı altında yer alan *Seninle Hesabımız bitmedi Julya* adlı hikâyesinde de beş yaşındaki bir kız çocuğunun feminist söylemleriyle karşılaşırız.

Rüzgâr Avı adlı hikâyede *Hesap* başlığı altında yer alan *Seninle Hesabımız bitmedi Julya* adlı hikâyede Ayşe Şerife'nin kızı olan Gülkız şiir okur, annesinden bunun için ödül ister. Annesi ona ödül olarak çokoprens vermek isteyince, Gülkız kabul etmez. “İstemem ben onu! Niye? Ödül reddedilir mi? Ödül değil o bikerem. Kerem değil. Çikolatalı bisküvi. Hayır ya. Kerem demedim. Ödül değil dedim. Neden ödül değilmiş? Ödül değil o. Ama Mustafa'yı ödüllendirebilirsin sen onunla. Mustafa'yı annesi ödüllendirsin. Ben senin Çokoprensi sevdiğini sanıyordum. Evet ama adının prens olduğunu yeni fark ettim. Adıyla ne alakası var? O erkek yiyeceği bikerem. Kızlar yemez. Bak sen.. Kızların yemesi için adının çokoprens olması gerekiyor. Biz niye erkek yiyeceği yiyecekmişiz!” (s.61) Doktora tezi, çalışma hayatı, eş, çocuk, ev işleri derken Ayşe Şerife artık dolmuştur, kızının bu cevabı da ona fazla gelir, dalar, yemeğin dibi tutar. “Baklanın dibi tutmuş. Ne akıl dibine un kavurduysam. Un olunca böyle dibi tutar işte.

Bir de beş yaşındaki bücürün feminist şuuru için içine karışınca.” (s.61) Yazar, Ayşe Şerife ve kızı arasındaki bu diyalokla günümüz genç kızlarının daha küçük yaşlardan itibaren nasıl feminizm ruhuyla yetiştiklerine gönderme yapmıştır.

Gün Akşamsızdır'da *Çuha Renkli Çocukluğum* başlığı altında anlatılan hikâyede ise mahallenin tek kız çocuğu olduğu için kadınlar tarafından ilgi gören ama bu yüzden kendi yaşıtı erkek çocukları tarafından kıskançlık hisleri ile istenilmeyen, bu yüzden yalnız kalan bir kız çocuğu vardır. Hikâyede anlatıcı çocukluk yıllarından bahseder. Kendisi mahallenin tek kız çocuğu olduğu için ona özel itimam gösteren kadınlar kendi elbiselerinden arta kalan kumaşlarla ona elbise yapmak için yarışa girerler, bir yere giderken onu arkadaş olarak yanlarında götürür, mümkünse kendileriyle bir örnek elbise giymesini isterler. Cüssesinin küçüklüğünden, marazi yapısından onu kucakta taşırlar, onu söylediklerini yaşından büyük laflar diye algılayıp akıl küpü derler. İsmi belirtilmeyen çocuğa mahalledeki kadınların erkek çocuklarının olmayışından ona çok fazla ilgi göstermeleri diğer erkek çocukların onu kıskanmasına sebep olur. Bu sebeple onu oyunlarına almaz, görmeye bile tahammül edemezler. “Bütün gün annelerinin kız çocuğu bambaşka oluyor bak, gülü koklarken ellerini nasıl arkasına bağlıyor yollu iltifatlardan bunalmış olarak benden intikam almanın planlarını yaparlardı.” (s.8) Bunların yanı sıra küçük kız marazi bir yapıya sahip olduğu için de yaşıtlarıyla koşup oynayamamaktadır. Bu yüzden kendisine bir savunma mekanizması geliştirmiştir “oynayamadığım için değil; hayır ben oynamak istemediğim için, tavşan kaç tazı tut, menekşe menekşe mendilim düşe, yakan top hiçbirisine tenezzül etmez pozlarına bürünürdüm.” (s.9) Yaşıtlarının içine karışamayan çocuk delicesine kitap okumuş, kitaplar onun dünyası olmuştur. Bir gün kitap okurken kafasına korniş düşmüş, doktor “Bu küçük hanım haftada sadece bir kitap okumalı. Yaşamaya vakti kalsın.” (s.9) demiştir. Oysa çocukluğunu sokaklarda yaşayamayan çocuk için kitap okumak yaşamaktır. “Oysa benim için haftada bir kitap demek, yaşamak için bir gün demektir.” (s.9) Doktor tavsiyesiyle haftada bir kitap okuyan çocuk, diğer zamanlarında radyo dinlemeye başlamıştır. Radyoda başkanın şarkısı diye anons edilen şarkıları

dinlemek istememiş, yazarın sadece sevgilisi için yazdığını, dinleyerek onların sevgilerine zarar verdiğini düşünmüştür.

Çocuk oldukça duyarlıdır. Bir gün mahallelerinin terzisi Rûveyda'yı nişanlısı ona hem şarkı söyleyip hem de onun siyah saçlarına elini dokundurmaya çalışırken görmüş. Birisine yazılmış şarkıların başkalarına söylenilmesinden utanan çocuk Rûveyda ve nişanlısını bu durumda görünce iyice utanmıştır. Rûveyda çocuğa kimseye söylemesin diye tül den bir elbise dikmiş. Aslında çocuk Rûveyda o elbiseyi dikmese de gördüklerini kimseye söylemeyecektir. "O elbise olmasa da kimseye bir şey söyleyemezdim ama, demek Rûveyda Abla aramızdaki sır'ın tül den bir elbise ile muhafaza edilmesini istiyordu." (s.12) Bir süre sonra Rûveyda nişanlısından ayrılmıştır. Bunun üzerine şarkılarla yaşantılar arasında bağlantı kuran, aşk üzerine yazılmış şarkıların türkülerin mahrem olduğunu düşünen anlatıcı çocuk, şarkılardan iyice soğumuştur. Rûveyda'nın kendisine diktiği elbiseyi bir daha giyemez. Bir süre sonra Rûveyda hastalanmış, tedavi için Bolu'ya gitmiştir. Dönüşünde çocuk onun diktiği mavi elbiseyi giyerek onu ziyarete gitmiş. Herkes Rûveyda'nın görüntüsünden korkarken, anlatıcı çocuk korkmamıştır. "Rûveyda Ablanın traşlı başından ve boş bakan gözlerinden korkuyorlarmış. Ben ne diye korkayım? O bakışlar benim için hiç boş olmamıştı ki!" (s.15)

Hiçbir Yer adlı romanda ise kendisini "Terzi Melahat" diye tanıtan kadın, kendisi hiç evlenmemişken, demiryollarında çalışanların itibarlı bir hayatı var diye demiryollarında çalışan, dul bir adamla evlenmeyi kabul etmiştir. Devlet erkânının hanımlarıyla daha yakın olmak için terzicilik yapan kadın, galiba onları kıskandığı için: "Prova yaparken kıpırdayanlara kazayla olmuşçasına iğneyi batırırverirdi. Çok müşterisi yoktu bu yüzden."

Her bir aile bireyinin diğeriyle ilişkisi vardır. Bu ilişkiler ağı içinde her birey, kendi benlik bilincini ve kişiliğini yapılandırır. (Cüceloğlu, 2001: 50) Çocukların duygu ve düşüncelerini buna bağlı olarak kişiliklerini/davranışlarını yönlendiren şeyse, büyüklerinden aldıkları geri bildirimler, onlarla kurdukları iletişimdir. (Tarhan, 2013a: 90)

Acı Deniz'de *Göz yaşları* adlı hikâyedeki genç kızın babası yoktur. Anne ve dedesiyle birlikte yaşamış, babası olmadığı için dedesinin egemenliği

altında, dedesinin “Kendinden zor durumda olanları düşün” sözüyle sevinçleri hep yarım kalmıştır. Annesinin dedesinin nasihatleri karşısında sessiz kalmasına kırgın büyümüştür. Dedesinin nasihatleri ile hep çevresindeki kendinden daha zor durumda olanları düşünmüş, dedesinin bu yüzden kendisinden geceler boyu ağlamasını beklediğini zannederek sabahlara kadar gözyaşı dökmüştür. Dedesinin nasihatlerini dinleyerek kendi oyuncaklarını, ihtiyacı olan başka çocuklara vermiş, oyunu ve oyuncuğu tanımayan bir çocukluk geçirmiştir. Kamuran’da bunlardan biridir. Kamuran annesini kaybetmiş, babası onu sekiz aylıkken halasına bırakıp Almanya’ya gitmiştir. Çocuk, oyuncaklarını ona verir dedesinin nasihatleri karşısında bunu kaçınılmaz görmüştür. Dedesi, annesi ve kendisi olduğu için onu daha şanlı görmüşken, çocuk annesinin sevgisizliğinden yakını. “Benim annem ve ‘istikbalimi düşünen bir dedem’ olduğuna göre oyuncaklarımı Kâmuran’a vermem kaçınılmazdı. Kâmuran halasının kucağına bırakıldığında sekiz aylıkmış. Oysa benim annem vardı. Avuçlarının içini öpe öpe uyumak istediğim annem. Ne zaman bu arzumu gerçekleştirmek için eğilsem annem boğuk bir sesle arkasını döner, kim bilir belki de dedem baba sevgisini annemde tatmin etmeye çalıştığımı düşünerek malum cümlesini tekrarlar ‘zavallı Kâmuran’ın hikâyesini anlatırdı.” (s.111) Dedesinin nasihatleri ve telkinleri karşısında yalnız kalan çocuk, büyüyüp on altı yaşına gelince hikâyeler yazar. Anılarıyla beslenmiş hikâyelerinden annesinin kokusuyla beslenen kızın hikâyesini, ilgisine hasret kaldığı annesine anlatır. Annesi duygulanır ağlar. Daha sonraları kız annesini düşünür, ona sadece annesinin varlığından mesut çocukların hikâyelerini anlatır. Masalsız geçmiş çocukluğunun açlığını her akşam annesinin yüzünde tebessüm oluşturacak hikâyeler anlatarak doldurur. 19 yaşına gelince annesinin onun yazıp anlattığı hikâyeleri kaydettiğini, kitaplarının bir yayın evi tarafından kitap haline getirileceğini öğrenir. Kırlır. Hikâyelerin iki kişilik olduğunu gönülden gönüle aktığını, annesinin bunu anlamadığını bu yüzden hikâyelerinin annesinin gönlüne hiç uğramadığını düşünür. Çocukken dedesinin karşısında kendisini yalnız bırakan annesini affedebilir ama bunu affedemez. “Annemi affedebilirdim. Çocukluğumun annesini. Dedemin davudi sesiyle beni yalnız ve savunmasız bırakan annemi

affedebilirdim. Oysa şimdi... Her hikâye iki kişiliktir. Bir gönülden bir gönüle akıttığımı zannettiğim sesi nasıl kelimelere hapsedebildi? Anlatan ile dinleyen arasındaki o iki kişilik erişilmez ve elde edilemez dünyayı nasıl orta malı yapıverdi?” (s.115)

Çocuğun kişilik geliştirmesi, olgunlaşması, yani ruh sağlığı gelişme sürecini sağlıklı bir şekilde aşmasıyla gerçekleşir. Bunun için çocuğun yeterli sevgi, ilgi ve anlayışla eğitilmesi gerekir. Bunları en iyi sağlayan ortam analı babalı, uyumlu ve güvenli bir aile yuvasıdır. Çocuk, ana babayı kendine örnek alarak, sevildiğini, benimsendiğini, desteklendiğini duyarak büyür, olgunlaşır. (Yörükoğlu, 2007: 31)

Acı Deniz'de *Gözyaşları* adlı hikâyedeki diğer kız çocuğu Kamuran, sağlıklı bir aile ortamından uzak, annesiz babasız halasının yanında büyümüştür. Hikâyede Kâmuran, annesini kaybetmiş, babası sekiz aylıkken onu halasına bırakarak Almanya'ya gitmiştir. Anne babadan uzak büyüyen belki de bu durumun oluşturduğu ruh hali ile lise birinci sınıfta Zafer'le evden kaçan Kâmuran, üç hafta sonra halasına mutluyum diye bir mektup gönderir. Bir süre sonra kucağında iki aylık bebeğiyle halasının yanına geri döner. Eşi onu bebek doğmadan terk etmiş, komşularının yardımıyla bu günlere gelebilmişlerdir. Çocuğunu halasına bırakıp işe gitmek ister. (s.114)

Ahir Zaman Gülüşleri'nde *İncir Ağaçlarının Gölgesi* adlı hikâyede de satır aralarında Esin adlı kız çocuğunun halasıyla birlikte yaşadığı anlaşılır. O da problemlili bir çocuktur. Hikâyede anlatıcı kadın karakter altılı yaşlarındaki anılarından bahsederken Esin'i de çocukluk arkadaşı olarak anlatır. Anlatıcı kadın karakter daha uslu bir çocukken Esin öyle değildir. Esin halası Sabahat Hanım'ın baskıcı yönetici tavrına rağmen canının istediğini yapar. Esin arkadaşına da o yönde tavsiyelerde bulunur. Daha sonra da halasından dayak yer. “Sabahat Hanım'ın delişmen yeğeni Esin ‘Salak mısın kızım sen?’ diyor. ‘Bakma bu moruklara. Canın nasıl istiyorsa öyle yap!’ O canının istediğini yapıp sonra her akşam halasından öldüresiye dayak yiyor. Sabahat Hanım herkese karışıyor. ‘İğne yapmaya gittiği evlerden talep olsa çocuklarına dayak atmaya da gider bu’ diyor Esin.” (s.14)

Senin Hikâyen'de *Kuru Emine Hanım'ın Sofraları* adlı hikâyede ise Emine Hanım, çocukluğunu haminnesi ile birlikte geçirmiştir. Haminne pek konuşmayan sessiz sakin bir kadındır. Emine Hanım çevresindeki insanların hayat içerisindeki hareketliliğine karşılık haminnesinin yavaş ve sessiz halinden etkilenmiştir. Onun suskunluğuna yemek yemeyerek tepki göstermiş, sadece akraba çocuklarından kendi yaşlıları geldiği zaman onlar kalsın diye yemek yemiş, yıllarca süt içerek beslenmiştir. (s.43) Bu alışkanlığı haminnesini kaybettikten sonra yaşadığı yalnızlıkla birlikte devam etmiştir. Yaşadığı çevrede sayılan biri olan Emine Hanım, kendisi yemek yiyemediği için çevresindeki insanları zengin fakir gibi herhangi bir sınıflandırma yapmadan yemeğe davet ederek, onlara yemek pişirerek hayata tutunmak ister. “Yiyemediğim yemekler yüzünden koptuğum dünyaya, başkaları için yemek pişirerek yeniden tutunmaya çalıştım.” (s.46) Zamanla bu farklı sosyal sınıfta yer alan insanların birbirine yaklaştıklarını görünce yemek davetleri onun için daha anlamlı bir hal alır. Ta ki yeşil elbiseli kadın onun davetlerde yemek yemediğini, yer gibi yaptığını fark edip sorgulayana kadar. (s.46) Ondandır yemek davetleri kesilir. 14 yaşındaki kilosuna takılı kaldığı için sofrasına hiç oturmamışların ‘kuru kadın’ diye lâkap taktıkları Emine Hanım’dan bir daha haber alınamaz, Hikâyede Emine Hanım’ın sosyal ve ekonomik durumu hakkında herhangi bir bilgi yer almaz ancak verdiği davetlerden, çevresinden gördüğü itibardan ekonomik durumunun iyi tanınan biri olduğu anlaşılır. (s.40)

Hikâyede çocukluk yıllarında yaşanmışlıkların insanın hayatına nasıl yön verdiğinin yanı sıra huzurun her şeyden önemli olduğu, maddiyatın paranın huzur için yeterli olmadığı Emine Hanım’ın çocukluktan bu yana yaşadıklarına, iç dünyasına değinilerek vurgulanmıştır.

Senin Hikâyen'de *Sefer* adlı hikâyede de küçük bir kız çocuğu anneannesiyle yaşamak zorunda kalmıştır. Hikâyede annesi vefat etmiş küçük bir kızla, babasının yanı sıra babaannesi de ilgilenmez. Onu bakımını anneannesi üstlenir. Küçük kızın olaylara bakışı, ruhsal durumu hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bu nedenle burada bu kadarını belirtmekle yetineceğiz konuya daha önce Büyükanne / Nine / Anneanne / Haminne Olarak Kadın başlığı altında değinilmiştir.

Ahir Zaman Gülüşleri'nde *İncir Ağaçlarının Gölgesi* adlı hikâyede de öksüz ve yetim olan bir genç kız vardır. Hikâyede gelin alayı İstanbul'dan Ankara'ya gelin almaya giderken öksüz ve yetim olan Naşide'yi de halasını ziyaret eder diye yanlarında götürürler. Annesi ve gelin olacak Zehra, nişanlısı Necmi'nin getirdiği zincirin uzunluğunu beğenmeyip dört metre zincir isteyince, Necmi, Zehra ile evlenmekten vazgeçer. Düğün için her şey hazır, bir gelin eksiktir. Öksüz ve yetim bir genç kız olan Naşide'ye kimse fikrini sormaz, onu, Zehra için alınmış gelinlik giydirilerek, gelin ederler. "Halasını ziyaret eder diye yanlarında götürdükleri Naşide'ye, Zehra için alınmış gelinlikleri giydirerek geri bindirmişler arabaya." (s.17) Her şeye rağmen Necmi ile Naşide mutlu olurlar.

Sıkı disiplinli sevecen aileler çocuğun tüm maddesel ve ruhsal gereksinimlerini karşılarlar. Çocuğun sağlığı ve öğrenimi için hiçbir özveriden kaçınmazlar. Dersleri ile yakından ilgilenirler, özel ders aldırıp kurslara gönderirler. Çocuğun eğilimlerini, yeteneklerini göz önüne almadan çocuğu çeşitli alanlarda eğitmeye/geliştirmeye çalışırlar. Böyle anne veya/ve babalar aşırı kuralcıdırlar, çocuktan hep başarı beklerler. Onların gözünde çocuk diledikleri gibi yoğrulacak bir hamurdur. Onunla övünmek, onur duymak istedikleri için eksikliğini, yanlışını bağışlayamazlar, mükemmel olmasını beklerler. Bu koşullarda yetişen bir çocuğun kendine güveni tam değildir, yanlış yapmaktan korkar. (Yörükoğlu, 2007: 147-148)

Son On Beş Dakika adlı romanda da Beril babasının bu tarz davranışlarına maruz kalmış bir genç kızdır. Beril'in özgüveni yoktur, ancak bir ölüme tanık olması onun babasının tavırlarına karşı duruşunu değiştirir. Üniversite sınavına hazırlanan Beril'in babası doktordur, kızını kendisi gibi doktor olsun diye yıllarca kursa göndermiştir. Ona tıp fakültesini kazanması konusunda baskı yapmaktadır. Genç kız birkaç defa üniversite sınavına girmiş tıp fakültesini kazanamamıştır, mutsuzdur. Çiçekçilik yapan Songül, Beril'den beş altı yaş küçüktür, herhangi bir eğitim almamıştır, her türlü yokluğa rağmen mutlu ve özgüveni yerindedir. Babasının baskısıyla mutluluğu, babası gibi doktor olmakta, tıp fakültesini kazanmakta gören Beril, çiçekçi Songül'ün her şeye rağmen mutlu olmasına şaşırır "Okuma yazma bile bilmeyen Songül, bütün gün teneke kovaların içindeki boynu

bükük çiçeklerin başında bekleyen Songül, nasıl oluyor da o kadar enerjik oluyordu? Özguveni yüksek. Ayağında yırtık çoraplarla, insan nasıl olur da başına öyle bulutlara değiverecekmiş gibi durur?” (s.70) Onunla konuşmak Beril’e iyi gelir, o günden sonra her sabah Songül ün yanına uğramaya karar verir.

Beril, sokakta beyaz gömleklili bir adamın öldürülmesine tanık olur, adamın kanları üzerine sıçrayınca hayatı sorgulamaya başlar. Babasının tıp okuması konusundaki dayatmalarına karşı durmaya karar verir. “Bir ölüme tanık olmak çok başka bir şey. Babam kızsın. İsterse evlatlıktan reddetsin. Doktor olmayan kızlar benim kızım olamaz desin. Ben kaderimi zorlamayacağım anne. Zorlamayacağım... Ben kararımı verdim. Şimdi karar verme sırası babamın. Baba ise eğer, başarısız bir kızın babası da olunabileceğini öğrenmesi gerekiyor.” (s.131-132) diye söylenen Beril, kendi hayatını sorgularken annesini de düşünür, babası onu da kendisini yönettiği gibi yönetmektedir. Annesi, kendisi ve babası için yaşamaktadır. Bundan rahatsız olur “Yaşadığımız hayat, hayat değil anne, biz babamın projesi olarak buradayız. Sen niye katlanıyorsun bütün bunlara? Gençsin güzelsin. Akıllı ve hepsinde önemlisi duyarlısın anne. Bizim seni imha etmemize niye izin veriyorsun.” (s.132)

Medyasenfonu’de de annenin şekillendirmeye çalıştığı bir genç kızla karşılaşırız. Romanda medya patronlarının kendisini Kibritçi Kız diye kodladığı genç kız on yedi yaşındadır. Annesi Ormanı Fakültesi’nin dekanıdır, kendisi kitap yazıp kızını yazmış gibi gösterir. Böylece bir yandan kızını tanır, bir yandan da genç başarılı yazarın annesi olarak kendisi tanınacaktır.

Son On Beş Dakika adlı romanda adı belirtilmeyen dış görünüşü ile anlatılan beyaz gömleklili genç kız, fakir bir ailenin kızıdır. İlgisiz bir aile ortamında yetişmiştir. Daha küçük yaşta ekonomik anlamda evin sorumluluğu ona yüklenmiştir. Yaşadıklarından olsa gerek kızın psikolojik durumu iyi değildir. Genç kızın babası kağıt toplayıcılığı yapan bir alkoliktir. Yedi yaşında babasının içki parasını kazansın diye, zanaat öğrensin denilerek çalıştırılmaya gönderilen kız on iki yaşında babasının onları terk etmesiyle ailesine bakmakla yükümlü olmuştur. O yaşta çalışarak

ailesine bakmaya başlayan genç kız, ailesinden ve kendisinden utanmakta, zengin hayatlara özlem duymaktadır. Kendisi o hayatlara özendiği için mutluluğu herkesin kendisine özenerek bakması olarak algılar. “Alacaktı o elbiseyi. Neyse ne. Evet, onun yanında resim vermeyi seviyordu. Herkes ikisine bakıyordu. Mutluluk nedir ki! Herkesin sana özenerek bakması değil mi?” (s.78) Babasından dolayı kimsenin kendisiyle evlenmeyeceğini düşünür. “Hiç evlenmeyecek. Asla evlenmeyecek. Evlenip evini sırtında taşıyan bir kaplumbağa asla olmayacak. Asla, (Kim evlenir benimle. Tinercinin kızı. Kağıt dilencisi)” (s.79) Rol yaparak fakirken zenginmiş gibi, sevmiyorken seviyormuş gibi mutsuzken mutluymuş gibi davranarak ve göstererek, insanlara kendini imrendirerek mutlu olacağını düşünen genç kız yanlışlıkla bir silahlı saldırıda yaralanır. Ölümlerine bile dikkat çekmek ister, ismini söylemez “Bu sabah kendine gelirken güzel bir ölüm olur ve herkes benden bahseder, ölmek için Cuma iyi bir gün diyen, ancak bütün ısrarlara rağmen kimliğini açıklamayan yaralı kadın, öğle saatlerinde ölü bulundu.” (s.145)

Yine aynı romanda Seyfi Bey’in kızının ismi belirtilmemiştir, babası tarafından suna boylu lakabıyla anılır, ince ruhlu bir genç kızdır. (s.122) Tıp Fakültesini bitirdikten sonra ailesinin isteği üzerine eski bir bakanın oğluyla evlenerek Amerika’ya gitmiştir. İhtisasına orda devam etmektedir.

Kimlik oluşumunu gerçekleştirdiği gençlik çağı bunalımlar, kaygılar öfkeler ve çatışmalar dönemidir. Yanılgıların, kararsızlığın, bencilliğin, çelişkilerin, başkaldırmanın sık görüldüğü, bu dönemde olumlu olumsuz tüm duygular yoğun, bütün tepkilerin aşırıdır.

Rüzgâr Avı’nda Muhasebe başlığı altında yer alan *Gitmiyorgibigittim.blogspot.com* adlı hikâyede Hakkari’de görev yapan Dr. Reyhan’ın hastası Leyla ile yaşadıkları anlatılır. Yazar, Dr. Reyhan’ın Leyla ile diyalogunu anlatırken satır aralarında ülkemizin bazı illerinde yaşayan insanların, gençlerin yaşadıkları zorluklara değinir. Leyla, sokakta polise molotof kokteyli atmış, polisler onu yakalayıp Dr. Reyhan’ın yanına getirmiştir. Dr. Reyhan onunla konuşur: “*Leyla dedim, siz taş atarsanız buraya öğretmen gelmez. Doktor gelmez. Öğretmen gelmezse siz okuma yazma öğrenemezsiniz. Doktor gelmezse hastalarınızı ta Van’a götürmek*

zorunda kalırsınız. Doktor, öğretmen burada olsa daha iyi değil midir? Sen taşı kendine atıyorsun. Kardeşlerinin istikbaline atıyorsun.” (s.149) der. Leyla biraz rahatlamışken, Zerrin Hemşire'nin radyosundan “Doğu bölgeleri kara teslim olmuşken Batı bölgeleri karın keyfini çıkartıyor. Kayak merkezleri dolup taşı.” (150) haberini duyar, tekrar gerginleşir. Dr. Reyhan konuşamaz “Biraz önce aydınlanmaya başlayan yüzünün kırmızından siyaha döndüğünü fark ettiğimde, kelimelerim beni vakitsiz terk etmiş, ben boşluğun içinde debeleniyordum.

Orada dedi sustu. Cümlesini tamamlamasını bekledim. Arkası gelmedi. *Orada* dedi tekrar. *Nerede* dedim. *Sizin orada* işte dedi. Bizim *orası* diye bir yer yok dedim. *Her yer hepimizin. Yok dedi. Sizin orada herkes hep güler mi?*

O gün Leyla'yı son görüşüm olduğunu bilmiyordum. Sonradan öğrendim. Leyla dağa çıkmış.” (s.150)

Ahir Zaman Gülüşleri'nde *İncir Ağaçlarının Gölgesi* adlı hikâyede Anlatıcı kadın karakter çocukluğuna, genç kızlığına giderek incir ağacına dayalı hüznü hatıralarını anlatır. 1980 yılının eylül ayında bir gün abisi eve gelmemiş, günlerce onu incir ağacının altında beklemiştir. Bir süre sonra abisinin İstanbul'a gittiğini öğrenen genç kız sokağa çıkma yasağının ilan edildiği sıralar üniversite sınavına kazanmış ancak sevinememiştir. “Postadan gecikmiş bir kâğıt çıktı. Falan falan üniversiteyi filan filan bölümü kazandınız diyordu. Kazanmış bir insan gibi değil, kaybetmiş biri gibi ağladım o incir ağacının altında. Manisa'nın sıcağı, akkor alevdi sokakları bekleyen. Dışında alev, içimde alev. Ağladım. Gözyaşlarımın isyan ettiği ilk ve son gündü.” (s.19)

Ahir Zaman Gülüşleri'nde *Çay Bahçesi* adlı hikâyede çay bahçesinde bir masada oturan üç genç kız ve iki erkekten oluşan arkadaş gurubunda iki genç kızın “Bir erkeğin en önemli özelliği beni güldürebilmesi” (s.45) düşüncesiyle iki delikanlının söylediği her şeye gülmeye hazır olduklarından bahseden yazar, genç kızlardan birini içlerinden ayırır. “İçlerinde en güzel olan. Çıkkık yuvarlak alnı, duruşundaki asaletin en önemli simgesi gibi. Bal renkli badem gözleri, kıvrıkcık kirpikleriyle gölgeli.” (s.46) diye dış görünüşüyle tarif ettiği ismini belirtmediği kız,

masadaki diğer gençlerin dünyasından uzaktır. Çevresindeki hiç bir şeyle ilgilenmeyen kız dakikalarca onu izleyen askerî okul öğrencinin de farkına varmaz, dönerken bir an göz göze gelirler, kız kafasını çevirir “Bir daha değip geçmesin diye sırtını dönüyor, kendisine değip geçen, değip geçerken delip geçen bakışları.” (s.47) Yazar bu karakterle ideal bir genç kız profili çizmiştir. Masadaki diğer iki kız erkek arkadaşlarının söylediği her şeye gülen, hayatı hafife alan sıradan iki karakterken (Haklarında pek fazla bilgi yoktur) farklı olan, badem gözlü, kıvrıkcık kirpikli kız içlerinden en güzelidir, tanımadığı erkeklere yüz vermez, gereksiz muhabbetlere girmez, yersiz gülmez bunların yerine sessiz kalıp kitap okumayı tercih eder. (s.47)

Ahir Zaman Gülüşleri'nde *Çay Bahçesi* adlı hikâyede yazar, sevgilisini bekleyen genç kızını dış görüntüsüyle resmeder: “Saçları kuaförden çıkmış, üstelik spreyi fazla kaçırılmış da başına leğen geçirmiş gibi duran, balıketinden balına etine doğru geçiş yapmak üzere olan bir genç kız” (s.50) Çay bahçesinde sevgilisini beklemektedir. Beğenilmek için süslenmiş, kuaföre gitmiş, daha uzun görünmek için topuklu ayakkabı giymiştir. “Kuaförün gadrine uğramış leğen kafalı kızın bekleyiş içinde olduğunu onunla karşılaşan herkes anlıyor.” (s.51) “Sivri topuklu, yassı burunlu, incecik bantlı bordo ayakkabılarının üzerinde daha uzun görünmek, daha uzun görünüp de beklediklerine kendini göstermek için elinden geleni yapıyor.” (s.51-52) Genç kızın, erkek arkadaşı gelir, yanında bir kadın vardır. Yazar kızın erkek arkadaşını yakışıklı, mahcup diye tanıtırken, yanındaki kadını kendi halinde bir kadın diye anlatır. Delikanlı, kızıdan küçük görünmektedir. Kız rahat kendinden emin bir tavırla “Hoş geldin canım” (s.52) diyerek erkek arkadaşını karşılar bu durum yanındaki muhtemelen delikanlının annesi olan kadını rahatsız eder. Delikanlı yanındaki kadını tanıştırmak ister “Kadının burada olmak istemediği, kızını umursamadığı, hele de o ‘canım’ vurgusundan sonra onu bir kaşık suda boğuvereceği her halinden belli. Sıkıntılı bir duruşla güç bela elini uzatıyor.” (s.52) Garsonu çağırıp sipariş veren de balına etli kızdır. Biraz önce erkek arkadaşını heyecanla bekleyen kız değişmiştir. “Biraz önce, oturduğu sandalyeden yerli yersiz kalkan telaşlı bir bekleyiş içinde didişen

kız gidiyor, mevkiinden dolayı herkesi ezmeye meyledebileceğini ifşa eden kız geliyor.” (s.52)

Gün Akşamsızdır'da *Tamir Görmemiş Aşk* adlı hikâyede eşinden boşanan Nurgül, eski eşine karşı hiçbir sevgi duyamadığı anlatırken bankada çalışan genç kızların sevmek, sevilme umuduyla işe gelirken nasıl hazırlandıklarını, bir umutla evlilik hazırlıkları yaptıklarını anlatır. “Oysa bankadaki kızlar her gün sabah akşam, aşık olmaya ve aşık olunmaya hazırlıyorlar kendilerini... Her yeni düğünde, uzun uzun giyecekleri kostümleri düşünüyorlar, evlenecek kendileriymişçesine. Gelinin ayakkabısının altına isimlerini yazıp bekliyorlar. Her yeni kıyafet yeni bir kısmet diye. Bir gün beyaz atlı prenslerinin çıkıp geleceğine dair inançlarını hiç kaybetmiyorlar. Yıllar istenmeyen kırışıklıkları armağan ediyor yüzlerine. Gülay bu gün de akşam olur diyor her mesai bitimi. Beklediği prensinin yine gelmediğini ima eder gibi. Çiğdem bıkmadan usanmadan her ay başı yeni çeyizler alıyor. Yemek odası takımları, danteller, porselenler, şark odası için bakır şamdanlar, prinç semâverler. Her ay taksit ödüyor. Çamaşır makinasının taksidi bitip bulaşık makinasının başlıyor. Her biten taksitin yerine yenisi bulunmalıdır. Taksitler yaşama sevinci bahşediyor. Gecikmiş randevunun boşluğunu dolduracak yaşama sevinci.” (s.83-84)

İki Kişilik Rüyalar'da *Evde Raks* adlı hikâyede anlatıcı karakterin erkek kardeşi üniversitede okurken bir genç kıza aşık olmuştur. Ailece kıza görücüye giderler. Kendilerine elde sarılmış sarma yerine hazır bir şeyler ikram edilince, vazgeçerler. Genç kız bunu unutmaz yıllar sonra yemek fabrikası kurar, evlendirme programlarına çıkar. Sarma sarmadığı için layık görülmediği kişiyi arar. Tekrar denemek ister. “Maiyetimde altı tane kadın çalışıyor, altısı da kalem gibi sarıyor” (s.29) der. Çocuğun onunla evlenmediğini ablası şu şekilde anlatır. “Ay evlenir mi kardeşim? Üstelik patron olmuş bir kadınla!” (s.29)

2.9. Arkadaş / Dost Olarak adın

Toplumsal ağın bir parçası olan arkadaşlık ilişkileri toplumsal yalnızlığı giderir/azaltır, paylaşımı, sosyalleşmeyi artırır, yaşama renk katar. Neşelerin, yanında acıların da arkadaşlarla paylaşılması sıkıntıları hafifletir. (Şener ve Terzioğlu, 2008: 3-4)

Rüzgâr Avı'nda *Muhasebe* başlığı altında yer olan *Gitmiyorgibigittim.blogspot.com* adlı hikâyede yukarıda belirtilen olgu doğrultusunda Ortopedi doktoru olan Nilay Özgel, İstanbul'dan Hakkari'ye yeni gelen, şehre alışmakta zorlanan Reyhan'a psikiyatrist gibi yardımcı olur. "Oysa ben yaşadığım yere Dr. Nilay ile ait oldum." (s.139) Ona nasıl alışveriş yapması gerektiği, Hakkari'deki evine nasıl alışacağı konusunda tavsiyelerde bulunur. Reyhan'a neden hiç çiçeği olmadığını sorar. "Neden senin hiç çiçeğin yok dedi. İnsanın odasında bir saksı çiçek olmaz ise yaşadığı yere ait olamaz ki dedi. Üstelik ters lalenin / ağlayan gelinin vatani bu şehre bu çiçeksizlik hakaret dedi. Bunu söyleyen kim? Ortopedi uzmanı Dr. Nilay. Kime söylüyor? Psikiyatrist Reyhan'a" (s.140) Rahatlaması için blog yazmaya başlamasına da Nilay vesile olmuştur: "*Kime yazacağım ki dedim. Şehre ilk gelişimi anlatmıştım. İlk akşamın konusu iki ilkokul öğretmeni genç kızı. Onlar için yazarsın dedi. Nilay. Düşünsene onlar köyde. İlçeye indiklerinde okurlar senin blogunu. Ne kadar iyi gelir onlara.*" (s.148)

Dr. Reyhan'ın diğer bir arkadaşı Selvinaz'dır. Selvinaz, Hakkari'de görev yapan Dr. Reyhan'ın İstanbul'dan yakın bir arkadaşıdır. Selvinaz, bir kandil günü tebrik etmek için Reyhan'ı arar, Terörle burun buruna yaşayan, Reyhan'ın kandilden haberi yoktur. Sokağın başında panzerler vardır, üç gündür evde elektirikler kesiktir, sular akılmıyordur. Reyhan Selvinaz'ın kandil kutlamasına "*Elektirikler kesik olduğunu nereden biliyorsun?... Parti var, acı olan şu ki terzi tuvaletimi yetiştiremedi*" (s.134-135) diye cevap verir. Selvinaz arkadaşı Reyhan'ın iyi olduğundan endişelenir. "İyi misin" (s.134) diye sorduktan sonra Reyhan, bir süre konuşur, sonra susar. Selvinaz "*Dualarımdasın hep dualarımda olacaksın.*" (s.135) diyerek konuşmasını bitirir. Uzunca bir sessizlikten sonra Reyhan devam eder: "Bu ne muhteşem bir cümle idi. Ne kadar şifalı. Uzunca bir sessizlikten sonra *Selvinaz dedim senin sadece kirpiklerin değil harflerin de kalbe batan ok imiş. Dualarımdasın* cümlesi ile yaralanmıştım. Ne ki bu yara beni bana yakın edecek bir yara idi artık. Dualarımdasın cümlesine kadar her şeye uzaktım... Selvinaz'ın telefonu ile uzaklığımı fark ettim... Uzaklığımı kadim arkadaşımın mihmandarlığında idrak ettim." (s.136)

Rüzgâr Avı'nda *Hesap* başlığı altında yer alan *Her Sabah Paris* adlı hikâyede yaşadığı sıkıntılarla kadim arkadaşının desteği ile başetmeye çalışan bir kadın vardır, kadın sıkıntılarını arkadaşıyla paylaşırken eşiyle, çocuklarıyla paylaşmak istemez. Hikâyede başı açık olan Rezan ile türbanlı Yasemin lise yıllarından beri yakın arkadaşlardır. Rezan'ın kompozisyonu Yasemininkinden iyidir. Bir kompozisyon sınavında kendi kâğıdını doldurduktan sonra arkadaşı Yasemin'in kâğıdını alır, onun için de kompozisyon yazmaya başlar. Öğretmenleri yakalayınca, Rezan Yasemin'i savunur: “Rezan kâğıdı vermek yerine *Yasemin'in hiç suçu yok* diye bağırmaya başladı. *Yasemin'in hiçbir suçu yok. Ben kâğıdı onun önünden cebren ve hile ile aldım. Bana sıfır verin hocam, lütfen bana sıfır verin.*” (s.84)

Rezan ile Yasemin'in arkadaşlıkları yetişkin bir kadın olduklarında da devam eder. Rezan doktor olmuştur, arkadaşı Yasemin'in kansere yakalandığını öğrenince ona destek olur. Yasemin'in hastalığını ailesinden, başkalarından saklama isteğini onaylamaz. O zaman Yasemin kendisinin habersiz olduğunu söyleyerek, bilmesi gerekenlere hastalığını söyleyebileceğini söyler. “*O zaman onlara benim bu hastalığı bilmediğimi söyle. Hiç kimseyi teselli etmek yükümlülüğüne sokmak istemiyorum. Bilmesi gerekenler bilsin tamam. Ama bilgilerimizi birbirimizin yüzünde, birbirimizin gönlünde test etmeye kalkmayalım.*” Rezan, Yasemin'in istediğini yapar. Hasta bir anne eş olarak ailesiyle yüzleşmek istemeyen Yasemin, tedavi süresince arkadaşı Rezan'ın yanında kalır. Öyleki onun evinden evimiz diye bahseder. “(Rezan'ın evi evimiz oldu. Kemoterapi sonrası ne kızımın ne eşimle karşılaşmak istemiyorum. Onların teselli niyetine bakan gözleri bile yük geliyor. Benim adıma Rezan konuştu onlarla. *Bende kalacak on beş gün* dedi. Sanki tatildeymişim gibi günün nasıl geçti diye soruyorlar. İyi geçti diyorum.)” (s.85) Hastalığı boyunca devamlı arkadaşının yanında olan Rezan, ikinci kemoterapiden sonra Yasemin'in rahatlaması için ondan yazmasını ister. “İkinci kemoterapi seansından sonra Rezan, bulantılarımla başa çıkmam için belki, *Sana bir defter alalım yaz dedi.*” (s.83)

Yine aynı hikâyede olumsuz arkadaş örnekleriyle de karşılaşırız. Hikâyede eşleri iş adamı olan Avniye ve Saniye Hanım'ın ilgi alanları gençlik, güzellik gibi şeylerdir. Kanser hastası olan arkadaşları Yasemin'in yaşına rağmen nasıl genç kaldığını merak ederler. Bu yüzden birlikte vakit geçirmekten hoşlanmadıkları eşlerinin avukatının eşi Hayriye Hanım'la bile kendilerini layık görmedikleri mekânlarda görüşmeye gitmeyi kabul ederler. Amaçları olduğundan daha genç görünen Yasemin'in cildinin şifrelerini öğrenmektir.

Hayriye Hanım arkadaşlarıyla toplanmalarında toplantıya katılmayan, kanser hastası olan Yasemin Hanım'ın cildinin şifrelerini öğrenmek isteyen kadınlara onun, hastalığını umursamadan, duyarsız bir şekilde, eşinin parasıyla nasıl Paris'ten cilt kremleri aldığını anlatır. Söyledikleri aslında yalandır. Toplantıdaki diğer kadınlar onun anlattıklarına karşı ilk anda nasıl tepki göstereceklerini şaşırırlar, ancak daha sonra onlarda duruma uyum sağlarlar. “*Yasemin Hanım* deyip sustu. *Hastaymış galiba* dedi. Sultan. *Ah* dedi Hayriye. *Hasta, devasız dertlerin pençesinde*. Sultan *Yazık* dedi. Ne güzel kadındı. *Ay esas sana yazık* diye gümledi Hayriye. Sultan'ın rengi uçar gibi oldu. *Hatun her sabah Paris'e uçuyor. Kimin parası ile? Belediyede genel müdür bir kocanın helalinden kazanılmış parası ile her sabah Paris, hahhhaa güleyin bari*. Güldü. Diğerleri gülmek ile ağlamak arasında kararsız kalmış bir maske olarak oturdu. Şoku ilk atlatan Avniye oldu. *Demek o kremler Paris* dedi. Saniye *YAAANİİİ* diye bağırdı.” (s.94)

Hikâyede kadınların, insanların arkadaşlıklarının altında yatan psikolojik, toplumsal nedenler yansıtılmıştır. Aslında hikâyede bir araya gelen bayanlar Hayriye Hanım, Sultan, Avniye ve Saniye'nin, toplanmalarının altında samimi bir arkadaşlık yoktur. Her birinin birbiriyle görüşmesinin altında bir neden vardır. Hayriye Hanımın eşi avukattır, iş ortağı olan Avniye ve Saniye'nin eşlerinin avukatlığını yapmaktadır. Hayriye Hanım onlara yakın durarak eşine mesleki anlamda yardımcı olmak isterken, Avniye ve Saniye ise her şeyden haberdar olan Hayriye Hanım'dan Yasemin'in cildinin şifrelerini öğrenmek istemektedirler. Sultan ise eski eşi dolayısıyla bu arkadaş çevresiyle tanışmış, boşanmasına rağmen eşinden haberdar olmak için toplantılara katılmaya devam etmektedir.

İki Kişilik Rüyalar'da *Kapılar yalnız kendine açık ve yalnız kendine kapalıydı...* başlığı altında anlatılan *Sevabın Kefareti* adlı hikâyede de bir kadın, sıkıntılarını doktoruna anlatmak yerine arkadaşına anlatıyordu. Hikâyede ismi belirtilmeyen biri ev sahibi ve diğeri misafir olan iki kadın arkadaştır. Kocasının isteğiyle bir psikoloğa giden kadın doktoruna anlatmadığını ev sahibi kadına anlatır. Misafir kadın, öğrencilik yıllarında başlayarak başörtüsü taktığı için yaşadığı sorunları bahseder. Ev sahibi hep dinleyici olmuştur, kimselere anlatılmayanlar ona anlatılmıştır. Endişelenir. “ ‘... Doktorlara soru sorulmuyor. Hiyerarşi... Sorgulayanlar yukarda. Doktora anlatmadığım bir şey vardı. Matematik dersiydi. Ev sahibi korkuyor yeniden. Kimselere anlatılmayanın anlatıldığı kişi olmaktan korkuyor. Ne çok, kimselere anlatılmayan var içinde.’ ” (s.79) Ev sahibinin diğeri bir arkadaşı da Selma'dır. Kadın, misafir kadını dinlerken gelen telefonla onun vefat ettiğini öğrenir. “ ‘Hemen şimdi’ diyor ev sahibi. ‘Hemen okurum. Allah rahmet etsin. İna lillahi ve inna ileyhi raciun.’ ” (s.77) Bu yüzden gelen misafiri dinlerken dikkati dağılır. “Başım dönüyor. Daha matematik dersindeydik. Derse geç kalmıştı. Şimdi tekrar doktora gittik. Takip edemiyorum. Hızım kesilmiş. Takip edemiyorum. Selma ölmüş.” (s.80)

İki Kişilik Rüyalar'da *Sessiz Ağıt* başlığı altında anlatılan hikâyede de arkadaşının hastalığına derin bir üzüntü duyan bir kadınla karşılaşırız. İsmi belirtilmeyen kadının arkadaşı pankreas tümöründen ameliyat oluyordu, kadın çok üzgündür, doktor hiçbir şekilde kendisini üzmemesi gerektiğini söylemiştir. Doktora arkadaşının pankreas tümöründen ameliyat olduğunu söylediğinde bir geçmiş olsun sözü duymamak zaten üzgün olan kadını daha da incitir. Arkadaşının rahatsızlığı ile ilgilenmeyen doktor, hamile olan kadına çeken kontrolü yapacaktır, ağır bir kahvaltı yapmasını söyler. Kadın çocuğuyla birlikte kahvaltı etmeye gider, arkadaşı o haldeyken hiçbir şeyin anlam ve önemi yoktur. Çok üzgündür. Kahvaltı etmekte zorlanır “Kadın ekmeği bal kasesinin içinde gezdirdi. Ağzına attı. Genzini yakıp geçti ballı ekmek. Gözyaşlarına boğuldu yeniden. “Sen ballı ekmek ye. Narkoz yiyenlere inat.” Hastanede olabilseydi. Son ana kadar elini tutabilseydi. “Ben seni şuracıkta bekliyorum, çabuk gel” diyebilseydi.” (s.112)

İki Kişilik Rüyalar'da *Kapılar yalnız kendine açık ve yalnız kendine kapalıydı...* başlığı altında anlatılan *Dostlukların Son Kullanma Tarihi* adlı hikâyede Saime, dostlarına karşı oldukça vericidir. Saime dostlarının yüzüne sevdiğini söylemez. Onları hem madden hem manen kalbinde taşır. Onlar için dua eder, sıkıntısı olanlar için sadaka verir, içi rahat etmez, nefesi kuvvetlidir diye duyduğu herkesten onlar için dua ister. Hala içi sıkılmaya devam ediyorsa, içindeki sıkıntı geçinceye kadar kimselerle konuşmaz. Dostunun sıkıntısı sirayet etmiştir kendisine. Dostu kurtuluncaya kadar kurtulmak olmaz diye düşünür. Dostlarının aramasını beklemez, kendi arar; iade-i ziyaret beklemez.

Saime'nin Esmâ ile dostlukları Esmâ'nın ortak arkadaşlarından onun telefon numarasını alıp onu aramasıyla başlar. Güzel konuşan, bilgili ve sosyal zeka sahibi bir kadın olan Esmâ, çevresindeki insanları kendisine hayran olanlar veya kendisinin hayran oldukları diye iki sınıfta değerlendirir. Bu dostlukta da Saime hep dinleyicidir. 18 ay 23 gün Esmâ anlatır, Saime dinler. görüşmelerinde ev sahibi de Saime'dir. Esmâ, Saime'yi bir kez dahi evine davet etmez. "Dostluğun mekânı yalnız Saime'nin salonuydu. Başka hiçbir yerde karşılaşmadılar. O kadar gelip gitmelerine, her gelişini adeta bir tacize dönüştürmüş olmasına rağmen Esmâ, Saime'yi bir defa bile evine davet etmedi." (s.107) Saime, Esmâ'nın başlangıçtaki "Beni sen anlıyorsun" (s.107) sözünün zamanla "senin kapını da bir ben çalıyorum" (s.107) şeklinde değiştiğini bile fark etmez. Bir düğünde karşılaşana kadar dostlukları devam eder. Düğünde Saime Esmâ'yı görür el sallar, Esmâ onu görmezlikten gelir. Saime Esmâ'yla tekrar lavaboda karşılaşınca biraz önce kaldırdığı eli görmediğini düşünerek gülümser. Esmâ bu sefer başını çevirir. Saime, gülümseyen yüzüyle, aynada başörtüsünü düzeltirken uzun uzun kendine bakar. Eve dönerken yol boyu sessizce ağlar.

İki Kişilik Rüyalar'da *Kapılar yalnız kendine açık ve yalnız kendine kapalıydı...* başlığı altında anlatılan *Sınanan Dostluklar* adlı hikâyede de dostluklarını sınamak isteyen kadın vardır. Kadın, birincisini kaybetmekten ürker, sınamaya ikinci diye sıraladığı dostundan başlar sınamaya. "Ama ikinciden başlamıştır sınamaya. Birincinin kaybına hazırlamak için kendini

önce ikinciye kaybetmeyi göze almıştır.” (s.92) İki sınamadan sonra hayal kırıklığına uğrar, üçüncüsünün kapısına gitmek istemez. Evine dönerken duyduğu huzur onu şaşırır. “ Bir gün de iki dost birden yitsin de, bir yangın yerine dönecek yüreğin üzerinde ferah meltemler esiyor olsun. İki kaybın arkasından duyduğu huzura şaşırıldı. Acıyla geldiği yollardan huzurla geri döndü.” (s.93) Bahçe kapısında yitirim korkusuyla sınamaktan korktuğu üçüncü sıraya koyduğu dostunu görür, bakışları endişelidir. Dostu onu rüyasında kötü bir şekilde görmüş, merak etmiştir, onu iyi gördüğü için şükreder. Kadın dostlarının sıralamasını yanlış yaptığını fark eder, istiğfar eder: “ 'Rüyamda gördüm. Elinde ateş vardı. Elindeki ateş, kalbindeki ateşe karışacaktı. Uyandım. Hayırdır inşallah, deyip telefona sarıldım. Yoktun. Komşularından bir haber alırım diye geldim. Çok şükür iyisin. Çok şükür iyisin.' İyiydi. Rüya da görüp de kapısında bekleyen dostu vardı ya, iyi idi. Dostlarını yanlış sıralayan kalbi istiğfar etti. Kalbi bütün yanlış sıralamalar için istiğfar etti.” (s.93)

Ahir Zaman Güllüşleri'nde *İncir Ağaçlarının Gölgesi* adlı hikâyede de aynı iş üzerinde çalışan iki kadının arkadaşlığı vardır. Hikâyede, Vav, anlatıcı kadın karakterin arkadaşısıdır. Anlatıcı kadın karakterle, kamera karşısındaki hayatla esas hayat arasındaki farkı göstermek için çekim yapmak üzere Ardahan'a gitmişlerdir. Ancak istedikleri gibi bir çekim yapamadan köyden uzaklaşırlar. Akıllı bir kadın olan Vav, daha iyi bir çekim yapmak adına yeni yeni projeler üretir. Anlatıcı kadın karakter onunla birlikte çalışmaktan memnundur. “İyi ki o var: Gitmemize saatler kalmışken muazzam bir fikir geliştirdi:...” (s.29) Vav'ın fikriyle köylü kadınlara rüyalarını anlatma karşılığında hediyeler vermeyi kararlaştırırlar.

Arkadaş ilişkileri, yaşlılar için geçmiş ve şu andaki durum arasında devamlılık sağlamakta, yaşlıların bunalım ve rol değişimleriyle başa çıkmalarına yardımcı olmaktadır. (Kılavuz, 2005: 25)

İki Kişilik Rüya lar'da *Kapılar yalnız kendine açık ve yalnız kendine kapalıydı...* başlığı altında anlatılan *Güzel Ölüm Defteri* adlı hikâyede de iki yaşlı kadının çocukluk yıllarına dayanan yakın dostlukları kurgulanmıştır. Hikâyede, Yüksel kanser olunca doktorlara “Hastalığımı kimseler bilmezse daha kolay yaşayabilirim” (s.121) diyerek kimselere haber vermez.

Kendisini öyle hasta görmesinler diye çocukluk arkadaşı, dostu Necibe ve ailesiyle telefonla görüşür, yüz yüze görüşmez. Yeğeni hikâyede durumu şöyle anlatır: “Bilmiyorduk. Hiç bilmiyorduk. Üç aydır hep bir bahane buluyordu. Ne zaman gelmek istesem ‘Arkadaşlar var’ diyordu. Onlarla takılacağım.’ Garip geliyordu halamın tavrı. ‘Yeni arkadaşları yüzünden herhalde’ diyordum.” (s.125) Yüksel her kemoterapiden sonra şehir dışına gider. Çocukluktan beri dost oldukları Necibe’ye de ailesine de bir yerlere gezmeye gittiğini söyler. Necibe buna çok üzülür, her telefon sesinde, her kapı çalışında Yüksel mi geliyor diye umutlanır, ama Yüksel gelmez. Necibe kırılır, arkadaşının dostluğundan şüphe duyar, kendince bir şeyler düşünür. *“Kimseleri görmeyip, hatta fark etmeyip dünyayı yalnız dostu görmektir hayat. Sesinden hikâyeler çıkaracak ‘Nasılsın’ diye sormadan, nasıl olduğunu bilecek kadar, kalbini kalbinin içinde gezdirmektir. Kalbinin içinde gezdirmeyecek. Niye bunca yıl düşündüyse... Niye her şeyi iki kişilik düşündüyse... Kendine aldığı her şeyin hep ikincisini de onun için aldı da ne oldu? Toplayıp kaldırmıştır bu yeni arkadaşlarından sonra.”* (s.116) Ailesi Yüksel’in kanser hastası olduğunu bir tesadüf sonucu eczacıdan öğrenir. Necibe’ye de Yüksel’in yeğeni telefonla haber verir. Yüksel Necibe’ye “Güzel Ölüm Defteri” adında bir defter bırakır. Defterde bir dost kaybetmenin zorluğunu, güzel ölümü anlatmış, helallik istemiştir. Necibe defteri okuduktan sonra dayanamaz sandalyeden düşer ve ölür. (s.127)

Ahir Zaman Gülüşleri’nde Çay Bahçesi adlı hikâyede de iki yaşlı kadın arkadaştır. Yazar bu karakterlerin ismini vermeyip, dış görüntüsünü anlatarak kişilikleri hayatı algılayışları hakkında ipuçları vermiştir. “Yaşları 70’i çoktan aşmış olmalı. Kırmızı rujları, hâlâ uzatmaktan vazgeçemedikleri tırnakları, tırnaklarında birinin alabildiğine çığırktan kırmızı, ötekinin eteğiyle uyumlu pembe pastel ojesi. Ojeler hayata sıkı bir demir attıklarının ispatı gibi duruyor buruşuk ellerinin üstünde” (s.46) Her iki kadın da süslenerek hayata bağlılıklarını gösterme çabası içerisindeyler. Öyleki pembe ojeli kadın, eteğinin tonuyla ojesinin tonunu nasıl bu kadar güzel tutturduğunu göstermek istercesine ellerini eteğinin üzerine koymuştur. (s.46) Hikâyede kırmızı ojeli yaşlı kadınla pembe ojeli yaşlı kadın çay

bahçesinde otururken çevrelerinde gördükleri herkesi eleştirirler. Parkta gördükleri başörtülü bir kız dikkat çekici şekilde giyinmiş, bir erkeğin beline sarılmıştır, iki yaşlı kadın başörtülü kızı da eleştirirler. Bu sırada birbirlerini iğnelemekten de geri kalmazlar. Kırmızı ojeli yaşlı kadın dudak bükerek: “Ayol bunlar da hiçbir şeyden geri kalmıyor.” derken pembe ojeli kadın: “Kırmızı gençlere yakışıyor” diyerek kırmızı ojeli kadına laf dokundurur. (s.53) Başka bir yerde de kırmızı ojeli yaşlı kadın, pembe ojeli yaşlı kadını cahillikle itham eder. Parkta oturan bir kızın erkek arkadaşı varken kendisinin garsonu çağırması karşısında pembe ojeli yaşlı kadın, genç kızı kendi gençliğine benzetip, kızın hareketleri hakkında onaylar bir tavır sergilerken, kırmızı ojeli yaşı yetmiş çoktan aşmış olan yaşlı kadın daha eleştirel bir tavır sergiler. Kızın erkeğin yanında garsonu çağırıp, servis istemesini kınar. Pembe ojeli yaşlı kadın kızı bilgili bulurken, kırmızı ojeli yaşlı kadın “Kaç yaşına geldin, bilgili ile bilmiş arasındaki farkı öğrenemedin. Bu kızın neresi bilgili ayol? Bilgi bunda ne arasın! Ne oldum delisi. Bulmuş çocuğu. İnsan bir erkeğin yanında garsona el eder mi? Teşrifat, ikram erkekten sorulur benim bildiğim.” diyerek onu eleştirir. (s.52)

Senin Hikâyen’de Hikâyelerin Hikâyesi İçin Önsöz adlı hikâyede yazar, anlatıcı yazma serüvenine nasıl başladığını anlatırken anılarından bahseder. Çiğdem’i ve Nur’u hatırlar. Çiğdem, anlatıcı karakterin üniversite yıllarından arkadaşıdır. Çiğdem’le birlikte yaşadıkları günleri hikâyeye döküp birbirlerine okumuşlardır. Her ikisi de o zamanlar birbirlerine övgüyü çok görüyordur. “Sevgili Çiğdem! Hikâyelerimin sesi senin evinde duyuldu ilk defa. Birlikte yaşadığımız İstanbul günlerini yazıp, sonra okuduğumuz akşamlar. Yani tek okuyucumuzu (dinleyicimizi) ardarda esir aldığımız, ‘güzel olmuş’ iltifâtını paylaş(a)mayacak kadar cimri olduğumuz demler. O günlerden bende kalan, aynı ânın iki farklı kalemde nasıl başkalaşım gösteren inanılmaz tecrübedir. Bir bilinçle yer etmenin önemini galiba ilk o zaman fark ettim.” (s.8) Yine üniversite yıllarından arkadaşı olan Nur da kıskanç biridir. Anlatıcının, arkadaşının, yazdığı minik bir hikâyenin bir edebiyat dergisinde yayınlanmasını kıskanır. “Üniversiteye yeni başladığım günlerdi; bir edebiyat dergisinde minik bir hikâyem

çıkmişti: ‘Taş Bina’. Binbir merakla dergiyi Nur’a göstermiş, kendimi ondan gelecek iltifâta ayarlamıştım. ‘Ne güzel yazmışsın’ diyecekti. ‘Ne zaman yazdın?’ diyecekti. ‘Başka şeyler de yazıyor musun?’ diyecekti. Hayır! Bunların hiç birisini söylemedi.” (s.8-9)

İki Kişilik Rüyalar’da *Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim...* başlığı altında yer alan *Eksik Kalan* adlı hikâyede 21 yaşında olan Dilek dört defa üniversite sınava girmiş, ama kazanamamıştır. Sınavı kazanan arkadaşlarını kıskanır. Onlardan daha çok bilmek uğruna sabahlara kadar kitap okur. “Her kazanılamayan imtihan sonrası iktisat alanını değiştirmiştir. İflah olmaz bir kıskançlıkla, Serpil’den daha çok iktisat, Emine’den daha çok edebiyat, Sevda’dan daha çok tarih bilmek uğruna geceler gündüzlere, gündüzler tekrar gecelere eklenerek durmadan okunmuştur.” (s.47) Arkadaşı Serpil üniversitede iktisat bölümünü kazanmıştır. Lise yıllarında okul birincisi olan Dilek’ten geçmişin intikamını almak için sık sık Dileğin üniversite sınavını kazanamamasını dile getirir. “Ama Serpil inatla, geçmişin bütün intikamını alır gibi her inde yeni başkan hırpalıyordu. Serpil’in ağzında kelimeler vampir dişine dönüşüyordu. ‘Dilek bizim okulun birincisi. Kendisi üniversiteyi kazanamayan yegâne okul birincisidir. Özel biridir. Anlayacağınız. Birincilikleri bu kadarla sınırlı değil tabii. İktisat Fakültesine gitmeden iktisat, tarih eğitimi almadan tarih profesörüdür aynı zamanda.’ ” (s.52)

Rüzgâr Avı’nda *Hesap* başlığı altında yer alan *Haset* adlı hikâyede bankada memur olarak çalışan terfi etmek için fırsat kollayan Didem’e arkadaşları kendisinin daha iyi anladığını söyleyerek, yatırım uzmanlığına terfi etmiş arkadaşlarının doğum günü hediyesini ona aldırırlar. Didem terfi almış, doğum zamanı oğlak burcunda olduğu için kendisinden keçi kızı diye bahsettiği arkadaşını kıskanmaktadır. Doğum günü partisinden önce, onun, esaslı bir terfi aldığını herkese haber vererek, haset etmelerini ister. “Kötü enerji. Evet, evet kötü enerji. Parti başlamadan önce ne yapıp edip keçi kızımızın esaslı bir terfi aldığını yaymalıyım. Böylece herkes hasedinden çatlarken bunca çatlaman hasedin ittifakıyla keçi kızımız bumbum.” Hediye olarak aldığı parfüm şişesinin de kırılmasını ister. “Ah parti. Şu parfümü

düşürsem ve kırılrsa. Bize hoş bir koku, keçi kıza kırık bir şişe kalsa. Ah kaza şekerim. Uğurdur uğur.” (s.71)

Hiçbir Yer adlı romanda bir patlamada yüzünü kaybeden Müjgan, bu olaydan sonra bir daha nişanlısı ile görüşmek istemez. Yaşadığı olayın sebebini arkadaşı Zerrin’in kıskanç nazarına bağlar. “Masanın üzerinde nişan fotoğrafımız vardı. Zerrin gözlerini fotoğrafın üzerine dikte. ‘Neden hayatta bazılarının her istediği oluyor?’ diye sordu. Annemle birbirimizin yüzüne bakamadık. Göz göze gelmeye korktuk. Adını koyamadığım bir şey başladı tam o anda. Ve patlamanın olduğu saate kadar sürdü. Görünmez bir şeyler yavaş yavaş yıkılmaya başlamıştı. İçinde ben vardım. Ama adını koyamıyordum. ‘Sarımsak istemeye gelmişim’ bahanesiyle gitti Zerrin. Biliyordum gülüşmelerimizi duymuştu. Ve o her kakhahanın düşmanıydı. Her kakhahayı keskin bir bıçak gibi bölüp parçalayacak malzemesi daima hazırda beklemekteydi” (s.158)

İki Kişilik Rüyalar’da *Rüyamda bir ev gördüm...* başlığı altında anlatılan *Evde Raks* adlı hikâyede ev hanımı olan anlatıcı karakter, hikâyeye boyunca sohbet ettiği, çalışan kadını eleştirdiği arkadaşını da işe gireceğini duyunca kıskanır. Ona göre işe girince onun da diğer çalışan kadınlar gibi burnu büyüyecektir. Onu kendince küçümsemek ister, kapıcının karısına benzetir. Eltisi Füsün hakkında da baya dedikodu yapmış, sırlarını açmıştır, onunla karşılaşacağından endişelenir. “Yarın bunun da burnu büyür. Bütün sırlarımı verdim. Hay Allah! Aman verdimse n’olmuş. Füsün’u göreceksin değil ya! Afralanıp tafralanır. Ay çalışan sanki bana çalışıyor. Yok canım, ne diye kıskanayım. ... Çalışacakmış... Çalış. Kapıcının karısı da çalışıyor.” (s.32)

İki Kişilik Rüyalar’da *Rüyamda bir ev gördüm...* başlığı altında yer alan “*Kadın*” ve *Kadın* adlı hikâyede de farklı davranışlar sergileyen arkadaşlar vardır. Biri diğer kadın arkadaşlarına iş bulmalarını konusunda yardımcı olurken, diğeri kendisine iş bulması konusunda yardımcı olan arkadaşına karşı vefasızdır. Arkadaşlarına iş bulmaları konusunda yardımcı olan kadın, pembe başörtülü, başörtüsünün önünden kırılmış saçları görünen, yüzünün yarısını kaplayan kırmızı bir leke olan 40 50 yaşlarında biridir. Evlere temizliğe gider, temizliğe gittiği bir kadın yaşından ve yüzündeki lekeden

dolayı kendisini istemeyip, başka birini bulmasını ister, önce yardımcı olmak istemez, daha sonra nasıl iş yaptırdığını merak eder. Kadının nasıl bir iş yaptırdığını merak ettiği için ona arkadaşı Dürdane’yi tavsiye eder. Ama ne şekilde olursa olsun kendi kabul edilmediği bir işe arkadaşının gitmesinden rahatsızlık duymamıştır. Hikâyede ki diğer kadın arkadaş olan Dürdane, pembe başörtülü arkadaşı sayesinde iş bulmuş rahatlamıştır, ancak bivefadır. Kendisine iş bulan pembe başörtülü kadını durakta ayakta elinde patik örerken görür “Ne, o tiren gelene kadar yüz çorap mı örmeyi düşünüyorsun? Diye alaycı bir şekilde selam verir. Pembe başörtülü bu tavrın altında kalmaz, karşılıklı atışrlar. Pembe başörtülü merhametli, yardımsever bir kadındır, durakta yanlarına gelen elli yaşının üstünde yaşlı kadına yardım eder, kendi ayakta olduğu halde, yaşlı kadına yer arar bir genci kaldırarak yaşlı kadını oturtur. (s.37) Yaşlı kadının eşi rahatsızdır, eşinin ilaçlarını temin etmek için evlere temizliğe gider. Ancak gücü temizlik yapmaya yetmediği için kimse onun işini beğenmez, bu yüzden iş bulmakta zorlanır. Pembe başörtülü Dürdane’ye iş bulduğu gibi ona da iş bulması konusunda yardımcı olmak ister. Eşinin ilaçlarını temin etmek için çalışmak zorunda olan kadını teselli eder “ ‘Üzülme abla’ dedi pembe başörtülü. ‘Ben eczanesini temizlediğim hanıma söyledim, o sana bir doktor muayenehanesi bulacak. Anlattım durumunuzu. İki oğlunuzu trafik kazasında kaybedip mağdur olduğunuzu. Televizyona çıksa bir faydası olur mu diye açtım konuyu. Gerek yok. Dedi. Çok yardımsever bir doktor hanım varmış. Ona bakan kız gelin gidiyormuş bu hafta. Seni oraya bir yerleştirdik mi, hem sen daha az yorulursun hem gönlün daha az yorulur.’ ” (s.37)

Arkadaş, Türk Dil Kurumu’nun yayınladığı Büyük Türkçe Sözlük’te “Birbirlerine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri.” (Türkçe Sözlük, 1988: 86) diye tanımlanır. İnsanlar kendilerine benzeyen insanlarla daha kolay arkadaş olurlar. İnsanların arkadaşlık kurmalarında şu kriterler önemli olabilmektedir: Dil, meslek, dünya görüşü (siyasi, ahlâki ve dini), mizah anlayışı, yerel kimlik ve eğitim. (Sanal Arkadaşlık Gerçek Arkadaşlığın Yerini Tutabilir mi?, 2014)

Senin Hikâyen’de Kapanmayan Yaralar Antolojisi adlı hikâyede de biri genç bir yaşlı olan iki kadının arkadaşlığı kurgulanmıştır. Hikâyede

başörtülü olduğu için İstanbul'dan Afyon'a sürgün edilen Nihan'ın yalnızlığına, kimsesizliğine arkadaş olan Huriye Kadın, bilge bir insandır. Nihan, kendisini vefat eden nişanlısı Cenân Bey'in arkadaşım diye tanıtan birinden mektup alır. Kişi Cenân'ın sefere çıkmadan önce bir paket bıraktığını, adresin doğruluğundan emin olmak için mektup yazdığını, paketi gönderebileceğini ya da elden ulaştırabileceğini söyler. Nihan bu durumdan hiçbir şey anlamaz, Huriye Kadın'a sorabileceğini düşünür. "Üstelik pekâla mektup gönderdiği adrese paketi de gönderebilirdi... Huriye Kadın'a sorardı bu anlamsız mektubun ne anlama gelebileceğini." (s.60) Huriye Kadın, kendisinin de gençliğinde nişanlısı vefat ettiği için, nişanlısı bir deniz kazasında vefat eden Nihan'ı çok iyi anlar. Dertleşip sohbet ederler. Yaşamlarını paylaşırlar "Yanan ışığı görür görmez 'Hocanım kızım, sen bana hizmet edersin diye tenceremi kapıp sana geldim' derdi." (s.59) Yine annesinden gelen bir mektupla İstanbul'da birlikte başörtüsü için mücadele ettiği bazı tanıdıklarının, artık değiştiğini öğrenince üzülür. Huriye Kadın'la paylaşmak ister. Ancak Devrâne Sultan Hazretlerinin türbesinde bekçilik yapan Huriye Kadın gelmez. Bu yüzden Nihan onun evine gider, kapı açıktır, kadın namaz kılarken, seccadesinin üzerinde vefat etmiştir. Bütün bunların üzerine Nihan, İstanbul'a gitmek üzere bavulunu aramaya başlar. Huriye Kadın ile Nihan aralarındaki yaş farkına rağmen iyi arkadaş olmuşlardır. Yalnızlıkları kimsesizlikleri, muhafazakar kimlikleri, hayatlarındaki yaşadıkları acıların benzerliği onları birbirine yakınlaştıran unsurlardır. Nihan'ın öğrencilik yıllarından arkadaşı Cenân'da ortak bir kaderi paylaştığı diğer bir arkadaşındır. Cenân ve Nihan başörtüsü uğruna birlikte mücadele etmiş Beyazıt eylemine katılmışlardır. Nihan'ın vefat eden nişanlısının adı da Cenân'dır. Bu nedenle her ikisinin arasındaki arkadaşlıklara Başörtü Yasağı Karşısında Kadın, ve Diğer İlişkiler başlığı altında yer alan Nişanlı yan başlığı altında inceledik.

Gün Akşamsızdır'da *Dostluk Efektî* adlı hikâyede de genç bir kadınla yaşlı bir kadının dostluğunu görürüz. Ancak öyle anlaşılıyor ki onların aralarındaki yaş farkı, buna bağlı olarak ortaya çıkan farklı beklentiler dostluklarının sona ermesine neden olmuştur. Hikâyede genç kadın apartmanda sadece yaşlı bir kadın komşusuyla görüşür. Genç kadın onunla

konusur, yaşlı kadın o dertlendikçe dert dinleyen akıl veren konumunda kendini işe yarar hisseder, yaşlı kadının bu hoşnutluğunu hisseden genç kadın onu daha da hoşnut etmek, ona yaşama sevinci vermek için kendini bir şeyler anlatma mecburiyetinde hisseder. Dert etmediği şeyleri dahi dert ediyormuş, komşularının sıkıntılarını kendi sıkıntısıymış gibi ona anlatır. Anlatacak hiçbir şey bulamadığı zaman gazetede okuduğu bir haberden arkadaşının başından geçmiş gibi bahseder. Aslında yaşlı kadın bunların farkındadır, zaman zaman bunu da belli de eder. Ancak genç kadın da bunu bilerek anlatmaya devam eder. Bir süre sonra genç kadın, kendine dert etmediği şeyleri yaşlı kadına dert diye anlattıkça, yakındıkça gerçekten dertlenmediği şeyleri dert etmeye başlamış, yaşlı kadın ona acıdikça o da kendisine acır hale gelmiş, yaşlı kadına iyice yakınlaşmıştır. Yaşlı kadın ise genç kadını dinledikçe, ona tavsiyelerde buldukça kendini mutlu hissediyordur. Genç kadın önceleri yaşama sevinci vereyim diye ona dert anlatırken yaşlı kadının rahat ve huzurlu hissettiğini, kendisinin dert anlatarak gerçekten dertlenmeye başladığını görünce farklı şeyler düşünmeye başlar. Genç kadına göre yaşlı kadın “Dinlemek erdemdir” (s.98) diyerek, onu dinlemiş yücelmişten, kendisi ona sıkıntılarını anlatarak küçülmüştür. Yaşlı kadına karşı tavırları değişir. Önceleri çekingen çekingen konuştuğu yaşlı kadınla artık onu suçlar gibi gözlerinin içine bakarak konuşmaya başlar. Yaşlı kadın artık genç kadının dostluğunu istemez, “Yavan dostluk benim neyime... Gelmesin, istemiyorum. İstemiyorum onun yavan dostluğunu. Bar bar bağıyor.” (s.93) Yaşlı kadın “Acılarından da, senden de bıktım. İşporta malı gözyaşlarını git başka yerde akıt.” (s.96) diyerek genç kadını kendinden uzaklaştırır. Yaşlı kadın bir iki hafta sonra vefat eder, genç kadın hiç üzülmez. “... yaşlı kadının ölümünün ilk zamanlarında hiç de çok üzülmüş bir hali yoktu. Hatta onun bu halini ayıpladık biraz. Süslenip püslenip sokaklara çıkmaya başlamıştı. Hatta beni sabah kahvesine bile çağırırdı.” (s.102) Bir süre sonra akıl hastanesine yatar.

Ahir Zaman Gülüşleri'nde *Kayınvalide Hikâyeleri* başlığı altında anlatılan hikâyede hayatı algılayış biçimleri farklı olan iki arkadaşın uyum sağlayamadıkları görülür. Hikâyede Tercan, anlatıcı karakter Ayşe'nin eşinin arkadaşının eşidir. Eşinin işi dolayısıyla üç aylığına şehir dışına çıkan

Ayşe, başta eşinin arkadaşının eşi olan, on yıldır tanıdığı Tercan’da gelecek diye yalnız kalmayacağını düşünür. “Yeni insanlar tanıyıp yeni insanlarla arkadaş olmak için hazin kayınvalide hikâyelerine sahip olmak gerektiğini hiç bilmeden sevinçle hazırladım bavullarımı.” (s.36) Ancak yanılır, gittiklerinden bir süre sonra Tercan, orda kendine yeni arkadaşlar bulur. Ayşe ordaki diğer kadınlardan daha farklıdır; anlatacak, şikâyet edecek bir kayınvalide hikâyesi yoktur. Ayşe, evciman bir kadındır, öncelikle kitap okumayı tercih eder. Sessiz biridir. Tercan’da Ayşe’den çok onlarla görüşmeye başlar. “Ayakkabılarla gezilen yerlerin konforuna sahip olacağıma, boş bir evin temizliğine sahip olmayı tercih ederdim. Bu konuda benimle aynı fikri paylaşan tek bir kadın bulamadım. Üstelik arkamdan ‘Ne kadar köle ruhlu kadın’ dediklerini bile işittim. Kimler mi? Misafirhanede kalan diğer mühendislerin eşleri. Birlikte gidiyoruz diye sevindiğim Tercan, gittiğimiz üçüncü günü onlarla benden daha çok görüşür olmuştu.” (s.36) Ayşe Tercan’ın ordaki mühendislerin eşlerine kayınvalidesi ile anlattıklarını duyunca, şaşırır. Arkadaşını tanıyamaz “On yıldır tanıdığım Tercan bambaşka bir Tercan olarak konuşuyor. Bu anlattığı Şadiye Hanım Teyze mi? sahiden?” (s.37)

Medyasenfonu’de de üniversite öğrencisi biri tesettürlü diğeri ateist olan iki genç kızın dostluğunu/arkadaşlığını görürüz. Romanda iki arkadaştan Nazire, başörtüsü mücadelesi verirken, Neşe ateisttir. Ateist bir karakter olan Neşe, tesettürlü, muhafazakar bir karakter olan Nazire’nin ancak ölümünden sonra onun en iyi arkadaşı olduğunu anlarken Fenomenoloji dersinde dostlukların bir el emeği olduğunu belirten, Nazire hayattayken Neşe’yi dost kabul etmiş, ve dostluklarının korunmasına özen göstermiştir. Romanda bir pasajda Nazire başörtülü olduğu için okulda hocaları ve arkadaşlarının kendisini nasıl davrandıklarını, arkadaşı Müjde’nin kendi eliyle ördüğü seccadesini nasıl yırttığını, bu durumlar karşısında hissettiklerini anlatır. Nazire arkadaşı Müjde’ye kızmamıştır, onun yaptıklarını “Her işte hayır vardır” (s.49) diye karşılar. Neşe ise ona “ ‘Salaksın kızım sen ya! Ne hayrı. Yolsaydın o alığın saçlarını. Ne pasif tipsin sen ya. Her şeyi Allah’a havale ediyorsun. Yedikçe şamarı, çevir öbür tarafını. Salaksın sen Hıristiyan mısın? Türkmen yiğit olur. Sen kendine bile ihanet ediyorsun. Kıl ediyorsun

beni, kıl.” (s.49) diye söylenir. Nazire ise bu sözler karşısında Neşe’yi uyarır, dostluklarının bozulmasını istemez. “ ‘Ben Hıristiyan değilim. Bilmeden konuşma. Dostluğumuzu bozma tamam mı? Lafımın bitmesini beklesene...” (s.49) diye karşılık verir. Ayrıca başka bir yerde başörtülü olduğu için hocaları ve arkadaşları tarafından bir şekilde rahatsız edilen Nazire, ateist olmasına rağmen Neşe’yi diğerlerinden ayrı tuttuğunu kendisi söyler. Diğerleri onu yargılayıp samimiyetsiz bir anlayış gösterirken Neşe samimidir, onu başörtülü olduğu için rahatsız eden kızlara karşı korumak ister. Bu yüzden Nazire onu uyarır: “... Ama sen farklısın Neşe. İkimiz de Uşaklı olduğumuz için mi? Hemşehri olmak çok güzel. Sen benim gibi konuşmuyorsun. Olsun. Hemşehrim olsan da öteki kızlara karşı korumaya kalkma beni. Ben kendimi koruyabilirim tamam mı? Gardımı almıyorum. Susuşumu güçsüzlüğüme verme sakın.” (s.48-49) Nazire, bir trafik kazasından vefat edince, muhabir olarak çalışan Neşe, medya dünyasında bütün olaylar sansasyon olacak bir şekilde yansıtıldığı için arkadaşının ölümünün de dikkat çekmesini ister. Çalıştığı ortamın kurallarına göre bu doğrudur. Nazire’nin ölüm sebebinin medyada araba çarpması diye yazılması, ölümünün veya ölüm şeklinin ses getirmemesi onu rahatsız eder. Arkadaşının ölümünün daha dikkat çekici bir haber olması için Nazire’nin “Hayat İle İnatlaşma Biçimi olarak İntihar” adlı ödevini üzerindeki ödev yazısını silerek ortaya çıkarır. Ve olay medyada intihar diye yayınlanır. Ancak aslında işindeki yapmacıklıktan, basitlikten, rahatsız olan, kendine göre ahlaki değerleri olan Neşe, vicdan azabı duymaya başlar. Daha sonra Nazire’nin ölümünün intihar olmadığını ispat etmeye çalışır.

Yazar, Hale Kaplan Öz’le yaptığı bir röportajda tesettürlü olan Nazire’nin romanda neden ölü bir karakter olduğunu, Neşe’nin neden Nazire’nin ölümünden sonra, onun en iyi arkadaşı olduğuna değinerek, şöyle açıklamıştır: “Bunun cevabı uzun. Ama en kısa olarak şöyle cevaplayabilirim: Türkiye’de giderek erkeklerin pek çoğu ve Kemalist kadınlar sadece “dindar ölü” kadınları takdir edip beğeniyor.(Ah benim ananem böyle miydi?) Ben başörtülünün ölü olanının severim anlayışı hakim. Nitekim romanın ateist kahramanı Neşe de Nazire’nin ancak ölümünden sonra, onun en iyi arkadaşı olduğunu anlıyor.” (Öz: 2008)

Romanda Üniversiteden arkadaş olan Neşe, Serap ve Günizi Serap'ın evinde bir araya gelirler. Nazire vefat etmiştir. Zengin bir ailenin çocuğu olan Günizi, çocuk ruhlu, biraz patavatsız biridir. Evli ve bir çocuğu olan kadın, tesettürlüdür. Serap ise üniversite yıllarında başörtüsü eylemlerine katılmış, evli, dört çocuğu olan disiplinli sabırlı bir kadındır. Neşe Serap'ın Günizi'ye neden katlandığına anlam veremez. Kendisi de onun yüzünden Serap'a gitmiştir. “Niye katlanıyor Serap Günizi'ye. Kendi geldiği yetmiyormuş gibi beni de sürükledi. Hortum gibi kız Günizi.” (s.51) Anlatıcı karakter Neşe'nin, Nazire'nin sevdiğini belirttiği Serap, tv'cilik oyunları sırasında Nazire'yle yaşadığı bir anısını anlatır. Neşe çok duygulanır, Nazire'yi çok özlemiştir. “Yıllar önce bir arkadaşım –adı Nazire'ydi, hayata karşı en yoğun Naziremizdi o bizim- bana darılmıştı. Neden biliyor musunuz? Ben ona belediye otobüsünün içinde sesime mukayyet olamadan ‘iç tülbentin görünüyor’ demiştim. Nasıl söylersin böyle bir şey dedi. Ya duyan olduysa. İç çamaşır der gibi iç tülbent...’ Ağlıyor. Kolalı Sultan ağlıyor. Kolaları çözülüyor. Ben onu... Hiç. Hiç. Hiç. ‘Serap sana sarılabilir miyim? Serap sana sarılmazsam öleceğim. N’olursun sarıl bana. Nazire gibi sarıl. Geçmişin kollarına beni de al. Muhtacım. Yalvarırım...’ ” (s.56)

İki Kişilik Rüyalarda Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim... başlığı altında anlatılan *Dazlak* adlı hikâyede Aslı başı açık bir üniversite öğrencisidir. Bencil ve duyarsız bir kişidir. Arkadaşı Betül üniversitede başörtü yasağı çıkınca okulu bırakmak zorunda kalır. Sağduyulu bir kız olan Betül, diğer arkadaşları başörtü yasağını duyunca telaşlanıp telefonlara sarılırken o rahat davranır. Telefonunu kapatır. Ancak lise yıllarından beri arkadaş olduğu Aslı'dan yalan da olsa kendisini teselli etmesini bekler, onun yanında olmasını ister. Ancak Aslı, arkadaşının yaşadıklarıyla, hayatıyla ilgilenmez. “Günlerdir beklemiştir ‘Senin için çok üzuldüm’ demesini. Yalancıkdan. Sırf söylemiş olsun diye söylenen kelimeler eşliğinde hatta. Hiçbir şeye gücü yetmese bile koluna sıkı sıkı sarılmasını. Aptal maviş gözleriyle kıpış kıpış çok üzölmüş numarasını. MESELA.” (s.66) Okulu bırakma kararı alan Betül Aslı ile de arkadaşlığını bitirmek ister. “Daha önce bitirilmesi gerekenler...? Aslı'yı kestirdi gözüne. Aslı astarı olmayan

Aslı'yı Ta liseden. Yıllardır boynunda bir heybe gibi taşıdığı Aslı. İncir çekirdeğini doldurmayan meseleler için kulağını, gönlünü kiraladığı Aslı. Aslı olmayan Aslı. Onunla unutulmaz bir veda sahnesi düşündü.” (s.66) Betül, Aslı'dan beklediği alakayı göremeyince ona yıllarca içinde biriktirdiklerini, kırgınlıklarını anlatmaya başlar. Aslı şaşırır, Betül hiç böyle davranmamıştır, onun konuşmasını tamamlamasını beklemeden “Başörtün çok yakışmış. Yavruağzı seni çok açıyoo.” (s.67) diyerek işi gırgıra vurmak ister. Buna karşılık Betül, konuşmaya devam eder. Hep Aslı konuşmuş o dinlemiştir! “ ‘Başörtüm çok yakışmış ha! Ne diyorsun sen imparatoriçem, bin yıldır başımda bu örtü var. Sen ne zamandan beri benim başımdaki örtüyü, ayağımdaki ayakkabıyı, yüzümdeki acıyı gördün! Gördün ve hissettin!!!... Ben senin kuzenlerini, kuzenlerinin çocuklarını, çocukların mızızlıklarını, senin hayatına girmiş her şeyi biliyorum. Neden? Sen anlattın ben dinledim. Ben dinledikçe sen sadece kendini anlattın. Benim bir kardeşim var mı mesela? Hadi söyle...’ ” Aslı içinden sen de dinlemeseydin diye onu suçlar. (s.67-68) Betül'ü anlamaktan uzaktır, sanki bu sözleri duymamış gibi davranır, çevrelerindeki insanların dedikodusunu yapar. ‘Bak sinirlerine iyi gelecek bir şey biliyorum. Şu kız var ya kırmızı İskoç etekli. Bu etek on gün önce yoktu onda. Demek ki ucuzluktan almış. Yarı fiyatına. ...’ 68 diye devam eder. Betül Aslı'ya bir şey anlatılamayacağını düşünür. “Öfke fazladır bazen. Küsmek bile fazla. İncinmek çok fazla” (s.68)

Hikâyede Aslı'nın başörtüsü yasağı ile karşılaşan arkadaşının yaşadıklarına karşı duyarsız oluşunun başörtülü olmamasıyla bir alakası yok gibidir. Onun genel olarak arkadaşlığı öyledir. Arkadaşı değil kendisi önemlidir.

Rüzgâr Avı'nda *Etiket* başlığı altında yer alan *Yoğun gündem yoğun bakım* adlı hikâyede başörtülü tanınan bir yazar olan, Müberra Esen medya dünyasının ikiyüzlülüğünden şikâyet eder. Liseden arkadaşları da çevresindeki yalancı, iki yüzlü diğer insanlardan farklı değildir. Arkadaşları. onu toplantılarına katılmazsa bir haber sitesine hakkında yalan yanlış bilgi veririz diye tehdit ederler. “*Geldin geldin. O kadar. Gelmez isen senin hakkında S 49 Haber sitesine röportaj veririz. Çok tembel olduğunu,*

hepimizden kopya çektiğini anlatırız. Yalan doğru ne önemi var. Biz çoğunluğuz. Sen tek kişi. Kime inanacaklar sana mı bize mi? Geldin sen. Geldin sen.” (s.39)

Ahir Zaman Gülüşleri’nde Yaşayamadığımız Dünya başlığı altında anlatılan hikâyede Aslı, Merve ve Ferda aynı evi paylaşan üç arkadaştır. Evin ilk sahibi olan Ferda, yanına ev arkadaşı alacağı zaman tek şartının aynı müziği dinlemek olduğunu söylemiştir. Merve için bu sorun olmamıştır. Evlerinde ne televizyon vardır ne de radyo. Sese karşı oldukça hassas olan Ferda, Merve ailesinden küçük bir televizyon isteyebileceğini söylemiş, o, televizyon gündemlerinin peşine takılmayı göze alamayacağını belirterek kabul etmemiştir. (s.91) Uzlet bahsini anlamak için inzivaya çekilen Ferda, o zamanda bile kanun taksimi dinlemeye devam eder, ev arkadaşı Merve “Gece gündüz odaları dolduran kanun taksimine rağmen uzlet mi olurmuş?” (s.90) diye itiraz eder, sınava kadar ablamda kalacağım diye evden ayrılır. İnzivaya çekilen, ihtiyaçlarını herkes yattıktan sonra gideren, evde kimseyle görüşmeyen Ferda Merve’nin yokluğunu da fark etmez. Aslı ise yurttan ayrılıp eve çıkmıştır. İnzivaya çekildiğinde dahi kanun taksimi dinlemeye devam eden Ferda’nın ev arkadaşı olmak için tek şartının aynı müziği dinlemek olduğunu öğrenince çok sevinmiştir. Çünkü zaten Aslı da babası ve dayısı gibi ney ve kanun taksimi dinlemektedir. Üç genç kız özellikle Ferda ve Aslı çok iyi arkadaşlardır. “Üç kafadar arkadaş, sığındıkları nohut oda bakla sofa öğrenci evinde döne döne Baktagir’in ‘Doğu Rüzgarı’ albümünü dinliyorlardı. Kanunun sesi odaları genişlettikçe genişletiyor, kendilerinden geçmiş bir şekilde birbirlerinin varlığını da duymadan kitaplara kaçıyorlardı.”⁹⁰ İçlerinden Aslı radyo DJ’leri ile ilgili ödevini yapmak üzere DJ ile konuşmaya gittiğinde başörtülü olduğu için hoş karşılanmaz, dışlanır, dindarlığı sorgulanır. O sırada arkadaşı Ferda aklına gelir, olanları ona anlatmak ister. Aslı radyodan ayrıldıktan hemen sonra DJ ile görüşmelerini hemen proje hocasına anlatmak ister. Ama bu kızgınlık kendini doğru ifade edemeyeceğini düşünür. Neler konuşması gerektiğini kafasından geçirir. Aklına arkadaşı Ferda gelir, nasıl konuşması gerektiğini sanki Ferda ona söylemiştir. Hemen Ferda ile konuşmak ister, Merve’nin kendini anlamayacağını düşünür. “Bu konuşan Ferda idi. N’olur

Ferda inzivan bitmiş olsun. Seninle konuşmaya çok ihtiyacım var. Merve anlamaz. Güler geçer. Dalgaya da alır.” (s.98) Ancak Ferda, inzivaya çekilmiş, kimseye görünmemekte, kimseyle görüşmemektedir. Aslı, ahlaklı bir kızdır, onunla görüşmek için bir şeyler düşünür, ama daha sonra bu düşüncesinden utanır. “Evden çıkar gibi yapıp çıkmasa belki de karşılaşırıldardı. Bu düşüncesinden utanç duydu. Böyle bir ortamda neden en yakın arkadaşını nasıl faka bastırabileceğini planlamaya başlamıştı? Kulaklarına kadar kızardı.” (s.97)

Acı Deniz'de *Hikâye avcıları* adlı hikâyede de ismi belirtilmeyen anlatıcı karakter, Dilara ve Selma aynı evi paylaşırlar. Amaçları hikâyeye yazmak olan bu arkadaşlar kapılarının üstüne “Üç Hikâye Avcısının Evi” tabelasını asmışlardır. Her birinin farklı hikâyeler yakalamak için değişik yöntemi vardır. Selma ve anlatıcı başlangıçta Dilara'yı o hikâyeye yazmak için dışarı çıkmıyor diye kendilerinden ayrı tutarlar. “O bize benzemiyordu ama yine de ‘hikâye avcıları’ olan adımızı onunla paylaşmaya tahammül ediyorduk. Ne de olsa öğrendiğimiz şeyler vardı ondan. Sokaklara bizim kadar çok çıkmamasına rağmen en olmadık şeyleri bilerek bizi şaşırtırdı.” (s.59) Onun kitap sayfalarından hikâyeye avlamasıyla alay ederler. İsmi iddialı buldukları için de Dilara'dan keman saçlı kız diye bahsederler. “Keman teli saçlı kızın adı Dilara olduğu için bu kadar iddialı bir ismi durmadan tekrarlırsak başımıza sultan olacağından korkuyorduk. Ne demek Dilara?!!!” (s.61) Anlatıcı, Selma'yı da beğenmez onun yazma yeteneğinin olmadığını söyler “Kızın kalemi yok bir kere. Elinde yazılacak malzemesi olmadığı için yazamadığını zannediyor.” (s.60) Selma da Dilara'nın hikâyelerini cansız, hayat tecrübeleri olmayan hikâyeler olarak görür. Kendisi her gün değişik hayatları yakalamak, hikâyeye yazmak için farklı bir kılığa bürünerek dışarı çıkar. Bir gün piyango bileti satan birine aşık olur. Aşkını arkadaşlarına anlatınca Dilara ona “Sen henüz aşkın hayvanî basamağındasın” (s.61) der. Selma onun ne demek istediğini anlayamaz. Sevdiği adama hayvan dediğini düşünerek kızar. Sesleri duyan komşuları hacı teyze gelir. Dilara, ona arkadaşı Selma'nın kendilerine pembe dizi anlattığını söyler. Hacı teyze, sıkı bir pembe dizi izleyicisidir. İzleyemediği bölümleri sorar. Dilara, Hacı Teyze'nin izleyemediği pembe dizileri

kendince anlatmaya koyulur. Semra bu olaydan sonra bir daha evden çıkmaz, sabahtan akşama kadar pembe dizi izler. Bu olaydan sonra anlatıcı, kapılarının üstüne taktıkları tabelayla “Üç Hikâye Avcısının Evi” dedikleri evde oturmayı yalnızca kendisinin hak ettiğini düşünür. Ona göre o evde birlikte oturma amaçları artık ortadan kalkmıştır. Ne Dilara’ya ne de hikâye avına çıkmayan Selma’ya hikâye avcısı denemez. “Fakat düşünüyorum da galiba keman teli saçlı kıza gerçek bir hikâye avcısı denemezdi. Av için yuvadan uzaklaşmak lâzım. Değil mi? Bu bizimki ininden çıkmadığına göre evet o hikâye avcısı olamaz, kitaplara yapışık yaşadığına göre o asalak olabilir ancak. Selma artık hikâye avlamaya çıkmadığına göre bizimle kalmasının pek bir anlamı yoktu... evin gerçek sahibi ben oluyordum. Sadece ben hikâye avlamak için muntazam olarak Fakülteye devam ettiğime göre...” (s.63) Böyle düşünen anlatıcı kapılarının üstündeki “Üç Hikâye Avcısının Evi” tabelasını kaldırıp yerine “Gerçek Hikâye Avcısının Evi” tabelasını asmak ister. Selma ve Dilara da bunu kabul eder. Daha sonra evde kalacak gerçek hikâye avcısını seçmeye çalışırlar. Dilara ve Selma seçim için farklı öneriler sunarlar, en sonunda Dilara’nın “en orijinal hikâyeyi yazan bu evin sahibi olsun” önerisi kabul edilir. Anlatıcı, Dilara’nın farklı fikirler üretmesinden rahatsız olur. Kendisi hikâyelerinin kaynağını üniversitede aramaktan diğer iki arkadaşının yanında kendisini yetersiz hisseder. “Dilara yeni bir fikir koydu ortaya. Tanrım ne çok fikir üretiyor. Onların karşısında birden kendimi güçsüz hissettim. Birisinin kitapları var. Birisinin çeşit çeşit tv dizileri. Benim neyim var? Bin yıllık taş bina hep aynı. Hocalar aynı.” (s.67) Hikâye yazmak üzere eve kapanırlar, ilk olarak Selma, piyangocuya duyduğu aşk ve Dilara’nın bu aşka yaptığı yorum üzerine yazdığı hikâyeyi anlatır. Ardından bavulunu alır evden ayrılır. Anlatıcı genç kız, giderken ona Dilara’nın hikâyesini dinlemediğini hatırlatmak isterken Selma “O benim gibi okuyucular için yazmıyor nasıl olsa” (s.69) diyerek evden çıkıp gider. Dilara ve anlatıcı şok olurlar bir müddet birbirlerine bakamazlar. Anlatıcı tek başına evde kalma fikri ondan çıktığı için pişman olur: “Bu evde tek başıma oturmak benim fikrimdi. Nereye gidecek bu kız şimdi? Kaç aydır birbirimize alışmıştık. Dilara’nın hikâyesini dinlemeye hiç cesaretim yok.” (s.69) Dilara’nın hikâyesini de

dinler. O da hikâyesini okuduktan sonra orada gidişinin nedenini anlattığını söylediği bir mektup bırakarak gider. Anlatıcı pişmandır, onu geri döndürmek ister. Ama başarılı olamaz. “Gitmesini hiç istemiyorum. “Dilara gitme. Nihayet birbirimiz için yazıyoruz. Sen de gidersen yazdıklarımı kim okuyacak?” (s.73) Anlatıcı günlerce ikisinin eve dönmesini bekler, ama kimse dönmez. Dilara’nın bıraktığı mektubu okur. Dilara mektubu “Acı Deniz” romanın yazarına hitâben yazmıştır. Mektupta kendini hikâyelerinde yeteri gibi anlatamamaktan yakınmaktadır, yazar gibi yazamadığı için üzgündür. Anlatıcı hikâye boyunca iki arkadaşını eleştirmiş, onların kusurlarına değinerek o evde oturmaya en layık kişi olarak kendisini görmüştür. Önce Selma’nın evden ayrılışı ardından kalemi kuvvetli diye yer yer kıskandığı Dilara’nın iyi bir yazar olamadığını belirten bir mektup bırakarak gitmesiyle evde yalnız kalmıştır. Dilara’nın mektubunu okuduktan sonra kendisini iyi bir hikâye yazarı olarak görmez. Kapıya astığı “Gerçek Hikâye Avcısının Evi” levhasını kaldırır, burada “Hiçbir Hikâye Avcısı Oturmuyor” levhasını asar.

Senin Hikâyen’de *Mâzi Rüyâları* adlı hikâyede bir grup eski arkadaş geçmiş günleri yad etmek üzere toplanırlar. Birbirlerini tanımayan eşleri de yanlarındadır. On yıl önce toplandıkları arkadaşları Nihâl’in evinde toplanmışlardır. Arkadaşları içinde ilk evlenen Nihal’in üç çocuğu vardır. Nur öğretmen yeterlik sınavına girdiği için eski arkadaşlarının toplantısına katılamamıştır. Çiğdem, muhafazakar biridir. Anlatıcı arkadaşının deyişiyle entelektüel olma mücadelesi verir, akademik çalışmaları vardır. Edebiyat öğretmeni olan Güner ise feminist bir kadındır. Anlatıcı kadın karakter de psikoloji eğitimi almış, bir ev hanımıdır. Hayallerine, ideallerine ulaşamadığı için mutsuzdur. Gençlik yıllarındaki arkadaşlarıyla kendini kıyaslar. Onlar makam sahibi olmuştur, kendisin ev hanımı olarak kalmıştır. Arkadaşlar sohbetleri sırasında gençlik yıllarındaki hayallerinden bahsederler, zamanla hayal kırıklığına uğramışlardır. “Dün bizler büyük adam olacaktık. Zevklerimizle, düşüncelerimizle, ideallerimiz bükülmez iradelerimizle entelektüel adaylarıydık. Kendimizce adaya bile değil, entelektüeldik... Birden hayal kırıklıklarını örtmeye çalışan bir sükût doluyor içeriye. Duvardaki saat çaldıkça çalıyor. Zamanı her birimize ayrı

ayrı hatırlatmak istermiş gibi.” (s.23) İçlerinde en çok Çiğdem entelektüel olma mücadelesi vermiştir. “Çiğdem’in yüzü aydınlanıyor. O, en çok bizim adımıza entelektüel olma mücadelesi verdi. Hâlâ vazgeçmiş değil. Kendisi için öyle bir kaygısı yok. Çalışması uluslararası makalelerde bile dipnotlarda.” (s.24) Geçmişten bahsederken konuşmalarında anlam varken, bugünden konuşurken konu anlamsızlaşıyordur, birbirlerinden uzaklaşıyorlardır. Birbirlerine kendilerini gösterme çabaları vardır. “Vakte sohbet edebildiğimiz sürece egemen olacakmışız gibi durmadan konuşuyoruz. Ama hep dünü. Dünü konuşmak güzel. Bugünü konuşmak yavan. Ne zaman bugünü konuşmaya kalksak evler, arabalar, yazlıklar, tatil köyleri devre mülkler giriyor odaya. Bize hiç yer kalmıyor.” (s.23) Arkadaşlar bugünü konuşmaktan uzaktırlar hepsi büyümüş yetişkin insan olmuşlardır. Zamanla hayatları, yaşam koşulları, buna bağlı olarak da sorunları değişmiştir. Birbirlerinden uzaktırlar her birinin kendine göre farklı bir dünyası vardır. Geçmiş konuşmakta onları yormaktadır. Çünkü bugünden beklentileri gerçekleşmemiştir. “Hep böyle oluyor. Önce coşkuyla buluşup sonra yorgun argın evlerimize dönüyoruz. Dünü konuşmak yoruyor bizi. Gerçekleşmemiş hayallerin yükü olanca ağırlığıyla omuzlarımıza biniyor. ‘Daha sık bir araya gelelim.’ Yalan!... Daha sık bir araya gelmenin yükünü hiçbirimiz çekemeyiz.” (s.26)

Son On Beş Dakika adlı romanda *İki Beyaz Gömlekli* başlığı altında anlatılan hikâyede Kehribar, ailesinden kendinden utanan, bulunduğu çevreyi beğenmeyen beyaz gömlekli kızın arkadaşı, sırdaşıdır. Kehribar arkadaşına düşündüklerin söylemekten çekinmez. Sevmediği biriyle önemli olanın görüntü vermek olduğunu düşünerek sevgili diye gezinen, onunla zengin semtlerde hayal kuran, mutluluğu böyle algılayan arkadaşına “Sen o çocuğu değil o çocuğun yanında resim vermeyi seviyorsun” (s.78) der. Beyaz gömlekli kız bunu kabul etmez, arkadaşının sevmekten anlamadığını düşünür. “Kehribar ne anlar bu işlerden. İş tabi. Sevmek de bir iştir, mesai ister.” (s.78)

İki Kişilik Rüyalar’da *Kapılar yalnız kendine açık ve yalnız kendine kapalıydı...* başlığı altında anlatılan *Dostulukların Son Kullanma Tarihi* adlı hikâyede sanal ortamda edinilen arkadaşlıkların akıbetinden bahsedilmiş.

Hikâyede Aydan, Amerika’da yaşar. Kendini sıradan bir kadın olarak tanıtarak chat odasına girer. Orda İstanbul’da yaşayan Esra onun Aydan değil de çok sevdiği hikâyenin yazarı olduğunu düşünür, ama bunu saklar. Aydan bunu farkederek. O da belli etmez. Karşılıklı görüşmeye devam ederler. Sonradan Esra sevdiği yazarla karşılaşır. Kendisinin chat odasında Aydan kimliğinde olduğunu ima eder. Yazar, Aydan olmadığını söylese de inanmaz. Aydan, yazarı arar beni siz zannediyorlar diye. Bundan sonra bir daha da chat odasına girmez. Esra ile arkadaşlıkları chat odasında başlar, chat odasında biter. Bu arada Esra hala Aydan’ı çok sevdiği yazar zanner chat odasında her tartışmada sevdiği yazar için kışkırtıcı cümleler kullanır. (s.104)

Gün Akşamsızdır’da *Dostluk Efektı* adlı hikâyede biri yaşlı diğeri genç iki komşu kadın yakın arkadaşlıklar. Aralarındaki ilişki Komşu Olarak Kadın başlığı altında ayrıntılı olarak işlenecektir.

2.10. Komşu Olarak Kadın

Komşu ‘komşuluk’ çevresinde tanışılıp konuşulan kişidir. Komşuluk ise genel olarak aynı semtte veya yakın mekânlarda oturan aileler arasındaki ilişkiye verilen addır. Komşuluk ilişkileri kişiye sosyal bir çevre oluşturur. Bu çevrede insanlar arasındaki en önemli ilişkilerden biri ise dayanışmadır. Sosyal dayanışma ve yardımlaşma bakımından insanın ailesinden sonra en yakın çevresi komşularıdır. Komşular çoğunlukla semt farkı olmaksızın her alanda (maddi-manevi) yardımlaşır. (T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, 1996: 78-91)

İki Kişilik Rüyalar’da *Rüyamda bir ev gördüm...* başlığı altında yer alan *Bahar Temizliği* adlı hikâye Şenlikköy’de geçer. Orada bahar temizliği yapılan evde yemek pişmez, o eve komşular yemek götürür. Komşulardan Seher Yenge de bahar temizliği yapan komşularına eşi her gün pişirmesini istediği için yaprak sarması götürürken yine aynı mahallede oturan “Başında mavi, yeşil perukları. Omzunda hırkası” (s.20) diye dış görüntüsüyle resm edilen Gülten de Şenlikköy’de oturur, herkes bahar temizliği yapan komşusuna yardımcı olmak için yemek götürürken, onun komşularına ne yemek götürdüğü ne de bahar temizliği yaptığı görülmüştür. Gülten, evi kirlendiğinde başka bir eve taşınır, kayınpederinden uzaklaşmamak için de

çok uzaklara gitmez. Bir sokak yukarı bir sokak aşağı taşınır. Çünkü büyük miras bekledikleri kayınpederden pek ayrılmak istemezler.

Son On Beş Dakika adlı romanda da satır aralarında emekli olmuş olan Nalân Hanım'ın zaman zaman komşularının, Dr. Sami ve Zühal'in, kızı Ayşe'ye baktığı, onunla ilgilendiği anlaşılır. "Ayşe, Nalân Hanım'da olduğuna göre –Zühal, Ayşe'nin Nalân Hanım'da olduğu bilgisini cep telefonuma bırakmıştı." (s.175)

Rüzgâr Avı'nda *Muhasebe* başlığı altında yer alan *Gitmiyorgibigittim.blogspot.com* adlı hikâyede mecburi hizmet için tayini Hakkarî'ye çıkan Dr. Reyhan, hikâyeye boyunca ara ara Akşehir'deki komşularından Hacı Nine'den bahseder. Komşuları Hacı Nine'nin eğitici yanı sıra onun hayatında ayrı bir önemi vardır. Hikâyede Reyhan, Havalanında yeşil pardösülü teyze işlerini halletmekte zorlanır, Reyhan'da uçağı kalkacağı için ona yardım edemez. Hacı ninenin duasını hatırlar. "Hacı Nine'nin duasını hatırladım o sıra: Bizi *bildiklerimizden yad etme ya Rabbi*. Bana ne kadar da güvenmişti. Güvendiği dağlara karlar yağdı." (s.123) Uçak kalkacağı sırada Hacı Nine'yi aramak aklına gelir. En son onunla vedalaşacaktır, onun henüz kendisinin Hakkarî'ye gideceğinden haberi yoktur. "Çocukluğumun en çetin sorusuydu. Hacı Nine büyüğünden küçüğüne NE ETMEYE diye bir soru sordu mu akan sular durur, dağlar yürür, kuşlar gökyüzünden yere düşerdi. Ne diyecektim. Anons tekrarlanıyor... *NE ETMEYE gidiyorsun* dedi. Hacı Nine tekrar: *Öğretmeye mi, öğrenmeye mi? Şaşkınlıkla öğrenmeye öğrenmeye* dedim. *İyi öyleyse* dedi. *Öğrenmeye gidenler hem öğrenir hem öğretir. Öğretmeye gidenler ne öğrenir ne de öğretir.*" (s.124) Reyhan annesi rahatsızlandığında onun yanına Akşehir'e gider. Orada 1999 Adapazarı depremi aklına gelir, şu anki haline şükreder. Mahalle olarak şükretmeyi Hacı Nine'den öğrenmişlerdir. Onunla birlikte iftar etmek ister. "1999 Adapazarı depreminden bu yana açık pencerelerden nazlı nazlı salınan tüllerini hayatın bayrağı olarak görüyordum. Rüzgârda uçuşan tül beni mutlu etmeye, yaşıyoruz-hayattayız-gözümüz görüyor-kulağımız duyuyor şükürüne götürüyordu. Şükretmek öğrenilen bir şeydi. Biz bütün mahalle şükretmeyi Hacı Nine'den

öğrenmiştik. *Hacı Nine'yi ziyaret edelim, yemeklerimizi yanımıza alalım birlikte iftar edelim onun bahçesinde anne...*” (s.154)

Değişen iş hayatı ve ekonomik imkânlar, öğrenim durumu, şehirleşme, medya ve eğlence alışkanlıkları yüzünden geleneksel komşuluk anlayışında, algılamasında, beklenti ve ilişkilerinde, komşuluğun ifasında ve temel ritüellerinde ciddi değişimler ortaya çıkmaktadır. Birçok sosyal bilim araştırmacısına göre bu değişim ciddi bir toplumsal çözülmeye ve yozlaşmaya işaret etmektedir. (Gündüz ve Yıldız, 2008: 127)

İki kişilik Rüyalar'da Rüyamda bir ev gördüm... başlığı altında yer alan *Evde Raks* adlı hikâyede aynı kadının hem geleneksel komşuluk anlayışına uygun hem de gelenekselden farklı değişmiş komşuluk ilişkilerine örnek olabilecek tavırlarıyla karşılaşıyoruz. Ev hanımı olan anlatıcı karakter ona yardım etmek amacıyla aynı apartmanda oturduğu komşusuna sarma yapacağı zaman evine gelmesini, birlikte sarabileceklerini söyler. “Sarma yapacağın zaman bize gel. Şöyle oturur karşılıklı sarıveririz. ... Hazırla dolma içini, gel. Sararız karşılıklı.” (s.28) Anlatıcı hikâyenin başka bir yerinde de, komşusuna eski komşularından İkbâl Hanım'la birlikte imece usulü dizi izlediklerinden bahseder. Haftanın üç günü ikisi farklı dizileri izleyerek birbirlerine anlattıklarını, hafta başı ise dizileri değiştirdiklerini anlatır. “İkbâl Hanım vardı. Onunla paylaşmıştık dizileri. İmece usulü seyrediyorduk. Onun kızı da katılıyordu bazen. Sonra birbirimize anlatıyorduk. Nasıl mı imece usulü?” (s.29) Yazar bu şekilde gerçek hayatta görüldüğü gibi değişen/gelişen değerler ve teknoloji ile birlikte aile içi iletişimin yanı sıra komşular arasındaki iletişimde de televizyonun nasıl öncü unsurlardan biri haline geldiğini, ilişkileri, ilişki düzeyini yönlendirip şekillendirdiğini kurgulamıştır.

İnsanın, sosyal bir varlık olarak bir toplum içerisinde farklı dinsel, kültürel ve etnik gruplarla birlikte yaşamını sürdürmesi söz konusu olabilir. Komşulukta bunlardan biridir. Daha önce de belirttiğimiz gibi komşuluk toplumda yardımlaşma ve dayanışma ruhunun gelişmesini sağlayan en başta gelen unsurlardan biridir. Komşuluğun toplumsal hayattaki öneminden dolayı Kur'an-ı Kerim'de de komşulara iyi davranılması tavsiye edilmektedir. İslâm dininde komşuluk hakları, Müslüman- gayrimüslim

ayrımı yapılmaksızın tüm insanlar için geçerlidir. Komşuluk hukuku gereği olarak gayrimüslim bir komşuya, Müslüman komşuya davranıldığı gibi, muamele edilmesi gerekir. (Topçuoğlu, 2010: 584-586)

Ahir Zaman Güllüşleri'nde *İncir Ağaçlarının Gölgesi* adlı hikâyede de anlatıcı karakterin büyükannesi komşularına yukarıda belirtildiği gibi muamele etmektedir. Büyükanne, misafirperver bir kadındır, evinin bahçesinde katmer pişirip ev sahibine, ev sahibinin tepkisine rağmen katmer yemek için gelen ermeni komşularına ikram eder. "Ermeni komşularımız, katmerin kokusunu aldıkları gibi bahçeye gelirlerdi. Ellerinde bana verilmek üzere daima incik boncuk." (s.15) Ev sahibi bazen evle ilgili karışacak olsa "Parasını verdiğim sürece ev benim" (s.15) diyerek rest çeken, sözüne esirgemeyen bir kadın olan büyükanne, ev sahibi Sabahat Hanım'ın Ermeni komşuları için "Verdiklerini al, ama sen bu gavurlara bir şey verme" (s.15) diye söylendiğinde de "Gâvura bile gâvur denmeyecek; benim kaynatam öyle öğretti bize. Dinlerinde dinlensinler. Ben yedirir içiririm. Ama kimseden yiyip içmem. Sen ne bakıyorsun bizim bu küçücük evde kiracı olduğumuza. Biz esas yerin esaslı sülalesiyizdir." (s.15) diyerek onu korkutur. Yine hikâyenin başka bir yerinde Kerim'in, büyükannenin yaptığı haşhaşlı katmeri ve kuru fasulyeyi yemek için Yeşilköy'den Sefaköy'e geldiği anlatılır.

Gün Akşamsızdır'da *Kaybolan Kadın* adlı hikâyede de farklı sosyal konumlarda oldukları için arkadaşlık yapmaları diğer komşular tarafından hoş karşılanmayan bir komşuluk ilişkisi görürüz. Hikâyede ismi belirtilmeyen kadın diğer komşularının "Herkes kendi yerini bilsin... Bir kapıcı karısı ile nasıl arkadaşlık edersin?" (s.67) diye kızmalarına rağmen, apartmanlarının kapıcısının karısıyla arkadaş olmuştur. Onun çok becerikli biri olduğunu kapıcı karısı gibi olmadığını anlatır. Kapıcı karısının bir gün sahip olacağına inandığı evde kullanmak üzere, gazetelerden kupon biriktirerek aldığı eşyaları koyacak yer bulamayınca, bu eşyaların bir kısmını kolilerle kendi evinde saklamıştır. (s.67-68)

Komşuluk ilişkileri hem kişinin seçimine bağlı hem de istem dışı olarak gelişmektedir. Kadınlar açısından genel olarak iyi komşuluktan beklenen iyi

insan ilişkileridir. (T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, 1996: 79-93)

Acı Deniz'de *Karanfilli kavga* adlı hikâyede iyi bir komşunun kişiye koca bir şehri sevdirebileceği anlatılmış. Hikâyede eşinin tayini dolayısıyla Kütahya'dan Ankara'ya giden anlatıcı karakterin Kütahya'daki komşusu Emeti Teyze, askeri lojmanların arasında iki katlı bir evde oturur. Nar ağacının altında semaveri yakar, komşusunu çağırır. Çay ikramıyla birlikte hikâyeler anlatır, eşiyile birbirlerini nasıl sevdiklerinden bahseder. Emeti Teyze, anlatıcı karakter için oldukça önemlidir, gittiği yerlerde onun gibi komşu arar. “Kütahya'daki Emeti Teyzeyi nasıl özledim şimdi. Şu kadınlardan biri Emeti teyze olsa... Bu evler, dost görünür mü bana? Bütün şehri sevebilmeme bir tek kişinin varlığı yetebilecek demek ki.” (s.52 53)

Gün Akşamsızdır'da *Dostluk Efektü* adlı hikâyede mimar olan kadın çocuklarını kendisi büyötmek için mesleğini yapmamıştır. Üç çocuk sahibi olan genç kadın eşine “hayatlarında camların temizliğinden başka birşey yok” (s.104) diyerek oturduğu apartmanda yaşlı bir kadın dışında kimseyle görüşmez. Eşi ve çocukları için mesleğini yapmayıp ev hanımı olmayı seçen kadın komşularından sadece yaşlı kadına gider. Komşuları genç kadının adını dahi bilmez, ondan genç kadın diye bahseder “Benim asıl dikkatimi çeken şey genç kadının –inanın adını bile bilmeyiz –Vedat Bey'in karısı deriz. Ama daha çak biz onlara yani apartman sakinleri genci, ihtiyarı diye bahsederiz.” (s.101) Komşu kadının anlattığına göre genç kadın yaşlı kadınla eşinden, çocuklarından ve onlardan gizli gizli görüşür. “Bir gün olsun o yaşlı kadına girdiklerini. Ziyaret ettiklerini görmemişizdir. Bayramı var... Seyranı var değil mi? Hayır. Hatta tatil günleri görüşmezlerdi hiç. Sanki bütün ailesinden gizli gizli giderdi o yaşlı kadına.” (s.102) Bu yüzden genç kadın hakkında “kadının gayri meşru kızı filan gibi” (s.102) dedikodular dahi çıkmıştır. Dostluğa dönüşmüş bu komşuluk ilişkisi bir süre sonra sona erer. Yaşlı kadın vefat ederken, genç kadının akıl hastanesine yatar. Aralarındaki ilişkiye Arkadaş ve Dost Olarak Kadın başlığı altında değinilmiştir.

Ahir Zaman Gülüşleri'nde *İncir Ağaçlarının Gölgesi* adlı hikâyede de meraklı, biraz da dedikoducu bir komşu profili görürüz. Hikâyede

geleneğine bağılı bir kadın olan İkbal Teyze, sokakta yeni evlenmiş bir çift görür. Gelin damadın kucağında kahkahalar atmaktadır. Bu durumu hoş karşılamaz. “Damadın kucağında gülücükler dağıtıyor adeta mahalleye. Gelinliğinin etekleri metrelerce yerlerde sürükleniyor. İkbal Teyze kıpkırmızı. ‘Oldu mu ya!’ Diyor gelinin gülmesini edebe aykırı bularak.” (s.19) Yeni gelin bir zaman sabahtan akşama kadar pencerede eşini bekler. İkbal Teyze de onları izler, bekler. Yeni gelinin camdan beklemesini de pek uygun karşılamaz. “En çok İkbal Teyze üzüyor kızın durumuna. ‘Pek cahil’ diyor. ‘Birinin akıl vermesi gerekir. Yeni gelin sabahtan akşama camlarda beklemez.’ ”(s.20) Bir süre sonra gelin camda beklemez olur, mahalledeki diğer komşular onun hamile olduğu için artık camda beklemediğini düşünürken, İkbal Teyze, bir olumsuzluk hisseder. (s.20) Daha sonra yeni gelin ve damat boşanırlar.

Senin Hikâyen'de *İlân* adlı hikâyede de gazetede komşularının kızıyla ilgili, çocuklarıyla birlikte kaybolmuş, eşi tarafından aranılan bir kadın şeklinde, kayıp haberi gören Naciye Hanım, gazeteyi habere konu olan, kızın annesine, komşusuna göstererek. “Senin kızın evliymiş. Yazık kocası da perişan. Kızı tutmayın da ailesinin yanına dönsün” deyip, gazeteyi onda bırakır. Naciye Hanım bir süre sonra gazeteyi almaya geri gelir. Kadın, gazeteyi alırken genç kıza, onu eleştirir bir şekilde çıkan haberlerden bahseder. Aslında haber yalandır. Genç kızın annesi Naciye Hanım'a haberin yalan olmadığını anlatmak ister, ancak kadın sanki ona inanmamış bir şekilde oradan uzaklaşır. “Annem komşu kadının omuzlarından tutup ‘Bak sen bana Naciye Hanım’ dedi. ‘Benim kızım yıllardır bir haftalığına bile evinden ayrılmadı. Ne zaman evlendi de, ne zaman çocuğu olsun? Bilmiyormuş gibi niye böyle abuk sabuk konuşuyorsun?’ Kadın ‘Ne bileyim aslan gibi delikanlı’ diye diye gitti.” (s.140-141)

Türk toplum hayatının ve kültür yapısının önemli bir unsuru olan komşuluk, günlük hayatın vazgeçilmez bir toplumsal yaşam alanı olmasının yanı sıra kişiler arası dostluk alanıdır. Türk toplumunda komşuluğun önemi bir atasözünde de şöyle dile getirilir: “Ev olma, komşu ol”. (Gündüz ve Yıldız, 2008: 123-124)

İki Kişilik Rüyalar'da *Kapılar yalnız kendine açık ve yalnız kendine kapalıydı...* başlığı altında yer alan *Dostlukların Son Kullanma Tarihi* adlı hikâyede de Çiğdem'in yaşadıkları, yaşadıkları, karşısında gösterdiği tavır yukarıdaki atasözünü doğrular niteliktedir. Hikâyede Çiğdem ve apartmandaki karşı komşusu Serra yakın arkadaşlardır. Serra'nın iki çocuğu vardır, Çiğdem'in çocuğu olmamıştır. Bu komşulukta Çiğdem daha vericidir. Çocukların bakımından, yemek pişirmeye kadar her konuda Serra'ya yardımcı olur. Çiğdem'in evde bacakları tutmayan, ama ondan lafını esirgemeyen bir kayınvalidesi vardır. Bu yüzden çeşitli bahanelerle Serra'nın yanına gider. Bu arada boş durmaz ona yardım eder, yemeğini pişirir. Çocukları okula başlayınca Serra çeşitli kurslara gitmeye başlar. Çocuklarla Çiğdem ilgilenir, onlar da artık kendi evlerinin kapısını çalmadan Çiğdem'in kapısını çalmaya başlarlar. Bu arada Çiğdem'in kayınvalidesi vefat eder. Çiğdem evlatlık edinme konusunda eşini ikna eder. Serra'nın çocukları Çiğdem'in evlatlık aldığı çocuğunu benimsemez, ona biraz sonra çıkıp gidecek şımarık misafir çocuğu gibi davranırlar. Onu kıskanırlar. Çiğdem bu durumun değişeceğini düşünür, ama değişmez, yıllarca her şeyinde yanında olduğu Serra'da onun çocuğu benimsemez. Çiğdem'in çocuğu Hasan'a aylar sonra ilk hediye Nazmiye Hanım getirir. Gittiği evin çocuklarına çikolata pasta almadan gitmeyen Çiğdem, Nazmiye Hanım'ın hediyesiyle birlikte kimsenin çocuğuna hediye getirmediğini fark eder. Bir gün Çiğdem gecedan beri uyumamıştır. Hasta çocuğunun başını sirkeli bezle siliyordur. Serra bu durumu görmez, yemeğe gelecek misafirleri için Çiğdem'den yardım ister. Çiğdem geçmişi ile bu günü bir anda görür. Serra'nın bencilliğini fark eder, Serra hasta ateşler içinde yatan oğlunu görmüyordur. Çiğdem “Çocuk olmayı hak edenler yalnız senin doğurdukların mıdır? Sen ne duygusuz, ne bencil, ne kafasız kadınsın!” (s.99) diyerek Serra'yı hayatından çıkartır. Hemen evden taşınır. Serra Çiğdem'in arkasından evlatlık çocuk aldığı için psikolojisinin bozulduğunu söyler. Kendisini dinleseydi böyle şeylerin başına gelmeyeceğini söyler. “ ‘Ne hali varsa görsün’ le başlayıp ‘o zaten eskiden de...’ diye devam eden konuşmalar yapar.” (s.100)

Senin Hikâyen'de *Sefer* adlı hikâyede de yine komşularından aslında tabiri caizse mahalle baskısından yakınan Müzeyyen, evinden taşınmak ister. Hikâyede 42 yaşında olan Müzeyyen, kızı vefat edince damadı evlenip torunuyla ilgilenmediği için torununa bakmaya başlar. Kocasını çalışmamaktadır, evde kitap okuyarak torununa bakarak vakit geçirmektedir. Büyük oğlu çalışıp evi geçindirmektedir. Müzeyyen yaşadığı bu durumdan bahsederken komşularının yaptığı yorumları da anlatır. Komşuları evde çocuk bakan kocası için “Ne iyi kocan var. Çocuk bakıyor. Seni mi çok seviyor, yoksa çocuklarını mı?” (s.102) diye söylerken Selim okudukça hayattan kopar, bu sefer komşu kadınlar Müzeyyen’e başka şeyler söylemeye başlarlar. “Hayattan koştukça hiçbir yere sığmıyor. ‘Ne iyi kocan var’ demiyor artık komşular. ‘Senin işin de pek zor be Müzeyyen’ diyorlar.” (s.103) Artık Müzeyyenlere pek gelmez olurlar. Geldiklerinde de onların hayatlarıyla ilgili yorumlar/eleştiriler yaparlar. “Ne çok konuşacaklar yine, ne çok. Yerli yersiz. Lüzumlu lüzumsuz. Girişi Müzeyyen’in hüzünlerinden açıp, düğüm bölümünde kendi varlıklarını şaha kaldıracaklar. Neden artık gelemediklerini anlatacaklar yeni baştan. Müzeyyen’in merak etmesi için lâfi kaç süslü, muammalı kılıfa sokacaklar...” (s.105-106) Müzeyyen onların anlattıklarından sıkılır “Altını açıp geleyim bahanesiyle arka odalara kapatsa kendini. Dakikalarca bebeğin altını açsa. Sonra gelenler gitmiş olsa Yeni evlerini, yeni arabalarını anlatmadan. Gelenler gitmiş olsa.” (s.106) Komşularının kendi hayatlarıyla, yapıp ettikleriyle ilgili yorumlarından sıkılan Müzeyyen. Torunu büyüyünce komşularının ona söyleyeceklerinden çekinir taşınmak ister. “ ‘Neden herkesin annesi babası var da benim yok? diye sorular sormaya başladığında hep kulağında başkalarının anlattığı. Kim başa çıkacak her gün büyüyen sözlerle? ‘Taşınalım şuradan’ dedikçe ...” (s.106) Eşi ise taşınmak istemez. Müzeyyen bunun üzerine kendini eve kapatmak ister, kimseyle görüşmek istemez, kendi iç dünyasına yönelir, eşine gelenlere Hacc’a gittiğini söylemesini ister. (s.108)

Acı Deniz'de *Hikâye avcıları* adlı hikâyede de yine yaşlı bir kadının eşinin de söylemesiyle komşu kızlara karşı meraklı, sorgulayıcı, içten içe baskıcı tutumunu görürüz. Hikâyede hacı teyze kendilerini hikâye avcıları

diye tanıtan kızların komşusudur. Selma sevdiği piyangocuyu anlattıkça Dilara. “Sen henüz aşkın hayvani basamağındasın” (s. 61) der. Selma Dilara’nın ne demek istediğini tam olarak anlamaz. Dilara’ya kızar. Sesi yükselir, aşk meşk lafları duyan komşuları hacı amca, durumu anlamak için eşi hacı teyzeyi kızların yanına gönderir. “ ‘Hacı amcanız aşk meşk lafları duymuş, bu kızlara ne oluyor böyle diye kızıyor’ deyip bizden izah bekliyor” (s.61) Kızlar kendilerine göre durumu bir şekilde izah ederler.

Yapılan araştırmalara göre apartman tarzında yapılmış çok katlı yüksek binalar, insanı topraktan, tabiattan koparmakta, bina içi ve çevresi açısından insan ilişkilerini kısırlaştırıp, komşular arasındaki sosyal ilişkileri en az düzeye indirmektedir. Bu binalarda yaşayan insanların, birbirini tanımadığı, birbiriyle selamlaşmadığı, yardımlaşmadığı, birbirine dert ortaklığı ederek bir boşalma sağlayamadığı için kalabalık içerisinde yaşadığı hâlde yalnız olarak yaşamak zorunda kaldığı görülmüştür. (Yörükân, 2012: 11-202)

Gün Akşamsızdır’da yine aynı adlı hikâyede diğer komşuları ile birlikte evini müteahhite veren yaşlı teyzenin yaşadığı durumda yukarıda bahsedilen olgudan farklı değildir. Yaşlı teyze, yeni evine (apartman dairesine) taşındıktan bir süre sonra eşini kaybetmiştir. Eşini kaybeden kadının çocuğu da yoktur, apartman dairesinde kendisini iyice yalnız hissetmektedir. Eski komşuluk günlerini hatırlar, özler. Eşi vefat ettikten sonra bir süre başın sağolsun ziyaretleri olmuş daha sonra kapısını kimseler çalmaz olmuştur. “Günler, belki aylar olmuştu kapısı açılmayalı. Kelbaşa şimşir tarak ne hadlerineydi asansörlü eve taşınmak. Issız bir yerde yaşıyor gibi komşu yüzüne hasret kalmıştı. ...Karşısında kim otururdu, üst katta kim? İstanbul’da deprem olacağı söylentileri dolaşmaya başlayınca komşularının kimler olduğunu bilememek iyice ağrına gider oldu. Öyle ya, belki bir gün bir an bu insanlarla birlikte ölüme gidecekti.” (s.116) Kadın geleni gidene olsun diye evinde kadınlara iç çamaşırı satmaya başlar. İç çamaşırı satın almaya gelen kadınlara, muhtemelen komşu kadınlardır, onları misafir gibi algıladığı için olsa gerek çeşitli ikramlarda bulunur. Ancak gelenler, yaşlı kadının ihtiyacı olmadığı halde böyle bir şey yapmasından, kendilerine sunulan ikramlardan rahatsız olurlar bir daha gelmezler.

2.11. Evlat Olarak Kadın

Kadın toplumsal hayatta anne, eş, kayınvalide, gelin, komşu gibi çok farklı rollere sahip olmasının yanı sıra, aynı zamanda ailenin kız evladır da. İncelediğimiz eserlerde kadınların evlat olarak ailesiyle anne ve babasıyla, iletişimine baktığımızda ilk dikkat çeken durumlardan biri anne ve/veya baba ile yaşanan kuşaklar arası çatışmadır. Kuşaklar arası çatışma derken, yetişmekte olan nesil (yani çocuk ve gençler) ile belli bir anlayış ve sosyal bakışı temsil eden yetişkin nesil arasındaki anlaşmazlıklar kastedilir. Sosyo-kültürel, ekonomik, bilimsel ve teknolojik değişim/gelişim ve buna bağlı olarak farklılaşan değerler, düşünceler, inançlar ve yaşama biçimleri de kuşaklar arası çatışmaya sebep olan durumlar olarak sıralanabilir. (Aydın, 2008: 16)

İncelediğimiz eserlerden *Rüzgâr Avı*'nda *Hesap* başlığı altında yer alan *Her sabah Paris* adlı hikâyede de babasıyla kuşak çatışması yaşayan bir genç kız vardır. Hikâyede annesi kanser hastası olan bir genç kızın hem annesi hem de babasıyla ilişkisine değinilir. Kurmacada genç kızın annesiyle herhangi bir diyalogu yer almaz, babası ile aralarında geçen konuşmalardan kızın annesine duyduğu sevgiyi görürüz. Genç kız annesi kanser hastası olduktan sonra onun arkasından yalan yanlış konuşanlardan intikam almak için onun adına bir face hesabı açar. Babası onun face hesabı açmasını delilik olarak değerlendirir, bu yüzden kendisine kızınca muhitlerindeki kadınları örnek göstererek onların da face hesabı olduğunu söyler. Babasının değişen dünyadan, değerlerden haberdar olmasını ister. "*Sahiden istiyorum baba. Çünkü size üzülüyorum. Sizin adınıza üzülüyorum. Çağınıza yabancı olmanız neyse de... İnsanları kendiniz gibi, kendiniz kadar sahici kalma yanılmanız beni deli ediyor.*" (s.95) Aslında genç kızın amacı, annesinin arkadaşlarından intikam alarak kötü enerjiyi kendilerine döndürmektir. (s.101) Hayriye Hanım'ın mantıcıda annesiyle ilgili konuşmalarını duymuştur. "*Şekerim hiçbirimiz Yasemin Hanım gibi olmadık. Hâdi Bey kendi genel müdür olmadı önce karısını genel müdür yaptı diye ballandıra ballandıra anlatıyor. Kim mi anlatıyor? Sen beni dinlemiyor musun BABA! Hayriye karısı dedim ya. Annem karanlık odalarda kemoterapinin zehiri ile boğuşurken yazdıkça yazıyor kadın. Ama*

ne yazma baba... Annemin ne estetik ameliyatı kaldı, ne son model cipi, ne eve gelen yabancı dil dersi hocaları” (s.97) Hayriye Hanım onun annesi hakkında yalan yanlış şeyler söylemiştir. (s.97) O da onların söyledikleriyle kendine yol çizmiş, intikam almak istemiştir. “Çok düşündüm. Ne yaparsam bu kadınları husursuz edebilirim diye. Ne demiş Hz. Ali Efendimiz. Hani babaannemin günde üç defa söylediği söz. Düşmanın silahı ile silahlanacaksın. Madem onlar annem adına bir senaryo üretiyordu. Paris’e çanta almaya giden müsrif kadın odaklı olarak. Demek ki onları en çok bu ilgilendiriyor, öyleyse en çok üzülecekleri konu da budur diye düşündüm.”(s.98) Diyerek annesinin adına bir face hesabı açmıştır. Orada annesini kemoterapi aldığı halde, hakkında söylenenler gibi lüks içinde yaşıyormuş gibi gösterir.. Bu yöntemi doğru bulmayan baba, kızının yaptıklarına şaşırır, onun kullandığı bazı kavramların içeriklerini de anlamaz. “Annem adına bir face hesabı açtım. Niye şaşırtıyorsun ki annemin muhitindeki bütün kadınların hesabı var. Bütün gün umre fotoğraflarından, Dubai, Arjantin fotoğrafına kadar seyyah oldum âlemi dolaşıyorum hu komşu edasında duvarlanıyorlar. Ne demek duvarlanmak mı? Offf baba yav. İşimiz var senle. Gel en iyisi meseleyi proje üzerinde çalışalım. Proje mi? Yani annemin face hesabına girelim.” (s.96) Babası kızının yaptıkları karşısında annesinin duysa çok üzüleceğini söyler. O, ise bunları annesine olumlu enerji versin diye yapmıştır, annesi yeterki iyileşsin. “Annem duyunca çok mu kırılacak. Annem iyileşsin de bana kırılınsın. Küssün. Yüzüme bakmasın. Lime lime doğrasın beni. Bütün bunları annemin iyileşmesine katkı olsun diye yazdım tabi.”(s.99)

Hikâyenin bir yerinde de kız babasından araba ister, babası kızına araba almak yerine kendi arabasını kullanmasını teklif edince kabul etmez. “Otobüsle işe giden genel müdür babanın kızı olacağıma genel müdür babanın otobüsle okula giden kızı olmayı tercih edeceğimi biliyordun muhakkak.” (s.96)

Acı Deniz’de Kelâm Bitti başlığı altında anlatılan hikâyede de bu sefer anne kız arasındaki kuşaklar arası çatışmayı görürüz. Hikâyede anne kızı az sayıda cümlelerle, argo konuştuğu için aralarında kopukluk olduğunu söylerken, kızı arkadaşlarının yanında annesinin mecazlı söyleyişlerinden

utanır. Annesi arkadaşlarının yanında kendisine “Bu esintilere yüzümüzde duymayı özlemiştik” (s.38) dedi diye annesine “Anne arkadaşlarımın yanında böyle konuşma ‘senin annen saraydan herhalde’ deyip dalga geçiyorlar benimle” (s.38) diye karşılık vermiştir.

Gün Akşamsızdır’da *İmajötörün Evi* başlığı altında anlatılan hikâyede ise babasına saygısızca davranan bir genç kız vardır. Hikâyede Mıgırdıç Usta, eşinin isteği üzerine Şişli’de bir apartman dairesine taşınırken, bahçeli evini kira almadan, bahçeye bakmak ve evin yerine apartman yapmamak koşuluyla ölene kadar Nuri Usta’ya bırakmıştır. Nuri Usta evden memnunken eşi ve çocukları orda kalmak istemez, evin eksikliğinden yetersizliğinden şikâyet ederler. Kızı da annesinden babasını o evden taşınmaları konusunda ikna etmesini ister. “Anne babamı ikna et. Sen karısı değil misin? Hem ev kadına aittir. Bütün gün bu evin kahrını çeken sensin. Bak her taraftan karıncalar giriyor. Köy evinden beter. Yeter artık taşınalım buradan.” (s.36) Baba çevrecilikten dem vurup, ağaç dikme kampanyaları için Trakya’ya kadar giden ancak kendi bahçeli evlerine bir ağaç dikmeyen çocuklarından yakınıdır. Kızı onun bu yakınmaları karşısında babasının sözünü keserek “Yani sen mezarımızı sevmemizi istiyorsun” (s.36) diye alay eder.

Rüzgâr Avı’nda *Muhasebe* başlığı altında yer alan *Gitmiyorgibigittim.blogspot.com* adlı hikâyedeki kadın ise duyarlı bir evlattır. Hikâyede ilkokul öğretmeni olan Hayriye, tayininin terör olaylarının çok olduğu Hakkari’ye çıktığını, üzülmesin diye, annesinden saklar. “Ankara’nın bir köyüne gidiyorum anneciğim” (s.129) diyerek evinden ayrılır.

Senin Hikâyen’de *Kapanmayan Yaralar Antolojisi* başlığı altında anlatılan hikâyede de yine annesinin üzülmesini istemeyen bir kadın vardır. Hikâyede başı örtülü olduğu için İstanbul’dan Afyon’a sürgün edilen Nihan, annesinin kendisinin uzaklarda olmasına duyduğu üzüntü karşısında o da üzülür. Annesinin kendini başka bir şekilde avutmasını ister. “Annesinin mektubunu açarken ağzında daima zehir tadı. ‘Benim için üzülmesen artık anacığım’ dedi elleri titreye. ‘Benim için hiç üzülmesen. Say ki yurtdışındayım. Çoluğa çocuğa karışmışım.’” (s.60)

Medyasenfonu'de de annesi vefat ettiği için babasını evlendirmek isteyen bir kadınla karşılaşırız. Romanda Zeynep Fişekçi'nin annesi vefat etmiştir, mezarı da Amerikadadır. Babası böbrek hastasıdır, onun için böbrek arıyordur. Zeynep Fişekçi düşünceli bir kadındır, böbrek bulduktan sonra yalnız kalmasın diye babasını evlendirir. Romanın ilerleyen sayfalarında Zeynep'in medya dünyasında farklı bir kurgunun insanı olduğu görülür. Zeynep Fişekçi'nin adı aslında Tunadır. Önce babası daha sonra annesi kanserden vefat etmiştir.

Anne ve/veya babanın vefatının yanı sıra ebeveynlerin ayrılması da gençlerin veya çocukların aile içerisinde karşılaştığı diğer bir durumdur.

Ayrılma sürecinde ve sonrasında tıpkı anne ve baba gibi, çocukta zor bir dönemden geçer; yıpranır, öfke, kaygı ve üzüntü gibi olumsuz duygularla baş etmek durumunda kalır. Nilgün Öngider'in belirttiğine göre de yapılmış çalışmalarda da anne ve babası boşanmış çocukların anne-babası birlikte olan çocuklara göre psikolojik sorunlar açısından daha fazla risk altında olduğu konusunda genellikle fikir birliği vardır. Ebeveynleri boşanan çocukların, boşanma sonrasındaki kısa ve uzun dönem içinde, akademik, sosyal ve psikolojik açılardan birçok olumsuz sonuçlara maruz kaldıkları görülmektedir. (Öngider, 2013: 140)

İki Kişilik Rüyalarda Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim... başlığı altında yer alan *Eksik Kalan* adlı hikâyede de anne babası ayrılma sürecinde olan bir genç kızın yaşadıklarını, hissettiklerini görürüz. Genç kız anne ve babasının ayrılarak kendi hayatına set koyduklarını düşünür. Hikâyede özel okul imtihanını burslu olarak kazandığı gün Dileğin babası evi terk etmiştir. Dilek annesi ile babasının ayrılmasında yer yer kendini, yer yer annesini suçlar. Çocukken kimin kızısın diye sorduklarında "Elif'in kızıyım" diyen Dileğin babası evin terk ederken "Çocuk bile beni benimsemedi. Konuşmayı öğrendiğinde söylediği ilk şey 'Elif'in kızıyım' oldu. Sahiplendiği bir babası yok nasıl olsa. Varlığımı hissetmiyor ki, yokluğumu hissetsin?" (s.45) demiştir. Dilek "Elif'in kızıyım demeseydi sanki babası daima onlarla kalacaktı gibi kendini suçlu hisseder. Ancak daha sonra düşünür, kendisine kimin kızısın diyenler hep kadınlardır. Zaten annesi de bunun kaç defa bir çocuk duyarlılığı olduğunu söylemiştir. Soran

kadın olunca “Elif’in kızırım” diyor, erkek olunca Sedat’ın diyordur. Dilek babasının babası evi terk ettiği için üzgündür, bir yandan kendine kızarken bir yandan içten içe annesinin sevgisini evliliğin devamı için yetersiz olabileceğini düşünür, ona kızar. “Annesine öfke duymuştu. Babasını çok sevmediği içindi belki de her şey.” (s.50) Babaannesi de öyle söylemiştir, zaten “Evladım böyle senin kocan... Öyle içten sevmeler yetmez senin kocana Şımartman lazım. Gerçek olması gerekmez. Seviyormuş gibi yapsan bile olur.” (s.50) “Ne istediğine ve ne olacağına kırk yaşında bile karar verememiş çaresiz ve kavgacı baba. ‘Kaşığımda bu çıktı’ diye her şeye rıza gösteren anne. Her şeye derman, kavga etmelere bile tenezzül etmeyen anne. Kaşığını niye ters çevirdin? Bak babam yere düştü anne!” (s.49)

Dilek, annesinin memleketine ziyarete gider. Annesinin muhteşemliğinden kaçmaktadır. “Annesinin sesinde her şey muhteşemdi. Annesi niye bu kadar muhteşemdi!? Kendinden değil, belki de annesinden kaçıyordu. Annesinin muhteşemliğinden. Her şeyi bilip, her şeye çözümler üreten annesinin muhteşemliğinden.” (s.48) Dilek giderken yol boyu düşünür, üniversite sınavını kazanamamasında boşanan anne ve babasını suçlar, sınavı kazanmasını bekleselerdi, ondan sonra ayrılсалardı diye içinden sitem eder. “Bekleseydiniz, birbirinizin duvarı olup bekleseydiniz. Ben sınava girmiş olsaydım. Bir bölüm kazanmış olsaydım. Şimdi ikiniz birden benim duvarım oldunuz.” (s.48)

Bir başka hikâyede de anne ve babasının rızasına almadan evlenen bir kadının mutsuz olduğu görülür.

Gün Akşamsızdır’da *Tamir Görmemiş Aşk* başlığı altında anlatılan hikâyede Nurgül, anne ve babasının rızasını almadan hocasının kendisini çok seviyor diye tavsiye ettiği Özhan Bey’le evlenir. Babası kızını evlatlıktan reddederken, annesi kızı ile eşi arasında kalır. Gurbete giden, babası tarafından evlatlıktan reddedilen kızı için gözyaşı döker. Anne baba rızası almadan evlenen Nurgül, evliliğinde mutluluğu yakalayamaz. Kendisini çok sevdiği söylendiği için evlendiği eşini sevemez, bir süre sonra eşi Eczacı Aysel’le kendisini aldatır. Boşanırlar.

Gencin toplumsal hayatta yaşadığı sorunlar, onun ailesine karşı gösterdiği tavırlara da yön verir.

İki Kişilik Rüyalar'da *Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim...* başlığı altında yer alan *Sevabın Kefareti* adlı hikâyede de genç kızın annesi ile yaşadığı çatışmanın temel sebebi çevresel faktörlerdir. Hikâyede ismi belirtilmeyen genç kızın başörtü taktığı için yaşadığı sorunlar annesine karşı tavırlarını da değiştirmiştir. Yine aynı hikâyede Başlık adlı hikâyede genç kızken başörtüsü mücadelesi vermiş bir kadınla, kızının başörtüsü yasağı karşısındaki tavırları farklıdır. Bu anlamda birbirleriyle çatışırlar. Her iki genç kızın da anneleriyle yaşadıklarına Başörtüsü Yasağı Karşısında Kadın başlığı altında yer verdiğimiz için burada bu kadarına değinmekle yetineceğiz.

2.12. Diğer

2.12.1. Kardeş

İnsanın yaşamı boyunca sahip olacağı en uzun süreli ilişki kardeşliktir herhalde. Kardeşlik ilişkisi, insana paylaşma ve dayanışma duygusunu öğreten ilk tecrübelerdendir. (Tarhan, 2013b: 101) Kardeşlik ilişkisi durağan bir ilişki değildir. Kardeşlerin değiştiği ve geliştiği oranda bu ilişki de değişip gelişmektedir. (Ahmetoğlu, 2004: 12)

Gün Akşamsızdır'da *Son Bayram* adlı hikâyede kardeş olan iki yaşlı kadının birbirine nasıl bağlı olduklarını, çocukluk yıllarından bu yana birbirlerini hiç kırmadıklarını görürüz. Yıllar, yaşanılanlar, paylaşılanlar her ikisinin de birbirine daha çok bağlamış gibidir. Hikâyede kulakları duymayan yaşlı kadının kendisinden yaklaşık on yaş küçük kardeşi felç olmuş yürüyememektedir. Kadın kulaklarının duymamazlığından çok “O daha küçük. Benden on yaş küçük. Sekseninde ha var ha yok.” (s.109) diyerek kardeşinin yürüyememesine üzülür. Ayağa kalkıp yürüdüğü zamanlar yürüyemeyen kardeşinden utanır. “Abla ayağa kalkıyor. Tutan ayaklarından utanırcasına. ‘Ben şöyle bir gezinip geleyim.’ ” (s.112) Her dışarı çıkışının dönüşünde kardeşi onda ayrı bir ağaç kokusunu duyan abla duygulanır, onu kucaklayıp kapının önüne taşımak ister. “ ‘Abla yukarı bahçeden mi geliyorsun. Mis gibi iğde kokuyorsun.’ Boynuna sarılmak istedi. Gücü olsa sırtlayıp kapının önüne taşımak.” (s.112) Abla kardeş birbirlerine çok düşkündürler. Kardeş ablasına “Aç kaldık. Açık kaldık. Başımızın üstünde bir dam olmadı. Velakin bir gün kırmadık birbirimizi.

Malın ardına düşmedik. Yokluğumuzu bölüştük. Olaydı paramız pulumuz, onu da bölüştürdük.” (s.110) diyerek bu günkü bağılıklarının gençlik yıllarının bir devamı olduğunu anlatır. Birbirine oldukça bağlı olan iki kardeş, aynı gün, bir bayram gününde, vefat ederler.

Ahir Zaman Güllüşleri'nde *Yaşayamadığımız Dünya* başlığı altında anlatılan hikâyede de yine iki kız kardeşin ilişkisi vardır. Bu hikâyede ise abla kardeşine iş bulması konusunda yardımcı olmaktadır. Hikâyede Semra'nın ablası kuaförde manikürcü olarak çalışır. Müşterilerden Özlem Hanım, iyi bir para karşılığında Haldun Beyin sevgilisi olarak rol yapması için teklifte bulununca, kendisi teklifi kabul etmez, kardeşini önerir. “Önce ablama teklif etmiş fakat ablam çok heyecanlıdır. Eli ayağı titrer.” (s.114)

Rüzgâr Avı'nda *Her sabah Paris* adlı hikâyede ise Suzan, Hayriye Hanım'ın ablasıdır. Hayriye Hanım'ın toplantıda diğer arkadaşlarına oyun yapmak üzere maden suyu ister, garsonunu getirdiği maden suyunu beğenmez kendi markasını getirmesi için emir verir, o gün ona eşlik eden kardeşi Suzan, ablasının maden suyunun markasını itina ile tekrarlar. Sanki bu tavrıyla ablasının yaptıkların destekler gibidir.

İncelediğimiz eserlerden *İki Kişilik Rüyalar*'da *Rüyamda bir ev gördüm...* başlığı altında yer alan *O Yaz* adlı hikâyede de ikiz kardeş olan Lalehan ve Neslihan'ın, kendi dünyalarına göre, dayanışmasını görürüz. Sabahat Hanım'ın kızları Lalehan ve Neslihan kitap okumayı ve film izlemeyi severler. Film veya kitap parası almak için ikizlerden biri Şaşkın Bakkal'a gider, gözyaşlarıyla “Kardeşim filme gidecek ama benim param yok” (s.14) der, parayı aldıktan sonra bu defa ikizlerden diğeri ağlayarak gelir, o da aynı cümleyi tekrarlayarak film parası alır.

Bir başka hikâyede de hayata bakış açıları, değer yargıları birbirinden farklı iki kız kardeşi görürüz.

Rüzgâr Avı'nda *Etiket* başlığı altında yer alan *Bu kumaş bu kumaşı sevmemiş* adlı hikâyede başörtüsünü sosyal ortamlarda ön plana çıkarmak için bir araç, bir marka olarak kullanan Hümeysra'nın kardeşi Füsun da türbanlıdır. Ancak Füsun, ablasından çok farklıdır. Doğma büyüme Almanyalı olan Füsun, ailevi sebeplerden dolayı liseyi Türkiye'de okumuştur. Başörtü yasağı sertleşince Almanya'ya geri dönmüştür. Orda

moda ve tasarım okumuş, İngilizce, İtalyanca ve Fransızca bilen, donanımlı biridir. Ödüllü bir tasarımcıdır, ancak kendi değerlerinden ödün vermediği için başarılı olamamıştır. Füsun, Türkiye'ye geri döndükten sonra ablası ile birlikte çalışmaya başlar. Ablası kendisini eşinin konumu ve adıyla tanıtır bu durumu iş hayatında kullanmak isterken, Füsun ondan çok farklı bir duruş sergileyerek ablasıyla birlikte çalışırken belediye başkanı olarak eniştesinin onların işinin içinde yer almasından rahatsız olur. Ablasının kendini anlamamasından yakınır, ona abla demek istemez, aynı anne babadan doğduklarına inanamaz. *“Ne demek Avni Bey bu işe çok sevinecek. Eniştem ne alaka ya! Tasarımlar ve Bay Başkan. Laf. Allah layığını versin Hümeýra! Böyle iş kurulmaz. Böyle olmaz ya. Almanlar bile... Neyse ne zaten sen hiç anlayamayacaksın beni. Bazen aynı anne babanın çocukları olduğumuza inanamıyorum. Hiç uyuyamadığım bir uykunun kâbusu gibisin Hümeýra. Neden abla diyecekmişim ya! Ne zaman ablam oldun! Şu yaptığına bak. Kardeşine tuzak kuruyorsun.”* (s.29) İdealist biri olan Füsun, hayatta tek başına mücadele ederken ablası “mal bulmuş mağribi” Avni Bey ile evlenmiştir. İdealini, yaşadıklarını şöyle anlatır: *“Tüketimim hızlandırarak hiçbir giysi ve ürün pazarlamayacağım. Dünyanın tek bir zerresinin boşa harcanmasını istemiyorum. Benim felsefem bu. Beğenmediniz mi? Ben bu ideal ile okudum. Bu ideal uğruna, İngilizce, İtalyanca, Fransızca öğrendim. Tam beş yıl ceplerimde kelimelerle dolaşım. Yemek yerken, yürürken, iş yaparken hep cebimde kelimeler vardı. İkinci kuşak Almanyalı olarak su gibi bildiğim Almancam beni kıymetli yapmıyordu çünkü. Bir Almanla su gibi İngilizce konuşabildiğim zaman kıymetliydim. Bir İngiliz'i İtalyanca anlaşmaya zorlayarak güçlüydüm ancak... Cebinde kelimelerle dolaşmayı sen nereden bileceksin! Bir türlü tamamlanamamış uykulardan yarısı İtalyanca, yarısı Almanca paragraflar okurken ter içinde uyanmanın ızdırabını nereden bileceksin! Sizin için her şey kolaydı. Babam emekliliğini köyüne armağan ederken, sen mal bulmuş mağribi Avni Bey ile nikâhlanırken, benim cebimde kelimelerle ne yaşadığımı nereden bilecektiniz. Hiç merak ettiniz mi acaba? Çok iyiyim dememi peşin peşin beklediğiniz telefon konuşmalarını bir kenara bırakırsak bana dair kaç cümle kurabilirsiniz?”* (29-30)

İki Kişilik Rüyalarda Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim... başlığı altında yer alan *Dazlak* adlı hikâyede üniversite üçüncü sınıf öğrencisi olan Betül başörtüsü yasağı çıkınca okulu bırakma kararı alır, bunu ailesine açıklayınca herkes susar ilk konuşan küçük kız kardeşi olur. İki kardeş arasında geçen diyalog şöyledir. “ ‘Sen mi okulu bıraktın? Okul mu seni bıraktı?’ ‘O beni ben olarak istemedi, ben de onu bıraktım.’ Küçük kız soruyu sormadan önceki halinden daha farklı olmadığını ablası anlasın, anlasın da kendisinin de bilebileceği cevaplar versin diye gözünü ablasının üzerine dikip oturmaya başladı.” (s.72) Betül, her şeye rağmen hiçbir şey olmamış gibi gayet mutlu davranır. Ancak gözleri dolmuştur. Küçük kız, annesi gibi ablasının iyi görünmeye çalıştığının, aslında iyi olmadığını farkındadır. “ ‘Sesine bayramlık giydirmiş’ diye düşündü küçük kız. Bayramlıkları ses daha kolay giyiniyordu. Gözbebeklerindeki yoğunluk, bütün bayramlıklara sırtını dönmüştü. Küçük kız ve annesi görüyordu bu yoğunluğu yalnızca.” (s.72)

Senin Hikâyen’de Mâzi Rüyaları adlı hikâyede de küçük bir kız çocuğunun abisi vardır. Hikâyede odaklanılan nokta iki kardeş arasındaki ilişkiden çok, küçük kızın abisi yanında kız çocuğu olarak yaşadığı durumdur. Bu nedenle iki kardeşten Kız Çocuğu veya Genç Kız Başlığı altında bahsettik.

2.12.2. Nişanlı

Nikâhtan önce geçirilen bir evre olan nişanlanma, bir kadın ile bir erkeğin, ileride birbirleriyle evleneceklerini karşılıklı olarak vaat etmeleridir. Nikâhtan önce böyle bir ara dönemin meşru kılınmasındaki, amaç ileride bir aile kuracak olan iki tarafın birbirini tanınması ve doğru karar verebilsinler diye onlara biraz düşünmeleri için zaman vermektir diyen Ahmet Yaman, bu şekilde ailelerin daha sağlam temeller üzerine kurulacağını belirtir. Ayrıca, nişanlılığın İslam hukukuna göre kadına ve erkeğe evlenme mecburiyeti yüklenmediğini her an bozulma ihtimaline açık olduğundan söyler. Nişanlılığın evlilik gibi değerlendirilmemesi gerektiğini, her iki tarafın da nikâh akdine kadar birbirine yabancı olduğunu belirtir. (Yaman, 1998: 38)

İncelediğimiz eserlerden *Gün Akşamsızdır*'da *Çuha Renkli Çocuğum* adlı hikâyede de toplumun nişanlı çiftlere bu bakış açısıyla baktığı görülür. Nişanlısıyla yakınlaşan Rüveyda Abla bundan mahallelinin haberdar olmasını istemez. Şöyleki hikâyede anlatıcı çocuk, Rüveyda Abla'yı nişanlısı ona şarkı söylerken, aynı zamanda saçlarına dokunmaya çalışırken görmüştür. Mahallenin terzisi olan Rüveyda Abla, çocuk gördüklerini kimseye söylemesin diye ona tül bir elbise diker. Rüveyda Abla bir süre sonra nişanlısından ayrılır. Ayrılıklarının nedeni tam olarak belirtilmez. Ancak şu satırlardan Rüveyda'nın nişanlısı tarafından terk edildiği/bırakıldığı, nişanlısının uzaklara gittiği anlaşılır. "Gece gündüz şarkılar söyleyen şaşkın bakkala sordum ne diye durmadan şarkı söylediğini. Şarkılar beni başka âlemlere götürüyor dedi. Hangi âlemlere? 'Başka âlemlere çocuk çok başka âlemlere.' Demek Rüveyda Abla'nın nişanlısı da o başka âlemlere gitmişti. Neye yarar, Rüveyda Abla bu âlemde kaldıktan sonra." (s.12-13) Rüveyda Abla artık şarkı söylemez olur. Kendisine gelen müşterilere dalgınlıkla iğne batırır. Bu yüzden müşteri sayısı günden güne azalır. Rüveyda iyice içine kapanır. Bir süre sonra hastalanır. Vefat eder.

Senin Hikâyen'de *Kapanmayan Yaralar Antolojisi* adlı hikâyede de nişanlısını kaybeden bir kadının toplum içerisinde yaşadığı durum kurgulanmıştır. Hikâyede nişanlısı vefat eden iki kadın vardır. Kadınlardan yaşı büyük olan Huriye Kadın, vefat eden nişanlısının arkasından ağladığı için çevresi tarafından nasıl karşılaşıldığını, neler yaşadığını Nihan'a anlatır. Nihan, Huriye Kadın'la tanışmadan önce nişanlısı Cenân'ı evlenmelerine bir hafta kala elim bir deniz kazasında kaybetmiştir. Öğrencilik yıllarında başörtüsü uğruna birlikte mücadele ettiği arkadaşının adı da Cenandır. Arkadaşı Cenân kanser hastası olmuştur, hastaneye yatmıştır. Hasta olan Cenân'ın Nihan'dan son isteği Aziz Mahmud Hüdaî ziyareti anlamına gelen "Benim için deniz geç" olmuştur. Ancak arkadaşına nişanlısını bir deniz kazasında kaybettiğini söyleyemeyen Nihan bunu yapmakta zorlanmıştır. " 'Ben deniz geçemem Cenân' diyememişti. 'Denizle aramda ölü bir nişanlı' var diyememişti." Sanki tuhaf bir kaderle en yakın arkadaşının nişanlısıyla adaş iken, adaşının öldüğünü öğrenirse hayat ile bağını koparırmış gibi

saklamıştı, gazetelerin ‘elim bir deniz kazası’ diye attıkları manşetleri” (s.53) Afyon’da Nihan’ın yalnızlığına arkadaş olan Huriye Kadın onun nişanlısının vefat etmesini şöyle değerlendirir. “ ‘Kocamı kaybetmiş olsan kolay’ demişti. ‘Herkes acının içine koşar. Ama bir nişanlının ardından dökülen gözyaşları herkese batar. Bilirim. Nerden bilirimsem bilirim işte. Adın dul bile değildir. Nişanlısı ölmüş bir kıza bir isim vermez gönüller. İsim pâyedir bilene. Dul olmak bile pâyedir. Bakma şimdi kimse istemiyor adı dul diye geçsin. Ölü bir nişanlı ayrı düşmüş bir nişanlıdan daha fazla yüküdür bilirim. Yaşasaydı evlenecektiniz. Her şey herkesinki gibi olacaktı. Hayat girecekti aranızda. Hayat yaşlandırır insanları. Çirkinleştirir. Oysa ölüm kusursuzlaştırır. Ölenler ne güzel, ne mükemmeldir.” (s.57) Huriye Kadın’ın da nişanlısı vefat etmiştir. Ölen nişanlısını çok sevdiği için kimseler onu istememiş, evlenememiştir. Nihan’a yaşadıklarını anlatır: “Ben de yaşadım bunları çocuk. Ne gözyaşı dökmeme müsaade ettiler ne unutmama. Doyasıya ağlasaydım unuturdum. Ağlayamadığım için, içime içime birikti bütün yaşamadıklarım. Kapımıza gelenler geri döndüler. Benim de nişanlısından ayrılmış akranlarım vardı. Hepsi evlendi çoluk çocuğa karıştı. Torun muhabbetine dalanlar bile oldu. Ama bizim kapımızı çalanlar bir daha çalmadı. Aramızda çok sevilmiş ölü bir nişanlı olacakmış.” (s.58)

Ahir Zaman Güllüşleri’nde *İncir Ağaçlarının Gölgesinde* başlığı altında anlatılan hikâyede ise bir annenin nişanlı olan kızının ayrılmasına sebep olduğunu görürüz. Hikâyede Zehra, kendi düğün gününde annesi kendisini vermek için dört metre zincir isteyince, annesinin yanında yer alır. Bunun üzerine nişanlısı onunla evlenmekten vazgeçer. Zehra, daha sonra bir trenin altında kalıp vefat eder.

Hiçbir Yer adlı romanda da genç kızın daha önceleri araları gayet iyi iken geçirdiği bir kaza sonrası yüzünü kaybettiği için nişanlısından ayrılmak istediğini görürüz. Romanda Müjgan, Fen Fakültesi’nde asistandır. Kimya eğitimi almış olan Müjgan’ın edebi bir konuşma tarzı vardır. Nişanlısı Kimya eğitimi almış birine göre onu fazla edebi bulur. “Tane tane. Bütün teferruatıyla. Şahin onu dinlerken ‘Kimya eğitimi için fazla edebi bir zihni var’ diye düşünmeden edemediğini hatırlıyor.” (s.49) Müjgan, Fakültede laboratuvarında çalışma yaparken yanlış tüpleri birbirine karıştırır patlama olur,

yüzünü kaybeder. Bu şekilde nişanlısı Şahin'e görünmek istemez, nişanı bozar. Daha sonra doktorunun da desteğiyle Müjgan kendinde güç bulur Şahin'e bir mektup yazar, kendi başına gelenlerle, aşklarının sınıandığını söyler, onunla yüzleşmek ister. " Yani... Beni görmek istersen ve görmenin içine ağız, burun, göz kaş dâhil olmazsa. Yani bugündeki Müjgan'ı dündekiyle değış tokuş ederek ya da bugündekini hiç görmeyerek "YÜZLEŞMEYE" varsan... Ben buradayım! Adresimi biliyorsun: Asiye Demir. Pembe perdeli oda. İmza: Müjgan olmayı talim eden." (s.320)

2.12.3. Torun

Acı Deniz'de *Gözyaşları* adlı hikâyedeki genç kızın babası yoktur. Anne ve dedesiyle birlikte yaşamış, babası olmadığı için dedesinin egemenliği altında büyümüştür. Dedesinin "Kendinden zor durumda olanları düşün" sözüyle sevinçleri hep yarım kalmış, annesinin dedesinin nasihatleri karşısında sessiz kalmasına kırgın büyümüştür. Dedesinin nasihatler ile hep çevresindeki kendinden daha zor durumda olanları düşünmüş, dedesinin bu yüzden kendisinden geceler boyu ağlamasını beklediğini zannederek sabahlara kadar gözyaşı dökmüştür. Dedesinin nasihatlerini dinleyerek kendi oyuncaklarını, ihtiyacı olan başka çocuklara vermiş, oyunu ve oyuncuğı tanımayan bir çocukluk geçirmiştir. Dedesinin nasihatleri ve telkinleri altında yalnız kalan çocuk büyüyüp on altı yaşına gelince hikâyeler yazar, anılarıyla beslenmiş hikâyelerinden birini önce dedesine anlatır. Dedesinin nasihatleri telkinleri yüzünden geceler boyu ağlayan kendisinin hikâyesidir bu.

Senin Hikâyen'de *O Karanlık Kasım Sabahı* adlı hikâyede anlatıcı kadın karakterin büyükbabasının bacağına keseceklerdir, bunu büyükbabasının yaşı için normal görerek gayet rahat bir şekilde büyükbabasına söyler. Daha sonra özeleştiri yaparak durumu kendi cahilliğine verir. "Cahilliğim kelimelere armağanım oldu. Hayatı siyah beyaz filmlerden kalma bir tevekküle dönüştürecektim. Cahildim. On yaşındaki kadar. Babam kırk yaşında 'erkenden göçmüş' bir ağabeyinin ardından ağlarken 'Ne yani kırk yaşında ölmeyip de ne yapacaktı?' dediğim günlerden kalma bir maya ile büyüyordu cahilliğim. Sanki kesilen bacak yaş yetmiş olunca insana daha az acı verirmiş gibi."(72)

Ahir Zaman Gülüşleri'nde *Plan* adlı hikâyede de Doktor olan bir kadının büyük dedesinin hayatındaki önemini görürüz. Hikâyede Dr. İnci hastasını tedavi etmek için, doktor arkadaşlarının alay etmelerine rağmen, tıp eğitimiyle öğrendiği bilgilerinin yanı sıra derviş olan büyük dedesinden öğrendiği yöntemleri de uygular. “Arkadaşları istediği kadar alay etsindi. O hem kitaplardaki ilmi öğrenmişti, hem de halk ilmini. Büyük dedesi tekkenin şifahanesine gelenleri böyle tedavi ederdi. Bir oda ve canlı bir çiçek.” (s.106) Dr. İnci, dedesinden öğrendiklerini de uygulayarak hastasının tedavisinde başarılı sonuçlar alır. Zorlamasına rağmen dedesinin söylediklerini hatırlamasına rağmen sesini hatırlayamadığını söyleyen Dr. İnci için sanki dedesi onun hayatına yön veren önemli kişilerden birisidir. Hem meslek hayatında hem de kendiyile baş başa kaldığında dedesinin söyledikleri Dr. İnci'ye yön veriyor gibidir. Dedesinin sesini hatırlamak için yine onun söylediklerini uygular. “Yürümek hatırlamayı kolaylaştırır mıydı? Dedesinin yürümeye dair anlattıklarını hatırlamaya çalıştı. Eminönü'ne giden otobüse binmedi. Biraz yürümeliydi. ‘İşte böyle kızım, yaşamayan insandan duygu çıkmaz. Şiir hiç çıkmaz. Merhum Akif, Sarıgazi'den ta Halkalı'ya yürürken...’ ” (s.106)

2.12.4. Hala

Acı Deniz'de *Göz yaşları* adlı hikâyede Kamuran annesini kaybetmiş ve babası Almanya'ya giderken Kamuran'ı “huysuz halasına bırakmıştır. Kâmuran lise I. sınıfa başladığı gün bakkalın oğlu Zafer'le evden kaçır. Halasıyla birlikte bütün mahalle evden kaçan Kamuran'ı arar. “Halasının saçını başını yola yola ‘ben şimdi babasına ne hesap vereceğim’ çığlıkları arasında bütün mahalleli Kâmuran'ı aradı. Onun hiç olmazsa cesedini bulmak için kör kuyulara bakıyorlardı.” (s.112) Kamuran üç hafta sonra çok mutluyum bir de Zafer iş bulabilse diye bir mektup gönderir. Komşuları bakkalı şikâyet ederek Kâmuran'ı geri alabileceğini söyler. Halası Kâmuran'ın yükünü daha fazla çekmek istemez. Bu yüzden komşularını dinlemez “Halası Kâmuran'ın yükünü daha fazla çekmeyi göze alamadığından bakkalla alış-verişi kesmekle yetindi.” (s.112)

Anlatıcı genç kız Kâmuran'la halasının yaşadıkları üzerinden yola çıkarak yazdığı hikâyeyi halaya anlatır. Hala bu hikâyeden hiç hoşlanmaz,

Kâmuran kucağında çocuğuyla geri dönünce bunu genç kızın anlattığı hikâyenin uğursuzluğu diye değerlendirir.

Medyasenfoni'de Muhabir olarak çalışan Neşe karakteri üzerinde sosyal statünün akrabalık ilişkilerini nasıl etkilediğine, gelişen değişen dünyayla yozlaşan akrabalık ilişkilerine değinir. Medya mensubu olan Neşe, kendisine yakın duran halasını samimi bulmaz, halasının ona medyada çalıştığı için ilgi gösterdiğini düşünür. “- Niye olacak beni sadece medya mensubu bir yeğen olduğum için seviyor. Sevgi de denmez ya. İlgisini esirgemiyor diyelim.” (s.131)

İki Kişilik Rüyalarda Kapılar yalnız kendine açık ve yalnız kendine kapalıydı... başlığı altında yer alan *Güzel Ölüm Defteri* adlı hikâyede bir genç kız kanser hastası olduğunu saklayarak, tedavi süresince kendilerinden uzak duran halasının ölümüne oldukça üzülür. Hala ve yeğenin birbirini çok sevdiği şu satırlardan anlaşılır. “Yeğeni ağlamaya başlıyor. Yüksel ne çok severdi bu kızı. ‘Bilmiyorduk. Hiç bilmiyorduk. Üç aydır hep bir bahane buluyordu... Yanaklarından süzülen yaşlar şelaleye dönüyor. Sanki halasının ölümüne değil de, eşyasız bir evde, tek başına ölümü beklemiş olmasına ağlıyor.” (s.125)

3. BÖLÜM

SOSYAL KONUMLARINA GÖRE KADIN

Fatma Barbarosoğlu'nun roman ve hikâyelerindeki kadınları sosyal konumlarına göre sınıflandırmadan önce, sosyal konum derken neyi kastettiğimize kısaca değinelim. Sosyal konum, Güncel Türkçe Sözlük'te "İnsanın toplum içindeki durumu, makamı, yeri" diye tanımlanır. Biz de bu tanımdan yola çıkarak önce incelediğimiz eserlerdeki kadınları toplumda yaşadıkları yerlere göre kentli ve kırsal kesimde yaşayan kadın diye iki ana guruba ayırdık. Bireyin yaptığı iş, aldığı eğitim onun sosyal olarak hangi ortamda, durumda ve makamda olacağını belirleyebileceği için de daha sonra bu kadınları mesleki ve eğitim durumlarına göre ayrı ayrı değerlendirdik.

3.1. Kentli Kadın

Çevre, sosyal değişmeyi etkileyen temel faktörlerden biridir. İnsanlık tarihinde insanın yaşadığı çevreyi köklü olarak değiştiren iki büyük devrim yaşanmıştır. Bunlardan tarım devrimiyle yerleşik hayat ve bunun sonucu olarak köy yerleşim yerleri ortaya çıkmıştır. (Erkan, 2002: 11) Dünyada İkinci Dünya Savaşı sonrası, bilhassa sanayi devrimiyle de birlikte kentleşme başlamış, zamanla kentlerin sayısı artmış ve kentler hacim olarak sürekli büyümüştür. Türkiye'de ise endüstrileşme ve bunun sonucu olarak gelişen kentleşme 1950-1960 yılları arasında ivme kazanmış, daha sonra hızla artış devam etmiştir. Ülke içinde büyük göç hareketleri olmuştur. Kırsal alandan kentlere göç edilmiştir. Böylece Türkiye'de de kentlerin hacimleri iyice artmıştır. (Özeroğlu, 2014: 111-113 Kentin bir bireyi olan kadınlar da bu yerleşim biriminde, kentte, farklı konum ve statülerde bulunmuşlardır. Biz de Fatma Barbarosoğlu'nun roman ve hikâyelerindeki kadınları, kentli kadın başlığı altında incelerken, öncelikle çalışan kimlikleriyle ele aldık.

3.1.1. Çalışan Kadın

Kadınların çalışma durumları ile sosyal hayattaki konumları ve rolleri arasında güçlü bir ilişki vardır. Kadının toplumdaki konumunu irdeleyebilmek için öncelikle iş hayatındaki yerini bilmek gerekir. Çalışan kadının hayata, çevresine ve kendisine bakış açısı değişir. Çalışmanın

niteliği de bu bakış açısını şekillendiren unsurlardan biridir. Memur ve işveren kadınlarla işçi olan kadınlar arasında bu anlamda önemli farklar vardır. (Orçan, 2008: 38-39) İncelediğimiz eserlerde çalışan kentli kadınlara değinmeden önce dünyada ve ülkemizde kadının kentte, aktif iş hayatında ne zaman yer almaya başladığına kısaca bir değinelim.

Endüstri Devrimi, I. ve II. Dünya Savaşı ve sonrası yaşanan gelişmeler dünyada kadının çalışma hayatına yön veren olaylardır. Dünyada, kadınlar daha çok yaşanan savaşlar sonrası, farklı iş kollarını kapsayacak şekilde, iş hayatına girerken; ülkemizde kadınların, tarım dışı işgücüne, çalışma hayatına aktif olarak katılması cumhuriyetten sonra 1950'li yıllarda gerçekleşir. (Kocacık ve Gökkaya, 2005: 196) Türkiye'de sanayileşmeyle birlikte kentleşme oranı, kentleşme oranıyla birlikte gelişen/değişen yaşam düzeyinin tek aile bireyinin kazancıyla karşılanamayacak dereceye gelmesi, kadınların eğitim düzeylerinin yükselmesi gibi bir çok sebep kadının sosyal konumu ve çalışma yaşamındaki yerini etkilemiştir. (Bayer, 2013: 117,119) Böylece modernleşme, sanayileşme ve kentleşme gibi insan hayatı üzerinde etkili olan faktörler, aile hayatında ve toplumsal alanda da kadının yükünü artırmış, kadın ev hanımı, anne, eş olmasının yanı sıra iş kadını olarak da hayattaki rolünü almıştır

1996 ve 2013 yılları arasında yayınlanmış olan incelediğimiz eserlerde de birbirinden farklı meslek guruplarında çalışan kadınları görürüz.

3.1.1.1. Öğretmen

Öğretmenlik, feminist olan ve olmayanlar için de “kadınlar için uygun bir iş” olarak görülmüştür. Feministler öğretmenliği ve kamu hayatına erişim için uzun süren kadın mücadelesinin bir parçası olarak; feminist olmayanlar ise kadının evdeki annelik ve bakım rollerinin uzantısı olarak görmektedirler. Genel olarak toplum tarafından da kadınlar için uygun görülen bir meslek olan öğretmenlikte kadınların sayısı eğitim seviyesine göre değişiklik göstermektedir. İlk ve ortaöğretimde kadın öğretmenlerin sayısı fazladır, çocuklar ne kadar genç ise, kadın öğretmenlerin sayısı o kadar çoktur. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki yükseköğretimde kadınların temsil oranına bakıldığında ise durum yukarıdaki çıkarımla

çalışmaktadır. (Avrupa Birliği Eğitim, Görsel, İşitsel ve Kültür İdari Ajansı-Avrupa Komisyonu, 2009: 30-89)

Toplum içerisinde kadının rolü gereği ev yaşamı ile iş yaşamı arasında denge kurmak zorunda kalan kadınlar, annelik, eşlik rolünün bir uzantısı gibi değerlendirilen öğretmenlik, hemşirelik, sekreterlik gibi feminen mesleklere yönelmişlerdir. (Yılmaz, Bozkurt ve İzci 2008: 96) Bu sebeple olsa gerek incelediğimiz eserlerde meslek sahibi kadınların sayılarına göre değerlendirirsek öğretmen, hemşire ve bunun yanı sıra doktor olan kadınların sayısı diğer meslek guruplarındaki kadınların sayısından fazladır.

İncelediğimiz eserlerden *Rüzgâr Avı*'nda *Hesap* başlığı altında yer alan *Seninle Hesabımız bitmedi Julya* adlı hikâyede öğretmen olan bir kadının, eş, anne ve çalışan bir kadın olarak sorumluluklarını yerine getirme uğraşlarının yanı sıra yükseköğretimde eğitim verebilmenin bir basamağı olan doktora eğitimini tamamlamaya çalıştığını görürüz. Bahsettiğimiz hikâyede Ayşe Şerife, anlatıcıdır. Evli bir çocuğu olan Ayşe Şerife öğretmendir, aynı zamanda doktora öğrencisidir. Eş, anne ve çalışan bir kadın olarak sorumluluklarını yerine getirirken tez çalışmasına vakit ayıramamaktan yakınır. Yazar, Ayşe Şerife'yle evli kadınların kariyer yaparken yaşadıkları zorluklara değinir. Tez çalışmalarında yaşadığı zorluklar, ev, eş, çocuk, iş hepsi bir arada Ayşe Şerife'yi yormaktadır. Okulda diğer öğretmen arkadaşlarına göre onun yükü daha ağırdır. Üstelik bir saygınlığı da yoktur. "Okulda bölümün bütün yükü Ayşe Şerife'nin üstüne. Bizde var 75 öğrenci, Selda Hanım'da var sadece ve sadece 20 öğrenci. Neden? Çünkü o SELLLLDAAA. Sahne sanatçısı. Hayran olunası. Hanım bile demiyorlar bana ya HU! Ayşe Şerifeeee. Şerifeeee!" (s.54) Ayşe Şerife'nin annesi de öğretmendir. Annesinden idealist ilkokul öğretmeni diye bahseden Ayşe Şerife, ismindeki Şerife'yi beğenmez. Annesinin ismini cepheye kağınsı ile silah taşımış Şerife Bacı'dan alıp koyduğunu anlatır.

Ahir Zaman Gülüşleri'nin *Hep Böyle* adlı hikâyede ise köye gelen öğretmen, ilk okuma yazma öğrenene hediye etmek için yanında taşıdığı resimli kitaba öğrencilerden Ayşegül'ün annesi hayran hayran bakınca, kitabı ona hediye eder.

İki Kişilik Rüyalar'da *Rüyamda bir ev gördüm...* başlığı altında yer alan *Bahar Temizliği* adlı hikâyede bir öğretmen kadının özel hayatında yaşadıklarının ders işleyişine nasıl yansıdığını bir öğrencisinin bakış açısıyla görürüz. Hikâyede, öğretmen olan kadının ismi belirtilmemiştir. 45-50 yaşlarında olan kadın hiç evlenmemiştir. Bu durum onu içten yaralamıştır herkese temizlik olarak gelen bahar onun için bir umuttur. “Öğretmenimiz küllerini hiç silkeleyemezdi. Her bahara teğmen pilotun hayaliyle girerdi. Kimse gökyüzüne onun kadar güzel bakmamıştır. Kimse gökyüzünden inip gelecek bir sevgilinin hayaliyle onun kadar dağılmamıştır.” (s.25) Bu nedenle derslerde işlediği tema hep bahardır. “Niyeyse öğretmenimiz hep bahar şarkıları öğretirdi bize. Bahar şiirleri ezberletirdi ve bahar monologları oynatırdı.” (s.24)

Senin Hikâyen'de *Kapanmayan Yaralar Antolojisi* adlı hikâyede ise Nihan, başı örtülü olduğu için İstanbul'dan Afyon'a sürgün edilmiş, orada da sürgünle gelen bir öğretmen olduğu için dışlanmış, yalnız kalmıştır. Hikâyede daha çok Nihan'ın başörtüsü mücadelesine vurgu yapıldığı için, Nihan'ın yaşadıklarından Başörtüsü Yasağı Karşısında Kadın başlığı altında ayrıca bahsedeceğiz. Bu nedenle burada sadece türbanlı olan Nihan'ın iş hayatında yaşadığı zorluğa değindik.

Acı Deniz'de “*Acı Deniz*”i *yeniden okurken* başlığı altında anlatılan hikâyede de Nihan Hanım ve anlatıcı kadın karakter öğretmendir. Haklarında mesleki anlamda değerlendirilecek bir durum yoktur.

3.1.1.2. Doktor

Türkiye'de kadınların, tıp eğitimi almaları, dünyada olduğu gibi uzun ve zor bir süreç içinde gerçekleşmiş, tıp fakültesine kabulü, diğer fakültelerden sonra olmuştur. Doktor olmak isteyen kadınlar tıp eğitimi almak üzere başka ülkelere gitmişlerdir. 1916'da Almanya'ya tıp eğitimi almaya giden Hatice Safiye Ali, 1922 yılında Türkiye'ye dönerek ilk kadın doktor olarak çalışmaya başlamıştır. Türkiye'de Balkan, Trablusgarp ve I. Dünya savaşları sırasında sağlık alanında kadın ile erkek arasındaki ayrımı kaldıran ihtiyacın doğmasıyla ilk defa 1922 yılında yedi kız öğrenci tıp fakültesine kayıt yaptırmış, 1928 yılında mezun olmuşlardır. Kadının doktor olarak bir kamu kurumunda çalışması ise bir süre sonra olmuş, Sağlık ve Sosyal Yardım

Bakanlığı ilk defa 1930 yılı mezunu kadın doktorları görevlendirmiştir. (Atıcı, Erer: 107-109) Günümüzde kadın doktorlar hem özel hem de kamu kurumlarında mesleklerini yapabilmektedirler.

Fatma Barbarosoğlu'nun incelediğimiz eserlerinden *Rüzgâr Avı*'nda *Muhasebe* başlığı altında yer alan *Gitmiyorgibigittim.blogspot.com* adlı hikâyede mecburi hizmet için Hakkari'ye giden Dr. Reyhan'ın yaşadıkları anlatılmıştır. Hikâyede, iki yıllık Uzman Psikiyatrist doktor olan İstanbul'da yaşayan Reyhan, mecburi hizmet için Hakkârî'ye gider. Reyhan gitmeden önce dualar eder, evden ayrılmadan önceki gecesini şöyle anlatır. “Kırk yerinden yamalı bir uyku ile seher vaktine kavuştum. İmsak vaktinin kesmesine bir hayli vardı. Teheccüh, şükür, hacet bildiğim bütün namazları arka arkaya kıldım.” (s.119) Arkadaşı Nilay ve sekreteri Lalezar'ın desteğiyle gittiği şehri, Hakkari'yi tanıyan, çevresine alışan Reyhan, ülkemizin doğu bölgelerinde yaşayan çocukların nasıl devlete, millete karşı dolduklarını, terörist olduklarını, her molotof kokteyli attığında kendisine getirilen Leyla' ile konuşurken, öğrenir. Reyhan Leyla'yla konuşsa da onun yapacaklarına engel olamaz. Daha sonra onun dağa çıktığını öğrenen Reyhan, diğer çocuklar için bir şeyler yapması gerektiğini düşünür. “Başka çocuklar için geç kalmamak için onlara armağan bir cümlem olmalıydı. O cümleyi henüz kuramamıştım. Cümle kurmaktan vaz mı geçmeliydim?” (s.150) Ve bunun için mücadele eder. Dokuz ayın sonunda artık resim yaptıkları bir grup vardır, hafta sonları bütün malzemelerini alıp yaylaya çıkıp piknik yaparlar. Reyhan onların arasından ressamlar keşfeder. (s.151) Ancak, örgüt Reyhan'ın halka, çocuklara yönelik bu çalışmalarından rahatsız olur. Reyhan, Dr. Seyfettin vasıtasıyla örgütten dokuz kez tehdit alır. “Ben sekiz ay içinde dokuz kere haber gönderilenim. *Doktor Hanım fazla işledi içimize* diye tehdit edilenim.” (s.155) Reyhan, annesinin rahatsızlığı üzerine Akşehir'e geldiği zaman Hakkârî'de saldırı olur. Yaşanılan olaylar nedeniyle İçişleri Bakanlığı'nca kendisine verilen korumayı kabul etmeyen Reyhan, “Bizim meslek koruma kaldırmaz diyerek” başka bir yere tayin seçeneğini kabul eder.

Reyhan halkını, milletini düşünen duyarlı bir doktordur, bulunduğu ortam da, Hakkârî'de, terör olayların sona ermesi için mücadele etmiş,

ancak yeterli olamamıştır “*Dokuz ay boyunca biriktirdiğim kelimelerim camdanmış. Kırıldı. Yeni kelimeler edinmek için zamana ihtiyacım var.*” (s.157)

Yine aynı hikâyede *Hesap* başlığı altında yer alan *Her sabah Paris* adlı hikâyede Rezan doktordur. Çocukluk arkadaşı olan Yasemin’e hem doktor olarak hem de arkadaş olarak yardımcı olur. Hikâyede Rezan’ın mesleği değil de arkadaşlığı ön planda olduğu için bu konudan Arkadaş Olarak Kadın başlığı altında bahsedilmiştir.

Ahir Zaman Güllüşleri’nde *Plan* adlı hikâyede ise doktor olan İnci’nin hastasına uyguladığı tedavi ve yaklaşım diğer erkek doktor arkadaşları tarafından yanlış anlaşılmıştır. Hikâyede İnci, özel bir hastanede doktordur. Dr. İnci, şuuru açık olan ancak, çevresindekilere tepki göstermeyen bir hastayla erkek olan diğer doktor arkadaşlarından daha farklı bir şekilde ilgilenir. “Ekipteki diğer doktorlar, ki hepsi erkekti, kendisinin yaklaşımlarını romantik ve literatür dışı buluyordu. Fakat o, doğru yolda olduğuna inanıyordu.” (s.105-106) Dr. İnci, düzenli olarak hastanın halini hatrını sorar: “Yalnız bir kadın düzenli olarak geliyor, ‘Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?’ Diyordu.” (s.101) Her gün hastanın odasına yeni bir demet çiçek konulması konusunda tembihte bulunan İnci, idealist bir doktordur, arkadaşlarının alay etmelerini dikkate almaz, aldığı eğitimin yanı sıra tekkede derviş olan büyük dedesinden öğrendiği bazı bilgileri de hastalarının tedavi sürecinde kullanır. Hatta bu yüzden yanlış anlaşılmaya bile maruz kalır, diğer doktor arkadaşları onun erkek hastasıyla arasında hissi bir ilişki oluşturarak bu şekilde hastasını iyileştirmek isteyebileceğini düşünürler. Ancak başhekimin yeğeni, İclal Hemşire’den öğrendiği bilgilere dayanarak durumun öyle olmadığını anlatır. “ ‘Endişelerinizi anlıyorum. Kadın olduğu için hasta ile aralarında cereyan edebilecek hissî bir ilişkiden medet umuyor diye düşünüyorsunuz. Doğrusu ben de düşündüm. Fakat İclal Hemşire’den öğrendiğime göre Doktor Hanım henüz hastanın algı dünyasında kendini var edememiş.... Esasında yaptığı bir şeyin olduğunu söylemek zor. Bir doktordan ziyade kadınca, daha doğrusu kadınsı duyarlılıklarla yaklaşıyor olaya.” (s. 106-107) Dr. İnci, her şeye rağmen yaptıklarının karşılığını alır. Dedesinin fesleğenin yapraklarında insanı

rahatlatıp gevşeten bir koku vardır. Sözüne dayanarak hastanın odasına fesleğen götürür ve hasta ilk defa konuşur. Dr. İnci, yine diğer doktor arkadaşlarından farklı olarak hastayı ziyarete gelenleri rahatsız edebilir diye yanına almaz.

İki kişilik Rüyâlar'da *Kapılar yalnız kendine açık ve yalnız kendine kapalıydı...* başlığı altında yer alan *Sessiz Ağıt* adlı hikâyede de kadın doktor hastasının bakış açısıyla anlatılır. Kadın hamiledir, arkadaşı pankreas tümöründen ameliyat olduğu için çok üzgündür. Üzüntüsünü doktoruyla paylaşır. Doktor kendisini üzmemesi gerektiği dışında hiçbir şey, “geçmiş olsun” dahi demez. Hastası onun bu durumunu doktor olma kibirine bağlar. “ ‘Kendinizi üzmeğin’ dedi, doktor. Doktorluğun bütün uzak imajlarına sığınarak. Oysa yakın, çok yakın olmaları gerekmez miydi? Biri hasta, biri doktor ama ikisi de aynı bekleyişin içindeki iki hamile kadın, değil miydi? Değildi. Doktor daima doktordu. Rüyalarında bile. İsminden önce gelen unvan ile doktor hanım olmak, yere değil sanki göğe ait kılıyordu onu.” (s.109) Kadın, doktorunun televizyonda merhametli ve sevecen görünüp şefkate vurgu yaparken kendisine karşı oldukça katı ve ilgisiz olduğundan bahseder. Kendisi üzüntüsünü paylaşmak isterken doktorunun daha fazla konuşmasını istemediğini belli ettiğini söyler. “ ‘Sormuyorum, sakın sen de sormadıklarımı söyleme’ dercesine gözlerini kısarak baktı. Hâlbuki televizyonda böyle bakmıyordu. En başarılı bay hekim olarak hiç böyle bakmıyordu. Merhametli ve sevecendi. Kadınların şimdiye kadar başaramadığı her şeyi tek başına başarmış başarı abidesi olarak bütün ekranı kaplamışken, sabra ve şefkate vurgu yaparken, ‘Her kadın istediği yaşta anne olmalı’ derken, kendi özel hayatını paylaşıırken... Böyle uzak değildi.” (s.110)

Gün Akşamsızdır'da *Kaybolan Kadın* başlığı adlı hikâyede ise iş yoğunluğundan evinin temizliği ile yeteri kadar ilgilenemeyen bir doktor kadın vardır. Hikâyede doktor olan kadın evine temizlikçi olarak gelen bayanın evde kurduğu düzeni hem beğenir, hem de kendi düzeninin bir başkası tarafından kurulmasından rahatsız olur. Ancak, bir süre sonra eskiye oranla çok az yorulduğunu, kendisini yoranların hastalar değil, karmakarışık düzensiz bir ev olduğunu anlar. “Ben eskiye oranla çok az yoruluyorum.

Çünkü bütün bu tertip düzenden sonra anladım ki, beni esas yoran, hastalar karşısında geçirdiğim saatler değilmiş. Ben o yorgunluğun üstüne bir de karma karışık, düzensiz bir eve gelince yoruluyordum meğer.” (s.65)

3.1.1.3. Hemşire

Bir toplum hizmeti olarak en eski tarihlerden beri var olan, insanları sağlıklı kılmak, onların rahatlığını sağlamak, hastaya bakmak ve ona güvende olduğu duygusunu sağlamak isteği ile ortaya çıkan hemşirelik, hekimlik kadar eski bir meslektir. (Erdemir, 1998: 59-60) Gerçek hayatta kadınların çoğunlukta olduğu bir meslek olan hemşirelik, (Terzioğlu, Taşkın: 2008: 65) incelediğimiz eserlerde de kadınların çoğunlukla yaptığı mesleklerden biridir.

İncelememiz sırasında karşılaştığımız hemşireler birbirinden farklı özellikler taşır. *Rüzgâr Avı*'nda *Hesap* başlığı altında yer alan *Her sabah Paris* adlı hikâyede adı belirtilmeyen dış görüntüsü ile anlatılan kumral saçlı zümrüt gözlü hemşire hastalarına karşı dikkatli ve duyarlı davranıp, sıra bekleyen onkoloji hastasını fark edip öne geçmesini sağlarken “Ansızın fark ediyor beti benzi neredeyse yeşile çalan kadını. *En öne geçin* diyor. En öne geçirilen kadın söylenenleri yapıyor sorgusuz. Zümrüt gözlü hemşire, *Onkoloji hastası* diyor. *Onkoloji hastası hem de kuyrukta.*”(s.111-112) pembe başörtülü deniz gözlü hemşire diye dış görüntüsüyle anlatılan hemşire ise, kumral saçlı zümrüt gözlü hemşireden farklı davranışlar sergiler. Hastalara karşı nazik davranmaz, onlara karşı oldukça duyarsızdır, bir kanser hastasından, Yasemin'den, kan alırken dahi bir delikanlı ile sohbet edip güler, hastayla göz teması dahi kurmak istemez. “Pembe başörtülü deniz gözlü hemşirenin talimatını bekliyor. Pembe başörtülü deniz gözlü hemşire, kimse ile göz teması kurmayan hemşire *otur* diyor nihayet. Oturuyor onkoloji servisinden gelmiş olan lacivert başörtülü kadın. Sarı saçlı zümrüt gözlü hemşire ne kadar rikkatli ise, pembe başörtülü deniz gözlü hemşire o kadar uzak. Dizinin dibinde oturan, film setinden armağan bir delikanlı ile muhabbet eylemekte.” (s.111-112)

Senin Hikâyen'de *İlân* adlı hikâyede başörtüsü eylemlerinde job yediği için hastaneye gelen genç kıza pansuman yapan bir hemşire vardır. Genç kız bir komploya maruz kalmıştır. Tanımadığı bir adam kendisinin resmini başı

açık bir şekilde yanına iki kız çocuğu koyarak montajlamış, resmi göstererek eşim ve çocuklarım kayıp diye gazeteye ilân vermiştir. Hemşire basından duyduğu haberlere dayanarak her şeyden habersiz olan pansuman yaptığı genç kıza kızar, kocasının yanına dönmesini söyler ve devam eder: “Adamı kendine âşık et kaç, sonra da eylemlere katıl. Sen öğrenci filân da değilsindir. Ne işin var öğrenci eyleminin içinde? ... Başın açıkken daha güzelsin.” (s.140) Genç kız hemşirenin dediklerinden bir şey anlamayınca hemşire gazetede ilânı ona gösterir.

Hiçbir Yer'de adlı romandaki hemşirenin hakkında ise pek fazla bilgi verilmemiştir. Hemşire, romanda Şahin'in hastanede yatan nişanlısı Müjgan'la iletişim kurmasına yardımcı olur. (s.53-54)

Ahir Zaman Gülüşleri'nde *Plan* adlı hikâyedeki İclal Hemşire ise dedikoducu bir kadındır, birlikte çalıştığı Dr. İnci hakkında sahte doktor diploması olan başhekimin yeğenine bilgi verir. Dr. İnci hastası Haldun Bey'le yakından ilgilenince diğer doktorlar acaba aralarında hissî bir ilişki olabilir mi diye şüphelenirler, başhekimin yeğeni kendisinin de şüphelendiğini ancak İclal Hemşire'den bilgi aldığını söyler. “Fakat İclal Hemşire'den öğrendiğime göre Doktor Hanım henüz hastanın algı dünyasında kendini var edememiş. Hayır hayır endişe buyurmayın. İclal güvenilir bir kızdır. Doktor Hanım'ın yaptıklarını anlatıyor.” (s.106) Başhekimin yeğeni iltifatlarla kendine çektiği İclal Hemşire'yi kendi planları doğrultusunda kullanır. Dr. İnci'nin hastası olan Haldun Bey'in etrafındaki kadınlarla ilgili bir komplo kurar, ona göre bunu medyaya duyuracak olan kişi İclal Hemşiredir: “İclal Hemşire bu iş için biçilmiş kaftan. Medyaya haber uçuran kuş İclalcik olsun. İltifatlarımı nasıl havada kapıyor. Bir doktor için en ideal eş bir hemşiredir, dememi kesin evlilik teklifi gibi anlamıştır.” (s.115)

Ahir Zaman Gülüşleri'nde *İncir Ağaçlarının Gölgesi* adlı hikâyede ise, bir hemşireye hastasının aşık olduğunu görürüz. Hikâyede, Kerim Amca, ağaçtan düşüp sakat kalmıştır, bu nedenle ağaçlara kahverengiye düşmandır. Hep öfkeli, hep isyânkar bir tavrı vardır. Yıllardır kendisiyle ilgilenen hemşiresine aşıktır. Anlatıcı karakterin “duruşu alev, bakışı alev kadın” diye anlattığı hemşire kadın Kerim Amca'nın kahrını çeken tek kadındır.

“Hemşiresi yılladır kahrını çeken tek kadın. Yaşlı, Kerim Amca’dan. Kâh nazını çekiyor kâh azarlıyor onu. Onun dışında kimseler Kerim Amca’ya kızamadığı için belki, Kerim Amca hemşiresine âşık. Hemşiresi, duruşu, alev, bakışı alev bir kadın.” (s.10) Kerim Amca, hemşiresiyle evlenmek isteyince ailesi buna izin vermemiş, bu yüzden hemşireyi işten çıkartmışlardır. “Ailesi hemşiresiyle; o duruşu alev, bakışı alev kadınla evlenmesine izin vermedi, üstelik onu işten çıkardılar diye dört bir yana zulmetme mesaisi bitiyor...” (s.10)

3.1.1.4. Yazar/Şair

Fatma Barbarosoğlu, roman ve hikâyelerindeki yazar kadınlarla sanki yazar olarak kendi yaşadıklarını, gözlemlerini kurmaca yoluyla kaleme almıştır. Nitekim yazar, Gülcan Tercan ile yaptığı bir röportajda Tercan’ın *Rüzgâr Avı*’nda *Etiket* başlığı altında yer alan *Bir köşem olsaydı şöyle denize nazır...* ve *Yoğun Gündem Yoğun Bakım* adlı hikâyelerde yer alan kadın karakter gazeteci yazar Müberra Esen hakkındaki “Kendi tecrübeleriniz de dahil mi Müberra’nın itirazlarına?” sorusuna: “Elbette. Kendi itirazlarım, kendi gözlemlerim var. Bir dönem bende 8 Mart sendromu oluştu. Davetlerine icabet etmediğim için pek çok kişinin düşmanlığını üzerime çektim.” (Tezcan, 2013) diyerek cevap vermiştir.

Bahsedilen hikâyede yazar Müberra Esen, kıskanılan, başarılı bir kadındır, belde belediye başkanı olan eşinin statüsüne dayanarak kimlik kazanmak isteyen, başörtülü bir kadın olan Hümeysra tarafından kıskanılır. Müberra Esen, çevresindeki halkla ilişkiler seremonisinden rahatsızdır, halkla bire bir iletişim kurmak ister. “Sivil toplum örgütleri ile bir araya gelebiliriz tamam. Ama ben sahiden halktan insanlar istiyorum. Ve bunları kendim görmek istiyorum. Böyle olmaz ki! Ağır lanmak istemiyorum. İmaj istemiyorum. Promosyon istemiyorum. Halkla ilişkiler seremonisi istemiyorum. Sadece insan istiyorum. İnsan. O kadar. Etiket umurumda değil. Sunum umurumda değil.” (s.19) Müberra Esen, medya ve protokol çevresinin samimiyetten uzak çıkara dayalı sosyalleşmek veya belli şeyleri göstermek adına yaptıkları her türlü faaliyete, dayatılan yaşam tarzına uyum sağlamak istemez. (s.37-38) Yazar, Müberra Esen karakteriyle kendi yaşadıklarından ve gözlemlerinden yola çıkarak protokol ve medya

dünyasının, sahnede ki dünyanın, sahteliğini, iki yüzlülüğünü ironik bir dille anlatmıştır. Hikâyede Müberra Esen, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü münasebetiyle yapılan çeşitli etkinliklere davet edilir. Amaç, Yazar Müberra Esen ile bir imaj oluşturmaktır. “Günaydın Müberra Hanım. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü münasebetiyle yapmış olduğumuz çekilişte Kaymakam Bey ile öğlen yemeği yeme hakkı kazandınız. Lütfen not edin. Yemek... Katılamayacak mısınız? Nasıl yani. Bir ödeme yapmanız gerekmiyor. Hayır, şaka felan zannettiyseniz inanın şaka değil. Kaymakam Bey’in özel kaleminden arıyorum. Anlıyorum. Hayır anlamıyorum esasında. Yerinize önerebileceğiniz bir dublörünüz yok mu? Ah çok özür dilerim. Arstistsiniz demedim. Yani pardon. Kaymakam Bey bu ifadeyi çok kullandığı için o bakımdan şey ettim.” (s.38) Müberra Esen, hiçbir daveti kabul etmez. Televizyonda yazar Müberra Esen’in 8 Mart Dünya Kadınlar Gününden bir gün önce hastaneye kaldırıldığı söylenerek, geçmiş olsun dileklerinin ardından, dünya kadınlar günü kutlanır. Hikâyede haberin gerçek olup olmadığı konusu okuyucuya bırakılmıştır. Yazar belki artık etrafındaki sahteliklere dayanamadığı için hastalanmıştır, belki de televizyoncular programlarına gelmeyen yazarı, yalan da olsa, haber olsun diye böyle duyurmuşlardır.

Ahir Zaman Gülüşleri’nde *Vakit Nakit(mi)dir* adlı hikâyedeki kadın yazarın ismi belirtilmemiştir. Yazar için vakit çok önemlidir. Evli olan yazar evine ve çocuklarına da vakit ayırmak için, birkaç işi bir arada yapar. “ ‘Telefonla konuşurken yemek, çocuklara ders çalıştırırken ütü yaparım. Herkes televizyon seyredirken onların ortasında kitap okurum. Yatmadan önce evi toplar, sabahları asla iş yapmam.’ ” (s.69) Okurlarından, tanımadığı ya da tanıyıp da uzun konuşacağını tahmin ettiği kişilerden telefon geldiği an vakti değerlendirmek adına yemek yapmaya başlar. (s.68) Bu durum onun için öyle bir hal alıyordur ki yemek yapmaya koyuldukça zihni açılıyordur. Bir gün Hasan Celal Güzel arar “Karşımda Hasan Celal Güzel. Hal hatır soruyor. Çıkardığı dergiden, gelecek yazılardan bahsediyor. Ben patlıcanları soyuyorum. Patlıcanları soydukça zihnim daha bir açılıyor. Konuştukça konuşuyorum.” (s.70)

Gün Akşamsızdır'da *Şiirleri Şehirleri Dolduran Kadın* adlı hikâyede ise şair bir kadınla karşılaşırız. Hikâyede kadın kahramanın yanı sıra eşi de şairdir. Bu durum, evli bir kadın olarak evdeki sorumlulukları, etrafındakilerin, kendisi ve eşi hakkında söyledikleri onun yazmasını şairliğini olumsuz etkiler. Hikâyede ana tema olarak karı koca iki şairin şöhretle birlikte birbirlerine karşı tavırlarında, evliliklerinde, kendilerinde meydana gelen değişiklikler işlendiği için şair olan karı kocadan Eş Olarak Kadın başlığı altında ayrıntılı olarak bahsedildi.

Son On Beş Dakika adlı romanda ise köşe yazarı olan olan Neşe Düzel üzerinden, medya dünyasının küçük olayları ne kadar büyüttüğü köşe yazarının kendi soyadını veya eşinin soyadın kullanmasıyla ilgili, konuya da değinilerek anlatılmış. “Ee gene Neşe Düzel burada. Hani evlendiği adamın soyadını kullanmaya başlamıştı bu kadın. Üstelik sinekten yağ çıkaran hınkırmen köşe yazısı bile yaptıydı. Neşe bana haber göndermiş diyerekten. Artık boşandığı kocasının soyadını değil yeni evlendiği kocasının soyadını kullanacaktı. Ay ne mühim. Hakikaten üzerine yazı yazılır.” (s.154)

Medyasenfonu'de de medya dünyasında çalışan kadınların sorunlarının bir yönü gazetede yazar olarak çalışan Zeynep Fişekçi karakteriyle anlatılmıştır. Konudan İş Hayatında Yaşadığı Sorunlar Karşısında Kadın başlığı altında ayrıntılı bir şekilde bahsedildiği için Zeynep Fişekçi'den çalışan bir kadın yazar olarak kendisini belirtmekle yetineceğiz.

3.1.1.5. Bankacı

İncelediğimiz eserlerden *Rüzgâr Avı*'nda *Hesap* başlığı altında yer alan *Haset* adlı hikâyede bankada çalışan bir kadının nasıl ve niçin iki yüzlü davrandığı anlatılmış. Hikâyede Didem, bankada çalışan bir memurdur. İşyerinde karşılaştığı insanlara konum, kişilik ve görüntülerine bağlı olarak farklı kimliklerle yaklaşır, rol yapar. (s.63) Richard Gere duruşlu bir müşteri karşısında “Didem değil, sarı saçlı meçhul bir kadın” (s.63) olur. Adamı aktör edalı tavrı banka memuresini, banka memuresi olmaktan çıkarıp, banka memuresini oynayan cazibeli kadın aktris kimliğine büründürmüştür. (s.64) Ancak, Richard Gere duruşlu adam Didem'le ilgilenmez. Bu nedenle Didem ona karşı tavrını değiştirir. Kendisiyle ilgilenmeyen müşteriye daha soğuk davranarak onun ilgisini çekeceğini düşünür. (s.64) Aynı anda diğer

bir müşteri, “palas pandiras bankaya düşmüş esnaf” (s.64) ile karşılaşan Didem, “Cazibeli ve gizemli aktris duruşunu bozuyor. Sevecen ve samimi, ilgili ve merhametli bir ses tonunu bütün ayrıntılarıyla hançeresinden çıkarmanın gayretiyle” (s.64) konuşur. Didem, bankaya gelen müşterilere, terfi umuduyla çevresinde şefinin olup olmamasına göre farklı hallerde davranır. “Şef ortalıkta dolaşüyor. Bezgin hal derhal derlenip toparlanıyor, ortalığa çıkarılıvermiş bir hırka gibi. Kısa mesafe koşmaya hazır. Canlı ve dipdiri. Terfiyi yine kaçırmak istemiyor.” (s.65)

Gün Akşamsızdır'da *Tamir Görmemiş Aşk* adlı hikâyede de edebiyat öğretmeni olan bir kadın eşi yüzünden banka memuru olarak çalışmak zorunda kalmıştır. Nurgül, babasının onaylamadığı bir evlilik yapmış, evliliğinde mutluluğu yakalayamamıştır. Edebiyat bölümünü okuyan Nurgül, tayini çıktığı halde eşi bulunduğu şehirden ayrılmak istemeyince mesleğini yapamamış, banka memuru olmuştur. Eşi bu durumu arkadaşlarının yanında farklı anlatmış, Nurgül'ün kendi isteğiyle mesleğini yapmadığını söylemiştir. Eşi Özhan evde oturup şiir yazdığı için ekonomik anlamda da evin sorumluluğu Nurgül'e aittir. Maddi sıkıntıları nedeniyle çocuğunun kendinden beklentilerini de karşılayamayan Nurgül'ün hayatındaki tüm bu olumsuzluklar iş hayatına da yansır. İş yerinde dalgındır. Uyarı alır. “ ‘Nurgül Hanım çok dalgınsınız. Bankacılık dalgınlık kaldırmaz.’ ” (s.88) Gerçek hayatta bankada çalışan bayanlar genellikle bakımlıdırlar, şık giyinirler Hikâyenin bir yerinde de Nurgül bankada çalışan kızların neden şık giyindiklerini kendine göre şöyle açıklar. “Oysa bankadaki kızlar hergün sabah ve akşam, aşık olmaya ve aşık olunmaya hazırlıyorlar kendilerini. Sahneye çıkamamış oyuncular gibi her gün rollerini bıkip usanmadan ezberlemeye devam ediyorlar... Her yeni kıyafet yeni bir kısmet diye. Bir gün beyaz atlı prenslerinin çıkıp geleceğine dair inançlarını hiç kaybetmiyorlar.,, Gülay bugün de akşam oldu diyor her mesai bitimi. Beklediği prensinin yine gelmediğini ima eder gibi.” (s.83-84)

Yine aynı hikâyede *Sevilmek İçin Randevu Alan Çocuk* adlı hikâyede ise bankada çalışan bir kadın, yetiştirmek için işlerinin bir kısmını eve getirecek kadar yoğundur. Evli olan kadın, eşi gelene kadar bu işleri bitirmeye çalışırken, oğluna zaman ayıramaz. Hikâyede kadının iş hayatıyla ilgili çok

yoğun çalışması dışında herhangi bir durumdan bahsedilmemiştir. Daha çok kadının çalıştığı için annelik vazifelerini yapamadığından, bu nedenle çocuğunun yaşadıklarından bahsedilir. Bu nedenle anne ile çocuk arasında geçen duruma Anne Olarak Kadın başlığı altında değindik.

Son On Beş Dakika adlı romanda da Ece, telefon bankacılığı yapmakta, geceleri de çalışmaktadır. Ece'nin iş hayatında ve iş hayatına bağlı yaşadığı sorunlara İş Hayatında Yaşadığı Sorunlar Karşında Kadın başlığı altında ayrıntılı olarak yer verdiğimiz için burada bu kadarına değinmekle yetineceğiz.

3.1.1.6. Gündelikçi

Toplumdaki değer yargılarına göre, başka iş olanağı kalmadığında ve/veya maddi sorunların zorlamasıyla yapılan en düşük statülü işler arasında yer alan gündelikçilik, (Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç, 2000: 99) başta temizlik olmak üzere çeşitli ev işlerini yerine getirmek amacıyla bir veya birden fazla hanede haftanın veya ayın belli günlerinde çalışma demektir. Ülkemizde gündelikçi olarak çalışma, 1950'li yıllardan sonra kırdan kente yaşanan iç göç sonucu olarak yaygınlaşmış ve esas olarak eğitim düzeyi düşük köy kökenli kadınların gelir getirici çalışma biçimlerine erişiminin başlıca yolu olmuştur. (Erdoğan, Toksöz, 2013: 3-9) Gündelikçi kadınlar üzerine yapılan araştırmalara göre, ev hizmetlerinde çalışan kadınlar toplum nezdinde düşük statü taşıyan bu işleri ekonomik şartların zorlaması, kocanın haneyi geçindirememesi durumunda, mecbur kaldıkları için kabul ederler. Gündelikçi kadınları en çok rahatsız eden konuların başında ise işverenlerin aşağılayıcı tutum ve davranışları gelmektedir. (Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç, 2000: 88-95)

İncelediğimiz eserlerden *İki Kişilik Rüyalar*'da *Rüyamda bir ev gördüm...* başlığı altında yer alan "*Kadın*" ve *Kadın* adlı hikâyede hikâyenin konusu adında anlaşılacağı üzere gündelikçe kadınlardır. Hikâyede yukarıda belirtilen tespitleri tastikler nitelikte yaşlı bir kadının hasta olan eşine ilaç parası temin etmek için çalıştığını, evine temizliğe gittiği kadının küçük düşürücü davranışlarına kırıldığını gördük. Hikâyede yaşlı kadının ismi belirtilmemiştir. Kadın giyimi kuşamı, dış görüntüsüyle anlatılan kadın hayatında çeşitli sıkıntılar yaşamıştır. İki oğlunu trafik

kazasında kaybetmiş, daha önceleri zenginken, evi icra yoluyla satılmıştır. Şimdi 50 yaşının üstünde gariban bir kadındır, evlere temizliğe gider, gücü kuvveti temizlik yapmaya yetmez, kimse yaptığı işi beğenmez, bu yüzden bir daha çağırılmaz. Ancak kadın, hasta olan eşinin ilaç parasını temin etmek için çalışmak zorundadır. “ ‘Her gün hasta adamı bırakıp çıktığıma mı yanayım,-derdini verip dermanını da veren Allah’ım ilaç parası bulamadığıma mı? Kapısını çaldığım evlerin bir daha açılmamasına mı?’ ” (s.37) Trene binerken ayakkabısı düştüğü için, ayakları üşümesin diye önce havluyla sarar daha sonra poşet geçirir. Bu şekilde evine temizliğe gittiği kadın kendisini sakat zanneder. Kadın arkadaşını arar, yaşlı kadınla ilgili hoş olmayan sözler söyler, iş yaptırmayacak, geldiği için parasını verecektir. Arkadaşından kendi “kadınını” göndermesini ister. Yaşlı kadının, ev sahibi kadının vereceği paraya çok ihtiyacı olduğu için gidip kalmak arasında tereddüt eder. Ancak, paraya dilenci gibi alıp gitmek istemez, hak etmek ister. Temizliğe gittiği kadının kaba davranışlara oldukça kırılır, ancak eşinin ilaç parasını temin etmek için sabreder. Bir süre ayakta durup, kocasını düşünür. “Sabaha kadar inlemişti kocası. Bu kibirli ve küstah kadına tahammülü, kulağında ve yüreğinde mahsur kalmış iniltilerden” (s.41) Eski günlerini hatırlar o zamanlar kendisinin de Asiye adında bir “kadını” vardır, ama kendisi, ona öyle davranmamıştır. Kadınla birlikte oturup yemek yemiş, sohbet etmiştir. Yaşlı kadın, evine temizliğe gittiği kadına çok kırılır, incinir ama beddua etmez. “Beddua etse tutacağını hissetti o an. Ah çekse ahının yerde kalmayacağını. ‘Allah seni iyi etsin. Ne diyeyim...’ dedi kapıyı çekip giderken.” (s.41)

Yine aynı hikâyede ise ismi belirtilmeyen kendisinden ekip başı diye bahsedilen kadın gündelikçi olarak çalışan üç bayana iş bulur. Kadınlar buldukları konumdan memnun değildir. Ekip başının şu söyledikleri gündelikçi kadınların bilinç altını ortaya koymaktadır: “Bir haftadır bir haller oldu ekip başına. ‘Yakında bizi televizyonda göreceksiniz’ diyor yerli yersiz her konuşmasının sonunda. Kadın programlarından birine gitmişler. ‘Kadınım ne ister’ diye bir yarışma programı olacaktı. Zengin kadınlar ile gündelikçi kadınlar aynı evde. Ama gündelikçi kadınlar emir verecek, zengin kadınlar iş yapacaktı.” (s.38-39) Hikâyede kendilerinden ayrıntılı

bahsedilen başörtülü kadın ile Dürdane de evlere temizliğe gider. Her iki kadından da Arkadaş Olarak Kadın başlığı altında bahsettik. Ayrıca İş Hayatında Yaşadığı Sorunlar Karşısında Kadın başlığı altında ayrıntılı olarak iş hayatlarından bahsedeceğimiz için burada her ikisinin de yaptığı işi belirtmekle yetineceğiz.

Bunların yanı sıra pembe başörtülü kadın ve Dürdane de hikâyede yer alan diğer gündelikçi kadınlardır. Pembe başörtülü kadın ve Dürdane'den İş Hayatında Yaşadığı Sorunlar Karşısında Kadın başlığı altında bahsedeceğimiz için burada bu kadarını belirtmekle yetineceğiz.

Gün Akşamsızdır'da *Kaybolan Kadın* adlı hikâyede de yine ekonomik sıkıntılar nedeniyle gündelikçilik yapan bir kadınla karşılaşırız. Hikâyede gündelikçi kadının eşi kapıcıdır. Karı kocanın maddi durumları önceleri iyiyken kadının yetimler yurdunda büyüyen kocası seneler sonra annesinin ben senin annem beni affet filan gibi şeyler söyleyince içkiye başlamış, durumları kötüleşmiştir. Daha sonra da eşi felç olmuştur. Şimdi kapıcılık yapan kadın, evlere temizliğe gitmektedir. Nadir Suğur, Serap Suğur ve Temmuz Gönç Şavran ortaklaşa yazdıkları bir makalede eşi kapıcı olan gündelikçi kadınların ücretli olarak çalışmaya kendi apartman sakinlerine giderek başladıklarını belirtirler. (Suğur, Suğur ve Şavran, 2008: 168) Ancak, hikâyedeki durum bu tespitten farklıdır. İsmi belirtilmeyen kadın, çalışmayan kadınlara ve evinin yakınlarındakilere temizliğe gitmez. Gittiği evlerde öyle bir eve sahip olma hayaliyle kendine göre bir düzen kurar. Temiz, düzenli, becerikli, bakımlı bir kadındır. Temizliğe giderken giyinir kuşanır, öyle ki komşuları bir kapıcı karısının böyle giyinmesine şaşırırlar. Temizliğe gittiği bir doktor kadın ve eşi evlerindeki dekarosyonu, temizliği görünce onun bir temizlikçi kadın olduğuna inanamaz. “ ‘Bu kadının gündelikçi olması mümkün değil’ diye söyleniyor. Hani haksız da değil. Değme dekarotör bizimkinin eline su dökemez.” (s.63-64) Kadın bir gün sahip olacağına inandığı ev için gazetelerden kupon biriktirerek ev eşyaları alır. Onları kolilerle komşusunda biriktirir. Ancak o eve sahip olamadan bir gün ortadan kaybolur.

3.1.1.7. Diğer

Fatma Barbarosoğlu'nun roman ve hikâyelerinde yukarıda belirttiğimiz mesleklerin yanı sıra farklı meslek guruplarında çalışan kadınlar da yer alır.

İncelediğimiz eserlerden *Ahir Zaman Gülüşleri*'nde *Hep Böyle* adlı hikâyede muhabir olarak çalışan bir kadın vardır. Hikâyede kadının mesleki anlamda yaşadıklarından çok, kişilik özelliklerinin meslek hayatına, yaşayışına yansımalarıyla, kişilik özellikleri ile ön plana çıkar. Bahsettiğimiz hikâyede anlatıcı karakter alçakgönüllü bir kadındır. Arkadaşı Vav'la birlikte çekim yapmak için gittikleri Ardahan'da kendilerine hiçbir şey yememeleri konusunda tembihte bulunulmasına rağmen, köylülerin zengin gönülleri karşısında ikramları geri çevirmez: "Oysa röportaj yapmak için gittiğimiz evlerde bize sofraya çıkaracak kadar gönlü zengin insanların ikramını nasıl geri çevirebilirdim? Ela gözlü, keman kaşlı Tevrat, birbirine yapışmış üzümleri önümüze koyarken nasıl ısrarlı." (s.25)

Köyde gördüğü olumsuz şeyler karşısında üzülen, bir yandan kadınlarla röportaj yaparken bir yandan da arkadaşı Vav'la birlikte gördüğü, dinlediği olumsuzlukların nedenini sorgulayan kadın erdemli bir karakterdir. Röportaj yaptığı kadınlara iki yüzlü davranmaktan çekinir. Yüzüne pudra sürerken kendini görüp, pudrasının fiyatını soran Şehriban'la, samimi konuşmaları karşılığında, pudra verebileceği konusunda pazarlık yapar, sonra pazarlık yapmaya kalkışmaktan, kandırmış olmaktan utanır. "Utandım. Onlarla bu şekilde pazarlık yapmaya kalkmamdan utandım. Kandırmış olacaktım. 'Yıllardır tozun ve güneşin altındaki, sabunu bile zor bulan teniniz, en pahalı tozu bulsa bile gençleşmez' diyebilir miydim?" (s.28)

Medyasenfonu'deki kadın karakterlerden Neşe de muhabir olarak çalışmaktadır. Neşe'nin halası ile arasındaki ilişkiye Hala başlığı altında değindik. Neşenin iş hayatında yaşadığı durumlara ise İş Hayatında Yaşadığı Sorunlar Karşısında Kadın başlığı altında değineceğimiz için burada bu kadarına belirtmekle yetineceğiz.

Senin Hikâyen'de *İlân* adlı hikâyede de Feride adında bir gazetede muhabirlik yapan bir kadın vardır. Hikâyede Feride'nin, eşini ve ikiz çocuklarını kaybettiğini söyleyen bir adamla tam sayfa röportaj yaptığı belirtilmiş, daha sonra Feride'nin röportaj sırasında adamın söyledikleri

karşısında hissettikleri anlatılmıştır. Feride, mesleği gereği olaya şaşırmamıştır. “İlân servisindeki arkadaşlar getirdiler bana. Hiç şaşırmadım. Şaşırarak bir şey yok. Ben dört yıldır kayıp yakınlarıyla ilgili haberler yapıyorum. İşin içine girince o kadar sıradan ve o kadar olağanüstü şeyin birbirine dolanmış olduğunu görüyorsunuz ki, şaşırma duygunuzu yitiriyorsunuz. Bizim meslekte şaşırma yer yoktur. Her an her şey olabilir diye bakarız biz olaylara.” (s.135-136)

İncelediğimiz roman ve hikâyelerden *Ahir Zaman Gülüşleri*'nde de *Kitap Kapakları* adlı hikâyede de Melda, bir kanalda haber spikerliği yapmaktadır. Boğaz Köprüsü'nde elindeki kitapları etrafa fırlatan birinin haberini yaparken, o kişinin yazar olduğunu öğrenir; haber akışı dışında yeni bir bilgidir bu, birden şaşırır konuşmasını toparlayamaz. “ ‘Anlatayım. Eylemci bizim köylümüzdür. Geçenlerde beni ziyarete gelmişti. Kitap çıkarttığını duymuştuk.’ ‘Bir dakika Selahattin Bey! Eylemci kitap mı çıkartıyor? Nereden çıkartıyor kitapları?’ ‘Nereden çıkarttığını bilemeyeceğim. Kafasından çıkarıyordur herhalde.’ ‘Yani eylemci yazar mı?’ ” (s.76-77) Ardından yayına ara verilir, kadın yayını terk eder, işinden ayrılır. “ ‘Ne diyorsunuz ya! Siz elime başka soru veriyorsunuz, adam başka şey anlatıyor. Eylemcinin yazar olduğu konusunda daha önce bilgilendirilmedim. Ne yapabilirim? Tamam, buyurun siz sorun soruları. Benden bu kadar!’ ” (s.77)

İncelediğimiz eserlerden *Rüzgâr Avı*'nda *Etiket* başlığı altında yer alan *Bu kumaş bu kumaşı sevmemiş* adlı hikâyede ise butik işleten bir kadın vardır. Aslında hikâyede butik işleten Naciye'nin çalışan bir kadın olmasından çok, yozlaşan/değişen değerlere, din algısına vurgu yapılır. Hikâye, 2013 yılında, ülkemizde muhafazakâr kesimini iktidar olduğu, siyasi anlamda varlığını gösterdiği tabiri caizse güçlü olduğu bir dönemde yazılmıştır. Yazar da hikâyede iktidar sahibi, güç kazanmış, zengin muhafazakârların yaşadıklarını kurgulamıştır. Hikâyede Naciye, iş hayatında kendi çıkarları için muhafazakâr bir belde belediye başkanının statüsünü kullanmak ve özellikle tesettürlü olan bir tasarımcı ile çalışmak ister. Hümeysra, kardeşi Füsün'la birlikte onunla (Naciye ile) iş yaparak bir anlamda onu parasıyla kendini kanıtlamaya uğraşırken, Naciye de yurt

dışında moda tasarım okumuş olan Füsun'un yeteneklerinden faydalanmak ister. Füsun başörtülü ve başarılıdır. Muhafazakar kesimin iktidara gelmesiyle birlikte, tesettürlü başarılı bayanları ön plana çıkarmak, kendi çıkarları uğruna kullanmak isteyen Naciye de Füsun'u kullanmak ister. Onun, belediye başkanının baldızı olduğunu bilmiyormuş gibi yaparak, muhafazakar bir başkanı olan, belediye meclisinden çalışmalarını için destek ister. Bir anlamda din tüccarlığı yapıyor gibidir. *“Medya ne vakittir şarlıyor. Başarılı başörtülü kadın niye yok diye. Belediye meclisinde gündeme getirdim konuyu. (Avni'nin baldızı olduğunu bilmiyormuş gibi yaptım tabii) Medya başörtülü başarılı kadın arayışını hükümetimizi yıpratmak için kullanıyor. Benim elimde böyle bir maden var dedim. Lakin madeni işletmek için finansa ihtiyacım var dedim. Caminin halıları yenilenecek desem pamuk eller cepte. Dünya çapında tesettür markamızı yaratacağım desem kim dinler beni dedim”* (s.32-33) Hikâyede geçen zaman, yukarıda değindiğimiz gibi dindar kesimin iktidara geldiği zamandır. Bu nedenle başarılı, başörtülü bir tasarımcı ile çalışmak isteyen Naciye- belki doğru belki değil- onunla görüşmeye giden Füsun'a eskiden kapalı olduğunu, aslında imam hatip mezunu olduğunu anlatır. Füsun da o sırada Naciye'nin gelen müşterilere göre kostüm değiştirdiğini gözlemler. *“Sultanbeyli'den gelenlere başta bone, yerlerde sürünen üç etek. Bilekte iki kere dolanmış, ah biraz önce tespilatımı yaptım temasına uygun tespilat, ayaklarda terlik. Erenköy'den gelenlere ya da gelecek olanlara diyelim... Filan hanımın bütün özel gün konseptini bizzat ben tasarlıyorum temalı tanıtım için dosya hazır.”* (s.27)

İncelediğimiz eserlerden *Son On Beş Dakika* adlı romanda da şef olan bir kadınla karşılaşırız. Romandaki kurguda bankada şef olan Kadriye Hanım, oldukça disiplinli çalışmaktadır. Telefon bankacılığı yapan bütün personelin kayıtlarını dinler, onlara daha iyi olmaları konusunda direktiflerde bulunur. *“Şef ertesi gece bütün konuşmalarının kaydını dinlediğini ima edecektir. Tek tek aldığı notları okuyacaktır. Senin sesindeki mesafe boğuk ve alakasız, senin sesindeki mesafe fazla işveli, senin sesin fazla gönülsüz.”* (s.21)

Yine aynı romanda çalışan kadınlardan bir diğeri de eczacıdır. Romandaki Eczacı Suna ile, çalışan kadının yaradılış itibariyle kendine has özelliklerinden, nasıl uzaklaştığını görürüz. Eczacı Suna, eczaneye gelmiş hasta çocuklara prosedür bitmeden, ilaç veren stajyer eczacıya, bu tarz davranışların istismar edileceğini, merhameti evde bırakması gerektiğini söyler. Yazar eczacının bu davranışını stajyer eczacının gözüyle onun kadın kimliği altında sorgular: “Merhametli olmamak gerekirmiş. Merhameti eşiğin öbür tarafında bırakacaktınız. Suna HAN-FEN-Dİ öyle buyuruyor. İş ahlâkına aykırıymış merhamet. Eşitliği bozarmış çünkü. Hey Allah’ım sen benim aklıma mukayyet ol. Ne diyor bu ya, Bir de kadın olacak. Ana olacak. Çok olur.” (s.20)

Rüzgâr Avı’nda *Etiket* başlığı altında yer alan *Bu kumaş bu kumaşı sevmemiş* adlı hikâyede Füsun, Türkiye’deki başörtüsü sorunu yüzünden Almanya’da eğitim almış bir moda tasarımcısıdır. Eğitimi tamamladıktan sonra orada bir süre kasiyerlik yapmış, daha sonra Türkiye’ye geri dönmüştür. İngilizce, İtalyanca ve Fransızca bilen, Füsun İdealist biridir, idealleri uğruna pek çok sıkıntı yaşamıştır. (s.29) Çizdiği başörtü desenlerini bir iki firmaya çaldırılmıştır. Füsun, çalışkan, ödüllü bir moda tasarımcısı olduğu halde idealistliğinin, kendi doğrularından ödün vermeyişinin işini kuramamasına neden olduğunu düşünür. “Ödüllü bir tasarımcı olduğum halde, işimi kuramamış olmam ahmaklığımdan öyle mi? Mesuliyetten kaçıyorum ha. Bana mesuliyetimi hatırlatana bakar mısınız? Beni ödüllendirenler ideallerimi gerçekleştirme kapasiteme ödül verdi. İsyan ettiğim sistemin cariyesi, kölesi olmayı kabul etseydim işimin patronuydum elbet. Cebimde param yok. Ama hala kelimelerim var. Ve cümlemi HENÜZ kurmadım.” (s.30) Onun kendine göre değerleri vardır, bu değerlerden vazgeçmeyeceğini söyler. “Tüketimi hızlandıracak hiçbir giysi ve ürün pazarlamayacağım. Dünyanın tek bir zerresinin boşa harcanmasını istemiyorum. Benim felsefem bu. Beğenmediniz mi? Ben bu ideal ile okudum” (s.29) Hatta bu yüzden ablasıyla çatışma yaşar.

İncelediğimiz eserlerden *Rüzgâr Avı*’nda *Muhasebe* başlığı altında yer alan *Gitmiyorgibigittim.blogspot.com* adlı hikâyede ise sekreterlik yapan bir kadınla karşılaşırız, Hikâyede, Lalezar Dr. Reyhan Soylu’nun sekreteridir.

Lalezar, Reyhan'ın Hakkari'ye alışmasına yardımcı olan Dr. Nilay'ın dışındaki diğer bir kişidir. Lalezar, Dr. Reyhan'ı amcasının düğününe götürür, birlikte bir taziye evine giderler. Reyhan, hasta olduğunda da onunla yakından ilgilenir. "Sekreterim Lalezar ertesi gün meyve sıkacağı ve dört kilo portakal ile geldi. Saat başı bana portakal sıkıp içirdi. Portakal suyunu içerirken beni neşlendirmeyi ihmal etmeyerek" (s.147)

Diğer bir sekreter kadın karakter ise *Ahir Zaman Güllüşleri*'nde *Plan* adlı hikâyede yer alır. Hikâyede Özlem, hastanede yatan Haldun Bey'in sekreteridir, aynı zamanda onun evinde kalmaktadır. Kimse onun neden Haldun Bey'in evinde kaldığını bilmez. Özlem'in Haldun Bey'in mirasına el koymak için planladığı komploda kullandığı Asiye, Özlem Hanım'dan bahsederken Haldun Bey'in sekreteri olduğunu, onun niçin köşkte kaldığını bilmediğini söylerken; (s.113) komploda kullanılan diğer bir kadın, Semra, Özlem Hanım'ı, Haldun Bey'in eşi zannettiğini söyler. (s.114) Asiye, Haldun Bey'in oğlu Ömer'in bakıcıdır, Ömer okula başlayınca işten ayrılmıştır. Daha sonra Ömer vefat eder, Haldun Bey rahatsızlanınca Özlem, Asiye'yi tekrar eve çağırır sanki Ömer yaşıyormuş gibi davranmasını ister. Çocuk bakıcısı Asiye, Haldun Bey hastaneye yatmadan önce onunla ilgili tüm bilgileri dosya halinde başhekime sunmak üzere Özlem Hanım'a iletmış, ancak Özlem Hanım bu dosyayı başhekime ulaştırmamıştır. Haldun Bey'in yaşamasını istemiyor gibidir. (s.112) Haldun Bey'in mirasına konmak isteyen Özlem, Semra'yı da parayla tutar. Ondan da Haldun Bey'in sevgilisi gibi davranmasını, köşkten ayrılmamasını kendisiyle Haldun Bey konusunda kavga etmesini ister. (s.114)

Rüzgâr Avı'nda *Etiket* başlığı altında yer alan *Bir köşem olsaydı şöyle denize nazır* adlı hikâyede Bakan Bey'in özel kalemi olan bir kadın vardır. Hikâyede bir davette Bakan Bey özel kaleminden yazar olan Müberra Esen ile özel olarak ilgilenmesi ister. Özel kalem olan kadın bu durumdan pek hoşnut olmaz, yazarı eleştirir bunun yanı sıra kendisini belediye başkanının eşi olarak takdim eden, Hümeysra'nın da görgüsüzlüğünden de yakınır. Hikâyede özel kalem olan kadının mesleki anlamda değerlendirilecek bir durumundan bahsedilmemiştir. Bu nedenle burada bu kadarını belirtmekle yetineceğiz. (s.17-18)

Ahir Zaman Gülüşleri'nde *Yaşayamadığımız Dünya* adlı hikâyede ise radyoda danışmanlıkta çalışan bir kız vardır. Yazar danışmadaki görevli kızı dış görüntüsüyle tarif eder, ismini belirtmez. Burnu hizmalı, iki eli ve parmakları gümüş takılarla dolu, ağzında sakız çiğneyen kız, bir radyo kanalında danışmanlıkta çalışmaktadır. Ödev hazırlamak için DJ ile görüşmeye gelen Aslı'yı görünce şaşırır, sanki başörtülü olduğu içindir bu şaşkınlık. Ancak kendisi şaşkınlığının sebebini başka bir şekilde açıklar. DJ'ye haber vermek için yavaş davranır. "Aslı'ya baktı bir de önündeki telefona. Gamsız bir şekilde her kelimenin arasına uzun boşluklar koyarak sordu. 'Ne şeydiyecektiniz kendisiyle..? Yani ne konuda? Siz hayranı mısınız? Çok şaşırdım valla. Onun hayranları genellikle orta yaş ve daha yukarısıdır. Beni ilgilendirmez tabii. Koridorun sonundaki oda. Ben de telefondan kendisine şey ederim. Haber veririm yani' " (s. 93-94)

Rüzgâr Avı'nda *Muhasebe* başlığı altında yer alan *Gitmiyorgibigittim.blogspot.com* adlı hikâyede ise havalanında gişede çalışan bir kız vardır. Hikâyede gişede görevli kız yolculara karşı kaba davranır. Havalanına gelen yeşil pardösülü teyzenin telefonu çalar, kadın, açmak için uğraşırken görevli kız telefonu açar, kaba bir şekilde "KONUŞ" der. "Görevli kız pervasız bir şekilde yeşil pardösülü teyzenin telefonunu açtı. Eline verdi. KONUŞ dedi. Emir demiri keser çaresizliğinde telefonu kulağına götürdü yaşlı ve yalnız kadın" (s.122)

Eserlerdeki diğer bir kadın karakter ise çiçekçilik yapmaktadır. Fatma Barbarosoğlu bir köşe yazısında çiçekçilik yapan kadından şöyle bahseder: "Anadolu yakasındaki Kadıköy, Küçükyalı ve Üsküdar'ın Roman çiçekçileri ile ahbablığım kavidir. Hayat hikâyelerini, aile sıkıntılarını ah bir param olsa Kabe'ye gidip gelsem diye gönül hasretlerini bilirim. 'Son On Beş Dakika'nın Songül'ü ismi ile cismi ile Roman asıllı roman kahramanımdır." (Barbarosoğlu, 2014) Bu şekilde yazarın gerçek hayattaki varlığından bahsettiği Roman Songül, yazarın bahsettiği romandaki kurguda da çiçekçi dükkânının karşısında tezgahta çiçek satmaktadır. Çiçekleri dükkânın çiçekleri ile aynı olmasına rağmen, dükkân kadar satış yapamayan Roman Songül'ün iş hayatında karşılaştığı sorunlara İş Hayatında Karşılaştığı Sorunlar Karşısında Kadın başlığı altında ayrıntılı olarak yer

verdiğimiz için burada kendisinden çiçekçilik yapan bir kadın olarak kısaca bahsetmekle yetineceğiz.

İncelediğimiz eserlerden *Senin Hikâyen*'de *Çekim Hataları* adlı hikâyede de pazarcılık yapan bir kadın vardır. Hikâyede Laz Emine Teyze, şehirde yaşar ancak isminden de anlaşılacağı üzere Laz Emine Teyze hikâyede Karadeniz kadının temsil eder. Pazarda lahana, yumurta ve çiçek satan Laz Emine Teyze, çevresindekilerin güvenini, sevgisini kazanmış bir kadındır. “Laz Emine Teyze'den yana korkum yok tabii. O işini bilir. İsminin önüne Laz lakabını bir rütbe olarak kendisi taktırmış ve Bostancı'nın kadınlarına kendini ‘Laz Emine Bacı’ ya da ‘Laz Bacı’ diye kabul ettirmiş biri olarak, hiçbir şeyden yılmazdı. Yok korkum Laz Teyze'den yana değil tabii.” (s.30) Yazarın, “yüzündeki çizgilerle küs kadın” (s.31) diye dış görünüşüyle anlattığı bir kadın, tez çalışması için araştırma yapmak üzere pazara gelir. Pazarda Laz Emine Teyze dikkatini çeker. O, çiçek piyasasına göre hareket etmiyor, kendi yetiştirdiği çiçekleri değerli buluyordur. “ ‘Evet benim tezim açısından bu tezgâhı ve bu aksi kadını bu kadar özel kılan sebep şu: Bahçesinde yetiştirdiği şu otantik çiçeklere bakın!.. Bu çiçekleri hiçbir çiçekçide bulamazsınız. Çünkü bunlar dayanıklı ya da pahalı çiçekler değil. Ama bu kadın çiçek piyasasına göre algılamıyor bu çiçekleri. Ben yetiştirdim, öyleyse kıymetli diye düşünüyor.” ” (s.34-35)

Yine aynı hikâyede ismi belirtilmeyen, kürklü, fötr şapkalı diye dış görüntüsüyle anlatılan bir kadın vardır. Hikâyede Laz Emine Teyze çalışkanlığı ve duruşu ile Anadolu'yu, Karadeniz kadının temsil ederken, fötr şapkalı kadın Avrupa'yı, Avrupalı kadını temsil eder ve Laz Emine Teyze'ye hükmetmeye çalışır. Laz Emine Teyze, tez çalışması için kendisiyle röportaj yapmak isteyen kadınla görüşmek istemeyince ona “ ‘Neden niçin diye sorma. Bak bu hanımefendinin dediklerini yapacaksın. Koca pazarda bu iş için sen uygun görülmüşsün. Yaparım, yapmam deyinceye kadar üzerine düşeni yap!’ ” (s.37) der. Laz Emine Teyze, ona hiçbir şey söylemez, bozuk paralarını saymaya devam eder.

İncelediğimiz eserlerden *Gün Akşamsızdır*'da *Çuha Renkli Çocukluğum* adlı hikâyede de terzi olan bir kadınla karşılaşırız. Hikâyede Rûveyda Abla, mahallenin terzisidir. Kurguda daha çok nişanlısı ile aralarındaki durumdan,

ayrılmalarının Rveyda zerindeki etkisinden bahsedilir. Nişanlısından ayrıldığına çok üzülen Rveyda, dalgınlaşır. alışırken müşterilerine iğne batırmaya başlar. “Rengi soldu Rveyda Ablanın. Neşeyle diktiği elbiseler sandıklarda kaldı. Dalgınlıkla müşterilerine iğne batırır olduğu için kapılarını alanların sayısı günden güne azaldı.” (s.13)

İki Kişilik Rüyalar’da *Rüyamda bir ev gördüm...* başlığı altında yer alan *Evde Raks* adlı hikâyede de tuhafiyeci bir kadınla karşılaşırız. Tuhafiyecilik yapan Fidan Aynı zamanda bir ajansla anlaşmıştır, kadınları toplayıp bir televizyon stüdyosuna götürmektedir. (s.29)

Ahir Zaman Gülüşleri’nde *Yaşayamadığımız Dünya* adlı hikâyede ise Semra işten çıktığı, paraya ihtiyaı olduğu bir sırada kuaförde çalışan ablasının önerisiyle, çalışmak üzere Haldun Bey’in parasını elde etmek için planlar yapan zlem Hanım’la görüşür. şartları duyunca Haldun Bey’in sevgilisi olarak rol yapma teklifini kabul eder. Parası çok iyidir, giyinecek kuşanacak köşkte yaşayacaktır. “ ‘Kabul ettim. Nasıl kabul etmezdim çok iyi para vardı. Üstelik kılık kıyafet, köşkte yaşamak cabası.’ ” (s.114) Haldun Bey’in sevgilisiyim diye köşkten ayrılmayacak, zlem Hanım’la kavga edecektir. Başhekimin yeğeniyle Haldun Bey ve zlem Hanım hakkında konuşan Semra, nedenini bilmeden kendisine söylenilenleri yaptığını anlatır. Para kazanmak için bunları yapmak zorunda olduğunu düşünür. “ ‘Fakat anlayamadığım, neden ben zlem Hanım’la sürekli milletin ortasında kavga etmek zorundaydım? Anlamasam da yapmak zorundaydım. Bu benim işimdi.’ ” (s.114)

Gün Akşamsızdır’da *Kirli Yağan Karlar* başlığında anlatılan hikâyede ise yurt dışında yaşayan Zerrin, eşiyle birlikte bir şantiyede çalışmaktadır. Tam olarak ne iş yaptığı belirtilmemiştir. Çalışma ortamından rahatsız olan Zerrin hakkında ayrıntılı olarak *İş Hayatında Yaşadığı Sorunlar Karşısında Kadın* başlığı altında ayrıca değindiğimiz için burada bu kadarını belirtmekle yetineceğiz.

3.1.2. Emekli

Fatma Barbarosoğlu’nun incelediğimiz eserlerinden sadece *Son On Beş Dakika* adlı romanda emekli bir kadınla karşılaştık. Romanda Nalân, alışan mutsuz bir kadındır. Genel anlamda toplum içinde mutsuz bir kadın olan

Nalân, çalışırken emeklilik günlerinin hayalini kurarak kendini etraftan soyutlamıştır “İş hayatında yakınlık müdahaledir” (s.37) diyerek yalnızlığı tercih etmiş, namaz kıldığını arkadaşlarından saklamıştır. “İş yerindekiler onlardı. Karışmamak için onca mücadele ettin. Rejim bahanesi hep işine yaradı. Sefer tasındaki yemeği yiyip, yürüyüşe çıkıyorum diyerek camiye gidiveriyordun.” (s.38) Nalân, yalnız, ama gelecekte, emeklilik günlerinden umutlu bir kadın iken, emekliliğinde de beklentilerinin gerçekleşmemesiyle hayal kırıklığı yaşamış, yalnız kalmıştır. Emekli olduktan sonra daha önce gözlemleyerek imrendiği, özendiği hayat beklediği gibi olmamıştır. “Her Perşembe akşamı, Nalân Hanım sizi göremiyoruz aramızda dedikçe, kahroluşun boşunaymış Nalân. Biz bu gün Yusuf suresinin tefsirini yaptık diyen kapı önü konuşmaların. Ne kadar özeniyordun onlara ne kadar! Onlar kim Nalân?” (s.38) Nalân evlerindeki tertip ve temizliğine özendiği, baktığı komşularının gündelikçi tuttuklarını öğrenince, artık onların evine bakmaz olur, onların gündelikçi kadınlara takındıkları tavırları da doğru bulmaz. Çocukluğundaki komşuluk ilişkilerini beklerken, göstermelik hayatların ardındaki samimiyetsizliği, maneviyatsızlığı (s.39-40) fark ederek yine kendi dünyasına çekilir. Artık zaman değişmiştir. “Ben tefsir okuma günlerini, âşık teyzelerin cezbeye tutulmuş hali gibi hayal ediyordum. Çocukluğumun âşık teyzeleri. Efendimiz deyince elini kalbine bastıran teyzelerin.” (s.39)

3.1.3. Ev Hanımı

Fatma Barbarosoğlu'nun roman ve hikâyelerindeki ev hanımı kadınları eğitilmiş ve hanımı ve eğitim almamış ev hanımı diye iki ayrı başlık altında inceledik.

3.1.3.1. Eğitilmiş Ev Hanımı

Kadının toplumda birey olabilmesini, kendine özgü bir kimliği olmasını sağlayan en önemli şey eğitilmesidir. Eğitim kadınların içinde buldukları toplumsal koşulları iyileştirmede oldukça önemlidir. (Demiray, 2013: 155-156) Kadının eğitim seviyesi arttıkça iş hayatından çıkma eğilimi de azalmaktadır. (Uşen ve Delen, 2011: 129) Ancak kimi eğitilmiş kadınlar evlilik, çocuk sahibi olma, eş baskısı gibi çeşitli sebeplerden dolayı iş hayatında yer almazlar.

İncelediğimiz eserlerden *Ahir Zaman Gülüşleri*'nde *Aşk Nedir?* adlı hikâyede eğitimli bir ev hanımının anne olarak yaşadıklarını görürüz. Hikâyede ismi belirtilmeyen annesi oğlunun rehber öğretmeni “oğlunuzun bir sorunu var” (s.58) diye okula çağırır. Rehber öğretmen, bir ara ona kendisinin ev hanımı olup olmadığını sorar, kadın bu soruda bir küçümseme hisseder. Bunun üzerine, kendisi de rehber öğretmen olan ancak ideal bir aile ortamı olsun diye mesleğini bırakan kadın, onun hal ve hareketlerini psikoloji ilmi üzerinden değerlendirir. Detaylı bilgi almak isterse internete girebileceğini söyler, kendisinin bu konunun uzmanı olduğunu belirtir. “Osman’ın annesi diye aramayın tabii. Adımla ve soyadıyla girdiğinizde bir site çıkacak karşınıza. Size iyi günler diliyorum. Bu saatten sonra iyi olmayacağını bilmeme rağmen. Güzel bir ağız alışkanlığı diyelim.” (s.66) diyerek alaycı bir tavırla oradan ayrılır.

Gün Akşamsızdır'da *Dostluk Efektü* adlı hikâyede ise mimar olan genç kadın evli üç çocuk annesidir. Çocukları büyürken onların yanlarında olmak için çalışmamıştır. Ancak, bu onun hayatında çeşitli sorunlara neden olmuştur. Evliliğinin ilk yıllarında bu durum onu rahatsız etmiş, eşine üniversite mezunu bir ev hanımı olduğu için dert yanmıştır. Eşine dertlendiği konuları ise çalışan arkadaşlarına bir erdem diye anlatmıştır. “Zengin bir adama ev çizeceğim diye insan çocuğunu kapıcının karısına bırakır mı...” (s.103) Onların yanında ezik kalmamak için arkadaşlarının yaptığı her şeyi küçük görmüş, onlarla alay etmiştir. Bu yüzden zamanla görüştükleri insan sayısı azalmıştır. Yaşlı bir kadın dışında diğer komşularıyla da pek görüşmeyen genç kadın, bir süre sonra değişir, etrafındaki insanları dinlemeye başlar. Eşi konuştuğu zaman onu dikkatlice dinler, konuşmadığı zaman niye konuşmuyor diye dertlenmez. Yaşlı kadınla kurduğu arkadaşlık onu akıl hastanesine götürecek bir şekilde sonlanır. Genç kadınla, yaşlı kadın arasındaki ilişki *Arkadaş Olarak Kadın* başlığı altında işlenmiştir.

Senin Hikâyen'de *Mâzi Rüyâları* adlı hikâyede ise anlatıcı kadın karakter psikoloji eğitimi almış, bir ev hanımıdır. Neden mesleğini yapmadığı hikâyede belirtilmemiştir. Kadın hayallerine, ideallerine ulaşamadığı için mutsuzdur. Gençlik yıllarındaki arkadaşlarıyla kendini

kıyaslar. Onlar makam sahibi olmuştur, kendisin ev hanımı olarak kalmıştır. “Bir zamanlar beğenmediğim, kişiliksiz ve kimliksiz bulduğum, bir selâmı çok gördüğüm insanların her biri bir makam koltuğunda. Şimdi beğenmemek ne haddime! Onlar benim yaptığım ev kurabiyelerini beğenirler mi acaba?” (s.27)

Gün Akşamsızdır'da *İmajatörün Evi* adlı hikâyede kendisinden siyah başörtülü diye dış görüntüsüyle bahsedilen kadın belli bir eğitim almış ancak çalışma hayatını tercih etmemiştir. Yıllarca çocukları, evi ve eşiyile ilgilenmek ona yetmiştir. “Evim bana yetiyordu. Onların ihtiyacını karşılamak. Hizmet etmeyi seviyordum. Herbiri için ayrı hizmet etmeyi. Birinin sevdiği yemek ötekine uymaz. Kimisi için soğanlı yemekler yapıyordum, kimisi için soğansız haşlama. Birisi bol salçalı yağlı et seviyorsa öteki vejeteryandı. Olsun. Ben onlara kurban. Her biri için ayrı yerden alış veriş eder, aldıklarımı zevkle pişirmeye dururdum.” (s.53-54) Ancak bu durum yıllar geçtikçe değişir. Çocuklar büyüyünce kadının dünyasından uzaklaşmaya başlarken “Çocuklar büyüdü. Akşam yemelerinin saadeti safha safha elimden alındı. Ortaokulu bitiren, benim dünyamdan uzaklaşmaya başladı. Temiz çorap için, ütülü gömlek ve pantolonlar için kuruldu aramızdaki diyalog.” (s.54), eşi onu kendini geliştirmemekle, bulunduğu yerde saymakla suçlar. Kocasının ve çocuklarının kendisinden başka şeyler beklediği anlayamayan kadın çocuklarla arasındaki gelişen durumu normal bulurken, eşinin tavrına üzülür. Kendini, imajını değiştirmek için imajötörün evine gider. Kadının eşiyile yaşadığı durumdan *İl Eş* başlığı altında, çocukları ile yaşadığı durumdan ise *Anne Olarak Kadın* başlığı altında bahsettiğimiz için burada ayrıntıya girmeyeceğiz.

3.1.3.2. Eğitim Almamış Ev Hanımı

İncelediğimiz roman ve hikâyelerdeki açıkça ifade edilmese de yaşayış ve davranışlarından herhangi bir eğitim almadığı anlaşılan kadınlara ise bu başlık altında yer verdik.

Fatma Barbarosoğlu'nun hikâyelerinden *Ahir Zaman Gülüşleri*'nde *Kitap Kapakları* adlı hikâyede eğitim durumu ve ismi belirtilmeyen satır aralarından ev hanımı olduğu anlaşılan bir kadın, akrabası Fikret'e, yeni bir kitap çıkarttığı halde, kendisine neden haber vermedi diye söylenir. Kadın

vitrinde bardakların yanında duran gazete promosyonu “kalın kitapların” hem tozunu alır hem de “ ‘Kitabın çıkmış diyorlar. Hiç görmedik dedim tabii. Ne dese ydim? Getirip işte bu da benim kitabım diye önüme koyan olmadıysa. Adam yerine konmuyoruz herhalde.’ ” (s.71) diye söylenir. Kadın kitapları okumak yerine onların tozunu almaktadır. Yazar, günümüzde kitaba ilgi gösterenlerin ya da kitap sevgisi gösterisinde bulunan kişilerin kitaba hangi anlamda yakın ya da uzak olduklarını belirtmek için kadının gazete promosyonu “kalın kitaplar” ve ders kitaplarına ilgisini özellikle vurgular. Kadın, gazete promosyonu kitapların ardından kapının arkasında koli içinde bulunan tozlanmış kitaplarla ilgilenmeye başlar: “Kitaplarla ünsiyetini ispat etmek istercesine kapının arkasında duran koliden ders kitaplarını çıkarıp ‘üf üf’ diye tozlarının kitap sayfalarından çıkıp havaya karışmasına yardımcı olmaya çalıştı. Pat pat geri yerine koydu” (s.71)

İncelediğimiz eserlerde eğitim durumu belirtilmeyen ancak satır aralarında eğitilmiş olmadığı anlaşılan bazı kadınların, herhangi bir kuruma bağlı olarak aylıklı olarak çalışmayıp evde üretim ve satışını gerçekleştirildiği ve formel istihdam alanı olmadığı için “çalışan” kabul edilmediği işleri (Ulutaş, 2009: 36) yaptığını gördük.

İncelediğimiz eserlerden *İki Kişilik Rüyalar*'da *Rüyamda bir ev gördüm...* başlığı altında yer alan *Evde Raks* adlı hikâyede de ev hanımı olan kadın takı tasarlayıp bir öğrenci tasarlıyor diye satmaktadır. Aynı zamandan anlatıcı karakter olan kadın bunun nedenini de hikâyede şöyle açıklar: “Bak sana bir sır vereyim şu boynumdakini görüyor musun? Ben yaptım. Gören bayılıyor. ‘Ben yaptım’ desem hiç değeri olmaz. ‘Fakir bir öğrenci var, o tasarlıyor’ dedim. Herkes ‘Bana da al ne olur’ diye yapıştı yakama. ‘Ben yaptım’ desem dönüp bakmazlar ayol. İnanmazsın bin dolarlık takı sattım.” (s.31)

Hikâyede ev kadınının, çalışan kadına bakışı ironik bir dille anlatılmıştır. İsmi belirtilmeyen ev kadını çalışan kadınların onların hayatları üzerine yaptıkları yorumları kıskançlık olarak değerlendirir. “Keyifle seyrettiğimiz televizyon programlarını çekemiyorlar. Neymiş, büyüklere masallarmış. Uyutuyorlarmış bizi onlarla. Uyanık kullar,

çalıştıkları yerde televizyon seyretmek serbest olsa bayırlar seyretmeye” (s.27) Ev hanımı olan kadın sarma yapmak için evine davet ettiği komşusuna Kayserilileri eleştirirken bir yandan Güneydoğuluları över. Ev hanımı olarak çalışan kadınları kıskanan, kendi emeklerinin görülmemesinden şikâyetçi olan kadın aslında kendisiyle çelişki içerisinde. Nitekim yemeklerini kendileri değil fırıncıya yaptırdıklarını söylediği Güneydoğuluları övmektedir. “Yooo, Kayserili filan değilim. Onlar ev gezmesine giderken mantılarını yanlarına alırlarmış, değil mi? Ne yalan söyleyeyim sevmem ben öyle gezmeye giderken hamurunu çantana koyup gitmeleri. Hiç yakışık almıyor. Dantel kukası mı ayol çantada bir top hamur!!! Ama bak güneydoğuluların tarzı pek güzel. Gezmeye giderken kasaba gidip, ‘Yap bana bir tepsi patlıcan kebab’ diyorlarmış. Kasap yapıp, fırıncıya gönderiyor. Oh hanım gezmeden dönerken alıyor tepsisini, gidiyor eve. (s.28) Aslında kadının kendisi ev hanımı olmaktan rahatsızdır, bu nedenle çalışan kadınları eleştirir, belki de onu böyle bir rahatsızlığa iten şey toplumun ev hanımı olan kadına bakış açısıdır, çünkü oğlunun okulunda da çocuklar annesi çalışanlar ve çalışmayanlar diye ikiye ayrılmıştır. Anlatıcı hikâyede arkadaşıyla sohbet ederken televizyonun ev hanımlarının günlük hayatlarına nasıl yön verdiğini de değinmiştir. (s.28)

Ahir Zaman Gülüşleri’nde *Çay Bahçesi* adlı hikâyede de ismi belirtilmeyen kadın dantel örüp satmaktadır. Aynı zamanda hamile olan kadın, eşi çay bahçesinde kendisinden etrafına bakınmak yerine dantelleri yetiştirmesi gerektiğini söyleyince sinirlenir. Etrafında boş boş bakıp yiyip içip zevk alan insanlara bakar. Kendisi böyle bir zevk almamıştır. Eşi üç aydır, “ ‘Çocuk doğunca öremezsin’ ” (s.50) diye işveren konumunda başında beklemiş, o da usana usana beş yüz milyonluk dantel örmüştür. Kendisi zevk için dantel ören kadınlardan uzaktır. Arka masadan “ ‘O çalışmayı hiç sevmez. Mizacı öyle. Bunca yıldan sonra mı değişecek? Aman sen de! Onu da öyle kabul edeceksin. Kayınvalidesine de söyledim. Her şeyi keyifle yaparsa yapar. Keyfi yoksa karnını bile doyurmaz diye.’ ” (s.50) diye konuşmaları duyar kendisi de çalışmayı sevmeyen kadınlardan olmak ister. Çalışmayı sevmeyenler anlayışla karşılayan o iki kadının en yakın komşusu olmayı düşler. “Çalışmayı sevmeyen kadınlardan olmak istiyor.

Çalışmayı sevmeyenleri anlayışla karşılayan o iki kadının en yakın komşusu olmayı düşünüyor.” (s.50)

3.2. Kırsal Kesimde Yaşayan Kadın

Yerleşim yeri barındırdığı çok çeşitli unsurlarla bireyi her anlamda şekillendirir. İş yükü/türü açısından bakmak gerekirse nüfusu belli bir büyüklüğü ve yoğunluğu aşan, ekonomisi tarım dışı etkinliklerde yoğunlaşan ve kendi nüfusundan başka, etki alanı içinde yaşayanlara da hizmet sağlayan yerleşim alanı olan kenttin karşıtı olan ona göre oldukça küçük ve seyrek nüfuslu ve ekonomisi tarım ağırlıklı olan kırsal yerleşim alanlarında yaşayan kadınlar ve genç kızlar genel olarak kentte yaşayan kadınlardan farklı olarak fiziksel anlamda güç gerektiren bir iş yüküne sahiptirler. (Altan, 2010: 13) Kadınlar, ev temizliğı, yemek yapımı, çamaşır yıkama ve su taşıma gibi rutin işlerin yanı sıra tarla, bağ-bahçe işleri, odun taşıma, ekmek yapma, hayvan bakımı gibi yüksek beden gücü gerektiren ve bir hayli zaman alan işleri yaparlar. (Kızılaslan ve Yamanoğlu, 2010: 155) İncelediğimiz eserlerde de köy kadınlarının, genç kızlarının yoğun bir çalışma temposu içinde olduğu görülür. Ancak kent hayatını da ordaki magazin dünyasını da hakkında yorum yapabilecek kadar yakından takip etmektedirler.

İncelediğimiz eserlerden *Ahir Zaman Gülüşleri*'nde *Hep Böyle* başlığı altında anlatılan hikâye birbirinden farklı köy kadınları ile örülmüştür. Nurcan, Ardahan'ın bir köyünde yaşayan genç bir kızdır. Anlatıcı karakterin günlerdir başına su değmemiş diye bahsettiğı Nurcan, köyde yaşadığı her türlü yokluğa rağmen onlarla ilgili yorumlar yapabilecek kadar başka hayatlara ait zenginliklerden haberdardır. İbrahim Tatlıses-Derya Tuna olayında taraf tutabiliyordur. (s.23)

Hikâyede yazarın adına vermeden tarif ettiği diğeri bir kişi “12-13 yaşlarında kendini çoktan genç kız gibi gören kız”, hem sabahın erken saatinde dereden getirdiğı suyla bulaşık yıkar, hem de İbrahim Tatlıses-Derya Tuna olayına taraf tutan ‘Ben de olsam onun gibi yapardım” diyen Nurcan'ı tastikler.

Yazar, Ardahan ilinde geçen bu hikâyede doğu illerinde yaşayan insanlarımızın özellikle kadınlarımızın yaşamlarını resmeder: “Burada her

şey hâlâ daha bir Yılmaz Güney karesinden arta kalmış fakirliği yaşıyor” (s.24) Sırtında sıırıklarla eşeklerle su taşıyan kadınlara, onların gözlerindeki umutsuzluğa, tezek yapan yaşlı kadınlara, kocakarı kılıklı yeni gelinlere değinerek, orda yaşayan genç kadınların, zor şartlarda çalıştıklarını, yıprandıklarını anlatır. “iki koca bidonu üç saatlik yoldan getirmeye uğraşan kocakarı kılıklı yeni gelinlere bakıp yüz yıl önceki zamana geri dönebilirsiniz. Kim inanır onların yeni gelin olduğuna? Çürük dişleri, susuz kalmış toprak gibi yarılmış ciltleri, onların yeni gelinliğine şahadet eder mi?” (s.24)

Hikâyede ki yine başka bir pasajda bir kadının ne kadar çok çalışıp yorulduğunu görürüz. Hikâyede yazarın ela gözlü keman kaşlı diye bahsettiği Tevrat, köye çekime gelen televizyonculara ikramda bulunur. Anlatıcı karakter, Tevrat’tan rüyalarını anlatmasını isteyince yorgunluktan uykuda rüya görmediğini söyler. Öyle ki çalışmaktan topukları yarılmıştır. “Tevrat, mavi naylon pabuçlarının içindeki deprem görmüş toprak gibi yarılmış topuklarını gösterdi: ‘Ne rüyası be abla. Yastığa başımı koyduğum gibi uyurum ben. Şu topuklarımın ağrısını duya duya hem de. Rüya filan yok. Arada bir kendimi çocuk olarak görürüm.’ ”(s.29)

Hikâyede taşıyarak getirdiği suyun, yol boyunca üzerlerinde birikmiş olan tozu temizlemeye yetmediği anlatan Mercan’ın yaşadığı sıkıntılar da onun rüyalarını şekillendiriyordur. Her gün su taşıyan Mercan, rüyalarında bastığı yerleri su olmuş olarak görüyordur. “Hani masalarda olur ya. Hani tuttuğu altın olur adamın. Ben de bastığım yeri su olmuş olarak görürüm hep. Bir daha basarım. Bir daha. Ayağımın ucuyla basarım. Topuğumla basarım. Her yer su olur.” (s.26) Mercan, çekingen bir kızdır. Kameralar açılınca çekinir su ile ilgili gördüğü rüyaları, hayallerini anlatmaktan vazgeçer. Etrafındaki çocukları gösterir “ ‘Bizim buralarda çok güzel kızlar, güzel sesli çocuklar vardır.’ ” (s.27) diyerek yakaladığı çocuğun omuzlarını çekiştirir. “ ‘Hadi bir şarkı söyle de sesini duysunlar! Gara torpağa giresice, hadi de.’ ” diye seslenir. (s.27)

Yine hikâyenin başka bir yerinde anlatıcı karakter röportaj yaparken Seher Teyze’den yaşadıklarını, kendisi yoklukla mücadele ederken eşinin onun nasıl aldattığını, Nataşalar için bir hayvan satıp otele gidişlerini

anlatmasını ister. (s.27) Ancak, kameraları gören Seher Teyze değişir. Biraz önce anlattıklarını anlatmaz. “Kameranın kırmızı ışığını görür görmez biraz önceki kadınlar olmaktan vazgeçiyorlar. Ya Seher Teyze gibi oluyorlar, seçim propagandasına çıkmış muhtar adayı kılıklı.” (s.27) Anlatıcı karakter, bir başka yerde Seher Teyze’nin gelininden, kendisi üç öğün çay ve ekmek yerken, televizyondaki yemek programlarını seyrederken aklından neler geçtiğini anlatmasını ister. O da diğer kadınlar gibi kameralar karşısında bir şey anlatmaz.

Ayşegül de hikâyedeki diğer köylü kadınları ve kızları gibi kameralar karşısında değişir. Anlatıcı karakter annesinin, onun adını neden Ayşegül koyduğunu anlatmasını ister. Ayşegül, kamera karşısında gönülsüzce “ ‘İşte öyle! Annem Ayşegül koymuş adımı’ ” (s.27) der. Konuşmaz. Ayşegül’ün annesi hakkında ise hikâyede pek fazla bir bilgi yoktur. Sadece Ayşegül’ün adını neden Ayşegül koyduğu anlatılmıştır. Ayşegül’ün annesi köye gelen öğretmeninin elinde “Ayşegül Ormanda” adlı kitabı görünce; hayran hayran bakmış bunun üzerine de öğretmen, ilk okuma yazma öğrenene hediye etmek üzere getirdiği kitabı, Ayşegül’ün annesine hediye etmek zorunda kalmıştır. Kitapta Ayşegül’ü ormanın içinde, dere kenarında gören kadın. Masal kitabındaki kız gibi olsun diye kızının adını Ayşegül koymuştur. (s.27)

Kendileri ile röportaj yapmak üzere köyelerine gelen kadını, yüzüne pudra sürerken gören Şehriban ise köyün bütün kadınlarını toplayıp pudra süren televizyoncuyla gösterir, genç kalmasını pudra sürmesine bağlar ve eşlerinin de kendilerine o pudralardan almalarını ister. (s.28)

Köyde yaşayan bir genç kız olan Selvi’nin şehirli hayatta yaşama, ordaki kadınlara benzeme isteği de rüyalarında ortaya çıkar. Rüyasında kendisini Hülya Avşar olarak gördüğünü köye gelen televizyonculara röportaj sırasında anlatır. Ancak etrafındaki diğer kadınlar kendisiyle alay edecek diye çekinir. Annesinin onun güzelliğini onaylar bakışlarını görünce rahatlar. Selvi, annesinden korka korka ‘Ben rüyamda kendimi Hülya Avşar olarak görürüm’ dedi. Öteki kadınlar kendisiyle alay edecek mi diye durup baktı yüzlerine. Hayır. Annesinin bakışlarını gördü. “ He ya sen ondan daha

güzelsin” diyen bakışlarını. Yüzüne bir emniyet geldi. ‘Güzel bir kadın gibi görürüm kendimi. Çok güzelmişim ama yine de köyüme gelmişim’ (s.29)

İncelediğimiz eserlerden *Hiçbir Yer* adlı romanda da Hamide, Afyon’da, köyde, yalnız yaşayan, tesettürlü, âmâ bir kadındır Köylüler ne getirirse onunla beslenen Hamide, âmâ halinden şikâyet etmek yerine yeri geldiğinde tam bir teslimiyet duygusuyla yazarın deyişiyle âmâlığını yüksek bir statü olarak ortaya koyar. Amâlığından hiç şikâyet etmez, önemli olan gönül gözünün açık olmasıdır. “ ‘Gözü açık gönlü kapalı olanlar her şeyden korkar. Gözü değil de gönlü açık olanlar asla korkmaz. Onları kendilerine verilmiş olan edebi ışığın aydınlattığı yollardan geçip giderler.’ ” (s.221). (s.219) Düzenli bir eğitim almayan, üç yıl Kur’an kursuna giden Hamide, iyi bir radyo dinleyicisidir. Radyo dinleyerek tane tane konuşmayı öğrenmiştir.

Hamide köylülerin sırdaşdır. Hatice köyde sağır bir erkeğe -Şahin’in babasının baktığı Şaban’a- aşık olur, onunla evlenmek ister. Bu sıkıntısını köyde herkesin sırrını anlattığı dertleştiği Hamide’ye anlatmaya gider, ancak ailesinin duyacağı korkusuyla geri döner.

Aynı romanın baş kahramanı Muhsin de köyünde sakat kızların nasıl evlendirildiklerine, evlendikten sonra nasıl evde tutulduklarına, genç kızların gelin olup gitmelerine/gelmelerine değinir. “Kalça çıkağından mustarip bir Hanife Abla vardı gençliğinde. Yabancı gelin etmişlerdi. Sakatları niye yabana gelin ederler ille de? Çıkıkçığıller’in anası Zühre Nine de Düzağaç’tan gelin gelmişti bu köye. Dağ başlarına ölmeye bırakılan hayvanlar gibi. Sakat olmayanlar her bayramda seyranda muhakkak gelir de sakat gelinler niye gelmez? Muhsin’in kalbi dağıyor. Şimdiye kadar hiç böyle düşünmemişti. Ayırmamıştı zihnindekileri. Sakatlar/sakat olmayanlar. Gelin gelenler ve gelin gidenler.” (s.304) Romanın başka bir yerinde Muhsin, bir kızın istemediği halde tarla karşılığına nasıl sağır biriyle evlendirildiğini, kızın mutsuzluğunu, en sonunda nasıl evden kaçtığını anlatır. “Her şeyi yerli yerinde noksansız bir kız. Fakir bir ailenin kızı. ‘Sağır oğlana varmayacağım’ demesine aldırmadan gelin etmiş babası. Üç tarlaya karşılık, kızının gelinliğe düşen katran gözyaşları. Sağır oğlan

istenmediğini hiç anlamadı mı? Kız oğlanın bir kere bile yüzüne bakmamış diye türkü bile yaktılardı.” (s.304)

Yazar romanda, yer yer satır aralarında yer yer bilinç altında şehirde ve köyde yaşayan insanları karşılaştırmıştır. Bunu bazen açıkça belirtirken bazen hissettirmiştir. Şehirde yaşayan köye gelen genç kız ve kadınlarla, köyde yaşayan kadınların farklılıklarıyla nasıl bir arada bulduklarına, karmaşıklığa değinmiştir. “Ama köyün yukarı mahalle denen kısmı ne kadar şenlikliydi. Her kapının önünde bir iki otomobil. Kot pantolonlu, göbeği açık kızlar. Vücutlarını saran bluzları içinde şişman bir solucana dönüşmüş kadınlar. Şalvarlı yaşmaklı nineler. Şahin şaşırıyor.” (s.313)

Yine aynı romanda TEMA vakfı köyle ilgili bir projeyi anlatmak, için Şahin’in köyüne gelir. Köy halkı ve devlet erkânı toplanır. Protokol sandalyeleri hazırlanır. Kadınlar arkada otururlar. Proje, köyün erkekleri tarafından pek ilgi görmez, ancak kadınlardan bazıları projeyi destekler. Protokol, köyden ayrılırken kadınların gelenekselin dışında coşkulu alkışlarını görünce şaşırır. “Alkış sesleri duyan devlet erkânı, bu alkışın iyi mi yoksa kötü mü olduğunu bir an anlayamadı. Bir köyde, üstelik köyün erkekleri şaşkın bakarken kadınların böylesine coşkulu alkışlaması hayra alamet miydi?” (s.181) Köyün yaşlıları duruma islami boyuttan yaklaşır, olayı kıyamet alameti olarak değerlendirirler. “Köyün yaşlıları bu durumu hiç de hayra alamet görmedi. Hocazadelerin Hüseyin Ağa sakalını sıvazlayıp ‘Deli deliliğini bir düğünde, bir bayramda yapar!’ dedi. Kadınların oluşturduğu alkış çemberinin içinden geçmemek için geri dönüp okulun arka tarafından çıktı. Bir iki kişi daha takıldı arkasına. ‘Hayra alamet değil bu!’ Diyenlere, ‘Kıyamet alameti, kıyamet alameti!’ diye cevap verenler oldu.” (s.181)

Gün Akşamsızdır’da *Çuha Renkli Çocukluğum* adlı hikâyede ise köyde yaşayan Kezban hakkında pek fazla bir bilgi yoktur. Kendinden deli Kezban diye bahsedilir. Köyde birbirine aşık olanlar için türkü yaktığından bahsedilir.

4. BÖLÜM

TOPLUMSAL HAYATTA KARŞILAŞTIĞI

PROBLEMLER VE KADIN

Bir bireyi olarak toplumsal hayatın içinde yaşayan kadınlar çeşitli sorunlarla karşılaşır. Çalışmamızda daha önce, incelediğimiz eserlerde karşılaştığımız kadınların, kadınları anne, eş kayınvalide gibi toplumsal kimlikle/rolle değerlendirirken konuda tam bir bütünlük sağlanabilmesi için, karşılaştıkları sorunları da vurguladık. Bu sebeple bu başlık altında toplumsal hayatta kadının, aile/akrabalık ilişkilerinde yaşadığı sorunlara değil, daha çok dış çevrenin etkisiyle karşılaştığı problemlere değindik.

3.1. Başörtüsü Yasağı Karşında Kadın

Kadınların başörtüsü takmalarını bir din ve inanç, özgürlüğü meselesi olarak değil, laiklik rejimini tehlikeye atacak bir kamu güvenliği meselesi olarak gören zihniyet, 1960'lardan 2010'lara kadar başörtülü kadınların yüksek öğrenim kurumlarında ve kamu kuruluşlarında eğitim görme ve çalışma haklarını kısıtlamış ve engellemiştir. Böylece bir inanç özgürlüğü ihlali olarak başlayan uygulamalar, kısa sürede eğitim hakkı, çalışma hakkı, toplumsal hayata katılma hakkı ve tabii eşitlik hakkı gibi temel vatandaşlık haklarının ihlaline kadar uzanmıştır. (Cindioğlu, 2010: 5-33) Ve bu ihlaller pek çok kadının, genç kızın psikolojisini bozmuş, hayatlarını istemedikleri şekilde şekillendirmesine, bazı aile fertleri ile çatışma yaşamalarına sebep olmuştur.

Türkiye'de başörtüsü yasağının 1960'lı yıllarda başladığını belirtmiştik. İlk başörtüsü yasağı ise 1964'te İstanbul Üniversitesi'nden dönem birinciliğiyle mezun olan başörtülü bir Tıp Fakültesi öğrencisinin mezuniyet konuşması yapmasına izin verilmemesiyle görülür. (Cindioğlu, 2010: 33)

İncelediğimiz *eserlerden İki Kişilik Rüyalar'da Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim...* başlığı altında anlatılan *Eksik Kalan* adlı hikâyede ise daha önceki öğretim hayatında okul birincisi olan Dilek, sınav sırasında başörtüsünü çıkartamadığı için, dört defa üniversite sınavına girmesine rağmen, sınavı kazanamamıştır Dilek, her sınava girişinde türbanını çıkartmak zorunda kalır, bu onu çok yaralar, onuru kırılır kendine

gelemez. Yıl boyunca gece gündüz çalışıp hazırlandığı halde sınavı kazanamaz. Sınava üçüncü girişinde annesi “onlar sana çıkart demeden çıkart” (s.53) der. Dilek, annesinin sözünü hatırlayarak başörtüsünü bahçede çıkartır. “Telkin ediyordu kendisine. Başını açıyormuş gibi değil. Eldivenini çıkarıyormuş GİBİ. Eldivenini çıkardığını düşün. Hadi düşün. Herkes tek tek içeri girerken ona kapıda ‘Çıkart şu başındakini’ diyorlardı. Başındakini çıkarıyordu. Başındakinin içinde kalbi kalıyordu. Aklı kalıyordu. Onuru kalıyordu. Herkes annesini babasını bırakıyordu sınav salonun dışına. Dilek bütün uzuvlarını.” (s.53) Dilek çok kötü bir durumdadır, sürekli başını yoklamaya başlar. Baş ışıır. Başından sonra bütün bedeni titremeye başlar. Hasta olur. “Oysa kendini ertelemesi gerekiyordu. Sınav kazanmak için kendisini ertelemesi gerekiyordu. Yaşadıklarını, yaşamamış gibi yapması.” (s.53) Ama Dilek bunu yapamaz. Dilek bunun yanı sıra başarılı bir öğrenci olarak üniversite sınavını kazanamadığı için de üniversite sınavını kazanan diğer bir arkadaşı tarafından da sık sık incitilir. Ayrıca, Dilek üniversite sınavını kazanamadığı için sınavı kazanan diğer arkadaşlarını kıskanır. Bu kıskançlıkta onu çok yıpratır. Bu duruma Arkadaş Olarak Kadın başlığı altında değindiğimiz için burada bu kadarını belirtmekle yetineceğiz.

İncelediğimiz eserlerden *Medyasenfoni*'de de Nazire, üniversite yıllarında başörtüsü yasağı karşısında mücadele vermiş ölü bir karakter olarak karşımıza çıkar. Romanda Nazire bir trafik kazası sonucu hayatını kaybetmiştir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümü mezunu, kültürlü, alçakgönüllü, kolay kolay sinirlenmeyen lider ruhlu bir genç kız olarak anlatılan Nazire, aynı zamanda üniversitede başörtüsü yasakları başladığında Ankara'ya Başbakan Bülent Ulusu ile konuşmaya gidecek, öğrencilere başkanlık edecek kadar birikimli ve özgüvenlidir de. Romandaki bu pasaj aslında bir gerçekten yola çıkarak kurgulanmıştır. Romanda adı geçen başbakan Bülent Ulusu 1980-1983 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Başbakanıdır ve o dönemde bir grup başörtülü öğrencinin Başbakan Bülent Ulusu ile görüştüğünü yazar bir köşe yazısında şöyle belirtmiştir. “1983 yılında Üniversitelere ilk YÖK yasakları geldiğinde bir gurup başörtülü öğrenci, dönemin başbakanı Bülent Ulusu'ya çıkmış dertlerini anlatmayı denemişti.” (Barbarosoğlu: 2001) Romanda,

İki Kişilik Rüyalarda Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim... başlığı altında anlatılan *Büyü(mek)* adlı hikâyede ise başörtülü bir kadının başörtüsü yasağı yüzünden kendi ülkesinde gurbeti yaşadığını görürüz. Hikâyede çevresindeki olaylara karşı devamlı bir durum değerlendirmesi yapan anne bir süre sonra susar, hiçbir şeye artık eskisi gibi tepki göstermez. Başörtü sorunu çıkmıştır. Kadın üniversiteli başörtülü kızlara destek olmak için oğlu ile Beyazıt'taki oturma eylemine gider. "Biz herkese yabancı mıydık? Beyazıt'ta oturma eylemi devam ediyor. Buz gibi taşların üstünde oturan kızlar herkese yabancı... Kendi gurbetimizde . Biraz sonra buz gibi taşların üstüne oturacağız. Hayatta hiçbir şey dilenmek zorunda kalmadığımızı şükrederek. 'Biz temiz dilencileriz değil mi anne!' 'Hayır, biz dilenci değiliz. Sadece elimizden alınanları istiyoruz. Başkalarına ait olanları değil.' Sana şiir okuyayım ha oğlum! Talihi ve tarihi birbirinin üstüne düşmüş bir ülkeden. Kendi ülkemizden. Yani gurbetimizden. Sana bir şiir okuyayım." (s.62-63)

Kadınların okuması aslında sadece kendilerini değil, ailelerini de ilgilendiren önemli bir karardır. Özellikle bir kız çocuğu okutmak aileler açısından hem duygusal hem de mali olarak önemli bir yatırımdır. Kız çocuklarının okuması, sadece kız çocuğu açısından değil, aile açısından da statünün yükselmesi ve gelir kaynağı ihtimaline işaret eder. Ülkemizde en dindar, kızlarının başını örtmesini en fazla destekleyen aileler dahi, kızlarının eğitim ve çalışma hayatından mahrum kalmasını içlerine sindiremeyerek, kızlarını başlarını açmaya yönlendirmeye çalışabilmektedirler. Bu sebeple kızlarının başörtüsü yüzünden okuldan atılmaları söz konusu olduğunda aileler büyük hayal kırıklığı yaşamakta, kızlarına çok sert tepkiler gösterebilmektedirler. (Cindioğlu, 2010: 53-55)

İki Kişilik Rüyalarda Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim... başlığı altında yer alan *Dazlak* adlı hikâyede de bir üniversite öğrencisi genç kızın babası kızının başörtüsü yasağı yüzünden okulu bırakmasını istemez. Hikâyede babanın dini hassasiyetleri hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Ancak anne ve kızın davranışlarına bakınca babanın da muhafazakar biri olabileceği düşünülmektedir. Betül başörtüsünün mücadelesini veren dik duruşlu bir kızdır. Genç kız üniversite üçüncü sınıf öğrencisidir, başörtüsü

yasağı yüzünden okulu bırakma kararı alır. Arkadaşları aklına gelir, çocukluk arkadaşı Aslı başörtülü değildir, zaten her konuda onu dinlemekten ve anlamaktan da uzaktır, diğer bir arkadaşı Seher ise başörtülüdür, ancak onun başörtüsü yasağı karşısında aldığı tavır kendisinden oldukça farklıdır. Eve giden Betül başörtüsü yasağı yüzünden aldığı okulu bırakma kararını ailesine açıklar. Ancak babası Betül'ün bu kararını onaylamaz. Babasının isteği üzerine annesi onunla konuşur. Betül annesinin ikna çabaları karşısında ancak kafasını kazıtarak okula gidebileceğini söyler. Annesine saçını kestirip, kazıtır, bu arada kendisi de oldukça sağduyulu bir şekilde annesine yardımcı olur. “Hiçbir duyguya geçit vermeden sımsıkı toplayıp ördü saçlarını. Saçını toplarken dağılan olmamalıydı. Kaybeden. Yenilen. Asla! ‘Anneciğim önce şu tek örgüyü ensemden keselim. Ondan sonra kafamı dazlak yaparız.’ ” (s.73) Dilek, okulda başını açmasını istediklerinde de başını açar, üniversite özel bir üniversitedir, onu öyle gören Dekan bu şekilde bir eylemle gündeme gelmek istemediklerini söyleyerek bütün başörtülülerin başlarını kapatmalarını ister.

“ ‘Örtün başınızı’ dedi Dekan elleri titreyerek. ‘Örtün!!! Başörtülü olmanız, dazlak olmanızdan daha az tehlikeli bizim için. Maazallah dazlaklar eylemi yayılırsa, ilk örneğin bizim fakültemizden çıkmış olması bizi zora sokar. Zora sokar. Dara sokar. Teamüller. Evet teamüller. Hadi örtün başınızı. Örtün!!!’ ” (s.74)

İncelediğimiz eserlerden *Senin Hikâyen*'de *İlân* adlı hikâyede de ismi belirtilmeyen başörtülü üniversite öğrencisi genç kızın başörtüsü eylemlerine katılmasına babası karşı çıkmaktadır. (s.140) Hikâyede yukarıdaki hikâyede olduğu gibi babanın dini hassasiyetleri hakkında bilgi verilmez. Ancak genel olarak anne ve kızın davranışlarına bakınca babanın da muhafazakar biri olabileceği düşünülmektedir. Hikâyede bir kişi, şöhret olma arzusuyla bu kapalı öğrencinin resmini fotomontajla uzun saçlı bir bayan, bir kız çocuğu resmini de yine aynı yöntemle onun ikiz kız çocuğu haline getirdikten sonra, onların resimlerini gösterip eşim, çocuklarımı alıp beni terk etti diyerek gazete ve televizyonlara çıkar, kendi hikâyesini yazar. Genç kız olanlardan habersizdir, başörtü eylemlerine katılmıştır, job yiyince arkadaşları onu hastaneye götürür. Genç kız orada her zamankinden farklı

bir tepkiyle karşılaşır. Hemşire ona başını açmasını önermeyip, kocasının yanına gitmesini tavsiye eder. “Başörtüsü eylemleri vardı. Polis tarafından epey tartaklandık. Hiç sebep yokken omzuma bir job yedim. Sol kolum romatizmalı olduğu için arkadaşlar beni sigorta hastanesine götürdü. ‘Niye eylem yapıyorsunuz, başınızı açın’ filan türünden bir sürü akıl ile karşılaşırız biz. O gün pansuman yapan hemşire ‘Eylem yapıp cop yiyeceğine kocanın yanına dön’ dedi. Arkadaşlarla birbirimizin yüzüne bakakaldık.” (s.139-140) Genç kız, hemşirenin gazetedeki ilânı göstermesiyle durumdan haberdar olur, eve dönünce genç kız, durumdan ailesine bahsetmez, özellikle eylemlere katılmasına karşı olan babasından çekinir. “O gün eve geldim. Omzumdaki ağrı kuvvetli olduğundan hastanedeki olaylardan aileme bahsedecek fırsat bile bulamadım. Babam zaten benim eylemlere katılmama karşı. Toplum tarafından yöneltilecek ufacık bir suçlama babamı bana karşı daha fazla kışkırtıyor.” (s.140) Ancak, komşularından bir kadın gazete haberini annesine göstermiştir, annesi gazete haberini kendisine gösterince genç kız hastanede yaşadıklarını annesine anlatır. Genç kız aile ve çevresine karşı zor bir duruma düşer. Annesi bu olaylarda onu yalnız bırakmayıp bu durumdan kurtulmak için çareler ararken kızının başörtü eylemlerine katılmasına karşı çıkan baba bu olayların sebebi olarak onun başörtü eylemlerine katılmasını görür. “Olanları babam da duymuştu tabî. ‘Bütün bunlar başörtüsü direnişine katıldın diye oluyor’ deyip başka bir şey söylemiyordu.” (s.141-142)

Yukarıda değindiğimiz gibi hikâyede başörtüsü yasağıyla karşılaşmış diğer bir üniversiteli genç kız da Seherdir. Yasak karşısında Seher arkadaşı Betül’den farklı bir tavır alır. Betül okulu bırakırken Seher, başörtü yasağı çıkınca, Amerika’ya gitmek ister. Ancak kendisi de gençken bu sorunlarla mücadele etmiş olan annesi ile kızının da başörtüsü mücadelesi verme biçimleri farklıdır. Anne kız bu yüzden çatışma yaşarlar, bu sebeple söz konusu durumdan Anne Olarak Kadın başlığı altında daha önce bahsetmiştik. Hikâyede annesi kızının Amerika’ya gitme isteğini onaylamazken Seher, kendisinin Amerika’ya gitme isteğini bir direnme biçimi olarak görür ve annesini kendisini anlamamakla suçlar. Kızı olaya bireysel olarak bakıp, kendi başının çaresini ararken annesi, bütün başörtülü

kızları düşünmektedir; başörtü eylemi yapan kızlara kurabiye götürür. Buna karşılık Seher, arkadaşlarının annesi hakkında söyleyebileceklerini düşünür, evi de ihmal ediyorsun diyerek annesinin kızlara kurabiye götürmesini istemez. Annesi kendisi gibi olmadığı için, annesinin gittiği toplantılarda Seher'in annesiyim demesinden de rahatsızdır. “Gitme artık şu toplantılara. Benim bütün planlarıma mani oluyorsun. Medyanın diline de düşersen sen gör o zaman! Arayıp da bulamadıkları malzeme. Benim adımı niye verdin bilmem ki! Şarttı sanki ‘Ben Seher’in annesiyim’ demek. Arkadaşlarımla gözünde iyice tuhaf duruma düştüm üstelik.” (s.69)

Eğitim ve çalışma hakkı, modern toplumlarda en temel anayasal vatandaşlık hakkıdır. Başörtüsü yasağı nedeniyle sadece en temel vatandaşlık hakkına ulaşım engellenmekle kalmamakta, başörtülü kadınların çalışma hayatına katılımı da kısıtlanmaktadır. (Cindoğlu, 2010: 7) Başörtülü kadınların üniversite yıllarında başörtüsü yasağı nedeniyle yaşadıkları öfke, kırgınlık ve hayal kırıklıkları iş hayatında yaşadıkları ayrımcılıklarla birleşerek devam etmektedir.

İncelediğimiz eserlerden de *Senin Hikâyen*'de *Kapanmayan Yaralar Antolojisi* adlı hikâyede genç bir kadının üniversite yıllarında başlayan başörtüsü yasağı karşısında yaşadığı üzüntüler, sıkıntıların meslek hayatında da devam ettiğini görürüz. Hikâyede öğretmen olan Nihan, başı örtülü olduğu için İstanbul'dan Afyon'a sürgün edilmiştir. Sürgün edildiğini öğrencilerinden saklayan Nihan'ın okuldan ayrılışı, okuldan ayrılan diğer öğretmenlerden farklı olmuştur. Onlara ayrılırken hediyeler alınırken, başörtüsü yüzünden sürgün edilen Nihan, yarım yamalak veda cümleleri ile uğurlanmıştır. “İçten bir şekilde uğurlasalardı dosyalarına işlenecekmiş gibi sanki. Hatıra niyetine bir hediye verirlerse ‘memurîn kanununa’ muhalefetten ekmek parasından olurlarmış gibi. Tavrını onaylamadıklarını belirtmek için ‘Keşke sen de...’ deyip susmuşlardı. ‘Keşke ben de ne?’ Soruyu tamamlamalarını istemenin mânâsız olduğunu onca yarım kalmış cümlelerin ardından artık iyice öğrenmişti. Keşke sen de başını açsaydın.” (s.55) Nihan, sürgün edildikten sonra öğretmen arkadaşlarının hepsi ondan uzak durmuşlardır. “Öğretmenler Odası ağzından çıkan her şeyi duymamaya ayarlamıştı kulaklarını. Daha sözünü bile tamamlamamışken. Apar topar

masadan kalkıp gitmelerinin anlamı neydi? Hiç kimse bir sürgün ile arkadaş olmanın ‘tehlikesini’ göze alacak kadar cesur değildir ha. Sürgün.” (s.55) Nihan, Afyon’da da sürgünle gelen bir öğretmen olduğu için istenilmemiş, dışlanmış, yalnız kalmıştır. “Pos bıyıklı meslektaşı nasıl pervâsız elindeki sopayı ayak ucuna doğru sallaya sallaya ‘Hocanım, sizi artık okulda görmek istemiyoruz’ deyivermişti. Artık... Daha okula başlayalı bir ay bile olmamışken. Artık sizi görmek istemiyoruz. ‘Hayatta görmek istemediğimiz çok şey vardır Taner Bey. Biz görmek istemiyoruz diye hiçbir şey yok olmaz. Ya da bizim yok etme hakkımız doğmaz değil mi?’” (s.52) Tüm bu yaşadıklarının yanı sıra Nihan’ın yalnızlığını derinleştiren acı hatıraları vardır. Evlenmesine bir hafta kala nişanlısı Cenân’ı bir deniz kazasında kaybeden Nihan, başörtü eylemlerine katılmış eylemleri başlatan yol arkadaşı Cenân’ı da kanserden kaybetmiştir. Öğrencilik yıllarında başörtüsü mücadelesi veren daha sonraları meslek hayatında başörtü taktığı için sürgün edilen, bu yüzden yalnız kalan Nihan, annesinden gelen bir mektupla uğruna mücadele ettikleri değerlerin zamanla anlam ve derinliğini kaybettiğini görür. Hikâyede Nihan’ın annesinin ağzından dolaylı olarak anlatılan Emine de hafızken eşinin isteği üzerine başını açmış, daha sonraları tamamen eski kimliğinden uzaklaşmıştır. “Yere göğe koyamadığın Nüzhet Ağabey’in ‘Vizyon değiştirmem gerek’ diyerek karısı Emine’nin başını açmasını istemiş. Erkeklerin vizyonu hanımlarının görüntüsünden ulaşıyor dört bir yana. Emine, hafızdı biliyorsun. Vizyon için hafız hanım nasıl bir yükse, ‘Çocuklarım var’ diyerek başını açtı Emine. Önce ağladı. Sonra elinde bir sigarayla görmeye başladım orda burada. Dün saçları civciv sarısına bulanmıştı. Oturma eylemi sırasında size en yaman desteği yapan AĞABEYLERİNİZ vardı hani. Şimdi herbirinin odasında mini etekli bir sekreter.” (s.60) Nihan okuduklarına şaşırır, üzülür. “Herkes neyse de Nüzhet Ağabey? Vizyon ne? İman ve vizyon. Huriye Kadın gelseydi... Niye bu kadar gecikmişti.”. (s.61) Nihan, Afyon’daki dert ortağı, komşusu Huriye Kadın da vefat edince İstanbul’a dönmeye karar verir.

Yine aynı hikâyede başörtülü olduğu için öğrencilik hayatında, iş hayatında sorunlar yaşayan Nihan’ın arkadaşı olan Cenân ölmüş bir karakterdir. Nihan’ın bahsetmesiyle onu tanırız. Nihan, Cenân’la birlikte

başörtüsü eylemlerine katılmıştır. Cenan, başörtü eyleminin başlatıcısıdır, daha sonra kanser hastası olmuştur. Hastanede yatan Cenan, 35 kilo olmuştur. Annesi kızının hastalığı karşısında üzüntüsünü Nihan'a hisli, derin ve anlamlı, cümlelerle ifade eder. “Annesi ‘O soğuk havalarda beklemeyin dedim size’ diye bağıyordu. ‘Hadi git arkadaşın için gazetelere ilân ver! İlân ver ve de ki, Beyazıt eylemi sadece Beyazıt’ta değil! Vakıf Gureba Hastanesi’nde yatan bir Cenan da var. Sayıyorsanız hepimizi, Cenan’ı saymayı unutmayın. O artık 35 kilo. Ama 35 kilolar da sayılır değil mi?’ ” (s.53) Cenan’ın hastalığının nedenini arkadaşı Nihan da onun başörtüsü uğruna çektiği sıkıntılara, acılara bağlar. “Kanser... Cenan! Sen hepimizden daha çok ve hepimiz adına mı yaşadın bütün acıları? Birlikte eylem yaptığımız arkadaşlarımızın çoğu evlendi.” (s.54) Kendilerini kovulmuş bir nesil olarak gören Nihan, yaşadığı andaki durumu şöyle anlatır: “Erken evlenenlerin kızları, annesinin üniversite kapıları önüne ekmiş olduğu acıları toplamak üzere üniversite kapılarında. Hayat değişirken biz bir örnek acılar içinde yaşıyoruz. Kovulmuş bir nesildik. Çocuklarımıza mirasımız kovulmanın üstüne dayak oldu.” (s.54)

Toplumun başörtü takan kadına, genç kıza verdiği tepkiler kişi üzerinde derin izler bırakacak yanlış davranışlara sebep olabilir. *İki Kişilik Rüyalarda Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim...* başlığı altında yer alan *Sevabın Kefareti* adlı hikâyede de böyle bir durumla karşılaştık. Hikâyede ismi belirtilmeyen genç kız dershaneye giderken kapanmıştır. Matematik öğretmeni onu başörtülü görünce “dikiş iğnesiydik toplu iğne olmuşuz artık” (s.80) der. Bu sözlere çok alınır. Eve gider, Ramazan ayıdır, oruçtur, annesi de iftara misafir davet etmiştir. Annesi biraz önce babası ile kömür taşımış, yemekleri hazırlamıştır. Dizleri ağrıyordur, kızından kendine yardım etmesini, bulaşıkları yıkamasını ister, ancak onun canı sıtkındır, hiçbir şey yapmak istemez, dershaneye gitmeyecek, sınavlara girmeyecek, hatta odadan dahi çıkmayacaktır. Bu düşüncelerle yatar. Annesi kendisine yardım etmesi için kendisini çağırdıkça sinirlenir. İçinden onu yabancı bir kadın olarak düşünür, bir an ‘kadının’ annesinin olmadığı bir dünyada rahatlayacakmış gibi gelir ona “Bu kadının olmadığı dünya bir an ferah ve sorunsuz bir dünya gibi geliyor.” (s.82) der. O gece annesini kaybeder. Genç

kız şok geçirir, üzüntüsünden ağlayamaz. “Annem o gece öldü. Ağlayamadım bile. Katılaştım sadece. Hareket kabiliyetimi yitirdim. Geçici körlük teşhisi koymuş doktorlar. Hiçbirini hatırlamıyorum.” (s.82) Bu durum onu çok yaralar. “Annem o gece öldü. ‘Keşke bu kadın hiç olmasa’ dediğim gece. İnsanın annesinin ölümünden daha zor ne olabilir diye düşünürüz değil mi? Var daha zoru var. Onu kadın deyip kendimizden uzaklaştırdığımız, “Ölse” dediğimiz gece, ölmesi. Sanki ölecek başka hiçbir gece yokmuş gibi.” (s.83) Annesi o akşam bulaşıkları yıkamadan yatmış, ondan beklemiştir. Sahurdan sonra da bulaşıkları yıkarken vefat etmiştir. “O gece bulaşıkları yıkamadan yatmıştı. Benden beklemişti. Toplu iğneden. Toplu iğnelerin bulaşık yıkayamadığını bilemeden gitti annem. Sahurdan sonra bulaşık yıkamaya çalışmış. Son tencere elinden düşmüş. Annem o gece öldü.” (s.82-83) Başörtü taktığı için hocasından duyduğu söz yüzünden kırılgan kızgın olan Elif kızgınlığını annesinden çıkarmıştır. Ama bunun bedeli çok ağır olmuştur. Elif yetişkin bir kadın olduğunda da eşin tarafından başını açması konusunda baskı görür. Narsist olan eşi onun başını açabileceği konusunda fetva dahi bulur. Bu durum Elif’i çok yaralar. Elif’in eşiyle arasında geçen bu duruma İlk Eş başlığı altında değindiğimiz için burada bu kadarını belirtmekle yetineceğiz.

Gün Akşamsızdır’da *İmajötürün Evi* adlı hikâyede ise siyah başörtülü kadın, yıllarca ev hanımı olarak eviyle çocuklarıyla ilgilenerken mutlu olmuştur. Ancak seneler geçtikten sonra çocukları kendinden uzaklaşmış, onu hep aynı noktada kalmakla suçlar. Eşi de ev hanımı olarak kendini beğenmez. Siyah başörtülü kadın, başarılı bir kadın olmak için imajatörden, emekli öğretmen olan Nuri Hoca’dan yardım ister. Bir anlamda falcı gibi çalışan Nuri Hoca, kendisi daha işine adapte olmamışken karşısında başörtülü birini görünce şaşırır. Oraya gelmeyi ona yakıştıramaz “Hayır bu kadarı fazla. Kendi cinnetimi davet ediyorum şu kırmızı duvarlara. Bu kadının ne işi var? Adres sormak filan. Yok canım, kim girer bu loş odaya. Bilerek mi geldi? Ne kadar masum bir sükutu var oysa. Hiç konuşmadan dönüp gitse. Bu haza hanımefendi duruşlar. Falcıların yolunu aşındırmış olamazsınız hanımefendi. Başınızdaki başörtüye ihanet eden bir duruş yok

hiçbir uzvunuzda. Ben günlerdir insanlara ölçüyü önerdim durdum. Siz hangi ölçünün dilencisi olacaksınız?” (s.52)

Diğer bir hikâyede de başörtüsü yasağının kadının aile içi ilişkilerini nasıl etkilediğini görürüz. Kayınvalide Olarak Kadın başlığı altında *İki Kişilik Rüyalarda Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim...* başlığı altında yer alan *Eksik Kalan* adlı hikâyede kayınvalidesinin oğlunun yükünün hafifleyeceğini düşünerek, üniversitede çalışan bir tanıdıklarının eşini örnek gösterip, Elif’ten başını açmasını istediğinden, bahsetmiştik. Hikâyede değinilmemiş ancak kayınvalidenin tavırlarından anlaşıldığı üzere başörtü takmanın sorun olduğu bir dönemde geçmektedir olaylar. İnançlarına bağlı, sabırlı bir kadın olan Elif, yasaklar ve baskı karşısında ödün vermez. Bu tavırları belki de onun boşanmasına sebep olsa bile...

Ahir Zaman Gülüşleri’nde Yaşayamadığımız Dünya adlı hikâyede ise başörtülü olduğu için toplumsal hayatın içerisinde iletişim problemleri yaşayan üniversite öğrencisi bir genç kızla karşılaşırız. Hikâyede üniversite öğrencisi olan Aslı’nın radyo DJ’leri ile ilgili bir ödev yapması gerekir. Düşüncelerini bir kâğıda yazarak hocasına sunar. Hocası projeyi beğenir. Ancak başörtülü olduğu için onu bir kategoriye sokar ve objektif olamayacağını düşündüğü için çalışma alanını kısıtlar. Cemaat radyolarını proje dışında tutar. “Profesör kendisine sunulan sayfayı uzun uzun elinde tuttukten sonra bu soruları DJ ile görüşerek daha kapsamlı bir çalışma yapabileceğini söyledi. Cemaat radyoları ile ilgili soruları ise ‘Kendini zaten onlardan biri sayarken soru üretemeyeceği’ noktasından cevaplandırdı. ‘Benim kendimi zaten onlardan biri saydığımdan nasıl bu kadar emin olabiliyorsunuz?’ Adamın kuşkulu bakışlarını seslendirdi: ‘Bütün dindarlar bir ve aynıdır. Cemaat başka türlü olmalarına izin vermez.’ Profesör, kızmak yerine Aslı’yı taltif etti. ‘İstisnalar kaideyi bozmaz. Sen bir istisnasın. Cins bir kafan var.’ ” (s.93) Hocasının verdiği projeyi herkesten çok ciddiye alıp, sorgulayan Aslı, radyo projesi için DJ ile görüşmeye gittiğinde türbanlı olduğu için hoş karşılanmaz. Önce danışmadaki kız onu görünce şaşırır, DJ’ye haber vermek için yavaş davranır. “Aslı’ya baktı bir de önündeki telefona. Gamsız bir şekilde her kelimenin arasına uzun boşluklar koyarak sordu. ‘Ne şeydiyecektiniz kendisiyle..?’ ” (s.93-94) Aslı,

DJ'in odasına giderken koridorda da çeşitli bakışlara maruz kalır. "Koridorun sonuna gelinceye kadar kendisine olağanüstü bir yaratılmışçasına bakan her kafaya "iyi günler" diyerek selam verdi." (s.94) DJ ise Aslı'yı görünce "Öğrenci olduğun için konuşmayı kabul etmiştim. Türbanlı olduğunu önceden bilseydim kabul eder miydim? Emin değilim." (s.94) diye tepki gösterir. DJ Aslı'nın dindarlığını, başörtü takmasını sorgular. Aslı bilinçli, zeki bir kızdır, DJ'ye mantıklı cevaplar verir, onu şaşırtır: " 'Görüşmeyle türbanın ne ilgisi var anlayamadım. Radyoların da mı YÖK ile göbek bağı var?'

'Zeki biriyiz ha? Sevdim. Demek türbanlılar da zeki oluyor.'

'Da ekini kaldıralım lütfen!' " (s.94)

DJ Cahit asıl adıyla Sıtkı, sen sorulara geçmeden önce ben sormalıyım diyerek Aslı'ya sorular sorar. "Sen dürüst biri misin bakalım? Başına türban sarmak kolay. Sen öteki insanlardan daha mı üstün görüyorsun kendini? Ben daha dindarım, diye ortalıkta dolanmak için ne gibi geçerli nedenlerin var?" (s.95) Aslı'nın başörtüsüyle kendini ifade etmesi iletişim kurmasını engellemektedir. Ancak o, kendisini cemaat kategorisine koyan ve onlarla çalışmasında objektif davranamayacağını düşünen hocasını haklı çıkarmamak için istediği gibi davranamaz. " 'Sen kim oluyorsun da benim dindarlığımı sorgulamaya kalkıyorsun?' diyebilirdi kısa yoldan der ve çeker giderdi. 'Projeye de lanet olsun, seni proje yapmaya kalkana da'. O zaman profesörün kendinden eminliği, cemaat radyolarının niçin proje dışı sayıldığı bir defa daha haklılıktan bir abide olarak karşısına çıkardı." (s.95) Böyle düşünen Aslı DJ'ye şöyle cevap verir: "Dindarlığın tek ölçütü başörtü takmak değil. Ama kabuğudur. Kabuk olmadan öz olmaz. Ben başörtü takarak sadece insanlara bir güvence veriyorum. Benden size bir kötülük gelmez. Ben Allah'a teslim olmuş bir kulum, diyorum." (s.95)

Aslı başörtüsünden dolayı radyoda yaşadığı dışlamayı sorgular. Radyoya girişinden itibaren başörtülü olduğu için farklı davranılan, DJ tarafından dindarlığı sorgulanan Aslı görüşmeden hemen sonra proje hocasıyla konuşmayı düşünür. Ağlamak üzeredir. Hocasını haklı bulur. Başörtülü olması "Proje hocasının karşısına geçip 'Siz haklıydınız. Benim kimliğim, yani kimliğimi herkes için aşikâr kılmam iletişim kurmamı

engelliyor. Benim açımdan değil. Muhataplarım açısından. Şehrin dış kapıları, iç kapıları, billurdan, zümrüten kapıları var. Ben sadece dış kapıdan içeri girebiliyorum.” (s.98) Hocasına bunları anlatınca başörtülü biri olarak kendi görüşleri dışındaki insanlarla iletişim kuramadığını, kendi gibi düşünenlerle de hep aynı olduklarını kabul etmiş olacağı için söyleyeceklerinden vazgeçer. “Hayır asla bu tonda konuşmayacaktı. Sesinin frekansı asla ağlama istasyonuna yaklaşmayacaktı. ‘Benim randevulaştığım adamın kendine güveni yoktu’ Hayır hayır, böyle de başlayamazdı” (s.98)

İncelediğimiz roman ve hikâyelerde kimi kadınlar yukarıda aktardığımız gibi başörtü taktıkları için çeşitli sorunlarla, yasaklarla mücadele ederken kimi kadınlarsa daha serbest bir ortamdadırlar. Başörtü taktıkları için herhangi bir baskıyla karşılaşmayan bu kadınlar için başörtü daha farklı bir anlam taşır. Bu anlam daha çok dünyaya yöneliktir.

Yazar, hikâye ve romanlarında bazı karakterlerin adını vermek yerine dış görüntüsünden giyinişinden bahsederek kişinin yaşam tarzı, hayata bakışı hakkında bilgi verir. *Ahir Zaman Güllüşleri*’nde *Çay Bahçesi* adlı hikâyede de yazarın ismini belirtmediği ancak özellikle önce giyim tarzından “Kırmızılar içinde üzerindeki uzun pardösüsünün yırtmaçları beline kadar çıkan, beline kadar çıkan yırtmaçlardan ve açık düğmelerinden pardösüsü ile aynı renk pantolonu görünen, boynunun üstünde iki adet kafayı üst üste taşıyormuşçasına başörtü bağlamış kız” (s.53) diye bahsettiği kız bir erkeğin beline sarılmıştır; başparmağında maskeye benzer bir yüzük vardır, yüksek topuklu ayakkabıları ile yürürken bileğinden halhalları görünür. (s.53) Hikâye boyunca çevresindeki herkesi eleştiren iki yaşlı kadın onun hakkında da bir şeyler söyler. Kırmızı ojeli kadın dudak bükerek “Ayol bunlar da hiçbir şeyden geri kalmıyor.” Derken pembe ojeli kadın “Kırmızı gençlere yakışıyor” diyerek kırmızı ojeli kadına laf dokundurur. (s.53)

İncelediğimiz eserlerden muhafazakar bir kimliğe sahip Adalet ve Kalkınma Partisi’nin tek başına iktidarda olduğu bir dönemde yazılan *Rüzgâr Avı*’nda *Etiket* başlığı altında yer alan *Bir köşem olsaydı şöyle denize nazır...* adlı hikâyede yukarıda bahsettiğimiz gibi başörtüsüne farklı anlam ve imaj yükleyen kadınlar görürüz. Yazar hikâyede belde belediye başkanı

Avni Bey'in eşi Hümeýra karakteri üzerinden Müslüman kadınların gösteriş merakını öne çıkarırken, zenginleşen iktidara gelen dindar kesimin, modernizme ayak uydurup, nasıl değerlerinden uzaklaştıklarını anlatır. Hikâyede tesettürlü bir kadın olan Hümeýra, başörtü takmayı da bir marka sahibi olmaya benzetir, girdiği çevrelerde farklılaşmak için başörtüsünü kullanır. “Başörtüsü tarafından eşitlenmeye itirazım var. Lütfen gerekli kişiler ile konuşulsun. Tek başörtülü olarak benim davetli olduğum toplantıları tercih ediyorum. Masadaki tek başörtülü ben olmalıyım. Ancak o zaman markayı layıkıyla taşıdığımı ispat edebilirim. Evet başörtülü olmak bir marka olmayı gerektiriyor. Markayı layıkıyla taşımayı” (s.15) Hümeýra, başörtülü bir kadın olarak bulunduğu ortamda, protokol çevresinde kendisini ön planda tutmak için uğraşırken başörtülü, başarılı ünlü bir yazar olan Müberra Esen ise o ortamlardan uzak durmak halkla bütünleşmek ister. Ancak, başarısıyla ön plandadır, uğraşmasına rağmen çevresinden ilgi görmeyen Hümeýra, Müberra Esen'i kıskanır, onu eleştirir: “*Nasılısınız Müberra Hanım*. Müberra Hanım kim ya! KİM! Ninem gününden kalmış başörtüsü ile. Dikişi açılmış ayakkabıları ile. Müberra Hanım kim ya. Yazarmış. Ne yazmış. Yazmış da Nobel mi almış! Yazdığı yazılar ile hastalara şifa, dertlilere deva mı olmuş yani. Biz çalışıyoruz ama. Hem şifayız hem deva. Avni Bey'in eşi olarak resim vermek kolay mı?” (s.16) Hikâyede protokolünde katıldığı bir davete katılan Müberra Hanım, yukarıda bahsettiğimiz tavırlarından dolayı Bakan Bey'in özel kalemi tarafından eleştirilir. Kadın onu eleştirirken, bütün başörtülü kadınlar hakkında da genel bir değerlendirme yapar. “Ah canımın içi. Ah sosyalleşme yorgunum, ah kocasının adını, anlı şanlı taşıma gazim benim. Giymiş gece elbisesini gelmiş. Bunların görgüsüzlüğü laikleri dellendirmeye yetiyor anca. Tabi hayatları boyunca ancak gece diye kına gecelerine gidebildikleri için her türlü geceyi kına gecesi olarak algılıyorlar. Gece bir yere gidiliyorsa ya düğün ya kına.” (s.18)

Yine aynı hikâyede *Etiket* başlığı altında yer alan *Bu kumaş bu kumaşı sevmemiş* adlı hikâyede Hümeýra, kardeşi Füsün ve Naciye ile birlikte iş yapmayı planlarlar. Füsün tasarımcıdır. Butik işleten Naciye ise marka olmak için imaja ihtiyacı olduğunu düşünür, bu nedenle başörtülü, ödüllü

bir tasarımcı olan Füsun la çalışmak ister. Füsun, görüşmek üzere Naciye'nin iş yerine gider. Kadının gelen müşterilere göre kostüm değiştirdiğini görür. Kendisine de yeni bir kostüm giyerek hayat hikâyesini anlatır. *“Daha hanımefendi tarafından kabul edilişimin 28. dakikasıydı ki o beni pek Rus edalarında karşılayan kadın gitti, kafasına bir bone, bedenine cübbemsi bir şey geçirmiş olarak geri geldi. Ah şekerim şeker eskiden ben kapalıydım. Bütün ailemiz kapalıydı. Ben imam hatip mezunuyum aslında... Diyen biri geldi. Kadın hayat hikâyesini belli ki kostümler eşliğinde bana gösterecek. Bana değilmiş tabi, gelen müşteri profiline göreymiş o kostüm tercihi.”* (s.27) Hikâyede, Naciye'nin söylediklerinin doğru olup olmadığı tam verilmemiştir. Durum iki anlamda da değerlendirilebilir. Gelen müşteriye göre kostüm, bir anlamda kimlik değiştiren Naciye, kapalı olan Füsun'a göre de bir hayat hikâyesi uydurmuş olabileceği gibi söyledikleri gerçekte olabilir.

Rüzgâr Avı'nda *Etiket* başlığı altında yer alan *Bu kumaş bu kumaşı sevmemiş* adlı hikâyede de başörtüsü yüzünden eğitimine yurt dışında devam etmek zorunda kalmış bir kadın vardır. Hikâyede doğma büyüme Almanyalı olan Füsun ailevi sebeplerden dolayı liseyi Türkiye'de okumuş. Başörtü yasağı sertleşince Almanya'ya geri dönmüş eğitimini orda tamamlamıştır. Bir süre kasiyer olarak çalıştıktan sonra da Türkiye'ye gelmiştir. Türkiye'de artık başörtüsü sorunu yoktur. Ancak bu sefer de değişen/bozulan ahlaki dini değerler onu mutsuz etmektedir. Hatta bu yüzden ablasıyla çatışma yaşarlar. Konudan *Kardeş* başlığı altında bahsettiğimiz için burada bu kadarını belirtmekle yetineceğiz.

Yine aynı hikâyede *Hesap* başlığı altında yer alan *Haset* adlı hikâyede ise bankada memur olarak çalışan Didem, müşteri olarak gelen lacivert puantiyeli başörtülü genç kızın başörtüsünün üstündeki güneş gözlüğünün, çantasının ve cep telefonunun fiyatıyla, markasıyla ilgilenir. (s.67) Ona hoş geldin demez, bunun sebebi de genç kızın başörtüsünün üstündeki markalı gözlüklerdir. Kapalı havada ve mekânlarda başörtüsünün üstüne güneş gözlüğü takan bayanları eleştirir. *“Benim ona hoş geldin mi demem gerekiyordu. Derdim aslında. Ama tepesindeki o marka gözlükleri görünce. Hayır, bana ne onun marka gözlüklerinden. O değil mesele. Dışarıda metal*

grisi bir hava hâkim iken. Bu hatun yani ne demeye başörtüsünün üstünde gözlük takmış. *Gece bile başörtülerinin üzerine gözlük takıyorlar.*” (s.67) Lacivert puantiyeli başörtülü genç kız, banka hesabına dolar yatırır. Ancak genç kızın, dolar derken sesi oldukça incedir. “Doleer... Nasıl da inceltiyor elin Amerikasının parasını. Doleer.”(s.68)

Yazar hikâyelerini anlatırken sosyolojik tespitlerde bulunur. Bu hikâyede de Amerikan parasının türbanlı müslüman bir bayan tarafından telaffuzla nasıl yüceltildiğini anlatmıştır. Garbın, Amerika'nın nasıl Müslüman ülkeleri hegemonyası altına aldığına satır aralarında gönderme yapmıştır.

Yine aynı hikâyede bankada çalışan anlatıcı Didem'in değişiyle keçi kızının gece kulübünden çıkmayan kuzeni, moda dergisinin kapağında gördüğü türbanlı bir bayanı göstererek “Türbanlı bir sevgili yapacağım kendime” (s.68) der. Yazar bu satırlarla da örtünme anlayışının, moda dergilerine yansıyan değişimini vurgulamaktadır.

Rüzgâr Avı'nda *Etiket* başlığı altında yer alan *Dengeli Beslenme* adlı hikâyede de sonradan görme tavırlar sergileyen kadın, depreme yardım olsun diye düzenlenen bir programa gider. Orda sahnede yer alan öğrenci kızlar başörtülüdür. Kızlar kendi değerlerinden uzaklaşmış, yozlaşmışlardır. Kadın onları ateist olan Fazıl Say'a benzetir. “Ne diye haksızlık olacakmış. Çalışıyorlar. Çalışınlar işte. Ama ne! Sanki Müzeyyen Senar'ın huzurundayız. Yok, Müzeyyen tahammülüdür. Bunlar pek bir Fazıl Say olduk havalarında. Tamam, taktir ediyoruz. İyi güzel. Cici kızlar. Başörtüleriyle icratlarını -aman icraat işte icraatın içinden- yapıyorlar.” (s.43)

Rüzgâr Avı'nda *Hesap* başlığı altında anlatılan hikâyede de yine yazar ismini belirtmeden dış görüntüsünü anlatarak bahsettiği, başörtü taktığını vurguladığı “pembe başörtülü deniz gözlü hemşire”, kıyafetiyle temsil ettiği inanca uygun davranışlarda bulunmaz. Hastalarına karşı saygısız ve duyarsız davranır, onlarla ilgilenmek yerine yanında oturan delikanlı ile muhabbet eder. “Dizinin dibinde oturan, film setinden armağan bir delikanlı ile muhabbet eylemekte. Muhabbetin sınırsızlığında çay demlemekte. Yanlarına gelen adam... Ki bu sırada onkolojiden gelen hastanın koluna şırıngayı hoyrat bir şekilde batırmıştır deniz gözlü pembe başörtülü hemşire.

Siz ikiniz bir yarışma programına katılın en iyisi diyor. Birbirinizi ne kadar iyi tanıyor ve tamamlıyorsunuz. Pembe başörtülü kıkırdıyor. Onkoloji servisinden gönderilen hasta ile göz teması kurmamaya dikkat ederek. O kadar dikkatli ki. Hayatın neşesi sarmışken dört bir yanını, bir çift hasta bakışın o neşeyi delmesine asla razı değil.” (s.112)

3.2. İş Hayatında Yaşadığı Sorunlar Karşısında Kadın

Çalışmamızda daha önce Çalışan Kadın başlığı altında incelediğimiz roman ve hikâyelerdeki çalışan kadınlardan bahsetmiş, bu kadınların çalışan bir birey olarak iş hayatındaki rollerini ve diğer bireylerle olan ilişkilerini aktarmıştık. Burada ise kadın ve çalışma hayatındaki karşılaşılan sorun merkeze alınarak durum farklı bir açıdan değerlendirilmiştir.

İncelediğimiz eserlerden *Son On Beş Dakika* adlı romanda iki çalışan kadının rekabetini görürüz. Roman Songül çiçekçi dükkânının karşısında tezgahta çiçek satmaktadır. Onun çiçekleri dükkânınkiyle aynı, ancak onlardan daha ucuzdur. Bu yüzden dükkânda çalışan, aynı zamanda evli olan patronunun sevgilisi olan kadın onu yerinden etmek için çok uğraşır, en sonunda amacına ulaşır. “Sonunda çiçekleri her bakımdan aynı iken parasının bu kadar farklı olmasını açıklayacak bir yöntem buldu. Sadece çiçek almıyorsunuz, hislerinize tercüman alıyorsunuz cümlesini yapıştırdı dükkânının kapısına.” (s.17) Roman Songül, sıcak soğuk demeden çiçek sepetlerinin başını beklerken, dükkânın çiçeklerine onca para verilip kendi çiçeklerine bakılmamasını hiç anlayamaz. “Müşterileri pazarlık yapmaya katlığında: Benlen pazarlık yapacağınıza gidin bakın bakalım karşı dükkânda kaçaya satılıyor bunun kardeşi dedi. Ne ki dediğini anlayan olmadı. Çünkü karşı dükkânın ‘hislere tercüman’ cümleleri vardı.” (s.17)

Yine aynı romanda bu sefer ast ve üstün kadın olduğu, bir iş ilişkisinde yaşanan problemlerle karşılaşırız. Romanda dört aylık evli olan Ece, telefon bankacılığı yapmakta, geceleri de çalışmaktadır. İş yerinde şefi Kadriye Hanım’ın beklentilerinden bunalmıştır. “Ece senin sesin fazla mutsuz. Haklısınız efendim. Sesler de ikiye ayrılır. Mutlu sesler mutsuz sesler. Sonra mutsuz sesler de kendi arasında ikiye ayrılır. Az mutsuz sesler, çok mutsuz sesler. Şef Kadriye Hanım at mutsuz sesleri tolere edebilir, hoş görebilir, sineye çekebilir, görmezlikten gelebilir, bir defalığına affedebilir.

Ama çok mutsuz sesler için cıkcık bankamızın bir imajı var efendim. Nedir öyle boynunuza yağlı organ geçirilmiş de son isteğiniz sorulmuş gibi cevap vermeler.” (s.22) Ece'nin eşi açık denizlerde kaptan olduğu için yanında değildir. Bu nedenle geceleri çalışması komşuları tarafından hoş karşılanmaz. Komşular Ece'nin eşinin yanında olmamasını, geceleri işe gitmesini sorgular. “Evleneli henüz dört ay oldu. Kimseler bir mana veremiyor onlara. Hem yeni evliler hem adam yok ortalarda. Hem adam yok ortalarda, hem kadın gece gece nereye gidiyor böyle.” (s.22) Aslın da komşular Ece'den şüphelenirken eşi Ece'yi aldatmaktadır. Ece bir yandan komşularının bu meraklı bakışlarından rahatsız olurken bir yandan da iş yerinde şefi Kadriye Hanım'ın beklentilerinden bunalmıştır. İş dönüşü uyuyamaz. “Bu kadar merak edeceklerine sorsalar bir kere. Ece söyleyivercek. Ayaküstü hiç tanımadığı bu adamlardan birine hayat hikâyesini anlatıp da rahat edivercek. Bu meraklı bakışlar bedenine yapışıyor da uyku gözlerinden akarken bile uykuya geçemiyor bir türlü.” (s.23)

Sadece diyaloga dayalı bir roman olan *Medyasenfonu*'de de basın ve görsel medyanın çarpık, iki yüzlü dünyasından bahsedilmiş. Romanda kadın yazarların erkekler tarafından nasıl algılandığının yanı sıra, kadın yazarların bir proje dâhilinde gazete köşelerine yerleştirildiğini bunun da kadın yazarlardan ziyade kadınsı yazarlar üzerinden yürütüldüğünü bu yazarlarla toplumsal değerlerin nasıl sinsince dumura uğratıldığını görüyoruz. O yazarlardan biri de Zeynep Fişekçidir.“- O zaman pekâla Zeynep Fişekçi'nin yazılarını da başkası yazmış olabilir. Madem kadınlar bir proje dahilinde yerleştirildiler. Aman senin feministler duymasın. Kelleni ktır ktır keserler. Ne demek! Kadın milleti aya çıktı. Sen kalkmış şu kıytırık köşe yazılarını bile bir adam yazıyordu demeye getiriyorsun. Niye bir adam yazsın?! Kadınlar kaçan çoraplarını kendileri niye yazamasın ki!

- Bunu ben de düşündüm.

- Eeee?...

- Tam da feministleri memnun edecek bir sonuca ulaştım. Kadınlar var gibi. Ama esasında yoklar. Yani kadınların var olmasına izin verilmiyor. Sadece kadınsılara yer açılıyor.” (s.9) Romanda kadınların medyada “var

gibi” var oldukları, bilinçli bir şekilde geri planda tutuldukları yansıtılmış. Yazar romanda toplum yapısını, ahlakını bozmak için kadın köşe yazarlarının yanı sıra türbanlı kızlarında nasıl alet edildikliklerinden de bahsetmiş.

“- Emrettiğiniz gibi efendim kadınlar konusunda çalışmalarımızı arttırdık. Bu hafta spor akademilerine ‘türbanlı’ kızlar soktuk.

- Çok güzel ne yapıyorlar?

- Tam istediğimiz şeyleri efendim.

- Yani?...

- Yüzme derslerine giriyorlar.

- Evet.

-Mayolarını giyiyorlar.

- Evet

- Başörtülerini çıkartmıyorlar.

- Çok güzel. Çok etkileyici. Yalnız dikkat edelim, henüz medyaya düşmesinler. Uygun zamana kadar beklesinler. Bu kızlar çok önemli.” (s.36)

Medyasenfonu'de Zeynep Fişekçi'yi romanın başında medyanın kurguladığı yazarların dışında farklı bir karakter olarak anlatan yazar ilerleyen sayfalarda medyadaki sahteciliği romandaki bütün karakterlere indirgiyor, kurmaca bütün karakterlerin hayatlarının bir yerinde yer alıyor. Zeynep Fişekçi romanın başında gazetede siyasal bilim yazıları yazan, medya patronlarının kurguladığı yazarların dışında “proje dışı” bir yazar olarak tanıtılır. İslamcı bir okuru vardır, diğer kadın yazarlardan farklı özgün bir yazardır, medyadaki komploların dışında, duygusal ama yeri gelince sözünü esirgemeyen bir kadındır. Her şeye rağmen doğrularından vazgeçmez. (s.97) Bu yüzden Yayın Yönetmeni Tayfun, Zeynep'i medyadan uzaklaştırmak ister. Bir yandan da onu annesine benzetir, içten içe ona hayranlık besler, ilgi duyar. (s.97) Romanın ilerleyen sayfalarında Zeynep'in de farklı bir kurgunun insanı olduğu görülür. Zeynep Fişekçi'nin adı aslında Tunadır. O da farklı bir kurgunun içindedir. Aslında her şey yalandır.

Yine aynı romanda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümü mezunu olan Neşe, muhabir olarak çalışmaktadır. İşindeki

yapmacılıktan, basitlikten şikâyetçidir. Medya dünyasında kadınların aşığılanmasından, rahatsızdır. “Reyting rekorları kıran kütük türkücünüz biraz önce bütün kızları yılan deliğine soktu. ‘Orospular’ diye bağıyor adam. Kimsede tıs yok. Üstünde bornoz makyaj odalarında. Üstünde bornoz koridorlarda. Üstünde bornoz stüdyoda. İğrenç” (s.16) Ancak, Neşe bulunduğu ortamdan bu kadar rahatsızken, kendisi de o dünyanın komplocu kimliğinden uzak duramaz. Nitekim Arkadaş Olarak Kadın başlığında da ayrıntılı olarak bahsettiğimiz gibi arkadaşı Nazire’nin ölüm şekli ses getirmedığı için, onun ölümünü farklı bir kurguyla medyaya yansıtır. Değerler yer değişmiştir.

İki Kişilik Rüyalar’da *Ev daraldı, daraldı... Bahçeye çıkmak istedim...* başlığı altında yer alan “*Kadın ve Kadın*” adlı hikâyede ismi belirtilmeyen pembe başörtülü kadın diye tarif edilen kadın, 40-50 yaşlarındadır. İş yerini temizlediği adamlar “Bizim eve gitsen” diye kendi evlerine temizliğe göndermişlerdir. Pembe başörtülünün yüzünün yarısını kaplayan kırmızı bir leke vardır, bu yüzden gittiği evdeki kadın Yaşını bahane ederek yüzündeki lekeden dolayı onu işe almamıştır. “ ‘Sen yaşlısın, bizim işimiz seni yorar. Sen bize daha şöyle eli yüzü düzgün birini bul’ ” (s.35) demiştir. İşe alınmayan pembe başörtülü, evine gittiği kadının nasıl bir iş yaptığını merak ettiği için arkadaşı Dürdane’yi tavsiye etmiştir. Dürdane’yi gören kadın onu hiç de insancıl olmayan bir şekilde incelemiş, başını açmasını, dış görünüşünü giyimini kuşamını değiştirmesini istemiştir. “Dürdane’ye köle pazarından alıyormuş gibi döndüre döndüre bakmış, evde temizlik yaparken bile giymesi için yepyeni pahalı kıyafetler vermişti. ‘Benim gelenim gidenim olur. Öyle süprüntü bir şekilde ortalıkta dolaşılmasını istemem. Temizlik yaparken bu kadife eşofmanları giyersin. Öyleden sonra şu eteği ve bluzu giy. O başındaki şeyi çıkar bakım. Haa saçların da pek uzun. Kestirsen daha iyi olur. ortalıkta saç istemem.’ ” (s. 35-36) Dürdane denilenleri yapmış o evde çalışmaya başlamıştır. Ancak Dürdane’nin giyinip kuşanıp ev işine gitmesi eşini rahatsız eder, bu yüzden çatışma yaşarlar. Dürdane kendisine “Pek güzelsin evladım” (s.38) diyen gündelikçilik yapan yaşlı kadına cevap verirken bu durumu şöyle anlatır. “ ‘Valla abla giyiniyorum kocam kızıyor. Senin gibi de ev işine giden yok, bu ne biçim

üst baş diyor. Giyinmeyeyim diyorum, görümce hanım pek titiz. Beyim kızıyor şuracıktay sızın verdiklerinizi giyeyim desem, olmaz öyle şey. İnsan her zaman düzgün olmalı. Getir kocanı buraya, ben konuşurum diyor. Benim kocamın onun evinde ne işi var! Hiç gider mi?’ ” (s.38) Hikâyedeki diğery bir gündelikçi kadın ise oldukça yaşlıdır, eşinin ilaç parasını temin etmek için çalışmaktadır. Evine işe gittiği kadınlar tarafından istenilmemekte, küçük düşürölmektedir. Yaşlı kadından Gündelikçi başlığı altında bahsettiğimiz için burada bu kadarını belirtmekle yetineceğiz.

Gün Akşamsızdır’da *Kirli Yağın Karlar* adlı hikâyede de eşiyile birlikte Rusya’nın Belgorod şehrinde bir şantiyede çalışan Zerrin, çalışma ortamındaki ahlaksızlıklardan rahatsızdır. Kadınlar, erkekler eşlerini aldatmakta bunu yapmaktan ve anlatmaktan utanmamaktadırlar Anadolu erkeklerinin yabancı kadınlarla ahlaksız bir şekilde birlikte olmasından rahatsız olan Zerrin, iş yerinde bir gün kendi öz değerlerine bağlı diye düşündüğü Ahmet’i sevgilisiyle görür. Ahmet evlidir, ona çok sinirlenir karının yüzene nasıl bakacaksın, çocuklarına doğruluk dürüstlük adına kendi hayatından neler sunacaksın diye bağırır. Yine de söylemek istediklerini tam söyleyemez. İş yerinde huzursuz olarak çalışan Zerrin’e şantiye doktoru çok gergin çalıştığını söyler. Bir süre sonra da yeni kurulacak şantiye için işçilerin üzerinde yoğun baskı yapıyor diye Zerrin’in sözleşmesini yenilemezler.

Senin Hikâyen’de *Kapanmayan Yaralar Antolojisi* adlı hikâyede kamuda öğretmen olarak çalışan Nihan, başörtüsü yüzünden İstanbul’dan Afyon’a sürgün edilir. Başörtülü olduğu için iş hayatında bazı sıkıntılar yaşar. Nihan’ın başörtü taktığı için yaşadığı sıkıntılardan Başörtüsü Yasağı Karşısında Kadın başlığı altında bahsettiğimiz için burada bu kadarını belirtmekle yetineceğiz.

Rüzgâr Avı’nda *Etiket* başlığı altında yer alan *Bu kumaş bu kumaşı sevmemiş* adlı hikâyede de başörtülü olan Füsün’un kendi değerleri ile içinde yer aldığı iş hayatındaki değerler birbirinden uzaktır. Bu sebeple değişen dini/ahlaki değerler yüzünden iş hayatında istediği başarıyı yakalayamamıştır. Füsün’dan Kardeş ve Başörtüsü Yasağı Karşısında Kadın başlığı altında bahsettiğimiz için burada bu kadarını belirtmekle yetineceğiz.

3.3. Göç ve Kadın

Göç, insanların çeşitli sebeplerle kesin ya da geçici olarak, yaşadıkları yerlerden ayrılarak farklı yerlere, şehirlere veya ülkelere doğru yer değiştirmeleri olarak tanımlanmaktadır. Göç edilen sosyal çevredeki ekonomik ve çalışma yönünden değişik koşullar, dil engeli, farklı yaşam biçimi ve beraberinde gelen yeni bir kültüre uyum sorunları göç eden kadınların ruhsal durumunu olumsuz etkileyebilmektedir. (Tuzcu ve Ilgaz, 2015: 56-57-64) Kadınların göç etme nedenlerine değinmek gerekirse, evlilik geçmişin günümüze ve hala önemli bir sebep olarak yer alır. (Çaman ve Özvarış, 2010: 5)

İncelediğimiz eserlerden *Acı Deniz*'de *Şiirli Yalnızlık* adlı hikâyede de evlenerek yurt dışında yaşamaya başlayan bir kadının yaşadığı sıkıntılar anlatılmıştır. Hikâyede, 40 yaşında olan Gülsün, Moskova'da yaşar, evli ve iki çocuğu vardır. İlk olarak bursla eğitim için yurtdışına gitmiş, daha sonra evlenerek Moskova'da yaşamaya başlamıştır. Orada kimseyle iletişim kuramamaktadır, bu yüzden yalnız ve mutsuzdur. "Bu şehir beni sevmedi. Ben onu sevmedim mi? Moskova'nın sokakları ağladığım bir İstanbul'du." (s.120) Sıla özlemi çeken Gülsun, daha önceleri şiir yazmasına rağmen, Moskova'nın gökyüzü görmez sokaklarında şiir yazmaz olur. Gülsun orada değişmiştir. "Bir zamanlar büyük umutlar beslenen zeki, akıllı, cevval bulunan Gülsun artık yaşamıyor. Yüksek sesle şiirler okuyup şiirler yazan Gülsun artık yaşamıyor. Yüksek sesle şiirler yazan Gülsun da çoktan öldü. O şehirde bütün şiirler tamamlanmadan terk edilmişti. Ara sokakları olmayan şehirde şiir gökdelenlere küsüp ölmüştü. O Gülsun'un ölümü şiirlerle beraber oldu." (s.118) Kendi kültüründen oldukça uzak bir ülkede yaşayan Gülsun, gurbette kendisi gibi olamamaktadır, etrafına yabancıdır. "Ben bu şehrin yabancıyım. İçine girmeye çalıştıkça dışında kalan bir yabancı. Beni bu şehrin içine alacak hayat kırıntıları toplamaya çalışmam boşuna. Bilmediğim kokulara açılan evlerin kapı aralıklarından bakmaya çalışmam boşuna." (s.121) Moskova'da büyüyen çocuklarıyla da konuşamamaktadırlar, birbirlerini anlamaktan uzaktırlar, eşi de ondan ümidi kesmiştir. "Çocuklarımla konuşamıyorum. 'Biraz uyumlu ol anne' diyorlar. Uyumlu olmak Moskova'da bir Rus gibi mi davranmak?... Eşim benden

ümidi çoktan kesmiş. Ama yine de deva bulmaz bir hastanın ilâçlarını taşıyıcı gibi her gün birkaç kırık hikâye anlatıyor.” (s.121) Yabancı olduğu ülkede eşi ve çocukları da yaşadıkları şehre uyum sağlayınca Gülsun iyice yalnızlaşır, içine döner, iç dünyasında hikâyeler yazar, ancak anlatacak kimsesi yoktur. “Kaç masal bitti içimde. Ve kaç hikâye birbirine karıştı. Anlatabilecek bir kulak bulunamadığından kaç hikâye ölü doğdu. Ve ben ölüsünü taşıdım içimde.” (s.119)

Gün Akşamsızdır'da *Kirli Yağan Karlar* başlığı altında anlatılan hikâyede Rusya'nın Belgorod şehrinde yaşayan Zerrin, eşiyile birlikte bir şantiyede çalışır. Zerrin, çalışma ortamından, eşinin ahlak yapılarını beğenmediği insanların yanında yer alır gibi davranmasından oldukça rahatsızdır. Mekân olarak gurbette yaşayan Zerrin, eşinin bu tavırlarıyla kendini ruhen de gurbette hisseder. “Kapısının eşiğinden öte yanı gurbet bilen anacığım. Benim için gittikçe eşiğin içi de gurbetleşiyor. Sağım solum, dört yanı gurbet. Dostum dediğim yüzler gurbet.” (s.71) Orada yaşayan Türk erkeklerinin de kendi kimlik ve kültürlerinden uzaklaşmaları onu üzer, onları sorgular. “Bu erkekler, Türk erkekleri mi? Belgorod'un Çarşısında piyasaya çıkmış. Türk erkekleri. Rus kızlarını tavlarken, nanca milliyetçi her biri. Her biri Baltacı Mehmet Paşa'dan daha ileri olmanın mücadelesini veriyor kendi çapında. Onlar Rus kadınlarına karşı K A H R A M A N. Bu erkekler Türk erkekleri... Namus derdine mapuslarda yatan.

Ama Lena'lar, Nataşa'lar mapushane türküleri bilmez hiç.” (s.70) Toplumumuzun geleneksel anlayışında namuslu olmak kadından beklenen bir durumdur. Erkeklerde kadının namusunun koruyucusudur. Yazar bu bağlamda yurt dışında çalışan Zerrin'in gözüyle erkeklerin namus kavramını sorgular. “Namus sadece kadınların boynuna mı, diye soracak bir hemcins çıkmaz Belgaroud sokaklarında. Her gün çıplak kadınlar üzerine partiler yapılan bu yerde, namus sadece para ile birlikte anılır” (s.70) Anadolu erkeklerinin yabancı kadınlarla ahlaksız bir şekilde birlikte olmasından, onların “Ruslaşmasından” rahatsız olan Zerrin iş yerinde bir gün kendi öz değerlerine bağlı diye düşündüğü Ahmet'i sevgilisiyle görür. Ahmet evlidir, ona çok sinirlenir: Karının yüzüne nasıl bakacaksın, çocuklarına doğruluk dürüstlük adına kendi hayatından neler sunacaksın diye bağırır. (s.71) Yine

de söylemek istediklerini tam söyleyemez. “Neye inanıyorsun Ahmeemet! Hani Ramazan karşılama uğruna tuttuğun oruçlar... Cemaatle teravih namazı kılamıyorum diye sızlanışların nerede? Sen... sen... Keşke söyleyebilseydim bunları...” (s.71) Türk erkeleri Ruslardan daha Rus olmuşlardır artık, Zerrin’in tepkilerinden çekinirler “Ruslaşalım beyler. Siz burada mıydınız Zerrin Hanım? Pardon. Hemen değiştiriyorum. Ruslaşalım beyler ve hanımlar!” (s.72)

Ahlaksızlığın adı, riyanın, midesizliliğin adı Ruslaşmak. Ruslar çok geride kalıyor Ruslaşmak yolunda. Türk erkekleri hızla Ruslaşıyor.” (s.72) İş yerinde huzursuz olarak çalışan Zerrin’e şantiye doktoru çok gergin çalıştığını söyler. Bir süre sonra da yeni kurulacak şantiye için işçilerin üzerinde yoğun baskı yapıyor diye Zerrin’in sözleşmesini yenilemezler. Eşinden destek beklerken eşi de böylesinin daha iyi olduğunu söyler.

Daha önce kadınların farklı nedenlerle göç ettiklerini belirtmiştik. Eşin iş bulması veya işi dolayısıyla tayini çıkması kadınların göç etme nedenlerinden sık görülen bir başka durumdur. (Tuzcu ve Ilgaz, 2015: 59) Burada kadın bağımsız hareket etmez, aile içindeki konumuna bağlı olarak göç eder.

İncelediğimiz eserlerden *Acı Deniz*'de *Karanfilli Kavga* adlı hikâyede de yukarıda bahsettiğimiz durum sebebiyle göç eden bir kadınla karşılaşırız. Hikâyedeki kadın, subay olan eşinin tayini çıktığı için, eşiyle birlikte sık sık il değiştirir. En son Kütahya'dan Ankara'ya gelmişlerdir. Şehirlerin bile sırrını arayan kadın, özellikle Kütahya'yı unutamaz “Her şehir Kütahya kadar cömert çıkmadı peçelerini bir bir açmak için. Bir kuş gibi konup bir müddet sonra uçmak zorunda kaldığım bütün şehirler kendilerinin özel bir ‘an’ı’ olduğunu anlattı. Tıpkı insanlar gibi şehirlerin de ‘sır’ı’ karşısındakiyle paylaşması için o güzel anın keşfedilmesi gerekiyor. Şehrin kaderini keşfetmek gibi bir şey o ‘an’.” (s.50) Eşinin mesleği dolayısıyla sık sık il değiştirmekten rahatsız olan kadın bu yüzden eşiyle de çatışma yaşar. “ ‘Sen asker karısı olmayacaktıydın.’ Öyle mi Talat Bey Onca şehir gezdikten sonra mı?... Bütün sevdiklerimi yanbaşında görmek isteği işlediğim suç” (s.51) Kadın gittiği şehirlerle duygusal bir bağ kuruyordu. “Bir kuş olup uçamamak sevdiğim diyarlara. İnsanlardan ayrılmaktan daha

zor şehirlerden ayrılmak. Ne bir telefon ne bir mektup. Kafamda ne çok mektup yazdım Manisa'ya.” (s.51) Ankara'da kendini yalnız hisseden kadın Kütahya'da askeri lojmanların arasında iki katlı bir evde oturan komşusu Emeti Teyze'yi özler. Lojmanlarda kalan kadın, diğer illerde olduğu gibi burada da yıllarca özlemine çektiği, kendisiyle hem hal olacağı bir dost bulacağını düşünmez. Lojmanlardaki birbirinin benzeri hayatların kendine göre olmadığını söyler. “Burada da pencerelerin bana verebileceği fazla bir şey yok. Gri lojman duvarlarının çevrelediği, birbirine benzer hayatlar. En mahrem olanı bile sana bırakmamaya kararlı küçük tecessüsler... Kimbilir kaç yaz ikindisi yaşayacağım, benim gönlümü kendi zenginliği içinde eritecek bir dostun özlemiyle...” (s. 49-50)

Göç olgusuna mekânsal açıdan bakmak gerekirse kırdan kente ve kentten kente doğru olan göçler günümüzde en çok görülen göç türleridir. (Deniz ve Etlan, 2009: 474)

İncelediğimiz eserlerden *Hiçbir Yer*'de de kırdan kente göç eden bir kadınla karşılaşırız. Romanda köyden gelip İstanbul'a yerleşen Umman Yenge artık köyü beğenmez. Köyden kendilerine misafir gelen 13 yaşındaki Muhsin'i elinden her iş geldiği için köylülere benzetmez, köylülere benzemiyor diye onu över. “Umman Yenge'nin her işine koşardım. Beni övmek için başkalarına anlatırken, hiç köylü gibi değil, elinden her iş geliyor, derdi. Köylü olmak, beceriksiz olmak demekte onun lisanında, çocuklarının lisanında. Köylü, bir şeyden anlamayan, biraz aptal, biraz sakar. Ama muhakkak menfaatin en keskin avcısı. Ben köylüydüm. Yani şehirlilerin dilindeki bütün olumsuzluklar. Şehirliyi güzel yapan ne varsa köylü gibi olmamasıydı. Hâlbuki Umman Yenge'nin kendisi de köylüydü. Ne çabuk şehirli olmuştu.” (s.216)

SONUÇ

Türk Edebiyatının son dönem kadın yazarlarından Fatma Barbarosoğlu'nun incelediğimiz roman ve hikâyelerinde öne çıkan en belirgin kişiler çoğunlukla kadınlardır.

Yazarın roman ve hikâyelerindeki çocuk sahibi olmayan kadınlar anne olmayı çok isterler. Bazı anneler çocukları ile gayet iyi bir iletişim kurarken, kimileri çocuklarıyla; kuşak ve/veya kültür farkı, kişisel tavırlar, çevreye, aileye veya ekonomik duruma bağlı sebeplerden dolayı iyi bir iletişim kuramazlar. İncelediğimiz eserlerde merhametli, eğitici, çocuğu uğruna kendi değerlerinden ödün veren annelerin yanı sıra, evladının evlenmemesine veya evliliğinin bozulmasına neden olan, çocuğunu kullanarak tanınmak isteyen kötü anneler de yer alır. Ancak, genel bir değerlendirme yapmak gerekirse incelediğimiz roman ve hikâyelerde kadınlar anne olarak daha çok şefkatleriyle ön plandadırlar. Öyle ki bu şefkatleri nedeniyle aldıkları bazı kararların onları bireysel ve toplumsal hayatlarında zor duruma düşürdüğü, yıprattığı görülmüştür. Buna karşılık çocuk sahibi yaşlı kadınlar ise evlatlarından ilgi görmezler.

Eserlerde karşılaştığımız kimi kadınlar, eşinin statüsü ile yer edinin, kimlik kazanmak isterken; bazı kadınların eşleri ise, onları kendi kariyerleri için kullanır. Kadınlar, kişilik özellikleri ve/veya hayatı algılayış biçimindeki tezatlık, değişen değerler, başkalarının sözüne kulak verme gibi sebeplerden dolayı eşleriyle iletişim problemleri yaşarlar. Eşiyle çatışma yaşamak istemeyen kadınlar kendi istek ve zevklerinden ödün verir. Fatma Barbarosoğlu'nun incelediğimiz roman ve hikâyelerindeki eşi tarafından aldatılan kadınların daha çok eşleriyle kültür ve/veya değer çatışması yaşadığı görülür. Aldatılan kadınlar ahlaken iyi kadınlardır, eşleri ile arasındaki çatışmada problemleri taraf erkeklerdir. Kadınlar, her konuda olduğu gibi aldatmaya da psikolojik, inanç ve kültür yapılarına göre farklı tepkiler verirler. Kadınlar eşleri tarafından fiziksel şiddetten daha çok psikolojik şiddete maruz bırakılmışlardır. Aldatılmak, iletişim problemleri onları derinden etkilemiştir. İncelediğimiz roman ve hikâyelerde eşler arasındaki

ilişkide aldatılan taraf çoğunlukla kadınlardır. Eşini aldatan kadın karakterinin sadece bir hikâyede yer aldığı görülür.

İncelediğimiz eserlerde kendi mesleki kariyerinden önce evliliklerini, çocuklarını düşünen kadınlar mutlu olamamıştır. Eş, çocuk, iş, eğitim/kariyer gibi farklı alanlarda birbirinden farklı rolleri bir arada yürütmeye çalışan kadının ise oldukça zorlandığı, yıprandığı görülmüştür.

Genel olarak baktığımızda incelediğimiz eserlerdeki genç kadınlar, eş olarak her şekilde mutsuzdur. Evliliğinde mutlu olan kadınlar ya ölü ya da yaşlı karakterlerdir.

Eşi vefat etmiş kadınlar ise, genel olarak evlenmezler, hep eski günlere özlem duyarlar. Çocukları olsun ya da olmasın hepsi mutsuz ve yalnızdırlar. Sadece bir romanda kırsal kesimde yaşayan kadının kuma olma korkusuyla eşi vefat ettikten sonra yeniden evlendiği görülür.

Fatma Barbarosoğlu'nun roman ve hikâyelerinde sevgili olan kadınların bir kısmı evli adamlarla ilişki içerisindeyken bir kısmı bu kadınlara göre çok daha masumdurlar, gençlik yıllarında sevgili oldukları kişilerle çeşitli sebeplerden dolayı bir arada olamamışlardır. Bir genç kızın ise sadece olsun diye sevgilisi vardır. Ona karşı herhangi bir duygu beslemez.

Gerçek hayatta olduğu gibi incelediğimiz eserlerde de birkaç istisna dışında kayınvalide ile gelin arasında hep bir çatışma/memnuniyetsizlik olduğu görülür. Gelinin annesi olarak kayınvalide olan kadın da damadından memnun değildir. Gelinler çoğunlukla kayınvalidelerinden şikâyetçidir. Maddi menfaatleri uğruna eşinin ailesine yakın duran gelinlerin yanı sıra, kayınpederi tarafından giyim kuşama, süsü yüzünden tenkit edilen gelinler de vardır. Yazar ayrıca, köyde kızların başlık parasıyla nasıl gelin edildiklerine ve köye dışarıdan giden gelinlerin köyde nasıl yabancı kaldıklarını da kurgulayarak kırsal kesimde gelin olmanın zorluklarına da değinmiştir. Kadının evliliği dolayısıyla edindiği bir başka akrabalık ilişkisi de gelin – görümce ilişkisidir. İncelediğimiz eserlerde bir görümce gelinle iyi anlaşırken, diğeri gelinlerine karşı otoriter bir tavır sergiler. Elti olan kadınlar ise birbirlerini kıskanmaktadırlar.

Büyükanne, nine, anneanne ve haminne olan kadınların ise bir istisna dışında torunlarına karşı yol gösterici, ilgili, şefkatli, koruyucu, eğitici

oldukları, bir şekilde onların kişiliklerinin/geleceklerinin şekillenmesinde olumlu/olumsuz tesirleri olduğu görülmüştür. Yalnız bir hikâyede bir babaannenin, annesi vefat eden torunuyla ilgilenmediği, küçük kızın bakımını anneannesinin üstlendiği görülür.

Bilindiği üzere çocukluk yıllarındaki yaşantılar kişilerin benlik algısını, karakter yapısını, buna bağlı olarak da geleceğini şekillendirir. İncelediğimiz eserlerde de kız çocuklarının çocukluk ve ilk gençlik yıllarında yaşadığı durumlar, ilişkiler onların kişilik yapısını, ruhsal durumunu buna bağlı olarak da yaşantısını etkilemiştir. Anne veya/ve babası tarafından baskıya maruz kalan, ilgisiz bir ortamda büyüyen genç kızların kendine güveni oluşmamıştır. Bunların yanı sıra anne ve babadan veya babadan uzak/ayrı olarak hala, haminne, dede, anneanne gibi diğer aile bireyleriyle yaşayan/onların yanında yetişen kız çocuklarının da mutsuz ve sorunlu olduğu/olacağı görülmüştür. Bu şekilde yaşamlarını sürdüren genç kızlar hırçın, asi, yalnız, asosyal veya içe dönüktürler. İncelediğimiz eserlerinde kız çocuklarının daha küçük yaştan itibaren geleneksel anlayış çerçevesinde anne olmak için yetiştirildiğinden bahseden Fatma Barbarosoğlu, diğer bir yandan aile ve yakın çevrenin yanı sıra temelde ülkedeki siyasal durumlara bağlı olarak gelişen olayların özellikle doğu bölgelerinde yaşayan genç kızların geleceğini nasıl etkilediğini de kurgulamıştır. Bunların yanı sıra yer yer roman ve hikâyelerinde ideal genç kız profilini de kaleme alan yazarın, aynı anda ahlak yapısı bozulmuş genç kızlardan da bahsederek, okuyucuya karşılaştırma yaptığı görülür.

İncelediğimiz eserlerde arkadaşlık ve dostluk konusu *İki Kişilik Rüyalar* adlı hikâye özel olarak işlenmiştir. Öyleki hikâye kitabındaki 12 hikâyeden 9'unda arkadaşlık ve dostluk ana tema içerisinde yer almaktadır. Kadınlar genel olarak dost ve arkadaş olarak kendi hemcinslerini seçmişlerdir. Fatma Barbarosoğlu belki de bireysellikten yola çıkarak toplumsal, siyasi bir mesaj vermek istemiş, tesettürlü kadınlarla tesettürlü olmayan kadınları arkadaş olarak kurgulamıştır. Bu arkadaşlıklar da diğer arkadaşlıklardan farklı değildir. Hatta, bazen bu kişiler birbirlerinin en iyi arkadaşı olabilmişlerdir.

Fatma Barbarosoğlu'nun roman ve hikâyelerindeki kadınlar eş olarak genel anlamda kıskanç değilken, arkadaş veya dostlarının kariyerini,

eğitimini başarisını, nişanlısını kıskanabilmektedirler. Kadınlar arasındaki yaş farkı bazen dostluğa engel olmamişken, bazen de dostluğu sona erdiren temel sebep olmuş gibidir. Yazar ayrıca, internet ortamında edinilen arkadaşlıkların kötü akıbetini de kadınlar üzerinden ironik bir şekilde kurgulayarak, teknolojik unsurların kişiler arası ilişkileri ne düzeyde bozduğuna da değinmiştir.

Değişen yaşam alanları, teknolojiyle birlikte komşuluk ilişkilerinin de nasıl değiştiği yine incelediğimiz eserlerde tema olarak karşımıza çıkan bir başka durumdur. Fatma Barbarosoğlu'nun roman ve hikâyelerinin kimisinde bir komşu kadın, bir şehri sevdiren; bazı hikâyelerde komşuları yüzünden ev değiştirmek zorunda kalan/isteyen kadınlar vardır. Kimi kadınlar komşularına yardımcı olurken, kimileri ise dedikoducu ve meraklıdırlar, komşularının diğer komşu kadınlarla olan ilişkilerine olumsuz anlamda müdahale etmek isterler.

Fatma Barbarosoğlu'nun roman ve hikâyelerindeki kadınlar genellikle eşleri, çocukları ve anne babalarıyla çatışma yaşayıp anlaşamazken, kardeş olarak birbirleriyle dayanışma halindedirler. Sadece bir hikâyede karakter olarak birbirinden farklı iki kız kardeşin çatışma yaşadığı görülür. Kadınlar torun olarak ise genellikle aile büyüklerine karşı saygılı ve vefalıdırlar.

Ele aldığımız eserlerdeki nişanlı olan kadınların genelde mutsuz olduğu görülür. Bütün nişanlı kadınlar evlenememişlerdir. Genel olarak kadınlar nişanlılarına karşı büyük bir sevgi beslerler. Nişanlısından ayrılan kadın üzüntüsünden hastalanıp vefat ederken, nişanlısı vefat eden kadın onun arkasından çok üzüldüğü, onu çok sevdiği için bir başkası tarafından eş olarak istenilmez. Nişandan ayrılan kadınların toplum baskısı yüzünden üzülüp ağlayamadıklarını da kadının yaşadığı toplumsal baskıyı yansıtması açısından dikkat çeken bir ayrıntıdır.

İncelediğimiz roman ve hikâyelerdeki kadınlar da herhalde Fatma Barbarosoğlu'nun kentte yaşamasına bağlı olarak, çoğunlukla kentte yaşarlar. Bu kadınlar genellikle yer yer bir “insan” olarak yer yer de “kadın kimlik”leri ile çalışma hayatının içindedirler. Söz konusu kadınların daha çok feminen meslekler olan hemşirelik, öğretmenliğin yanı sıra doktorluk gibi mesleklerde çalıştıkları görülür. Çoğunluk açısından bakmak gerekirse

bu mesleklerin ardından muhtemelen Fatma Barbarosoğlu'nun kendisinin de yazar olması hasebiyle daha çok yazar ve bununla birlikte bankacı ve gündelikçi olan kadınlara rastlarız. Ayrıca; muhabir, spiker, işletmeci, şef, eczacı, moda tasarımcısı, sekreter, özel kalem, danışman, gişe görevlisi, çiçekçi, pazarcı, terzi ve tuhafiyeci olarak çalışan, kadınlar da vardır.

İncelediğimiz eserlerde eğitilmiş kadınlar ev hanımı olmaktan memnun değillerdir. Herhangi bir eğitim almamış kadınların bazısı da çalışan kadınları kıskanır. Buna karşılık emekli olan kadın ise emekli olduktan sonra daha önce imrendiği ev hayatı beklediği gibi olmadığı için mutsuzdur.

Yazarın roman ve hikâyelerindeki kurguda yer alan kırsal kesimde yaşayan kadınlar çok zor şartlarda çalışmaktadırlar. Bu yüzden yorgun düşüp fiziksel olarak yıpranmışlardır. Kimisi bütün bunların yanı sıra bir de eşi tarafından aldatılmıştır. Köylü bir genç kız tarla karşılığı istemediği biriyle evlendirilirken, sakat olan gelinler, bayramlarda dahi aileleriyle görüşemiyorlardır. Bu durumlar, kırsal kesimde yaşayan kadınların bedensel olarak yorulmalarının yanı sıra ruhsal olarak da çöküntü yaşamalarına neden olmuştur. Eserlerdeki kırsal kesimde yaşayan kadınlar, aslında genel olarak içten içe kent hayatına, kent kadınına özeniyor gibilerdir. Hatta bazı köylü kadınlar uzaktan da olsa izledikleri şehir hayatının etkisiyle, değişmişlerdir; topluluk içerisinde eskisinden daha rahat davranmakta, kendi varlıklarını göstermektedirler. Bunun yanı sıra yazar, köyde yaşayan kadın ile şehirde yaşayan kadınların giyim tarzları kıyaslayarak hala birbirlerinden farklı olduklarına da değinir. Ancak, postmodern dünyada bu birbirinden farklı iki kadın tipi birbirini yadırgamadan bir arada bulanabilmektedir.

Fatma Barbarosoğlu'nun roman ve hikâyelerinde daha çok üniversite öğrencisi olan genç kızların başörtüsü yasağı ile karşı karşıya kaldığını görülür. Bu öğrencilerden kimi yasak yüzünden okulu bırakma kararı alırken, kimisi yurtdışına gitmeyi tercih eder. Bu yasak, genç kızların bir yandan eğitim hayatı zorlaştırırken bir yandan da onların ruhsal anlamda çöküntü yaşamalarına buna bağlı olarak bazı aile bireyleriyle sorunlar yaşamalarına, hastalanmalarına, sebep olabilmektedir. Başörtüsü yasağı ile karşılaşan genç kızlar kimi zaman bir üniversite veya dersane hocası, kimi zaman okul arkadaşları kimi zaman ise gittikleri bir ortamda başörtülü

oldukları için ötelenirler, iletişim sorunu yaşarlar. Onlara bu yasakla uğraşırken yakın bir arkadaşın yanı sıra daha çok annelerinin kendilerine destek olduğu görülür. İncelediğimiz eserlerdeki başörtüsü yasağı ile mücadele eden genç kızların anneleri de gençlik yıllarında aynı sorunlarla karşılaşmışlardır. Hepsi başörtüsü yasağı karşısında kızlarının yanında yer alıp onları desteklerken, bazı babaların bu yasak karşısında kızlarının aldığı kararı onaylamadığı görülmüştür. Kimi hikâyelerde ise kendisi de üniversite yıllarında başörtüsü yasağı ile karşılaşmış anne ile aynı yasakla karşı karşıya kalan kızın başörtüsü yasağına karşı aldıkları tavır başka olduğu görülür. Yeni nesil, yasak karşısında daha bencil düşünürken, başörtüsü yasağı ile karşı karşıya kalmış bir önceki nesli temsil eden kadınların hepsi, olaya bu yasakla karşılaşan bütün kadınlar açısından bakar, onlara destek verir. İncelediğimiz eserlerde kimi kadınların öğrencilik yıllarında başörtüsü yüzünden yaşadığı sorunlar evlilik ve iş hayatında da devam etmektedir. Kimi iş hayatında başörtüsü yüzünden sürgün edilirken, kimisinin eşi, kimisinin kayınvalidesi, oğlu iş hayatında rahatsız edilmesin diye, kendisinden başını açmasını istemektedir. Ancak, bu kadınlardan biri dışında hiçbiri her şeye rağmen başını açmaz. Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse yasakla karşı karşıya kalan genç kızların/kadınların yasağa karşı dik bir duruş sergilendikleri, asla taviz vermedikleri ve bilinçli, bilgili ve özgüvenli oldukları görülür. Bu bilinç, bilgi ve özgüven onların çevreye karşı uğruna mücadele ettikleri değerleri korumada bir zırh olur. Bunların yanı sıra herhangi bir başörtüsü yasağı ile karşılaşmayan ancak, hikâye veya roman içerisinde başörtüleri ile ön plana çıkan kadınlara da yer alır. Bu kadınlar daha çok yazarın en son yazdığı *Rüzgâr Avı* adlı hikâyede yer alır. İncelediğimiz eserlerden *Acı Deniz* dışındaki diğer bütün eserler 2000 yılında sonra yazılmıştır ve yazar bu eserlerinde yer yer başörtüsü yasağı ile karşılaşan iki farklı kuşağı bir arada vererek değişen değerler ve anlayışa değinmiştir. Gerçek hayatın bir yansıması olan hikâye ve romanlardaki başörtülü kadınlarla ilgili bu değişim 2013 yılında yayınlanan *Rüzgâr Avı* ile tabiri caizse tavan yapmıştır. Bahsettiğimiz bu kadınlar herhangi bir yasakla karşılaşmaz, onlar başörtüsünü bir imaj olarak, aksesuar olarak genellikle kendi çıkarları doğrultusunda kullanırlar. Değişen

dünya/siyasal otorite ile birlikte bazı değerlerin de anlam ve önemi farklılaşmıştır.

Eserlerdeki iş hayatındaki kadınlar kimi zaman birbirleriyle rekabet ettikleri için kimi zaman da yaptıkları işin niteliği ve durumuna göre çeşitli sorunlarla karşılaşır. Daha öncede kısaca değindiğimiz gibi başörtüsü taktığı veya farklı, değişen/bozulan toplumsal/dini değerlere uyum sağlamadığı için iş yerinde sorunlar yaşayan, işten çıkartılan veya mesleki anlamda herhangi bir ilerleme kaydedemeyen kadınlar vardır.

Fatma Barbarosoğlu'nun ele aldığımız roman ve hikâyelerinde başörtüsü yasağı, iş hayatında yaşadığı sorunların yanı sıra göç eden kadınların hayatını olumsuz etkileyen ve çatışmaların ortaya çıkmasına neden olan toplumsal sorunlardan biridir. Yurt dışına göç eden kadınlar sosyal, kültürel ve dinî anlamda değişime tepki gösterirken, bu kadınların duruma uyum sağlayan eşleri ve/veya çocukları ile de çatışma yaşadıkları görülür. Yazar, yurt dışına gidip ahlaki anlamda değişen erkekleri anlatırken namuslu olmak kavramını da erkek ve kadın açısından değerlendirip, Türkiye'de namuslu olmanın sırf kadınlardan beklenilmesini eleştirmiştir.

Sonuç başlığı altında kısaca değerlendirdiğimiz bu çalışmada Fatma Barbarosoğlu'nun roman ve hikâyelerindeki kadın karakterleri; ilişkileri, sosyal konumları ve toplumsal hayatta karşılaştıkları sorunlar yönünden genel olarak ele aldık. Çalışmamız sırasında her bir ana başlık, hatta bazı alt başlıklar sosyoloji bilimi veya edebiyat sosyolojisi bakış açısıyla tek başına veya karşılaştırmalı yapılacak akademik çalışmalara konu olabilecek veri zenginliğine sahip olduğunu tespit ettik.

KAYNAKÇA

- Ahmetoğlu, Emine. (2004). *Zihinsel Engelli Çocukların Kardeş İlişkilerinin Anne ve Kardeş Algılarına Göre Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/> (Tez No. 151076).
- Akman, Nuriye. (2004, 29 Şubat), “*Erkekler Giderek Feminen Davranıyor*”, Zaman.
- Altan, Mehmet. (2010). *Kent Dindarlığı*. 4. b., İstanbul: Timaş Yayınları.
- Arslan, Mustafa. (2012). “İş-Aile ve Aile-İş Çatışmalarının Kadın Çalışanların İş Doyumları Üzerindeki Etkisi”, *Birey ve Toplum*, C. 2, S. 3, ss. 99-113.
- Arun, Özgür ve Karademir Arun, Banu. (2011). “Türkiye’de Yaşlı Kadının En Büyük Sorunu: Dulluk”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 10, S. 4, ss. 1515-1527.
- Atıcı, Elif ve Erer, Sezer. (2009). “Türk Kadınlarının Tıp Eğitime Başlama Süreci ve İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi’nden Mezun Olan İlk Kadın Hekimler”, *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, C. 35, S. 2, ss. 107-111.
- Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu. (1988). *Türkçe Sözlük*, C. 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Avrupa Birliği Eğitim, Görsel, İşitsel ve Kültür İdari Ajansı-Avrupa Komisyonu. (2010). “Eğitim Çıktılarında Cinsiyet Farklılıkları: Avrupa’da Alınan Tedbirler ve Mevcut Durum”. <http://sgb.meb.gov.tr/eurydice/>, (Erişim: 06 Mayıs 2015).
- Aydın, Mehmet Zeki. (2008). “*Kuşaklar Arası Çatışma mı? Uyum mu?*”. Anadolu Gençlik, S. 100, ss. 16-17.
- Aydın, Mehmet Zeki. (2011). “Gelin ve Kayınvalide Nasıl Geçinirler?”, *Somuncu Baba Aylık İlim Kültür ve Edebiyat Dergisi*, S. 128, ss. 56.58.
- Barbarosoğlu, Fatma. (2001, 06 Nisan), “*‘Kızım seni çok sevdim’*”, Yeni Şafak.
- Barbarosoğlu, Fatma, (2008). *Medyasenfonu*. 1. b., İstanbul: Timaş Yayınları.
- Barbarosoğlu, Fatma, (2011a). *Acı Deniz*. 6. b., İstanbul: İz Yayıncılık.

- Barbarosoğlu, Fatma. (2011b, 28 Ocak), “Zaruri Bir Açıklama: Artık Sadece Barbarosoğlu”, Yeni Şafak.
- Barbarosoğlu, Fatma, (2012a). *Gün Akşamsızdır*. 8. b., İstanbul: İz Yayıncılık.
- Barbarosoğlu, Fatma, (2012b). *Son On Beş Dakika*. 4. b., İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Barbarosoğlu, Fatma. (2012c). *Sözüm Söz*. 2. b., İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Barbarosoğlu, Fatma, (2013a). *Ahir Zaman Gülüşleri*. 7. b., İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Barbarosoğlu, Fatma, (2013b). *İki Kişilik Rüyalara*. 4. b., İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Barbarosoğlu, Fatma, (2013c). *Rüzgâr Avı*. 1. b., İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Barbarosoğlu, Fatma, (2013d). *Senin Hikâyen*. 7. b., İstanbul: İz Yayıncılık.
- Barbarosoğlu, Fatma. (2014, 09 Ekim), “Denetim: kağıt üzerinde şık, hayat üzerinde sıfır etki!”, Yeni Şafak.
- Bayer, Ali. (2013). “Değişen Toplumsal Yapıda Aile”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. IV, S. 8, ss.101-129.
- Bayram, Sibel. (2013). *Türk Romanında Değişen Kadın İmgesi*, Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne. <https://tez.yok.gov.tr/> (Tez No. 370378).
- Beauvoir, Simone de. (2010). *Kadın “İkinci Cins” Evlilik Çağı*. 8. b., çev. Bertan Onaran. İstanbul: Payel Yayınları.
- Çeltikci, Orhan. (2007). “Türk Dünyası Kültüründe Doğum Üzerine Ortak Uygulamalar”, http://www.arastirmax.com/system/files/dergiler/91826/makaleler/12/1-2/arastrmx_91826_12_pp_511-521.pdf, (Erişim:13.03.2015).
- Cindoğlu, Dilek. (2010). *Başörtüsü Yasağı ve Ayrımcılık: Uzman Meslek Sahibi Başörtülü Kadınlar*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı Yayınları.
- Cüceloğlu, Doğan. (2001). *İçimizdeki Çocuk*. 29. b., İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çıkla, Selçuk. (2002). “Romanda Kurmaca ve Gerçeklik”, *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, S. 65/66/67, ss. 111-129.

- Demiray, Emine. (2013). “Uzaktan Eğitim ve Kadın Eğitiminde Uzaktan Eğitimin Önemi”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 1, ss. 155-168.
- Deniz Orhan ve Etlan Erol. (2009). “Kırdan Kente Göç ve Göçmenlerin Uyum Süreci Üzerine Bir Çalışma: Van Örneği”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C. 6, S. 2, ss. 472-498.
- Doğan, İsmail. (2009). *Dünden Bugüne Türk Ailesi Sosyolojik Bir Değerlendirme*. 1. b., Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Dulum, Sibel. (2006). *Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü Eğitimi ve Çalışma Hayatı*, Yüksek Lisans Tezi. Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir. <https://tez.yok.gov.tr/> (Tez No: 191478).
- Elmacıoğlu, Tuncer. (1998). *Başarıda Aile Faktörü*. 2. b., İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Emiroğlu, Selim. (2012). “Türkçe Sözlükteki Akralılık Adlarının Tasnifi”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C. 2, S. Volume 7 Issue 4-II, s.s. 1691-1710.
- Erdemir, Firdevs. (1998). “Hemşirenin Rol ve İşlevleri ve Hemşirelik Eğitiminin Felsefesi”, *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, C. 2, S. 1, ss.59-63.
- Ergin, Hatice. (2004). “Eşlerarası İletişim Çatışmaları”. *Evlilik Okulu*. 1.b., der. R. Ateş, İ. Erdoğan, H. Ergin, G. Gül, H. Günayer Şener, O. Güngörmüş Özkardeş, L. İlgar, Ş. İlgar, A. E. İşmen, A. Kılıçaslan, N. Özabacı, H. Yavuzer, A. Yıldız, F. Yüksel Şahin, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erkan, Rüstem. (2002). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*. 1. b., Ankara: Bilimadamı Yayınları.
- Gülendam, Ramazan. (2006). *Türk Romanında Kadın Kimliği*. 1. b., Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- Gündüz, Mustafa ve Cengiz Yıldız, M. (2008). “Türk Yazılı Kültüründe Komşuluk”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 7, S. 25, ss. 123-128.
- Kalaycıoğlu, Sibel. ve Rittersberger-Tılıç, Helga. (2000). *Evlerimizdeki Gündelikçi Kadınlar*. İstanbul: Su Yayınları.
- Karadağ Çaman, Özge ve Bahar Özvarış, Şevkat. (2010). “Uluslararası Göç ve Kadın Sağlığı”, *Sağlık ve Toplum*, S. 4, ss. 3-13.

- Karaduman, Sibel. (2010). “Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü”, http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2012/08/No17Vol5_6_Sibel_Karaduman.pdf, (Erişim: 11.03.2015).
- Karahan, Akartürk. (2006). “Tarihî Türk Dilinin Söz Varlığına Katkılar: Kadınla İlgili Kelimeler Üzerine”, http://turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tum_list.php?psearch=Akart%FCrk%20Karahan, (Erişim: 03.04.2015).
- Karataş, Evren. (2009) “Edebiyatımızda Kadın Hareketleri ve Edebiyatımızda Kadın Sesleri”, *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, S. 4/8, s. 1652-1673.
- Kaya, Doğan. (2000). *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Kılavuz, M. Akif. (2005) “Batı Kültüründe Yaşlanma Dönemi Yalnızlık Duygusunu Azaltma ve Arkadaş İlişkilerini Geliştirme Açısından Dinî Etkinliklerin Önemi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 14, S. 2, ss. 25-39.
- Kızılaslan, Nuray ve Yamanoglu, Asiye. (2010). “Kırsal Alanda Kadınların Tarımsal Üretime ve Aile İçi Kararlara Katılımı: Tokat İli Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 13, ss. 154-166.
- Kocacık, Faruk ve Gökkaya, Veda B. (2005). “Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimleri Dergisi*, C. 16, S. 1, ss. 195-219.
- Mavili Aktaş, Aliye. (2006). *Aile İçi Şiddet*. 1. b., Türkiye: Elma Yayınevi.
- Mavili Aktaş, Aliye. (2009). *Evlilik ve Sadakatsizlik*. Ankara: Kanguru Yayınları.
- Metin, Abdullah. (2011). “Kimliğin Toplumsal İnşası ve Geleneksel Kadın Kimliğinin Aktarımı”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 2, S. 1, ss. 74-92.
- Okay, Mehmet Orhan. (2000) “İlk Romanlarımız Üzerine Bazı Dikkatler”, *Türk Yurdu*, C. 20, S. 153-154, Ankara: Evren Yayıncılık, s.80.
- Orçan, Mustafa. (2008). *Kır ve Kent Hayatındaki Kadın Profili –Kırıkkale Araştırması-*, 1. b., Ankara: Harf Eğitim Yayıncılığı.
- Öngider, Nilgün. (2013). “Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, C. 5, S. 2, ss. 140-161.

- Özçatal, E.Ö. (2011). “Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, ss. 21-39.
- Özen Kapız, S. (2003). “Mesleki Sosyalleşmenin Çocuklar Üzerine Etkileri”, *İş Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, C. 5, S. 2, s. 12.
- Özeroğlu, Ali İhsan. (2014). “Türkiye’de Anakent Yönetimi: Büyükşehir Belediyeleri İtibarıyla Son Durum”, *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, C. 16, S. 4, ss. 111-122.
- Razon, Norma. (2001). “Çalışan Anne ve Çocuğu”, *Ana-Baba Okulu*. 9. b., der. K. Aydoğmuş, A. Baltaş, Z. Baltaş, Ü. Davaslıgil, O. Güngörmüş, E. Konuk, Ü. Korkmazlar, Ö. Köknel, L. Navaro, A. Oktay, N. Razon, H. Yavuzer, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Sami Şemsettin. (2008). *Bir Elde İğne Bir Elde Kitap Şemseddin Sami ve Osmanlı Kadınları*, çev. İrfan Karakoç, İstanbul: Kitap Yayın Evi.
- Sanal Arkadaşlık Gerçek Arkadaşlığın Yerini Tutabilir mi?. (2014, 16 Haziran). *Cumhuriyet*.
- Suğur, Nadir. ve öte. (2008). “Türkiye’de Orta Sınıfın Mazbut Hizmetkârları: Kapıcılar, Gündelikçiler ve Çocuk Bakıcıları”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 63, S. 3, ss. 161-183.
- Şener, Arzu. ve Terzioğlu, Günsel. (2008). “Arkadaşlık İlişkilerinin Evlilik Uyumu Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi”, <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/arkadaslikiliskilerievlilikuyumu.pdf>, (Erişim: 08.04.2015).
- Şener, Sami. (2009). “Kadının Aile İçi ve Sosyal Rollerinin Dengelenmesi”, *Uluslararası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi (05-07 Mart 2009) Kongre Bildirileri*. C I. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Basımevi, ss. 469-483.
- Tağızade Karaca, Nesrin. (2006) *Edebiyatımızın Kadın Kalemleri*. 1. b., Ankara: Öncü Basımevi.
- Tarhan, Nevzat. (2007). *Makul Çözüm*. 9. b., İstanbul: Timaş Yayınevi.
- Tarhan, Nevzat. (2013a). *Duyguların Psikolojisi*. 13. b., İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tarhan, Nevzat. (2013b). *Aile Okulu*. 17. b., İstanbul: Timaş Yayınları.

- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010). *Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması*, Ankara: Manas Medya Planlama Reklam Hizmetleri.
- T.C. Başbakanlık Toplu Konut Daire Başkanlığı. (1996). *Konut, Komşuluk ve Kent Kültürü*, Konut Araştırmaları Dizisi 10, Ankara: ODTÜ Basım İşliğı.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2007). “Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Aile ve Çocuk”, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi. Ankara: MEB Yayınları.
- Terzioğlu, Taşkın. (2008). “Kadının Toplumsal Cinsiyet Rolünün Liderlik Davranışlarına ve Hemşirelik Mesleğine Yansımaları”, *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, C. 12, S. 2, ss. 62-67.
- Tezcan, Mahmut. (1984) “Gençlerin Aile İçinde Anne Baba İle Anlaşmazlıkları”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 17. S. 1 ss. 377-384.
- Topçuoğlu, Ali Aslan. (2010). “Gayrimüslimlerle Sosyal İlişkiler Hakkında İslâm Hukuku Açısından Bazı Mülâhazalar”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 10, ss. 584-596.
- Tuzcu, Ayla ve Ilgaz Ayşegül. (2015). “Göçün Kadın ve Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, C. 7, S. 1, ss. 56-67.
- Uluslararası Çalışma Örgütü, (2013). “Kadının Görünmeyen Emeğinin Görünen Yüzü Türkiye’de Ev İşçileri”, acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/25304/ILO_EvscileriRapor-Son.pdf (Erişim: 13 Mayıs 2015).
- Uşen, Şelale ve Delen (Güngör) Meltem. (2011). “Eğitimli Kadınların Çalışma Hayatına İlişkin Tercihleri: İstanbul Örneği”, *Kamu-İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, C. 11, S. 4, ss. 127-182.
- Ünlütürk Ulutaş, Çağla. (2009). “Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, C. 21, S. 2, ss. 25-40.
- Yaman, Ahmet. (1998). *İslam Aile Hukuku*. Konya: Post Ajans Matbaacılık.
- Yavuzer, Haluk. (1986). *Ana-Baba ve Çocuk*. 11.b., İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, Abdullah. Bozkurt, Yavuz. ve İzci, Ferit. (2008). “Kamu Örgütlerinde Çalışan Kadın İşgörenlerin Çalışma Yaşamlarında Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma”, *Eskişehir*

Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 9, S. 2, ss. 89-114.

Yörükân, Turhan. (2012). *Sosyolojik ve Sosyal Psikolojik Görüş Açısıyla Şehir, Konut ve Mahremiyet*, 1. b., Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Yörükoğlu, Atalay. (2007). *Gençlik Çağı*. 13. b., İstanbul: Özgür Yayınları.

Wechselberg, K.ve Puyn, U. (1996). *Anne ve Çocuk*, çev. Erdoğan Kınalıbay. 7. b. İstanbul: Remzi Kitabevi.